

Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta

Documentation of rare Assamese books in collaboration with Assam Sahitya Sabha, Jorhat and the Ford Foundation: microfilmed and digitised in October 2006

Record No: 2006/109	Language of work: Assamese
Author (s) / Editor (s): ✓ Jolendra Nath Goswami	
Title: বসন্ত সন্ধ্যাৰ সন্ধ্যা পত্ৰিকা	
Transliterated Title: Anama Sāṅkaiṅya Sabhā Patraikā	
Translated Title: magazine of Assam Sahitya Sabha	
Place of Publication: Jorhat	Publisher: Assam Sahitya Sabha - Jorhat
Year: 1962 (1884 Sak)	Edition:
Size: 23 cms - 91+186 pages	Genre: magazine
Volumes: 21 - 2 issues	Condition of the original: good
Remarks: 21st vol. published in the year 1929 and has been covering	
Holding institute: Assam Sahitya Sabha, Jorhat	Microfilmed and digitised by: Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta, 2006.

Microfilm Roll No:	From gate:	To gate:
--------------------	------------	----------

অসম সাহিত্য সভা পত্রিকা

একবিংশ বছর ।

॥ দ্বিতীয় সংখ্যা ॥

১৮৮৪ স্ক

সম্পাদক : শ্রীযতীন্দ্রনাথ গোস্বামী

সূচীপত্ৰ

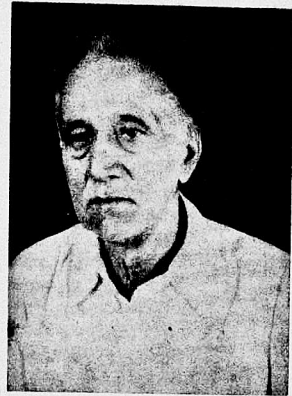
	পৃষ্ঠা
কালীয়দমন যাত্ৰা—ডঃ হৰিন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য, এম-এ, ডি-ফিল ...	২৩
গল্প-লেখক জমিদাৰ নগেশ্বৰনাৰায়ণ চৌধুৰী—শ্ৰীয়েলোকা নাথ গোস্বামী, এম-এ, বি, এল ...	২৯
অসমৰ যথাযথৰ প্ৰতিবন্ধা নীতি—শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বাজশঙ্কৰ, এম-এ ...	১১৬
অসমত আহোম নামৰ স্থান—শ্ৰীসৰ্গানন্দ বাজকুমাৰ, বি-এ ...	১২৬
শৰাইঘাটৰ বলত আহোম সেনাপতিসকলৰ বণ-কৌশল—শ্ৰীধৰেশ চন্দ্ৰ বৰকাকতী ...	১৩৪
বড়ো-কছাৰী জাতিৰ দৰ্শন—শ্ৰীৰাজমোহন নাথ, বি-ই, তত্ত্বচূষণ ...	১৩৭
কথা-শিষ্টা হালিবাম ডেকা—শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ বৰুৱা, এম-এ ...	১৪১
গীতি-কৱি মলিন বৰা : এটি সাক্ষাৎ—শ্ৰীকৃত্তপ্ৰসাদ কাকতি ...	১৪২
বৰীশ্বৰনাথ আৰু অসমীয়া সাহিত্য—শ্ৰীশঙ্কৰ শৰ্মা, এম-এ ...	১৪৪
চমাবচেট মমৰ কলা-কৌশল—শ্ৰীপ্ৰহ্লাদ কুমাৰ ...	১৪৭
সাহিত্যৰ লক্ষণ—শ্ৰীপ্ৰিয়াংশু প্ৰবল উপাধ্যায় ...	১৪২
অসমীয়া লিপি—ডঃ হুমীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়, এম-এ, পি-এইচ-ডি ...	১৩৯
বমানন্দ দ্বিজৰ উষাগীত—শ্ৰীকুবনচন্দ্ৰ সন্দিকৈ, বি-এ ...	১৭০
অসম সাহিত্য সভাৰ কাৰ্য্য-নিৰ্বাহক সমিতিৰ অষ্টম অধিবেশন—প্ৰধান সম্পাদক ...	১৭৭
পুথি-পৰিচয় ...	১৮১
সম্পাদকৰ ছুআৰাৰ ...	১৮৭

অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা

পত্ৰিকা সম্পাদনা উপ-সমিতি :-

- (১) শ্ৰীঅরনৌচন্দ্ৰ বৰা, এম-এ
- (২) শ্ৰীপ্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য, এম-এ
- (৩) শ্ৰীলীলা গগৈ, বি-এ
- (৪) শ্ৰীহৰিপ্ৰসাদ নেওগ, এম-এ
- (৫) প্ৰধান সম্পাদক
- (৬) পত্ৰিকা সম্পাদক

শ্রীমত বরকাত বরকাকতী

শ্রীমত বরকাত বরকাকতী

অসম সাহিত্য সভা পত্রিকা

একবিংশ বছৰ

১৮৮৪ শক, ভাদ-আদ্যেণ

দ্বিতীয় সংখ্যা

কালীয়দমন যাত্রা

—শ্রীহৰিচন্দ্র ভট্টাচার্য্য

মহাপুৰুষ শ্রীশঙ্কৰদেৱেৰ বিৰচিত নাটবোৰৰ ভিতৰত পুথিত নাটখনিৰ নামটোত কিঞ্চিৎ ৰূপ পৰিবৰ্ত্তন এখন হৈছে 'কালীয়দমন যাত্রা'। তেওঁৰ একমাত্ৰ (যেনে, কালিয়দমন যাত্রা, কালিদমন, কালিদমন 'দামবিলায়' নাটখনিৰ বাহিৰে বাকী কেইখন নাটৰ ৰচনাৰ স্থান, কাল আৰু লৌকিক হেতু অস্পষ্ট। বেছবকৰাদেৱেৰ মতে 'কালীয়দমন যাত্রা' পাটবাউসীত ৰচনা কৰা হৈছিল। কোনো কোনোৰ মতে তেওঁ পাটবাউসীলৈ যোৱাৰ আগতে ইয়াৰ ৰচনা হয়। ঠালিৰাম মেধিদেৱে এই নাট বৰদোৱাত ৰচিত বুলি ধৰি লৈ ৰচনাকাল আনুমানিক ১৫১৮ খ্রীষ্টাব্দ হব পৰে বুলি কব খোজে। কথাগুৰু চৰিতৰ মতে "বাই যাত্ৰা"ৰ ইচ্ছাত ইয়াৰ ৰচনা হয়। কিন্তু স্থান-কালৰ ঠিকৰ নাই। বিভিন্ন সম্পাদকৰ হাতেদি সম্পাদিত পুথিত নাটখনিৰ নামটোত কিঞ্চিৎ ৰূপ পৰিবৰ্ত্তন (যেনে, কালিয়দমন যাত্রা, কালিদমন, কালিদমন যাত্রা, কালিয়দমন "নাটক" আদি) খটিছে যদিও, বিষয়-বস্তু কেউখনৰে স্তব্ধ একে। এই নামৰ কোনো দ্বিতীয় নাট নাই। অগ্ৰাণ্ড পৌৰাণিক একেটা কাহিনীৰ অৱলম্বনতেই একাধিক অষ্টীয়া নাট ৰচনাৰ বহুতো উদাহৰণ আছে; কিন্তু এই কাহিনীটোৰ ভিত্তিত আৰু দ্বিতীয় অষ্টীয়া নাট ৰচনাৰ সম্বন্ধ পোৱা নেযায়। অথচ ইয়াৰ ৰচনাৰ স্থান-কাল আদি সম্বন্ধে যি দুই এটা মত আছে সিও সন্দেহজনক।

সন্দেহত সন্দেহ বাঢ়ে। প্ৰাচীন কালত বঙ্গদেশত

এই একে নামৰ নাট এখনৰ অভিনয় বৰ্ণনাই আমাৰ মনত আৰু এক নতুন সন্দেহৰ সৃষ্টি কৰিছে। বহুদিন আগত 'বঙ্গদর্শন' নামেৰে কাকত এখনত তদৰ বৰ্ণনা এটি প্ৰকাশিত হৈছিল—

"By that time, a Vaishnava adopted a new device and performed a Yatra on the surface of the tank. The tank was beautifully decorated and it was named "Kaliya Hrada". In the middle of the tank lay the formidable serpent Kaliya spreading out its hood and upon it stood Krishna playing on his flute, and occasionally, dancing and revolving his eyes. Kaliya became greatly oppressed by the dancing of Sri Krishna. On all the sides of Kaliya, with joined palms to spare their husband, raising halves of their bodies above the surface of the water his wives implored Sri Krishna sometimes in songs and sometimes in prose. Close by stood a raised platform above the water on which Mridangas, Karatal, Kholas and other musical instruments were kept, and the Yatrwallas (i.e. the musicians and the performers) being seated there, were singing "Doarki" (the catches of songs). The audience greatly enjoyed this Yatra, so the name of this Yatra became famous, and every Krishna Jatra came to be known by this particular name" ("Banga Darshan"

of 1289 B. S —"The Indian Stage" Vol I, Pp 166 by H. N. Dasgupta).

উক্ত অংশৰ পৰা দেখা যায় যে ই ভাগৱত অনুসৃত কালাীয়দমন কাহিনী। বৈষ্ণৱজনে অভিনয়ৰ স্বাভাৱিক পৰিৱেশত প্ৰতিষ্ঠাপিত কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি ইয়াৰ অভিনয় পুথুৰী এটাতে পাতিছে আৰু ডাকত সুসজ্জিত কৰি কালাীয়দ্রুদ নাম দিছে। দ্ৰুদৰ মাৰুণ পৰি থকা কালাী নাগ শ্ৰীকৃষ্ণৰ পদ-মৰ্দ্দনত মৃত প্ৰায় হ'ল, আৰু নাগ-পতীসেৱা পানীৰ মাৰুণ পৰা তেওঁ লোকৰ দেহৰ অৰ্দ্ধাংশ উলিয়াই তেওঁলোকৰ স্বামীৰ প্ৰাণ ৰক্ষাৰ বাবে শ্ৰীকৃষ্ণৰ গুচত কাতব নিৱেদন জনাইছে। এই নিৱেদনত আছিল গীত আৰু গল্প। গুচতে থোৱা হৈছিল মৃদঙ্গ, কবতাল, খোল আৰু অছাত্ম কিছুমান বাজ্যস্ত্ৰ। ভাৱৱীয়াসকলে তাত বহি গীত গাইছিল। যাত্ৰাখন দৰ্শকসুন্দৰ ৰূপ উপভোগ্য হৈছিল; সেয়েহে যাত্ৰাখনৰ নাম আৰু কীৰ্ত্তি বৈ-বৈ গ'ল আৰু সেই সময়ৰ পৰা যেই সেই কৃষ্ণযাত্ৰাকে এই নতুন নামেৰে অভিহিত কৰিবলৈ ধৰিলে।

এই প্ৰসঙ্গত The Indian Stage-ত এইদৰে কোৱা আছে যে শ্ৰীচৈতন্যদেৱৰ আবিৰ্ভাৱ কালৰ পৰা অথবা তাৰ পূৰ্বৰ 'গীতগোৱিন্দ'ৰ দিনৰ পৰা ১৮৪৫ চন পৰ্যন্ত, প্ৰায় তিনিশ পঞ্চাশ বছৰ, 'কালাীয়দমন যাত্ৰা'ৰ যুগ বুলি ধৰি লব পাৰি। ইয়াৰ আগত 'যাত্ৰা' নামৰ যদি কিবা অস্থায়ী আছিল সি শক্তি যাত্ৰাহে—চণ্ডীগান, মনসা গীত আদি। কোনো কোনো পণ্ডিতৰ মতে উনবিংশ শতাব্দীৰ আগত বঙ্গদেশত অভিনয় অৰ্থত 'যাত্ৰা' শব্দৰ প্ৰয়োগেই নাছিল।

উক্ত যাত্ৰাভিনয়ৰ বৰ্ণনাৰ পৰা বুজা যায় যে 'কালাীয়দমন যাত্ৰা' নামৰ নাট এখনক অৱলম্বন কৰি (চৈতন্যদেৱৰ সময়ত বা তাৰ অলপ আগতে) এই

অভিনয় পতা হৈছিল। অথচ ইতিহাসে কয় যে প্ৰাক্-চৈতন্য যুগ বা চৈতন্য যুগৰ ভিতৰতে বঙ্গ ভাগত কোনো নাট বচনা হোৱা নাই। বঙ্গভাষাত 'কালাীয়দমন যাত্ৰা' নামৰ প্ৰথম নাট বচনা হয় অষ্টাদশ শতাব্দীৰ শেষ ভাগত। বচক বীৰভূম জিলা দিৱাসী; নাম—পৰমানন্দ অধিকাৰী। গতিকে, এই নাটখন যে বঙ্গভাষাৰ বচনা নহয় ন-দি কৰ পাৰি। স্বভাৱ ভাৱতীয়া আঞ্চলিক ভাষাতো সেই দিনত কোনো নাট বচনা হোৱা নাছিল। নাট্যাৱলুক পি ছুই জন বচনাৰ ইচ্ছিত পোৱা যায়, সিও কালাীয়দমন কাহিনীৰ অৱলম্বনত বচা নহয়। 'মৈথিলী-কৱি উমাপতি-বচিত 'পাবিষ্কাৰ হবণ' নামৰ নাট এখনক কোনো কোনোৱে প্ৰাচীন মৈথিলী নাট (প্ৰাক্-শতাব্দী বা প্ৰাক্-চৈতন্য যুগত) বুলি মানি লৈছিল যদিও জমাথমে সেই মতে শিথিল হৈ আহিছে। তদুপৰি 'পাবিষ্কাৰ হবণ'ৰ সৈতে কালাীয়দমন-কাহিনীৰ কোনো বিষয়-গত সম্পৰ্ক নাই। সেই সময়ত কেৱল অসমতহে 'কালাীয়দমন যাত্ৰা' নামৰ পূৰ্ণাঙ্গ নাট এখন যিট হৈছিল; বচক শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ। আলোচ্য অভিনয়ৰ নাটখন যে এই নাটখনিয়েই হব পাৰে, এই মন্তব্য অসমতক ভিত্তি কৰি আমি কেইটামান মন্তব্য দাঙি ধৰিলোঁ।

(১) অভিনয়খনৰ শুনি-ধৰোতাঞ্জন কোনোবা 'বৈষ্ণৱ'। বঙ্গদেশত তেতিয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ হোৱা নাই। বিষ্ণুৰ উপাসক দুই-এজন থাকিলেও শব্দটো ব্যাপক ভাবে প্ৰয়োগ হৈছিল নে নাই সন্দেহ। তেতিয়া তাত শাক্ত ধৰ্মৰ মহাপ্ৰাণোত্তৰ; বঙ্গক কলা-সম্বন্ধিত সকলো শাক্ত ধৰ্মৰ মহাপ্ৰাণোত্তৰ; দেশ বিদেশী-বিশ্বী শাসকৰ অধীনত। এনে স্থলত কোনোবা বৈষ্ণৱ থাকিলেও বা, তেওঁ যে এনে এটা প্ৰতিভুল পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাৰ মাজত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম অক্ষুণ্ণ এনে এটা উৎসৱ পাতিবলৈ সাহ কৰিব পাৰে বিশ্বাস নহয়।

কিন্তু অসমত শঙ্কৰদেৱৰ আগৰ পৰাই বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ নিৰ্ধন বহুতো আছিল আৰু তেওঁ নতুন প্ৰেৰণাৰে ইতিমধ্যে ভাৰোখিনি আগ বাঢ়িছে। গতিকে এই বৈষ্ণৱজ্ঞান শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ হব পাৰে।

(২) পুথুৰীটো প্ৰসজ্জিত কৰি 'কালাীয় দ্ৰুদ' নাম দিয়া হয় বুলি কোৱা আছে। কিন্তু ই কোনো ঠাইত অস্থিত কোৱা হোৱা নাই। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে তীৰ্থ-ভ্ৰমণ কৰা কাল হোৱাৰ ভিতৰত এৰাৰ কালিন্দী তীৰৰ কালী দ্ৰুদত স্নান কৰাৰ কথা গুৰুচৰিতত পোৱা যায়—"কালিন্দী তীৰে কালী দ্ৰুদে স্নান কৈ কদম তলে বাস কৰিছে।" ই চৈতন্যদেৱৰ আবিৰ্ভাৱৰ আগৰ কথা। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে নিজে সজ্জন সমলল এটি লগত লৈ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰোতে কালাীয় দ্ৰুদত উপস্থিত হোৱাত তেওঁলোকৰ মনলৈ এই দ্ৰুদৰ স্মৃতি-বিজড়িত প্ৰাচীন সোৱণ মনত উদ্ভাসিত হোৱাটো স্বাভাৱিক কথা। সেয়ে হয়তো শিল্পী-প্ৰাণ মহাপুৰুষৰ মনে-প্ৰাণে আলোড়ন তুলিলে আৰু সত্যীৰ্শসকলৰ অনুৰোধতেই হৰক বা আত্মতুষ্টিৰ বাবেই হৰক, তেওঁ এই নাটখন বচনা কৰি লগে লগে অভিনয়ৰ বাস্তৱ্য কৰিলে।

এই যাত্ৰাত মহাপুৰুষৰ যি কেইজন সঙ্গী আছিল তেওঁলোকৰো এই যিনিতে কিঞ্চে পৰিচয় লব লগীয়া। কথা গুৰুচৰিততে তেওঁলোকৰ বিষয়ে এইদৰে উল্লেখ্য হৈছে—"জগন্নাথ পাই মহিষ্ণুৰঙ্গলী আদি অনেক যাত্ৰীক দেশে পঠাই আঠঞ্জে সৈতে গৈছে। বাহুজ্ঞন ভঞ্জেৰ পঠিম জ্জেক কৰিবলৈ যাত্ৰা কৰিলে। বাম-বাম, সৰ্ব্বজয়, পৰমানন্দ, বলোৰাম, বলোভক্ত, গোবিন্দ, নাৰায়ণ, বৰ চিৰাম, গোপাল, চোট বলোৰাম, মুকুন্দ, যুবাৰি, এই সব চাচেবে (চাত বান্ধি) ওলায়।" আৰু উল্লেখযোগ্য এই যে মহাপুৰুষে তেওঁৰ প্ৰথম-খনি নাট চিহ্নযাত্ৰাৰ ভাঙনা কৰোতে এই যাত্ৰীসকলৰ কেবাখনেও ভাঙ লৈ গায়ন-বায়ন হৈ চমৎকাৰ

অভিনয় দেখুরাই খ্যাতি অৰ্জন কৰিছিল। বামবাম গুৰুৱে কৃষ্ণপূজা কৰিছিল; বলাবাম, বৃঢ়া শ্ৰীবাম-গুৰু, বলাবাম (“লক্ষণব বব ভাই নামত বলাই”) আদিয়ে “তাল ধৰি” গীত গাইছিল; সৰ্ব্বলয় আঁঠেয়ে মুখা পিদ্ধি ভাও দিছিল। গায়নসকলৰ ভিতৰত এজন আছিল গোবিন্দ। দেখা যায় মহাপুৰুষৰ তীৰ্থযাত্ৰী সঙ্গীসকলৰ ভিতৰত প্ৰায় আটাইকেই-জনেই শিৱী, সঙ্গীতজ্ঞ, গায়ন-বায়ন, ভাওবীয়া। এনে এটা “বসন্ধান” শিৱী সমন্বয়ৰ সৈতে একেবাহে বাবেৰছৰ কাল সহ-অৱস্থান কেৱল চলন-সুৰবণৰ মাজেদি উকা অৱস্থাত অতিবাহিত হৈ যাব পাৰে বুলি ভাবিব নোৱাৰি। প্ৰতিভাশালী লোক য’তে থাকে ত’তে তেওঁলোকৰ প্ৰতিভা বিস্তাৰিত নহৈ নোৱাৰে। স্কুম্ভাব-কলা-পটু কৱি, শিৱী, সাহিত্যসুন্দৰৰ অক্ষুণ্ণাবি ললিত কলাসৃষ্টি কৰিৎ প্ৰেৰণাতে বহিমুখী হৈ প্ৰেৰাহিত হ’ব পাৰে — ই স্বভাৱ-সিদ্ধ। এই ক্ষেত্ৰতো এনে হ’ব পাৰে বুলি ধৰণা হয়।

মহাপুৰুষে অসমৰ বাহিৰত বচনা কৰা কেবাটাও গীতৰ সন্ধান পোৱা যায়। বচনাত উক্তবুলিৰ প্ৰয়োগো অসমৰ বাহিৰৰ আমদানি বুলি স্বীকাৰ কৰা হৈছে। কাশীয়দমন নাটো উক্তবুলিৰ বচনা। তীৰ্থ-যাত্ৰীসকলে লগত নিশ্চয় তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয় আহাৰ-বিহাৰ সজাৰ, শিল্প-সাহিত্য সামগ্ৰী লৈ গৈছিল। শঙ্কৰদেৱৰ নিৰ্ণানা কলা-বিশাৰত অদ্বৃত শক্তিশালী এনে এজন কৱি-শিল্পীৰ এনে সুসীৰ্ধ তীৰ্থ-পৰ্যটন নিশ্চল হৈ যাব নোৱাৰে।

এই আপাহতে আৰু এটা কথাই আমাৰ দৃষ্টি নিক্ষেপ হয়। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে শ্ৰীকৃষ্ণৰ শিশুশীলাক অৱলম্বন কৰি এইখনত বাহিৰে কোনো নাট লিখা নাই। ই তেওঁৰ পূৰ্বকল্পিত বচনা নহয়। পুণ্য-তোয়া কালিন্দী নৈ আৰু কাশীয় হ্ৰদৰ পুণ্য স্থতিয়ে

ধৰ্মপ্ৰাণ মহাপুৰুষৰ অন্তৰত নতুন আকস্মিক প্ৰেৰণা জগালে আৰু তাৰেই পৰিণতি কাশীয়দমন নাট।

নাটখনৰ এটাইট আছে—

“গৰব গুঢ়াখলি মোৰ।

বিষয় আপৰ ঘোৰ ॥

দূৰ কৰ অব মোৰী ॥

চিন্তো চৰণক তোহী ॥

দেহ হৰি মোহি ওঁহি শিক্ষা।

মাগিয়ে ভুঞ্জৰ ভিক্ষা ॥

ভবমো তুয়া গুণ গাই।

কৰন্ত অন্তঃ কৰুণা গোসাক্ৰি ॥”

কাশীনাগে শ্ৰীকৃষ্ণৰ হাতত প্ৰাণ ভিক্ষা পাই ন-জীৱন পোৱা দি পালে আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ পাদপৱত, ওপৰত কোৱা ধৰণে, বিনীত নিৱেৰন জনালে। উক্ত পদাৱলীৰ প্ৰথম কেই শাৰী সঙ্গত ভাগৱতৰ সাৰাৰ মাথোন। কিন্তু শেষৰ চাৰি শাৰী সঙ্গত ভাগৱত নাই, অসমীয়া ‘দশম’তো নাই। অহুনান হয় ই তীৰ্থ-পৰ্যটন নাট্যকাৰ মহাপুৰুষজনেৰেই তীৰ্থভ্ৰম কালৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ প্ৰতিচ্ছবিৰ মাথোন। ভগ্ন, ভিক্ষাগ্ৰাণ, হৰিগুণকাৰ্তন—তিনিওটাই ভ্ৰমণকাৰীৰ মনেপ্ৰাণে ভাবব হেন্দোলনি তুলিছে। এই কথায়ো নাটখনি তীৰ্থভ্ৰম কালৰ বচনা বুলি কৰিৎ ইলিত দিয়ে।

কাশীয়দমন নাটৰ অভিনয় পুণ্ডুৰীত পতা সম্পৰ্কে অত্ৰাছ হুই এটাইতো উল্লেখ আছে, জনশ্ৰুতিও আছে। “চম্পকবায় যুৱৰাজৰ পুণ্ডুৰীত” এৰাৰ “কাশীয়দমন ভাওনা” পতা হৈছিল আৰু ত্ৰিপুৰাৰ ৰজা বহুমাৰ্গকই সেই ভাওনা চাইছিল বুলি ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জীয়ে কয়। ই অষ্টাদশ শতিকাৰ কথা। লিখক হৈছে বৰ্ণনক কৱসিহেৰ হুজ্ঞন অসমীয়া কটকী বহুৰুদ্ৰাদি আৰু অৰ্জুন্দহন। এওঁলোকে কাশীদমন অভিনয়ক যাজি বা তেনে কোনো শব্দেৰে অভিহিত নকৰি “ভাণী”

বুলি কোৱালে চাই অহুনান হয় এইখনে “কাশীয়-দমনযাত্ৰা” নামৰ অসমীয়া অষ্টীয়া নাটখনৰেই অভিনয়। সঙ্গত “অভিজ্ঞানকুন্তলম” নাটকৰ ৰঙলা ভাৱনিৰ প্ৰশংসা কৰি ‘সংবাদ প্ৰভাকৰ’ নামৰ কাব্যত এৰাৰ এজন সমালোচক লিখিছিল— “কাশীয়দমন”, “বিজ্ঞানকৰ”, “নলোপাখ্যান” প্ৰভৃতি যাত্ৰাৰ আনন্দ আছে। কিন্তু তত্তাবৎ অত্যন্ত দুৰ্গত নিয়ম সম্পাদন হইয়া থাকে, তাহাতে প্ৰমোদ-প্ৰমত্ত হৈতৰ লোক ব্যতীত ভ্ৰমসমাৰ্জ্জব কৰ্ম্মাণি সম্বোধি বিধান হয় না” (‘সংবাদ প্ৰভাকৰ’, ১৮৪৮ চন, ২৮ জুন)। এই উক্তিত যি ‘কাশীয়দমন’ৰ কথা কোৱা হৈছে ই বহুভাষাৰ ‘কাশীয়দমন’ তাত সন্দেহ নাই। সেয়ে নহলে, ৰঙালী কিতাপ সমালোচনা প্ৰসঙ্গত ইয়াৰ কোনো উল্লেখৰ প্ৰয়োজন নাছিল। নাটখনে যদি ভ্ৰমসমাৰ্জ্জব সঙ্ঘায় বিধান কৰিব নোৱাৰে, তেন্তে এনে এখন কুকট-সম্পন্ন নাটৰ অভিনয় ত্ৰিপুৰা ৰজাৰ আনন্দৰ নিমিত্তে কেতিয়াও ব্যৱস্থা কৰা হব নোৱাৰে। ই হয় অহৈ কোনোবা ৰঙালী উন্নত ধৰণৰ নাট, অথবা শঙ্কৰদেৱৰ নাটখনেই। কিন্তু এই নামৰ নাট, কি অসমীয়া, কি ৰঙালী, এখনত বাবে যিটোখনৰ নাম পোৱা নেযায়।

(৩) আলোচ্য অংশত শ্ৰীকৃষ্ণই কাশীনাগৰ মণাৰ ওপৰত উঠি মৰ্তন কৰা বুলি কোৱা আছে। কিন্তু এই কাণ্য দৰ্শকৰ আগত কি পদ্ধতিৰে কেনে-ভাবে প্ৰদৰ্শন কৰা হৈছিল? এই বিষয়ত অসমৰ জানোত সততে ব্যৱহাৰ্য মুখাবলিকাৰ কাৰুকাৰ্য্যলৈ আমাৰ চকু পৰে। যথায়োগ্য মুখা অবিহনে কাশী-নাগৰ ভয়াহৰ ৰূপ আৰু ভীতি প্ৰদৰ্শক গতি প্ৰদৰ্শন কৰা অসম্ভৱ। অসমৰ জানো বশীত ব্যহাৰ্যৰ ভাৱৰ ভাৱৰ মুখা অহা, আৰু, তাৰ ভিতৰত কাশীনাগৰ মুখা অহাতম। কোনো কোনো ঠাইতে ই দীঘল প্ৰায় বাৰ ফুট আৰু ওখই পাঁচ-ছয় ফুট কৰা হয়। ই

এবিধ সৰ্বকটাক মুখা। ভাওবীয়াজনে মুখাৰ মাজতে সৰ্বশৰীৰ লুকাই বাধি ভাও দি আৱশ্যকমতে ভ্ৰম্যাক বসৰ সকাৰ কৰিবলৈ সুবিধা পায়। সেই ঠাইতো ভাওবীয়া সৱে এনে মুখাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল বুলি মনে ধৰে।

(৪) সেই অভিনয়ত যুদঙ্গ, কৰতাল, খোল আদি ব্যৱহৃত বজোৱা হৈছিল। ৰঙালী ‘কৰতাল’ মানে হাতেৰে বজোৱা তাল (অসমীয়া ‘কৰতাল’ এবিধ হুকীয়া বাত)। মিদ (যুদঙ্গ) আৰু তাল অষ্টীয়া নাট ভাওনাৰ বাজ। ৰঙালী কীৰ্তন কৰতে খোল আৰু তাল বজোৱা হয়। যুদঙ্গ শব্দ হুকীয়া অস্ত্ৰৰ বঙ্গভাষাত নাই; ই সঙ্গত শব্দ। মাটিৰে নিৰ্ম্মিত বাজাৰিশেষক বঙ্গদেশত খোলহে বোলে আৰু অসমত মিদ বোলে। অসমত কোনো কোনো ঠাইত খোল আৰু মিদ প্ৰতিশব্দৰূপে ব্যৱহাৰ হয় যদিও, মিদ শব্দৰ প্ৰয়োগেই বেছি। এই অভিনয়খনিত ব্যৱহাৰ হোৱা মিদ আৰু তালে ইয়াক অষ্টীয়া নাট ভাওনাৰ পিনে কৰিৎ চাল খুৱায়।

(৫) কাশীনাগ শ্ৰীকৃষ্ণৰ পদমৰ্দনত যেতিয়া যুতোগ্য হৈ মুকট গ’ল, নাগপতীসকলে শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি নানা ভাবে গুৰ্জিত-মিনতি কৰিব ধৰিলে। এই গুৰ্জিত-মিনতিত দুবিধ বচন প্ৰয়োগৰ কথা কোৱা হৈছে—গীত আৰু গছ। ইয়াৰে ছটিমান উদাহৰণ তলত দিয়া হল—

“নাগ নাৰীসৰ বোল ॥ হে পৰম ইঞ্চৰ ॥ তোহাবি পদ প্ৰাহাৰে ॥ ৰামি মৰি জাই ॥” গুহি দুৰ্গনে ॥ তোহাক নাঞ্জানি দংশল ॥ ইহাক দোষ বাবেক মৰস গোসাক্ৰিঃ ॥”

গীত ॥ বাগ হুইহাই ॥ জতিমান ॥

“এ ॥ অবহ কৰুণ কৃষ্ণপাল গোসালা ॥

তেজবি জিনান ৰামিক মিলে কাল ॥

পদ ॥ তোহো নাহি জানি এ দশল গুহি চণ ॥

সমুচিত অহিক কমলি দেৱ দণ্ড ॥

তুমা পাৱে বিদিত সত্যিক পতি প্ৰাণ ।

আকোলা পান্ডিঅ মাগো আমি স্বামিদান ॥

... ..

কথা স্মৃতা ॥ নাগ নাৰিসব ঐচনস্বামিক সন্তাপে :
বিলাপ কৰি কহ : কৃষ্ণক আণ্ড পবি বহল :
নয়ক নিব বুবে : হা স্বামি বোলি : ছদয়ে মুঠি
হানি : অৰ্ছবাব কৰিএ থিক ॥”

পৃথিবীৰ সকলো প্ৰাচীন সাহিত্যতে গীত আছে ।
বঙ্গসাহিত্যতো গীত আছিল, কীৰ্তন আছিল । তথাপি

এই নাটখনৰ গীতে দৰ্শকৰ মন মুহিলে কিয় ? সম্ভৱ
অস্বীয়া নাটৰ গীতৰ নিজস্ব বাগ-বাগিণীয়ে । গীতৰ
লগত মাজে মাজে গল্পৰ প্ৰয়োগ হৈছিল বুলি কোৱা
আছে । প্ৰাচীন বঙ্গ সাহিত্যত গল্প থাকিলেও
অসমীয়া গল্পৰ আগত—অস্বীয়া নাটৰ গল্পৰ আগত,
তাৎ গল্প নাই । গতিকে এই গল্প বহুলা গল্প হব
নোৱাৰে । অইন কোনো আকৌলিক ভাষাৰ গল্প
বুলিও ভাবিব নোৱাৰি । কাবণ, আইন ভাষাৰ গল্প
হোৱা হলে দৰ্শকসকলে বুলি নেপালেওহেঁতেন আৰু
বসবোধত ব্যাঘাত হ'লহেঁতেন । সেই দিনত অইন
কোনো ভাৰতীয় ভাষাতে গল্প বচনা হোৱাৰ প্ৰমাণ
নাই । গতিকে ই ব্ৰহ্মবুলিৰ গল্প হব পাৰে বুলি
ভাবিবৰ থল আছে । কাবণ, ই সকলো মাতৃহৃদয়ে
সুহৃৎতে বোধগম্য । কিন্তু এই গল্প সেই দিনত
শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ বচনাৰ বাহিৰে অইন ঠাইত থকাৰ
উদাহৰণ পোৱা নেযায় । গতিকে দেখা যায়, এই
গল্প বিমিশ্ৰিত গীতবহুল নাটখন শব্দবদেৱেই ।

(৬) অইন এটা আকৰ্ষণৰ বিষয়—এই অভিনয়-
খনত পুৰুষ-স্ত্ৰী দুয়ো বকমৰ ভূমিকাতেই ভাওবীয়া
ওলাইছিল । ইয়াৰ আগতে সংস্কৃত নাট অভিনয়তো
অৱশ্যে এই দুই বকমৰ ভাওবীয়া নোহোৱা নহয় ।
কিন্তু সংস্কৃত নাট অভিনয় জনসাধাৰণৰ বাবে

উপভোগ্য হোৱাৰ বহুতো বাধা আছিল ; বিশেষকৈ
ইয়াৰ দুৰ্বেধা ভাষাৰ হেতুকে । কৃষ্ণকীৰ্তন, চণ্ডী
গান, মঙ্গল গান আদিতো পুৰুষ আৰু স্ত্ৰী দুকীয়া-
ভাবে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি অৱতীৰ্ণ হোৱা প্ৰথা
প্ৰচলিত নাছিল । মাথোন সঙ্গীতৰ যোগেদি কাহিনী
কীৰ্তন কৰা হয় । কিন্তু আলোচ্য অভিনয়খনত
শ্ৰীকৃষ্ণ, কাশীনাগ আদি পুৰুষ চৰিত্ৰ আৰু নাগপত্নী,
যশোদা আদি স্ত্ৰী চৰিত্ৰৰ ভূমিকাও আছিল । সেয়েহে
ই অতৃতপূৰ্ব আৰু চমকপ্ৰদ অভিনয় হৈ
পৰিছিল ।

(৭) কাশীয়া দমন নাট বচনাৰ কাল আৰু
লৌকিক হেতু সম্বন্ধে কথাগুৰুচৰিতে বিধাৰ কৈছে
তাৰ পৰা বুজা যায় নাটখন দশমৰ পৰবৰ্তী বচনা—
“আৰু বাই আতা দশমৰ কাশীয়াদমন চৰ্চা সন্তোষ
পাই গুৰুজনত প্ৰাৰ্থনা কৈ জীৱৰ ৰূপাবে নাট
কবালে ।” কাৰো কাৰো মতে দশমখন মহাপুৰুষ
ভাটীয়ায়সৰ বচনা । কেইফাকিমান দশমৰ পদো
নাটখনিত আছে—

“আৰু অপৰাধ আচলৰ ওহি চণ্ড ।
বিহিলা ইহাক হৰি সমুচিত দণ্ড ।
পুৰাণ পুৰুষ তোহো সনাতন হৰি ।
আছে দেৱ দুটক দন্তিতে অৱতৰি ॥” ইত্যাদি
দশমখন তেওঁৰ ভাটীয়ায়সৰ বচনা হবলৈ হলে
আৰু গুৰুচৰিতৰ কথা মানি ললে, নাটখনি আৰু বেছি
ভাটীয়ায়সৰ বচনা বুলি ক'ব লাগিব । দশমখন যাদ
সংস্কৃত দশম স্বৰূপ ভাগৱত হ'ব, তেন্তে এই সন্দেহ
অৱশ্যে হব নোৱাৰে । নাটখন দশমৰ পূৰ্বৰ বচনা বুলি
বিব'ল'লে, এইটোও ধৰিলৰ লাগিব যে ওপৰত উক্ত
কৰা পদ কেইফাকি নাটৰ পৰা নি দশমত ওলা
হৈছে । কিন্তু এনেটো অসম্মান মনত নোলায়াম ।
কাবণ, দশমখন একেটা বিষয়ৰ ধাৰাবাহিক অসম্মীয়
বচনা ; কিন্তু নাটখন তেনে নহয়, ই ব্ৰহ্মবুলিৰ বচনা ।

মাজতে অসমীয়া পদ কেইফাকি আকস্মিকভাবেহে
সোমাই পৰিছে ।

ওপৰত দিয়া মন্তব্যসমূহৰ পৰা আমি ইয়াকে
কব খোঁজে যে শব্দবদেৱ-বৰ্চিত ‘কাশীয়াদমনযাত্ৰা’ৰ
বচনা ১৪৯ শ্লোকস্বৰূপ পাছলৈ যাব নোৱাৰে ; দ্বিতীয়
ব'ল—“কাশীয়াদমনযাত্ৰা যুগ” ।

গল্প-লেখক জমিদাৰ নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী

—শ্ৰীভৈলোক নাম গোখামী

সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, শবৎশ
গোখামী আৰু দণ্ডীনাথ কলিতাৰ পাছতে যি
সকল গল্প-লেখকে আৱাহনৰ যোগেদি গল্প-সাহিত্য
জনপ্ৰিয় কৰি তুলিছিল সেইসকলৰ ভিতৰত নগেন্দ্ৰ
নাৰায়ণ চৌধুৰী অন্ততম । সচিত্ৰ আলোচনী
আৱাহনৰ জন্মদাতা জমিদাৰ নগেন্দ্ৰ চৌধুৰী
অসমীয়া ভাষা আৰু উন্নতিৰ প্ৰতি যি অত্যাধিক
পৰিলক্ষিত হয় তাৰ সাক্ষ্য তেওঁ লিখি যোৱা গল্প-
সমূহ দিয়ে । সেইকালত গোৱালপাৰাৰ জমিদাৰ-
সকলৰ কিছুমানে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰতি
যি উদাসীনতা দেখুৱাইছিল তালৈ লক্ষ্য কৰিলে
চৌধুৰীৰ অসমীয়া সাহিত্যলৈ যোগোৱা বৰঙণিৰ
মূল্য কিমান তাক সহজে অসম্মান কৰিব পাৰি ।
বৰ্তমান বঙ্গদেশৰ উত্তৰ-পূব খণ্ড এসময়ত কামৰূপ
ৰাজ্যৰ অন্তৰ্গত হলেও সুচিহ্ন শাসনৰ আৰম্ভণিৰে
পৰা কামৰূপৰ লগত এই খণ্ডৰ যোগসূত্ৰে লাহে
লাহে টিলা হৈ পৰিছিল আৰু বহুলা প্ৰভাৱে
গোৱালপাৰাৰ জমিদাৰ শ্ৰেণীৰ ওপৰতো কিছু
পৰিমাণে প্ৰভুৎ বিস্তাৰ কৰিছিল । ফলত গোৱাল-
পাৰা অঞ্চলৰপৰা অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ

উঁহাললৈ বৰঙণি আগবঢ়োৱা লেখক দুই চাৰিহে
মাথোন ওলাইছিল । অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ
অৰ্থে যতপৰ হোৱাৰ কাৰণে চৌধুৰীয়ে কেতিয়াবা
কেতিয়াবা বাধা আৰু বিবোধো অতিক্ৰম কৰিব
লগীয়া হৈছিল বুলি জনা যায় কিন্তু তেওঁৰ অসম্মব
আঁচলিত বিশ্বাসৰ বলত সকলো বিবোধ অতিক্ৰম
কৰি তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যলৈ যথাসাধ্য বৰঙণি
যোগায় । চৌধুৰীৰ এই বৰঙণি যে এজন মাতৃ-
পুত্ৰাৰ অসম্মব অৰ্থাৎ তাত অকণো সন্দেহ নাই ।

নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী মেচপাৰাৰ জমিদাৰ
খগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ দ্বিতীয় সন্তান । ১৮৭১
চনত লক্ষ্মীপুৰত তেওঁৰ জন্ম । তেওঁলোক ভাই
ককাই সাত জন আৰু ভনীয়েক দুজনী । এটা
ভাঙৰ পৰিয়ালৰ মাজতে চৌধুৰীয়ে তেওঁৰ বাল্যকাল
লক্ষ্মীপুৰতে অতিবাহিত কৰে । শিক্ষালাভ কৰাৰ
অৰ্থে পিছত তেওঁ গোৱালপাৰা, ধুবুৰী, দেওগুৰ,
গয়া, কলিকতা আদি ঠাইলৈ যায় । এণ্টেৰ্ছ
ক্লাছলৈ উঠাৰ পাছতেই তেওঁ কলিকতাৰ জুবিলী
আৰ্ট একাডেমিত ভৰ্তি হৈ তাত কিছুদিন থাকে ।
জ্ঞানলাভৰ প্ৰতি চৌধুৰীৰ যথেষ্ট আগ্ৰহ আছিল

কিন্তু অক্ষুণ্ণ পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ অভাৱত আশানুৰূপ স্কুল-কলেজীয়া শিক্ষা লাভ কৰাৰ সৌভাগ্য তেওঁৰ নহ'ল। কিন্তু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ তলত উপাধি লাভ কৰিব নোৱাৰিলেও তেওঁ আছিল এজন জ্ঞান-পিপাসু আৰু অসুসংক্ৰান্তপ্ৰিয় ব্যক্তি। সঙ্গীতৰ প্ৰতি তেওঁৰ আছিল বিশেষ বাপ আৰু নিজেই তবলা, তেতাৰ প্ৰকৃতি বাস্তবস্থান হুলস্থলৈ বজাব জানিছিল।

নগেন্দ্ৰ চৌধুৰী লাৱবিলাহত ডাঙৰ দীঘল হোৱা জন্মিদানপুৰ। তেওঁৰ অভিভাৱকসকলে তেওঁক শিক্ষাদীক্ষা দি পণ্ডিতৰ শাৰীত তোলাতক উপযুক্ত পাত্ৰীৰ লগত দাম্পত্য জীৱন-যাপনৰ সুবিধা কৰি দিয়াতোহেই বেচি প্ৰয়োজন বুলি ভবা সেই কালত সম্পূৰ্ণ স্বাভাৱিক। সেইবাবে নিচেই কুমলীয়া বয়সতে তেওঁৰ বিয়া হৈ যায় কোচবেহাৰত। তেতিয়া তেওঁৰ বয়স মুঠেই ঠেৰ বছৰ। চৰ্তাগাৰ্য্যতঃ বিয়াৰ কিছুদিনৰ পিছতে তেওঁৰ পত্নী-বিয়োগ হয়। তেওঁৰ দ্বিতীয়া পত্নী স্বৰ্গদেৱ চন্দ্ৰকান্ত সইতৰ বংশৰ জীয়াৰী শ্ৰীযুক্ত প্ৰফুল্লবামা চৌধুৰাণী। আপেক্ষিক দীঘল দাম্পত্য জীৱন যাপন কৰাৰ পাছতো ১৯৫৭ চনত তেওঁ যেতিয়া ইংলীন্দা সন্মত কৰে তেতিয়া তেওঁ অকল মনোবামা বিধৱা পত্নীকেহে এই সংসাবত এৰি যায়।

চৌধুৰীদেৱৰ স্মৃতিমাৰ কলাৰ প্ৰতি বিশেষ আগ্ৰহ আছিল। সঙ্গীত, চিত্ৰশিল্প আদিৰ উপৰিও লাঠীখেলা, ছুৰী-খেলা, ব্যায়াম আৰু আনকি ইন্দ্ৰজাল বিজ্ঞান প্ৰতিও তেওঁৰ অসুখ্য কৰ্ম নাছিল। জীৱনৰ ভাটী বয়সত তেওঁ যেতিয়া গুৱাহাটীত থাকেহি তেতিয়া সকলো স্থবৰ মাহুহৰে সৈতে তেওঁৰ বন্ধু গঢ়ি উঠিছিল। জন্মিদাৰ পৰিয়ালত জ্ঞানপ্ৰেৰণ কৰিও আৰু নানান সা-সুবিধাৰ মাজত ডাঙৰ দীঘল হৈয়ো তেওঁ বহুতৰে আছিল আনন্দৰ

সঙ্গী আৰু বেজবাব বন্ধু। যিসকল নতুন নতুন বন্ধুৱে তেওঁৰ সান্নিধ্য লাভ কৰিছিল, তেওঁৰ উজ্জ্বল সৌহাৰ্দ্য আৰু অকপট আচৰণত তেওঁলোক মুগ্ধ হৈছিল। চৌধুৰী আছিল বসিক ব্যক্তি। এদিন গৰমকালি এজন বাদকে তবলা বজাই ঘামিজামি লাগকাল হোৱা যেন দেখি চৌধুৰীয়ে হাঁহিমুখে কলে, "আপোনাৰ তো বেচ পৰিশ্ৰম হৈছে।" বাদকে হাঁহিব নে কান্দিব গমকে ধৰিব নোৱাৰিলে। হুজন এজন "সমজদাৰে" মুখ টিপি হাঁহিলে, আন এজনে এখন বিচনী লৈ বিচিৰ আৰম্ভ কৰিলে। ইয়াতেই অভিনয়ৰ শেষ নহল। অলপ পিছতে চৰবতৰো ব্যৱস্থা কৰা হ'ল। বাদকে তবলা বজোৱা সময়ত নিজৰ গোটেই শৰীৰটোকে যেন আঙুৰি পিজুৰি গানৰ লগত সঙ্গত কৰিছিল আৰু সেইবাবে এটা গানৰ পিছতেই তেওঁ হৈছিল আৰু বধাওঁ, ব্ৰান্ত। কিন্তু তবলা বজালে চৌধুৰীৰ শৰীৰটো হৈ পৰিছিল স্থিৰ আৰু অকল হাতৰ আঙুলি কেইটাৰহে সঘন সকলোৰ মাহুহৰ চকুত পৰিছিল। গতিকে তেওঁ বজাই থাকিব পৰিছিল আৰু সহজতে ব্ৰান্ত হৈ নপৰিছিল।

উজান-বজাবত থকা কালছোৱাত চৌধুৰীক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই গঢ়ি উঠিছিল সঙ্গীতৰ নতুন নতুন আৰুবা। নৃত্য-গীতৰ প্ৰতি এদলৰ আকৰ্ষণ লাগে লাগে বাঢ়ি আহিবলৈ ধৰিছিল আৰু গীত-বাজৰ প্ৰতি মনযোগ বিজ্ঞানীৰ বিজ্ঞানভাৱে প্ৰতিফুল বুলি ভবা ব্ৰান্ত ধাৰণা সমাজৰপৰা লাগে লাগে আঁতৰি যোৱাৰ উপক্ৰম হৈছিল। একালাত উজানবজাৰ অঞ্চলত সঙ্গীতৰ প্ৰতি লোকৰ বাপ বঢ়োৱা বিষয়ত চৌধুৰীদেৱৰ প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষ দান কেতিয়াও হুই কৰিব নোৱাৰি।

চৌধুৰীৰ বঙলা সাহিত্যৰ অধ্যয়ন আছিল যথেষ্ট। এই অধ্যয়নৰ প্ৰভাৱ তেওঁ লিখি থৈ

যোৱা কিছুমান গল্পৰ ওপৰতো নপৰাকৈ থকা নাই। গল্প-লেখক হিচাবে চৌধুৰীয়ে নতুন কলাকৌশলৰ পৰিচয় দিব অৱশ্যে পৰা নাই, কিন্তু তেওঁৰ সবেবন-শীল মনে চৰিত্ৰবোৰৰ জীৱনলৈ আঁহি পৰা ঘাত-শ্ৰেণীতহাত সহায়কৃত্তিপূৰ্ণ দৃষ্টিৰে চিত্ৰিত কৰিবলৈ বহু কৰিছে। তেওঁৰ দীঘলীয়া গল্পবোৰ আদি-বাস্যক। যৌন আকৰ্ষণৰ ছবি চুটিগল্পবোৰৰ মাজতো চেৰ আছে কিন্তু সমাজৰ বাধা-নিষেধৰ মাজতে থাকি এইবোৰত যুৱক-যুৱতীয়ে হয়তো অতীক্ষিত-জনক লাভ কৰিছে, নহলে অশাস্ত্ৰিৰ তৃষানলত নিজেই লাহে লাহে দহ হৈছে কিন্তু বিদ্যোগাৰ্থক মনোভাৱ লৈ পুৰণিকলীয়া সমাজৰ বিধাসৰ ভেটি ভাঙি পেলাবলৈ আগুৱাই অহা নাই। কোনো কোনো ঠাইত আকৌ নাৰীনিৰ্যাতন দেখি পুষ্ক-চৰিত্ৰৰ মন সহায়কৃত্তিৰে উদ্বেলিত হৈ পৰিছে কিন্তু নিজে আগুৱাই গৈ সহায়-হাত আগ বঢ়াবলৈ বুকুত সাহস গোট খোৱা নাই। ভয় হৈছে সমাজৰ বাধা, লোকে কি বুলিব। আদি-বাস্যক গম্ভীৰ্য্যকৰ ভিতৰত প্ৰণয়ৰ মনোবৈজ্ঞানিক বিশ্লেষণ কম কিন্তু সহৰ ভাগ গল্পই ঘটনা-প্ৰবাহ। হুই এক দীঘল গল্পত কোনো কোনো যুৱ-চৰিত্ৰৰ নিষ্ঠা আৰু বৈৰ্য্য-উল্লেখযোগ্য, কিন্তু এই নিষ্ঠাৰ অহুতো প্ৰণয়নীৰ লগত মিলন সম্ভৱ নহল আভিজাত্য আৰু ধনাঢ্যতাৰ অভাৱত। শেহত যুৱ-চৰিত্ৰৰ অন্তত যি হিংসাৰ অগনি জ্বলি উঠিল সিয়ো হুমাই গল অভাৱনীয়কাল উপস্থিত হোৱা এক সন্ধ্যাসীৰ শাস্তি-পানী বৰ্ণণত। কোনো কোনো গল্পৰ ঘটনাৰ ওপৰত নিয়তিৰ বিধান থকা যেন লাগে। কিন্তু অধিক সন্ধ্যাতই আছে 'চাপ' বা 'এক্‌ছিডেণ্ট'ৰ খেলা। শব্দ গোঁসামীৰ গল্পসমূহত যি অদৃষ্টবাদৰ পৰশ পৰোক্ষভাবে প্ৰতীয়মান হয় চৌধুৰীৰ গল্পসমূহত দেখা নপৰি নাই, কিন্তু আছে হঠাতে জীৱনলৈ আহি

পৰা বিপৰ্য্যয় অথবা অনাকাঙ্ক্ষিত অজুদায়। চৌধুৰীৰ গল্পসমূহত চঞ্চলমনা নাৰী-চৰিত্ৰ বিৰল। প্ৰেমাৰ্পণৰ প্ৰতি প্ৰাৰ্থবোৰ নাৰী-চৰিত্ৰৰে গভীৰ অনুভাৱ আছে। হুই চাৰি ক্ষেত্ৰত অৱস্থাব পাক-চক্ৰত পৰি প্ৰেমাৰ্পণৰ লগত প্ৰেমিকৰ মিলন নহলেও প্ৰথম প্ৰেমিকৰ প্ৰতি থকা আস্থা অক্ষৰ নিষ্ঠুত প্ৰথমত স্ৰুগ্ৰুপ হৈ আছে। জীৱনলৈ আহিপৰা দুৰ্ঘোগ্যগৰ তাৰণা কোনো কোনো নাৰী-চৰিত্ৰই বলবে দমাই বিপৰ্য্যয়কো আকোৱালি লোৱাৰ ইচ্ছিত আছে।

ঠায়ে বায়ে হুই চাৰি গল্পৰ মাজত চুটা এটা ব্যাপ্তিকি চকুত পৰে। এই উক্তিবোৰ অনেক ক্ষেত্ৰতে আধিকৰ ফালৰ পৰা বৰ্জনীয়। বসৰাজ বেজবৰুৱাই গল্পৰ মাজেদি ব্যঙ্গাৰ্থক মনোভাৱ সি দেখিলেবে ফুটাই তুলিছে চৌধুৰীৰ গল্পত হুই কৌশলৰ অভাৱ। "হুইদৈব" বোলা গল্পটোৰ তাৎপৰ্য্য ব্যঙ্গ্যকেই আছিল কিন্তু লঘু পৰিস্থিতিৰ বুকুত প্ৰবন্ধলেখক গোলাক বক্ৰতাৰ চিত্ৰ তেনেই অনাকৰণীয় হৈ থাকিল, মহিলা সন্তাৰ সম্পাদিকা মাধুৰী দাসে তেনেই সহজভাৱা হৈ পৰিল। আন দীঘলীয়া গল্পৰ মাজত সিঁচবতি হৈ থকা হুই চাৰি বক্তোক্তিও সহৰ ক্ষেত্ৰতে গল্প-সৌন্দৰ্য্যৰ অপকৰ্ষক হৈছে পাৰ্শ্বত।

চৌধুৰীৰ গল্পবোৰ সচৰাচৰ স্ৰুগ্ৰুপ নহয়, বিক্ষিপ্ত-বিশেষকৈ দীঘলীয়া গল্পকেইটা। ডিটেক্টিভ, গল্পৰ দৰে এইবোৰ গল্পত নানান ঘটনাৰ সমাবেশ কৰা হৈছে কিন্তু ভাব কেন্দ্ৰীকৃত হোৱা নাই। ঘটনা-সৌতত নায়ক-নায়িকা উটি জাহি সুবিচে অথচ কোনোটোৱেই সজীৱ হৈ অৱস্থাব ওপৰলৈ উঠাৰ সাহস দেখুৱাব পৰা নাই। পাৰি-পাৰ্থক অৱস্থাব ওপৰলৈ উঠাৰ প্ৰকৃত জীৱন-দেখা নপৰি নাই, কিন্তু আছে হঠাতে জীৱনলৈ আহি

প্রতিকূল অরহস্য মাজত চেপাখুন্দা বোতা বৈধব্যে।
নৈতিক মূল্য আছে। এই নৈতিক মূল্য প্রতি
গল্প-লেখক উদাসীন হৈ থকা দেখা যায়।
“প্রতিজ্ঞা”, “পরিবর্তন”, “বঙ্গীতবা” তিনিটা দীঘল
গল্প। হেমকান্ত আৰু সুধাবাণীৰ বৈজ্ঞানিক ধামত
সুধাবাণীৰ বাহৰতে প্ৰথমে দেখা-দেখি হয়।
হুয়োবো মাজত থকা পানম্পৰিক আৰুৰণ শেহত গৈ
প্ৰবল প্ৰণয়ত পৰিণত হয়। কিন্তু প্ৰেমিক
প্ৰেমিকাৰ মিলনৰ মাজত হৰ্ভেজ প্ৰাচীৰ ৰূপে থিয়
হল, সুধাবাণীৰ আভিজাত্য আৰু ধনাত্যতা।
হেমকান্ত, সুধাবাণীৰ মনত হলে এই সামাজিক
বিচাৰৰ হৰ্ভলতা নাই। এপিনে হুয়োবো পানম্পৰিক
আৰুৰণ আৰু আনপিনে সুধাবাণীৰ অভিভাৱক
কঠোৰ নিৰ্ধ্যাতনৰ দ্বন্দ্বত হুয়োৱেই যাতনাত ছট-
ফটাৰ ধৰিলে। হেমকান্তই নানান কৌশলৰ
উদ্ধাৱন কৰিও শেহত সুধাবাণীক হেৰুৱাব লগা
হ’ল—সুধাবাণীৰ বিয়া হল আন এজন দৰাব লগত।
হেমকান্ত হল বৈধব্যুত। স্থাই জানে। তাৰ
কাৰণে এদিন বিধ খাবলৈকো প্ৰস্তুত হোৱা
নাছিল? তাই কেনেকৈ আনৰ অস্থায়ীনি হবলৈ
সম্মত হল? সেই বাবে হেমকান্ত হল স্থিৰ-
প্ৰতিজ্ঞা। সি নিৰ্ভৰৰপৰে প্ৰতিশোধ লব আৰু
সুধাবাণী আৰু দৰা হুয়োবো একেলগে গুলিয়াই
মাৰব। কিন্তু অপ্ৰত্যাশিতভাৱে আহি উপস্থিত
হ’ল এজন সন্ন্যাসী। তেওঁ বজাই দিলে হেমকান্তৰ
সুধাবাণীৰ প্ৰতি থকা প্ৰেম প্ৰকৃত প্ৰেম নহয়।
“প্ৰেম স্বৰ্গীয়। যাব লগত প্ৰেম হব, যি জনক
ভাল পাব তাইৰ সামাজ্য অস্থিৰি বা কষ্ট দেখিলে
সেইবোৰ আঁতৰাব বাবে যিজনৰ প্ৰাণ দিবলৈকো
কাঁত নহব, সিজনকে প্ৰকৃত প্ৰেমিক বুলি কোৱা
হয়।” হেমকান্তৰ ভুল ভাঙিল। তেওঁৰ মন
ওপৰত নতুন হেতু ভাৰি উঠিল। (প্ৰতিজ্ঞা)।

“পরিবর্তন” গল্পত দুখীয়া বৃদ্ধিমান ছাত্ৰ জীৱেশ্বৰ
বীভাৰ্হতৰ ঘৰব লগত সন্মুখ গঢ়ি উঠিল। জীৱেশ্বৰ
প্ৰতি ছাত্ৰী-বীভাৰ অল্পৰূপ প্ৰকাশিত হব খবৰে
কিন্তু মাজতে থিয় হল আহি গীতা, বীভাৰ বান্ধৱী।
শেহত গীতা আৰু বীভা কাবো লগতে জীৱেশ্বৰ
বিয়া হৈ হুঠিল। জীৱেশ্বৰৰ পিতাকে তেওঁলৈ
অসমতে ছোৱালী চালে। কণা বীভাৰ মাকে
জীৱেশ্বৰক ঘৰলৈ আহিবলৈ কলে। জীৱেশ্বৰ গুচি
আহিল।

হেমকান্ত প্ৰেমিক। জীৱেশ্বৰ একনিষ্ঠ প্ৰেমিকো
নহয়, প্ৰভাৰকো নহয়—কিন্তু অরহস্য দাস হৈ
লুইতৰ বুকুত নল-খাগৰিৰ দৰে উটি ভাৰি ফুৰা-
হুৰ্ভল যুৱ-চৰিত্ৰ।

চুটি গল্পসমূহৰ ভিতৰত বিশেষভাৱে
উল্লেখযোগ্য গল্প হ’ল “উজুৰ্গী”। “দুতিবাম
সংসাৰ” এট গল্পৰে অস্বৰ্গত। এই হুয়োটা গল্প
মাজেদি একেটা ঘটনাই প্ৰবাহমান হৈ আছে আৰু
গাৱলীয়া গাভৰু ছুৰবীক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই হুয়োটা
গল্প গঢ়ি তোলা হৈছে। জগতৰ গাত দেহভবা
যৌৱন, মনত ছুৰবীক কেন্দ্ৰ কৰি অস্থম্ভ অলগ
কল্পনা। ছুৰবী গাভৰু, বিয়াৰ লাৱক হৈছে।
গতিকৈ অভাৱগ্ৰস্ত সোণাবামে গাধন চাৰি কুৰি লৈ
ছুৰবীক বিয়া দিয়াৰ প্ৰস্তাৱ তুলি ধৰিছে। জগত
ধন যোগাৰ কৰি ছুৰবীক বিয়া কৰোৱাৰ মানস
নগৰলৈ গ’ল আৰু টকাও যোগাৰ কৰিলে এক
ভৱলোকৰ ঘৰত এই চুক্তিৰ যি বিয়াৰ পিছত জগত
আৰু দৈন্যিক হুয়োৱেই তেওঁৰ ঘৰত খাটি দিব।
টকা সংগ্ৰহ কৰি আনন্দত উৎসুহ হৈ লৰাবৰিক,
আহি জগতে দেখে যে দুতিবামৰ লগত ছুৰবীৰ বিয়া
হৈ গৈছে। অৱশ্যে কিয়দৈ জগতে ৰূপ চাৰি কুৰি
বিয়াৰ বৌতুকৰূপে ছুৰবীক উপহাৰ দিলে। ইয়াৰ
পাছত আৰম্ভ হ’ল নৌজাৰাবৰ টেকেলা দুতিবাম

লগত ছুৰবীৰ মিলন-মাধুৰীৰ অভিশাপ। ভাটী
বয়সত ভবি দিয়া দুতিবামে বগী গাভৰু ছুৰবীৰ
মনৰবা অৱস্থালৈ লক্ষ্য কৰি চিন্তিত হ’ল।
কেতিয়াবা কোনো পুৰুষে তাইৰ পিনে চালে নাইবা
তাইৰ সন্মুখ কথো কলে দুতিবামৰ মনত নানান
প্ৰশ্নৰ উদয় হয়। সন্দেহ-প্ৰিয় তাৰ মনে সকলোকে
সন্দেহত চকুৰে চাই গাওঁ এৰি নগৰলৈ গল কিন্তু
তাতে শাস্তি নাপাই শেহত চাহি বাগিচা পালেগৈ।
ইয়াতো আহি পৰিল নতুন বিপদ। ছুৰবীৰ যৌৱন
ভবা দেহভাৱণৰ ওপৰত ছোট চাহাবৰ নজৰ পৰিল
আৰু অত্যাচাৰী চাহাবৰ বন্ধুৰ গুলীত দুতিবামে
মহত হৈ মৃত্যুৰ ক্ষণ গৰিলে। উপায়ায়ব
নোহোৱাত জগতলৈ খবৰ পঠোৱা হল। মৃত্যু-
শযাত সন্দেহশিয় দুতিবামৰ মনৰ অন্ধকাৰ আঁতৰি
গল। সি চকুপানী টুকি টুকি ছুৰবীক জগতৰ
গাতত গটাই পুথিবীৰ পৰা মেলানি মাগিলে।

গল্পটোত দুতিবাম আৰু ছুৰবী হুয়োটা
চৰিত্ৰই স্পষ্ট—দুতিবাম স্বাৰ্ধৰপ, আয়ত্বেশ্বিক এক
বক্তা হিচাবে আৰু ছুৰবী মান মুক বেদনাৰ প্ৰতীক
ৰূপে। জগতৰ ছুৰবীৰ প্ৰতি থকা আৰুৰণ
নিষ্ঠা। গল্পটোত দুতিবামৰ চৰিত্ৰৰ ওপৰত
বিশেষ গুৰুত্ব দিয়াৰ কাৰণে ছুৰবীৰ বিশ্লেষণ সম্ভৱ
হোৱা নাই কিন্তু তাইৰ মৌনতাৰ মাজেদি এক কৰুণ
বিনিন ধ্বনিত হৈছে।

“পোহৰী” আন এজনী নিৰ্ঘাতিত বাভা
গাভৰু জীৱনৰ কৰুণ কাহিনী। ডাক্তৰ দীনবন্ধু
প্ৰতি থকা তাইৰ আস্থাবিক প্ৰীতি অলক্ষ আদৰ্শ
হৈয়েই থাকিল। বুকু ভৰা মৰম লৈ আন কোনো
উপযুক্ত পাত্ৰ তাইৰ জীৱনলৈ নামি নাছিল। এদিন
চুৰি চুৰি মেথৰ আহিছিল তাইৰ শোৱা কোঠালিলৈ
দৈকি সম্ভোগাৰ আশাত কিন্তু তাই তাক নিৰ্ভব-
ভাৱ প্ৰত্যখ্যান কৰিলে। তাৰ পিছতে তাইৰ

জীৱনলৈ নামি আহিল শতকৈ দুখ কষ্ট, হাজাৰ
হুমুনিয়াহ। শেহত দীনবন্ধুৰ যত্নতে তাই মিশ্ৰনৌ
পুলত পঢ়ি “মিড্ ওৱাইফ্” হল। তাই পালে
অৱ-সাম্ভাৱন এটি পথ কিন্তু নাপালে প্ৰেমাম্পদৰ
প্ৰাণভবা আকুল আলিঙ্গন। সেয়েহে তাই ডাক্তৰৰ
লগ-ছোৱালীলৈ মাজে মাজে কাপোৰৰ পাছেল
পঢ়িয়াই মৰম আৰুগুৰা অস্থবৰ মেহ বিলায় কিন্তু
ইয়াতো ডাক্তৰৰ দৈন্যিকৰ ঈৰ্ষাৰ আঁতৰ হব
নোৱাৰে।

পোহৰীৰ ব্যাভবা জীৱনৰ কৰুণতাৰ মূল ধনী
মেথাবৰ চক্ৰান্ত। তাৰ উদ্দেশ্য পোহৰীৰ লগত
গোপন মিলন। পোহৰীৰ দৃঢ়তাৰ বাবে মেথৰ
উপেক্ষিত হয় আৰু পোহৰীৰ জীৱনলৈ নামি আহে
ভীষণ দুৰ্ঘ্যোগ। যি সাহস বুকুত বান্ধি পোহৰী
মেথৰৰ ঘৰপৰা পলাই যায় সেই সাহসেৰে তাই
নৱ-পৰিণীত দীনবন্ধু ডাক্তৰৰ ওচৰলৈ যাব
নোৱাৰিলে আৰু চাৰি দিন হাবিব মাজতে
লুকাই থাকিল। কথোটে অসম্ভৱ নহলেও
অস্বাভাৱিক।

“নয়নতাৰা” গল্পত নামতী নয়নতাৰাৰ মূলপিত
কৰ্ণধৰত মুগ্ধ হৈ ধনী মহাজনৰ পুতেক বত্ৰ বন্ধাই
তাইক ফুলাই আৰ্ধ্য-সমাজত স্বামী স্ত্ৰী হিচাবে
মান বেছেপ্তি কৰিলে। পিছে, নয়নতাৰা অস্থ:স্বভা
অস্থাত বত্ৰৰ পিতাকে তাইক গালি শপনি পাৰি
তাইক ফুলটা আখ্যা দিয়ে। হুৰ্ভল বত্ৰ বন্ধাই
নয়নক গ্ৰহণ কৰাৰ সাহস দেখুৱাব নোৱাৰিলে।
কিন্তু বত্ৰৰ ঘৰতে কাম কৰা কাঠমিত্ৰী জীউমলে
তাইৰ বিষয়ে সকলো জানিও তাইক গ্ৰহণ
কৰিবলৈ মান্তি হ’ল। জীউমলৰ এই উদাৰতাৰ
পুৰস্কাৰ সি নাপালে। বত্ৰ বন্ধাক কোনোবাই
সাংঘাতিকৰূপে আঘাত কৰাত সন্দেহক্ৰমে
জীউমলক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হ’ল আৰু বত্ৰ বন্ধাৰ

বাপেকে গাজী লৈ আহি নয়নতাবাক লৈ গৈ পুতেকৰ শ্ৰদ্ধাঘাৰ ভাৰ দিলে।

নয়নতাবাৰ চৰিত্ৰত বন্ধুৰ প্ৰতি প্ৰকৃত ভাল-পোৱা প্ৰকাশিত হলেও জীউমলৰ লগত কলঙ্কৰ ভয়ত একেলগে থাকিবলৈ মান্তি হোৱা কথাত তাইৰ অন্তৰৰ দুৰ্জলতা স্পষ্ট হৈ পৰিছে।

বোৱাৰীৰ ওপৰত শাহু আইৰ অত্যাচাৰৰ নিদ্বন্দ্বিতা “তামৰ তাবিজ” আৰু “মধুমালতী”ত প্ৰকাশিত হৈছে। কল্পিনীৰ বিয়াৰ পিছত ধনী শহুৰেকৰ দৰবপৰা পাম বুলি আশা কৰা বশু-বাহানি নোৱাৰোৱাত প্ৰেমৰ মাকৰ মনৰ যি ধং সেই ধং বোৱাৰীয়েক চোতালত ভৰি দিয়াৰ লগে লগেই প্ৰকাশিত হ’ল। উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰা কল্পিনীৰ স্বামী প্ৰেমধৰৰ ব্যক্তিত্বও মাকৰ দানবীৰ্য্য ব্যৱহাৰত নত হৈ থাকিল। মাকে প্ৰেমৰ কাৰণে আন ছোৱালী অনাৰ কথা ভাবি প্ৰেম আৰু কল্পিনীক গোপনে একোটাকৈ তামৰ তাবিজ দিলে আৰু মনতে ভাবিলে যে তাবিজৰ বলতে দুয়োৰে বিচ্ছেদ ঘটিব। শাহুৱেকৰ নিৰ্মাণতন সমানেই চলিল কিন্তু কল্পিনীয়ে অচেতন পদাৰ্থৰ দৰে সকলো নীৰৱে সহিলে। দুবছৰ পিছত কল্পিনীয়ে মাতৃহৰণ গোঁহৰ লাভ কৰিলে। শাহুৱেকেও নাতিহৰণৰ মুখলৈ চাই পূৰ্ণৰ ক্ৰন্দন পাহৰি গল। “মধুমালতী” গল্পত শাহুৱেকে বিহৱা মালতীক নানান গালি পানে আৰু কথাই কথাই ঘৰবপৰা উলিয়াই দিয়ে। ওচৰৰ ঘৰৰ ডেকা মাধৱে তাইৰ প্ৰতি সহানুভূতি দেখুৱাই তাইক মাকৰ ঘৰত থৈ আহিম বুলি আশা দিয়ে। এদিন অত্যাচাৰ সহিব নোৱাৰি মালতী ঘৰবপৰা গধূলি পলাই আহি মাধৱৰ কাষ চাপিল কিন্তু ভীক মাধৱে তাইক সেই বাতি সহায় নকৰাৰ ফলত আত্মহত্যা কৰে বুলি তাই পুথুৰীৰ পায়লৈ গ’ল। এনেতে তাইৰ স্বামী

মধু সেইখিনি পালেহি। মধুৰ সৰ্প দংশনত মুক্ত হোৱা নাছিল।

ওপৰৰ গল্প দুটাত প্ৰেমধৰ আৰু মাধৱ দুয়োটিই দুৰ্জল চৰিত্ৰ। প্ৰেমধৰৰ অন্তৰত কলুষ নাই, মাধৱৰো নাই কিন্তু দুয়োৱেই হল অৱস্থাৰ দাস। শাহুৱেক দুজনীৰ অত্যাচাৰৰ কাহিনী ঠায়ে ঠায়ে সতিবলিত। কল্পিনী নিমাত কিন্তু দুবৰীৰ দৰে কৰণ নহয়। মালতীয়ে সবল হব খুঞ্জিলেও অসহায় অস্বলহাে।

“ওস্তাদজী”, আৰু “লাহৰী”ত বাদক আৰু গায়ক দুজনৰ কথা আছে। সঙ্গীতজ্ঞ চৌধুৰীয়ে সঙ্গীত সাধক দুজনৰ চৰিত্ৰ সিমান নিৰ্ম্মুণ্ডভাৱে আঁকিব বুলি আশা কৰা ব’গৈছিল সিমান নিৰ্ম্মুণ্ডভাৱে আঁকিব নোৱাৰিলে। সঙ্গীত সাধনৰ ক্ষেত্ৰত যি শ্ৰম, একনিষ্ঠতা আৰু অধ্যৱসায় প্ৰয়োজন তাৰ ইঞ্জিত এটা গল্পতো ফুটি উঠিল। “ওস্তাদজী” গল্পত আছে এক অপুত্ৰক বৃত্তা বাদক। তেওঁ আপোমনমে চেতাৰ বজায়। ছপাবাকী গাভৰু লীলা আৰু লীলিয়ে আঁতৰবপৰা চেতাৰ শুনি বৃত্তাৰ পিনে চাই হাঁহে। বৃত্তাৰ মনত আনন্দ লায়—তেওঁৰ নিঃসঙ্গ জীৱন মকত যেন ছুটি পছম ফুল ফুলি উঠে। কেইদিনমান পিছতে লীলা লীলি দুয়োৱেই ওস্তাদৰ তলত চেতাৰ শিকিব আৰম্ভ কৰিলে। চাৰ্ত্তে চাৰ্ত্তে শিক্ষাৰ্থীৰ সংখ্যা বাঢ়ি আহিল কিন্তু দেখা গল এই দুয়োজনী ছোৱালীয়েই নীৰস, শুকান বাজঘট্টকৈ উপাসক যুৱকসকলৰ প্ৰতিহে বেচি অস্থবগ দেখুৱাব ধৰিলে। বজতে ওস্তাদে দুজনমান যুৱকক গান শিকিবলৈ আহিবলৈ মানা কৰিলে। লীলা-লীলিগোৱা সঙ্গীতৰ মোহ লাছে লাছে আঁতৰি গল। কেইদিনমান পিছত ওস্তাদে দুয়োৰো বিয়া নিমন্ত্ৰণ পালে। গল্পটোত এপিনে ওস্তাদৰ সঙ্গীতজ্ঞীতি যেনেই

ফুটি উঠিল আন পিনে লীলা আৰু লীলিৰ জৈৱিক আকৰ্ষণৰ প্ৰবলতাও স্পষ্ট কৰাৰ যত্ন নহল।

“লাহৰী” গল্পত ললিত (মোহনৰ মধুৰ কণ্ঠস্বৰে ধনীৰ তুলসী লাহৰীৰ সনত এখন মধুৰ সঙ্গীতৰ যত্ন দেখুৱালে সঁচা কিন্তু এই সপোন মাথুৰীৰ আঁবে আঁবে থাকিল দৰিদ্ৰতাৰ অভাৱৰ নিপীড়ন। ইয়েই দুয়োৰো মাজত সাময়িক ব্যৱধানৰ সৃষ্টি কৰিলেও শেহত লাহৰীৰ প্ৰেৰণাতে ললিত মোহন হৈ পৰিল এজন ডাঙৰ ব্যৱসায়ী। ব্যৱসায় শিকিবলৈ যোৱাৰ সময়ত বিক্ৰী কৰা হৰামোনিন্যাস-টো কিমান চুনাই কিনাও নহল।

দেউতাক ধনী হলেও লাহৰীৰ পিতৃধৰ্মৰ প্ৰতি লোভ নাই কিন্তু সঙ্গীতসাধক ললিত মোহন বেচি সাংসৰিক আৰু অৰ্থনিপুণ। সেয়েহে শহুৰেকৰ হাতৰ পৰা কিছু আদায় কৰাৰ চেষ্টা তেওঁৰ সদায় আছে। কিন্তু তেওঁৰ শহুৰেকে সহজে ধৰা দিয়া নাই।

“পুনৰ্জন্মৰ দক্ষিণা”ত হৰকিশোৰ পণ্ডিতৰ অশিশুপ দাবিজ্ঞা-নিপাত্ত জীৱনৰ চিত্ৰৰ লগে লগে নীহকুলীয়া বিহৱা সন্দেহৰীৰ বদাচৰতাৰ আৰম্ভ কৰিছে। নানান-যাত প্ৰতিঘাতৰ মাজত পদ হৰ-কিশোৰ পণ্ডিতে চাকৰি হেৰুৱালে। কিন্তু পলা-ধৰাৰীলৈ গৈ পোকান বুলি শেহত নিজকে প্ৰতিষ্ঠিত কৰিলে।

গল্পটোৰ ঘটনা-বিভাগ্যৰ বেছ বিক্ষিপ্ত আৰু কথাপকথন অনেক ক্ষেত্ৰত সঙ্গতি-বিহীন। পণ্ডিতৰ চৰিত্ৰৰ ওপৰত উচ্চ উৎসাহতকৈ ভীকতাৰ ছাপ স্পষ্ট। পণ্ডিতৰ প্ৰতি ধৰা সন্দেহৰীৰ মৰম অকপট কিন্তু বৃন্দাৰ প্ৰতি পণ্ডিতৰ ঘণীয়কৰ দৰ্শা যুক্তিহীন।

“বিজয়া” গল্পত অৱসৰপ্ৰাপ্ত হাকিমৰ ছোৱালী বিজয়াৰ ওপৰত কৰা শশধৰৰ অবিচাৰৰ ফলত

দুয়োৰে সাময়িক বিচ্ছেদ ঘটিল। শশধৰে স্বীকৃতিয়া পত্নী গ্ৰহণ কৰিলে কিন্তু এই পত্নীৰে চিকিৎসাৰ কাৰণে গুৱাহাটীলৈ আহি নিজে জ্বনী বোগত আক্ৰান্ত হ’ল। ন ঐশ্বৰীয়ে বিজয়াৰ সহায় ললে। শশধৰ আস্থাত্ব হল আৰু বিবাস কৰিলে তেওঁ ভাল হৈ উঠিব।

গল্পটোত শশধৰৰ চঞ্চলতাৰ তুলনাত বিজয়াৰ দয়ালু চিত্ৰৰ নিদৰ্শন আছে।

“মোৰ পৰিণয়ৰ কাহিনী” এজনী যুৱতী ছোৱালীৰ বৃদ্ধ স্বামীৰ লগত প্ৰথম সাক্ষাতৰ কাহিনী। বিয়াৰ আগতে কমেৱা তুলাব দৰে কৰ্ত্তি সোণালী কল্পনা তাইৰ মন-আকাঙ্ক্ষাত ওপঙি ফুৰিছিল তাৰ লেখ জোখ নাই। কিন্তু যেতিয়া স্বামীগৃহত তাইৰ কল্পনাত ভাল লগা এজন যুৱকে তাইক আঁঠি বুলি প্ৰণাম কৰিলে তেতিয়া তাই নিজৰ ওপৰত সকলো কৰ্ত্ত্ব হেৰুৱাই চলি পৰিল। সকলোৱে ভাবিলে ছোৱালী বেমাৰী। অলপ পিছতে জ্ঞান পাই, নিজকে সযত্ন কৰি যুৱতীয়ে স্বামীৰ ভৰিত ধৰিলে।

গল্পটোত এক যুৱতীৰ কল্পনাৰ ওপৰত বাস্তৱৰ ক্ৰম আধাতৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। সামাজিক প্ৰথাৰ অন্তোভাৱত থকা নিৰ্দিয়তা গল্পটোৰ মাজেদি ফুটাই তোলাৰ চেষ্টা আছে। তথাপি এই নিৰ্দিয়তাৰ বিৰুদ্ধে যুৱতীয়ে বিজ্ঞোৰ কৰিবলৈ সাহ কৰা নাই। যুৱতীয়ে হয়তো মিয়তৰ বিধান বুলিছেই সকলো উপহাস বুৰ পাতি লৈ বৃদ্ধ স্বামীক গ্ৰহণ কৰিছে, নিজে বলিখালত মূৰ খুমাই দিছে।

“প্ৰতিশোধ (নে প্ৰতিদান)”, “অসম্পূৰ্ণ আইন”, “মেদাম অমুসন্ধান”, “টুনী”, “ঘোৰাকীচী” আদি আন কিছুমান গল্প আলোচনীত প্ৰকাশিত হৈছিল। “টুনী” গল্পত গাভৰু টুনীৰ মিলন-বিপৰ্যায় বৰ্ণনা কৰা হৈছে। “ঘোৰাকীচী” গল্পৰ বৰ্ণনা সাধাৰণ।

আইনত থকা কাঁটী-বারম্বাৰ নিদাকৰণত দেখুওৱাই হয়তো এই গল্পৰ উদ্দেশ্য। কিন্তু প্ৰটৰ গাঠনি, আৰু তাৰ প্ৰকাশবীৰ্তিৰ দক্ষতাট এই নিৰ্ভৰতা ভালকৈ ফুটাই তুলিব পৰা নাই। গল্পটো নীৰৱ হৈয়েই আছে।

নগেশ্বৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ গল্পসমূহত বাক-সংঘৰ্ষ কম। ৱায়ে ৱায়ে অপ্ৰয়োজনীয় বৰ্ণনা আৰু অপ্ৰাসক্তি উক্তি আছে। গল্পবোৰ সুসংগত বৰাৰ চেপ্তা থাকিলে অনেক কথা ঠিকভেবে প্ৰকাশ কৰাৰ সুবিধা আছিল। কিন্তু আন্ধিৰ ফালৰ পৰা কিছু ক্ৰটি চকুত পৰিলেও নিশ্চিড়িত আৰু নিল্লেখিতজনৰ প্ৰতি লেখকৰ স্বাস্থ্যিক সহায়ত্বটি আছে। সেই-কালৰ সামাজিক আৰু ব্যক্তিৰ ভাব-জগতৰ ভালোমান সমস্তা তেওঁ গল্পৰ যোগেদি তুলি ধৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। তেওঁৰ যত্ন ভালোমান ক্ষেত্ৰত সার্থক

নহলেও সজ। তেওঁৰ দিনত অসমীয়া গল্প-সাহিত্যৰ অৱস্থা নিচেই চাৰুকীয়া। গতিকে তেওঁ যি বৰঙনি যোগাইছে তাৰ ঐতিহাসিক মূল্য লেখত লবলগীয়া। চৌধুৰীয়ে নিজে ভাবিছিল যে গল্পৰ যোগেদি যৌন-প্ৰৱৰ্ত্তিৰ বাধাহীন বিশ্লেষণৰ অন্তকূল পৰিবেশ তেওঁৰ যুগত হোৱা নাছিল কিন্তু পৰিবেশ হব বুলি তেওঁ জ্ঞান কৰিছিল। চৌধুৰীৰ কল্পনা নিশ্চয় জলীক আৰু অবাস্তৱ নাছিল। বৰ্ত্তমান সময়ত গল্প-লেখকসকলে যি স্বাধীন চিন্তাৰ পৰিচয় দিবলৈ যত্ন কৰে চৌধুৰীয়ে হয়তো সেইটো যত্ন কৰা নাছিল। পাঠকসকলৰ গ্ৰহণ ক্ষমতালৈ লক্ষ্য কৰি আৰু সমাজৰ বিচাৰ-ধাৰা চকুৰ আগত ৰাখি তেওঁ যি সৃষ্টি কৰিছিল সেই কালৰ পটভূমিৰ ওপৰত তাক পৰীক্ষা কৰি চোৱা উচিত।

অসমৰ মধ্যযুগৰ প্ৰতিৰক্ষা নীতি

(প্ৰকাশত্ৰুটি)

যুদ্ধ-নীতি

—শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বাৰুগুৰু

আমি এতিয়া মধ্যযুগৰ যুদ্ধ-নীতি সম্পৰ্কে আলোচনাত প্ৰৱৰ্ত্ত হব খোজোঁ। এই প্ৰসঙ্গত সৈন্য সংগঠনৰ কথাই প্ৰথম। এই সৈন্য-সংগঠনৰ প্ৰসঙ্গত John Pater Wade চাহাৰে তেওঁৰ An account of Assam নামৰ গ্ৰন্থত কোৱা এযাৰি কথা বিশেষ প্ৰশিক্ষান-যোগ্য। তেওঁ আহোম আমোলৰ বিভাগীয় ফুকনসকলৰ বিষয়ে কৈছে—
“Since the period in question, the officers who boast this exalted rank

(phukon) may be considered as divided into the two classes of civil and military. * * * * The natives of Assam generally denominate the military Fokuns (Phukons) by the more respectful title judges (Adaluts Fokun) and it appears one of the greatest imperfections in the artificial system of Assamese government, that the military

commander and the judge are united in the same person” (১)। অৰ্থাৎ অসমৰ

ফুকনসকলৰ গাত প্ৰশাসনীয় আৰু সৈনিক এই দুয়োটা বিভাগৰে দ্বিত্বপীয়া দায়িত্ব আছিল। অসমৰ লোকসকলে এই ফুকনসকলক বেচি সন্মানীয় পদবী “আদালতৰ ফুকন” বুলিহে অভিহিত কৰিছিল। ৱেড চাহাৰৰ মতে আহোমসকলৰ প্ৰশাসনীয় যন্ত্ৰত এইটোৱেই আটাইতকৈ বেচি দোষ-জনক কথা যে সৈন্য-বিভাগৰ অধিকতা আৰু প্ৰশাসনৰ বিচাৰ কৰ্ত্তা একেজন মানুহেই। দৰাচলতে প্ৰতিজন ফুকন কিয় অসমত সেই সময়ত প্ৰতিজন পাইকেইট সময়ৰ একোজন শাস্ত্ৰ-শিল্পী নাগৰিক আৰু লাগ বুলিয়েই সময়ৰ একোজন শত্ৰু ক্ষয়-কৰোঁতা যুদ্ধক হিচাবে যুদ্ধ-ক্ষেত্ৰত থিয় দিব পাৰিছিল। অসমত সেই সময়ত বাৱসায় আৰু কাম অহুয়াৰী মানুহৰ বেগ বা বিভাগ নোহোৱা নহয় আৰু সৈন্য-বিভাগতো কাঁড়ী, হিলৈদাবী, নৌ, পদাতিক, হস্তী অথবা বোহী আদি কৰি বিভিন্ন বিভাগীয় সৈন্য আছিল; তথাপি লাগ বুলিয়েই সাধাৰণ প্ৰজাৰ (পাইকৰ) মাজৰ পৰাও একেজন নাগৰিকেই সৈনিক বিভাগতো হিলৈ মৰা, নাও চলাৱা, কাঁড়মৰা, মাটিকটা আদি কামদক্ষতাৰে কৰিব পাৰিছিল। ৱেড চাহাৰে বেয়া বুলিয়েও সেই কালত “চিভিল” আৰু “মিলিটেৰী” দুয়োজন মানুহ আমাৰ একেজন মানুহৰ গাতে থকাৰ কাৰণেই আৰু যুদ্ধ-ক্ষেত্ৰতো নিপুণতাবে বিভিন্ন বিভাগত কাম কৰিব পৰাৰ কাৰণেই অসমৰ যুদ্ধ-ক্ষেত্ৰত কোনো দিনেই বিদেশী শত্ৰু সৈন্যই কৃত-কাৰ্য্যতা লাভ কৰিব নোৱাৰিছিল আৰু এই কাৰণেই-হে শত্ৰু সেনাপতি বাৰম্বাৰে শতযুৰে প্ৰশংসা কৰি

কৈছিল যে ভাৰতবৰ্ষৰ কোনো ঠাইতে তেওঁ এনে নিপুণ সেনা দেখিবলৈ পোৱা নাছিল।

অসমৰ গোটেই জনসংখ্যা পিয়ল কৰি পাইক বাৱস্তাৰ (Adult population) মিলিকাৰ বিভাগ কৰা হৈছিল সেইবিলাক কি শাস্ত্ৰৰ সময়ত বা কি যুদ্ধৰ সময়ত প্ৰায় একেই আছিল। স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপসিংহৰ দিনতেই পোন প্ৰথমে এটি স্মৰংহ পিয়ল কাৰ্য্য কৰা হৈছিল। বিভিন্ন আহোম বজাৰসকলৰ দিনত মাজে মাজে এনে পিয়ল কাৰ্য্য বা জনসংখ্যাৰ হিচাব কৰি থকা হৈছিল আৰু সেই হিচাববিলাক পেৰাৰাকতত ভালৰকমে লিপিবদ্ধ কৰি বখা হৈছিল। কোনো পাইক মৰিলে, বা চমুৱাৰ ঘৰলৈ উঠিলে বা নতুন পাইক উত্তৰ হলে তাৰ ঘৰাঘৰ বাৱস্তা কৰি পেৰাৰাকতত সেই অমুকপে লিপিবদ্ধ কৰি বখা হৈছিল। পাইক লুকু-ৱাটো ডাঙৰ লোৰৰ কথা আছিল। যোলবছৰ পূৰ হোৱা প্ৰত্যেক পাইকক লেখত লোৱা হৈছিল যদিও কুৰি বছৰ পূৰ হলেহে একোজন কাৰ্য্যক্ষম পাইক হিচাবে পৰিগণিত কৰা হৈছিল। সাধাৰণতে ৪ জন পাইকে “একগোট কৰা হৈছিল। গোটৰ প্ৰতিজন পাইকক পাইকৰ “পোৱা” বোলা হৈছিল। গোটৰ প্ৰথমজনক “মূল” দ্বিতীয়জনক “দোৱাল” আৰু তৃতীয় জনক “তেৱাল” বোলা হৈছিল। সাধাৰণতে গোটৰ একোজন পাইকে বজাৰ তিনি-মাহকৈ খাটি কাম কৰি দিব লগা হৈছিল। জৰুৰী অৱস্থাত ওজনীয়া গোটৰ একোজন পাইকে বজাৰ ৪মাহ পৰ্য্যন্ত খাটিব লাগিছিল। প্ৰথমজনৰ কাম শেষ হলে দ্বিতীয়জনে আৰু তাৰ পাচত ত্ৰয়োয়ৰে ৩য় আৰু ৩ৰ্থ জনে। এইদৰে বছৰেকত কাম কৰি দিব লাগিছিল। যেতিয়া একজন বজাৰ কামত কাম কৰি থাকে তেতিয়া গোটৰ বাকী কিজনে নিজৰ ঘৰত কাম কৰাৰ উপৰিও বজাৰ

(১) An account of Assam, by John Pater Wade, 1800, edited by Shri B. Sharma (Pages xi & xii)

ঘৰত কাম কৰিবলৈ যোৱা-জনৰ ঘৰত যাৱতীয় কাম কৰি দিব লাগিছিল। এই বজা-ঘৰত কাম কৰাৰ সময়ত যি কামকে দিয়া নহক কৰিব লাগিব, যুদ্ধলৈ যাব লগা হলেও যাব লাগিব। প্ৰয়োজন হলে, বিশেষকৈ যুদ্ধ সময়ত গোটৰ ছজন বা তিনি জন মানুহকো বজাৰ ঘৰলৈ বা বাজ্যৰ কাম কৰিবলৈ নিয়া হৈছিল, —“জকৰী হ’লে বাজ্যৰ কামৰ বাবে গোটৰ ছজন মানুহ, আন কি তিনিজন মানুহক নিয়া হয় বা ৪ জনীয়া গোটকেই ৩ জনীয়া গোটলৈ পৰিবৰ্ত্তন কৰা হয়” (২)। পাইকবোৰে জালি বন্ধা, গড়মৰা, পুখুৰী খন্দা, দল-দেৱালয় কাৰ্কে আদি নিৰ্মাণ কৰা, বনলৈ যোৱা আদি বাছন্দৰা কৰ্ত্তব্য সম্পাদন কৰিব লাগিছিল। এই বিলাকৰ কিছুমানে ফুকন, বাজখোৱা আদিৰ তদ্বাৰধানত গাখাটি দিব লাগিছিল আৰু আন কিছুমানক সমানে চুভাগ কৰি এভাগ উজনিৰ বজাৰ লগত আৰু আনভাগ নামনিৰ বৰফুকনৰ লগত বাৰিছিল। চুয়ো ঠাইতে ইহতে সদায় কাঁড়িয়াই কাঁড় ধুৱা অভ্যাস কৰিব লাগিছিল। কিন্তু “ডাঙৰীয়াসকলৰ জুৱা মানুহবিলাকক কাঁড়ী-পাইকৰ নিৰ্চিনাকৈ হেজাৰ-হেজাবকৈ নেপাতি হেজাবে হেজাবে একোটা হাতীমূৰ পাতিলে। সেইবিলাকৰ নাম দিলে,—বেৱতী, বানচৌী, লেবা, লেবাং বনচৌ, দেনী মুঠে ১৭টা। জাৰে জাকৌ এভাগ মানুহক চাওঁক, চাহুকৰা, বাকৱতী এনে কামদি বৰচ’বাত খাটবলৈ বাৰি। বাকী চুভাগী মানুহহে সৈতে, তেলী, চমাৰ, কমাৰ, ধোবা, নাপিত, গায়ন, বায়েন ইত্যাদি এক এক বিলাতত যত মানুহ আছিল, সকলোকে ডাঙৰীয়াসকলক দিলে। কিন্তু যুদ্ধ-বিৱৰ্ত্ত লাগিলে

সেই মানুহ বোৰ যুদ্ধ কৰিবলৈ যাব লাগিব বুলি নিয়ম কৰিলে।” (৩) আকৌ ২০ জন পাইকৰ ওপৰত এজন বৰা, এশ জন, পাইকৰ ওপৰত এজন শইকীয়া আৰু এহেজাৰৰ ওপৰত এজন হাজৰীকা পতা হৈছিল। এওঁলোকৰ ওপৰত বাজখোৱা আৰু ফুকনসকল। সাধাৰণতে বাজখোৱা একোজনৰ তলত তিনিহেজাৰ আৰু ফুকন একোজনৰ তলত তিনিহেজাৰৰ পৰা ছহেজাৰ পৰ্য্যন্ত পাইক বা সৈনিক আছিল। কোচ বজাৰ বাজ্যতো পাইকৰ অধিক পৰ্য্যন্তই আছিল।

পাচে ৰাজা (নবনাবায়ণ) পাইকৰ মোহালা কৰিলা।

বায়ন লক্ষ্য পক্ষিহাজাৰক পাইলা।

চাবি পোৱা দৰে গোট একৈক পাইকৰ।

(পদ-৩১৫)

• • •
বিষয়া পাতিবে প্ৰতি কবিলন্ত মন ॥

ধৰ্ম্ম ধৰ্ম্মিত নীতিজ, বুদ্ধি বলৱন্ত চাই।

যুদ্ধত প্ৰপন্ন সংগ্ৰামক আগুৱাই। ১১৫

• • •
বিষয়া পাতিবে লৈলা সভাৰ মধ্যত ॥

বিশি পাইকৰ অধিকাৰী ঠাকুৰীয়া।

শতকৰ অধিনতি পাতি শটকীয়া। ১১৬

সহস্ৰত অধিকাৰী পাতিলা হাজাৰী।

উমৰাও তিনিজাজাৰ অধিকাৰী।

বাঁহশ উমৰাৰ পতি নবাব পাতিলা।

এতি মতে ভাগে ভাগে আদেশ কৰিলা ৩১৭(৪)

(৩) বৰকৰা মোমাচি তামুণী—শ্ৰীবেগুধৰ শৰ্মা, আৰু শ্ৰীলালা গগৈৰ ‘আহোম জাতি আৰু সংস্কৃতি’ পৃষ্ঠা—১১।

(৪) শ্ৰীধৰণী শৈলজ বচিত—১৫মচ্চন্দ্ৰ পোখাৰী সম্পাদিত বৰ বাজবংশাৱলী—পৃষ্ঠা ৪২ আৰু ৪৩।

পিয়ল কাৰ্য্যত সৈন্ত বিভাগৰ অধিকাৰী পাত্য কৰতা-কৌচব মাজেদি মোগলৰ প্ৰস্তাৱ অসমতো প্ৰৱেশ কৰিছিল। বাজখোৱা, বকৱা, ফুকন, গোঁহাই আদিৰ নিজৰ বিলাইত বা খেল আছিল যদিও, বাজখোৱা ফুকনবচো কথাই নাই স্বয়ং তিনিজন গোঁহাই-ডাঙৰীয়াও প্ৰয়োজন হলেই তেওঁলোকৰ বিলাইতৰ সৈন্ত যুদ্ধক্ষেত্ৰলৈ যাবলৈ বাধ্য আছিল :- “আৰু বণ হলে স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাবে আপোন বিলাইতৰ সেনা ও বজাঘৰৰ নিয়ত সেনা সহিত যুদ্ধ কৰিব যাৰ লাগে (‘তিনিজন ডাঙৰীয়া’)” (৫)।

সাধাৰণ ক্ষেত্ৰত কোনো এখন যুদ্ধৰ কাৰণে ৰজাই কেওঁদাই বাইসুং আদিৰ দ্বাৰাই কুকুৰাঠেঙেৰ আৰু হিন্দু জ্যোতিষীৰ দ্বাৰাই নাম চোৱাই যাব নামেৰে যুদ্ধত উত্তম পাই তেনে এজন ফুকনকেই যুদ্ধলৈ সেনাপতি পাতি পঠাইছিল। বৰবকৱা বৰফুকন বা ডাঙৰীয়াসকলৰ কোনো এজনকো কেতিয়াবা যুদ্ধলৈ সেনাপতি পাতি পঠোৱা উদাহৰণ বুজাত অলপ আছে। কিন্তু বিশেষ ক্ষেত্ৰত ৰজাই পাত্ৰ মন্ত্ৰীসকলেৰে সৈতে বিশেষ বিবেচনাৰে আলোচনা কৰি আৰু প্ৰমাণ আদি লৈহে সকলো সৈন্তৰ ওপৰত এজন প্ৰধান সেনাপতি নিৰ্বাচন কৰি পাতি দিছিল। এনেকুৱা প্ৰধান সেনাপতিৰ ব্যক্তিত্ব, প্ৰতিভা আৰু দেশাধৰোৰ বিশেষৰূপে বিবেচনা কৰা হৈছিল। উদাহৰণস্বৰূপে শৰাই ঘাটৰ বৰণ কাৰণে লাচিত বৰফুকনৰ নিৰ্বাচনৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। তিনিজন ডাঙৰীয়াৰ ভিতৰত কনচে বৰপাত্ৰ গোঁহায়ে চুৰ্গকৰ অসম আক্ৰমণত বিশেষ বীৰবৰ পৰিচয় দিছিল। স্বৰ্গদেউ চুৰ্গপুঙে চুতীয়াৰ বিপক্ষে এৰাৰ নিজে যুদ্ধ পৰিচালনা কৰিছিল। মুঠতে যুদ্ধৰ সময়ত সকলো

লোকেই প্ৰজাৰ পৰা বজালৈকে প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ-ভাবে যুদ্ধ কামত লিপ্ত আছিল। শৰাইঘাটৰ যুদ্ধৰ সময়ত আনকি স্বৰ্গদেউ চুৰ্গপুঙ সিংহই নিজে উজনিৰ সৈন্তৰ শিবিৰ নিয়ন্ত্ৰিতাবে পৰিৱৰ্ত্তন কৰিছিল আৰু সৈন্তক নিজে শিক্ষা দিছিল। বুৰঞ্জীত আছে—“পাচে কাৰিকৰ আৰুৰে বিলাইতৰো পুৰিত দহোটা আঠোটা ছটা এইৰূপে ভাল ভাল মানুহ বাচিলে স্বৰ্গৰাজা আপুনি ওলাই পঞ্জিকাৰ পিঠি হাতত লাগুট লৈ আগত থাকি খলাতে সেই মানুহক চাৰিমাৰ কাড়ধুৱ হিলৈ শিকালে। বোৰা শটকীয়া-কো ডাল পাই কটককো (কত ককো) কাড় ঘাটি ধৰুমান ভাল মাৰিব বুলি ৰূপ-ৰূপোৰ দি সকলোৰে আঁসে-বুদ্ধি বঢ়াই বজালক ধৰিবলৈ মন কৰিলে” (৬)। গতিকে সাধাৰণ পাইকৰ পৰা বজালৈকে এইদেশৰ প্ৰতিজন অসমীয়া পৰোক্ষ বা প্ৰত্যক্ষ য়েই কোনো এভাগে হলেও যুদ্ধকাৰ্য্যত জড়িত আছিল।

অসমৰ সেইকালৰ সেনা বাহিনীক মুঠ হস্তী, অশ্ব, নৌ আৰু পদাতিক জ্যেষ্ঠী ভাগ কৰা হৈছিল। পদাতিক, হস্তী আৰু নৌ বিভাগত অসমীয়া সৈন্ত নিপুণ আছিল। কিন্তু অশ্বাৰোহীৰ ক্ষেত্ৰত চুৰ্গল আছিল আৰু অশ্বাৰোহী সৈন্তৰ সমুখত অসমীয়া সৈন্তই ভাল যুদ্ধ কৰিব নোৱাৰিছিল। সেই কাৰণেই লাচিত বৰফুকনে আলাবৈৰ যুদ্ধ-ক্ষমত বামসিংহৰ অশ্বাৰোহীক আক্ৰমণ নকৰি আন প্ৰকাৰে ধৰিবলৈ বাট চাই আছিল। ঘোঁৰা কৌৱৰ উচ্চনিত স্বৰ্গদেৱৰ কঠোৰ ছকুম পাই বৰফুকনে অনিচ্ছাস্বৰূপে আলাবৈত বামসিংহ সৈন্তক আক্ৰমণ কৰিবলৈ ছকুম দিলে আৰু সেই দিনাৰ যুদ্ধত অযথা ভুল আদেশবশতঃ আমাৰ

দহহেজ্জাব সৈন্য মবিল। মিবজুমলাব লগত অহা লিখক চিহ্নাবুদ্দিন তালিছে লিখিছে, “বোঁবা এই দেশত আপুকগীয়া আৰু পাবলৈ টান।” চিহ্নাবুদ্দিন আৰু লিখিছে—

They (Assamese) are greatly frightened by horses, and if they catch one they hamstring it. If a single trooper charges a hundred well-armed Assamese, they all throw their arms down and run away, and if they cannot flee, they put their hands up to be chained as prisoners. But if one of them encounters ten Musalman infantrymen, he fearlessly tries to slay them and succeeds in defeating them.” (৭) — অৰ্থাৎ অসমীয়া সৈন্যই অশ্বাবেহী সৈন্যলৈ বৰ ভয় কৰে। যদি অশ্বাবেহীৰ এটা দলে এশজন সশস্ত্ৰ অসমীয়া পদাভিক সৈন্যক আক্ৰমণ কৰে তেনেহলে হয় তেওঁলোকে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ পেলাই লব মাৰিব নহয়, বন্দী হবলৈকে হাত দাৰ্ভি দিব। কিন্তু এজন সশস্ত্ৰ পদাভিকে দহজন মুছলমান পদাভিকো নিৰ্বাকভাবে কাটিবলৈ চেষ্টা কৰিব বা সম্পূৰ্ণ পৰাজিত কৰিব পাৰে। বাকী হস্তী, নৌ, পদাভিক বাহিনীৰ সৈন্যই মহাভাবতৰ যুগৰ পৰাই সুন্দৰ দক্ষতাৰ পৰিচয় দি আহিছে আৰু আমাৰ আলোচ্য মধ্যযুগতো এই গৌৰৱ অটুত ৰাখিছে। স্বৰ্গদেউ কমলেশ্বৰসিংহৰ দিনত, আহোম আমোলৰ শেহৰ ফালে পশ্চিমীয়া বৃষ্টিৰ আহিত এটি পণ্টন ফৌজো গঠন কৰা

(৭) A History of Assam (1930)—by Sir Edward Gait (Page 146) আৰু Lachit Barphukon & His Times—by Dr. S. K. Bhuyan (Page 15৯).

হৈছিল। বুৰঞ্জীত আছে,—“এইজনী বজাদেৱৰ দিনতে (কমলেশ্বৰ সিংহ ১৭২৫-১৮১০) পৰ্বদেশী চিপাহী চাকৰ ৰাখি ও দেশীয় চিপাহীও শিকাই তৈয়াৰ কৰে। আৰু পাথৰ কলাই বন্দুক কতক কিনি আনি গুৱাহাটী ও যোৰহাটত চুয়ো ঠাইত দেশীয় বিদেশীয় মিলাই পণ্টন ৰাখা কৰে, ও বৃজ-গোহাঞি পৰীয়া চন্দ্ৰা গোহাঞিক পণ্টনৰ কাণ্ডান পাতে। তাৰ পৰাহে কাণ্ডান গোহাঞিক নাম হল” (৮)। মধ্যযুগীয় অসমৰ প্ৰতিবন্ধা বিভাগৰ কীৰ্ত্তি-কলাপ বৰ্ণাবলৈ আধাবাঢ়ি অসম-সম্ভাৰ এই ‘পণ্টন গঠন’ৰ উল্লেখ “বাৰ সেনীয়া বৰ কাহীত যুধ চাউলৰ মোহন ভোগ।”, ইয়াৰ নাম নোলোহাই ভাল—মাত্ৰ বুৰঞ্জীৰ তথ্যহে লেখত লোৱা হ’ল।

অসমৰ মধ্যযুগৰ নৌবিভাগ বিভাগ সদায় সুসজ্জিত আছিল। কাৰণ শত্ৰুৱে যুদ্ধৰ সাজ-সজ্জাবে সোমাবৰ কাৰণে একমাত্ৰ মুকলি বাট বাখিছিল ব্ৰহ্মপুত্ৰ। এই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বিভিন্ন যুদ্ধোপযোগী ঠাইত নৌ বিভাগৰ ঘাট বা পানীফাট সঠম হৈ আছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ এই নৌ ঘাটবিলাক আছিল যোগী-ঘোণা, পাণ্ডু, গুৱাহাটী, কাজলিমুখ, চামৰা, (কলীয়াবৰ) দিখৌমুখ আদি ঠাইত। এই পানীফাট বিলাকত পানী ফুকনৰ (আদি ছোৱাত পানীশিয়া) তলত অসংখ্য যুদ্ধনাও বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ হিলৈ, কামান আৰু বতৰোপেৰে সু-সজ্জিত হৈ আছিল। নৌ-বিভাগৰ ব্যৱস্থা আহোম বজাৰ দিনত অতি স্পন্দ-ভাৱে শৃঙ্খলাৱদ্ধ আছিল। নৌ সৈন্য বিভাগৰ তত্ত্বাৱধানত আছিল পানীফুকন, নাও তৈয়াৰ কৰি দিয়া নাও শালৰ তত্ত্বাৱধানত আছিল নাও শালীয়া ফুকন আছিল আৰু নাও বোৱা বৈচাসকলৰ তত্ত্বাৱধানত আছিল

(৮) আমাৰ বুৰঞ্জী—বগী হৰবাক্ত বৰুৱা সৰ্বদামিন ১৯০০ (পৃষ্ঠা ৮৩, ছেহে-২৩৬)

নাওবোহা ফুকন। বুৰঞ্জীৰ বৰ্ণনা আৰু আন আন বিদেশী লিখকৰ টোকাৰ পৰা নৌ-বিভাগৰ শক্তি-সামৰ্থৰ বিষয়ে ভালদৰে জানিব পাৰি। “পাণ্ডু, গুৱাহাটী, বামদিয়া, গুৱালকুচি, কলীয়াবৰ বিশ্বনাথ, দিখৌমুখ, বংপুৰ, গড়গাওঁ, শদিয়া আদিত ডাঙৰ ডাঙৰ নাওশাল আছিল। লতাশিল, বংপুৰৰ ওচৰত শাকবাৰী আৰু গড়গাওঁৰ বৰ নাওশালী প্ৰধান আছিল। মৌবজুমলাৰ অসম আক্ৰমণৰ সময়ত, মৌবজুমলাৰ হাতত পৰে বুলি গড়গাওঁৰ বৰনাও শালীত ১২০০০ খন নাও জুই লগাই পুৰি পেলাইছিল। কাণ্ডান হেলচ চহাৰে অসমৰ পৰা বিভিন্ন ধৰণৰ ২০,০০০ খন নাও লৈ যায় (৯)। মৌবজুমলাৰ লগত অহা লিখক চিহ্নাবুদ্দিন তালিছে তেওঁৰ বৰ্ণনাত লিখিছে, “এই দেশত সৰুৰ ব বিভিন্ন ধৰণৰ নাও ইমান অসংখ্য যে এবাৰ গুৱাহাটীৰ সৰাব-লিখকে বমজান মাহত জনাইছিল যে তেওঁ সেই সৰাব লিখাৰ তাৰিখলৈকে ৩২,০০০ কঢ়াৰী আৰু কোষ নাও সেই ঠাই পাইছিল বা পাৰ হৈ গৈছিল” (১০)। অসমত বেপেকৰা নাও যে সেই সময়ত অসংখ্য আছিল সেই কথা বিভিন্ন কাব্যৰ পৰ্য্যবে জানিব পাৰি। আকৃতি-প্ৰকৃতি অক্ষয়হাৰী নাও বিলাকৰ নামো বেলেগ বেলেগ আছিল, যেনে; বচাৰি, পানচৈ, কপিকল, হয়কলি, ধৰলগপোৱা, হিলৈচৰনাও, শিল্, জাপনাও, চিপাশাটী ইত্যাদি। শৰাইবাটৰ নৌ-যুদ্ধ বৰ্ণনা কৰি ডঃ শ্ৰীশ্ৰীধৰকুমাৰ ভূঞা দেৱে লিখিছে:— The whole Brahmaputra at the triangle between Itakhuli and Aswakranta

(৯) পুৰণি অসমৰ শিল্প—শ্ৰীকৃষ্ণ চন্দ্ৰ সন্নিষ্টক (পৃষ্ঠা-৩২)।

(১০) History of Assam—by Sir Edward Gait (Page 147).

became littered with boats, and men struggling to escape drowning. The Ahoms erected an improvised bridge across the Brahmaputra by placing one boat after another over the whole breadth of the river. The Moguls could not stand the dash and fury of the Assamese onset.” (১১)। যুদ্ধৰ কাৰণে ১০০ হতীয়া ‘তেববেয়া’ নামৰ নাওৰ উল্লেখো আছে। (১২)। মিৰিবিলাকে আহোম বজাসকলক মাৰ নাও যোগাৰ লাগছিল। নাও তৈয়াৰ কৰা আৰু নাও বোৱা যথাক্ৰমে নাওশালী আৰু নাওবোহা মাফুহৰ খেল আছিল।

কাঁড়ী হিলৈদাৰী আদিবো খেল আছিল। হিলৈদাৰীৰ ভিতৰত বিভিন্ন প্ৰকৃতিৰ হিলৈ চলাবৰ দায়িত্ব পোৱা অক্ষয়হাৰী খেলৰ ভাগ আছিল। যেনে, সৰু হিলৈদাৰী মনাই মাছি, ডবপুৱা, বৰ হিলৈদাৰী আৰু কোঁৱৰ হিলৈদাৰী ইত্যাদি। কাঁড়ী সৈন্যৰ কাৰণে মেঘচৌচা খেলবিলাকে বিভিন্ন ধৰণৰ খেল চাট দিছিল। সেইকালত ব্যৱহৃত হোৱা বিভিন্ন খেলৰ ভিতৰত হল—কাঁৰফাই খেল, চুটীয়া খেল, বৰ খেল ইত্যাদি। আহোমসকলৰ কাঁৰফাই খেলহে আছিল; চুটীয়াসকলক জয় কৰি তেওঁলোকৰ পৰা চুটীয়া খেল আৰু বৰ খেল লয়। বুৰঞ্জীত আছে, “আমাৰ কাঁৰফাই খেলহে আছিল। চুটীয়াত চুটীয়া খেল পালে। পিঠিয়ে জোৰা দিয়া চাৰি হাত দৌলে তাকে বৰ খেল বোলে।” (১৩)। কাঁড় চৌচাই

(১১) Lachit Barphukon and his times Page 83.

(১২) শ্ৰীশ্ৰীধৰকুমাৰ ভূঞা—কাঁৰবৰ বিহাৰ।

(১৩) সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী—সম্পাদক ডঃ শ্ৰীশ্ৰীধৰকুমাৰ ভূঞা (পৃষ্ঠা—১৭)।

কাঁড় চাঁচি দিছিল। এই বিলাক লোহা আৰু পাৰ্শ্বযুক্ত। লোহাত বিদ লগোৱা থাকে। কাঁড় নাম যেনে শক্তিধৰি, পালেপেতীয়া ইত্যাদি। ফাটোহ-ইব্ৰিয়াত অসমীয়াৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ বিষয়ে লিখা আছে:—The Assamese weapons were canons match-locks, short swords, lances, bows and arrows. The bows were of bamboo and the arrows were pointed with iron. The match-lock and canon were well cast. The gunpowder was of various kinds'. হিলৈ বহু প্ৰকাৰত আছিল। বিভিন্ন বুৰঞ্জী আৰু বিশেষকৈ মদিৰাম দেৱানৰ বুৰঞ্জী বিৱেক বস্তুত এই হিলৈ কামান আৰু বৰতোপবিলাকৰ বৰ্ণনা আছে। হিলৈ আৰু কামানবিলাকৰ আকৃতি-প্ৰকৃতি অস্থায়ী নাম হ'ল;—বৰহিলৈ, বামচাৰী, গাঠিয়া, জুম্বৰ শোকা, কামায়ন, কেচাই, টোৱা, হাতনাল, টুবুকী, মিঠা সোলেঙ্গ, বৰপহলজি, সৰুপহলজি, বহিৰাই, জুতবি লগোৱা, বৰ বৰতোপ, ছুই মুখীয়া, তিনিচাৰি মুখীয়া, জোৰাই মৰা, চবাই মৰা, বাঘমুখীয়া, হাতীমুখীয়া, ঘৰিয়ালমুখীয়া, সিংহ মুখীয়া, মহামুখীয়া, নেজনখকা বৰ বৰতোপ, ইত্যাদি চিহ্নাব্দান তাৰিখে অসমীয়া মাহুহক তেওঁ-লোকৰ হিলৈ আৰু খাৰৰ বিষয়ে উল্লেখ্যে প্ৰশংসা কৰিছে: "They cast excellent match-locks and 'bachadar' artillery, and show great skill in this craft. They make first-rate gun powder, of which they procure the materials from the Imperial domains" (১৪)। স্বৰ্ণীয় গোলাপ

চন্দ্ৰ বৰুৱাই অস্থায়ী কৰা আহোম বুৰঞ্জীতে আমাৰ সৈম্ভট দিহিঙীয়া চুহুংমুং বজাৰ দিনতেই প্ৰথম বন্দুক দেখিবলৈ পায়। সেই যুক্ত তুৰ্ককৰ সৈন্যই বন্দুক ব্যৱহাৰ কৰিছিল; কিন্তু আমাৰ সৈন্যৰ হাতত কাঁড় বেহু তৰোৱাল যাত্ৰী আদিহে আছিল। সুকুমাৰ মহম্মদ ঘৰত পোৱা অসম বুৰঞ্জীয়ে কিন্তু স্পষ্ট ভাৱেই কৈছে যে "সেই যুক্ত অসমৰ সৈন্যই হাতী খোৰা হিলৈ পালে আৰু তেতিয়াৰ পৰাহে হিলৈ হ'ল" (১৫)। অন্তহাতদি টোৱাৰিয়াৰ চাহাবে কিন্তু আহোমসকলকেই gunpowder-অৰ প্ৰথম আবিষ্কাৰক বুলি কয়:—It is thought that these (Ahoms) were the peoples that formerly invented gunpowder which spread itself from Assam to Pegu and from Pegu to China from where the invention attributed to the Chinese. অৰ্থাৎ এই আহোমসকলকেই বন্দুকৰ খাৰৰ প্ৰথম আবিষ্কাৰক বুলি ভবা হয়; অসমৰ পৰা ই পেগুৈলৈ যায় আৰু পেগুৰ পৰা চীনদেশলৈ যায়, তাৰ পৰাই ই চীনদেশৰ আবিষ্কাৰ বুলি অভিহিত হৈল। সি যি নহওক মুঠতে আহোমৰ দিনত হিলৈ, কামায়ন, বৰ তোপ আৰু ইয়াৰ খাৰ তৈয়াৰ কৰা প্ৰাচীণত এই দেশে যে অস্ত্ৰাঙ্ক শিখনত উপনীত হৈছিল তাক অস্বীকাৰ কৰিবৰ উপায় নাই। বন্দুকৰ খাৰবিলাক প্ৰত্যেক অসমীয়াই কৰিব জানিছিল; কাৰণ প্ৰতি ঘৰ অসমীয়াই বজাঘৰত এই খাৰ যোগাব লাগিছিল। প্ৰত্যেক গৃহস্থই নিজৰ গোহালিৰ পৰা বা অন্য

(১৪) অসম বুৰঞ্জী (সুকুমাৰ মহম্মদ ঘৰত পোৱা)—
ড: দুৰ্গাকুমাৰ ভূঞা সম্পাদিত (পৃষ্ঠা—২২)। আৰু স্বৰ্ণীয়
গোলাপচন্দ্ৰ বৰুৱা অনুদিত আৰু সম্পাদিত আহোম বুৰঞ্জী
(পৃষ্ঠা—১১)।

প্ৰকাৰে খাৰ তৈয়াৰ কৰি টকৌ পাতত বান্ধি
বন্ধাৰ ঘৰত যোগাব লাগিছিল। ইয়াক আকৌ
সোমন কৰি তোপৰ খাৰ কৰে (১৬)। এই বিলাক
খাৰ বাবখৰীয়া ফুকনৰ তত্ত্বাৱধানত খাৰ-ঘৰত
থাকে। আৰু তাক বদত শুকাই সন্ধ্যা দৰদৰীয়া
গৰহাত ৰাখে। হিলৈ আৰু বৰতোপৰ কাৰ্য্যত
সেই কালত অসমে যে এক বিশয়ৰ সৃষ্টি কৰিছিল
তাক অন্যান্য তথ্যৰ পৰাও জানিব পাৰি।
গুৱাহাটীৰ বহিখোৱা ফুকনে স্বৰ্গদেউ বাৰ্জেন্ৰব সিংহক
দিয়া ডাঙৰ তোপটো দীঘে ১২ হাত আৰু বেবে
৫ হাত। কথিত আছে এই তোপৰ গুলী বংশুৰ
পৰা গৈ ১৫ মাইল দূৰৰ দিখৌমুখত পৰিছিল আৰু
বাতত পানী আনিবলৈ যোৱা এগৰাকী তিৰোতাৰ
চুক উলিয়াইছিল। তেতিয়াৰ পৰাই স্বৰ্গদেৱৰ
ৰাজ্যত বহিখোৱা ফুকনৰ এই বৰতোপে
এতিয়ালৈকে শিৱসাগৰৰ পুখুৰীৰ পাতত বহি, খাই
আছে। এই বন্দুকৰ সৃষ্টিৰ বিষয়ে প্ৰবাদ আৰ্জিও
প্ৰচলিত—

"ইকৰাৰ ওজাৰ

বনমাণী কামৰ

তিনিশ তিনিচুৰি ওজা

পালিৰ লেখ জোখেই নাই, (১৭)—

একোটাটো গুলীৰ ওজন ৩ মেন পৰ্য্যন্ত আছিল।
বীৰজুমলাই আসাম আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহোঁতে
গৰাকত চোৰাণচোৱাৰ মুখে অসমৰ একোটা
বৰতোপে একেবাৰতে ৫০০ গুলী মাৰিব পাৰে বুলি
গুনি হোঁহোকা পিচলা কৰিছিল। যুক্ত ব্যৱহাৰ
কৰা আনবিলাক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ হ'ল দা, যাত্ৰি, খেল, কোল,
গল, বাট, ফৰ ইত্যাদি। দাও বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ
(১৬) সুৰ্ণ অসমৰ শিক্ষা—শ্ৰীভূবনচন্দ্ৰ মন্দিৰ।
(১৭) লোহা শিল্পৰ বিষয়ে—শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মাৰ
'মদিৰাম দেৱানৰ' পৰিচিহ্ন উল্লেখ।

আছিল, যেনে, পলুৱা দা, দীঘল দা, চিকা দা, মেচি
দা, পোন দা, নৰা দা, তৰোৱাল, হেংদা ইত্যাদি।
হেদোদন সকলোতে ল'ব দোৱাৰিছিল। ঢাল, বাক,
ফৰ ইত্যাদিৰে নিজৰ গা শস্ত্ৰৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ পৰা বন্ধা
কৰিছিল। ঢাল আৰু বাক বুৰঞ্জীয়া, কিন্তু ফৰ
দীঘল, গোটেই গা ঢাকি ৰাখিছিল। আহোম-
বিলাকে প্ৰথমে বাকৰ ব্যৱহাৰ না জানিছিল। এই
দেশৰ ভূঞাসকলৰপৰা বাকৰ ব্যৱহাৰ শিকি
লৈছিল। যুদ্ধৰ এই সকলো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ খাৰ-বাকদ
খাৰবৰীয়া ফুকনৰ তত্ত্বাৱধানত খাৰ-ঘৰত ৰখা
হৈছিল।

যুদ্ধৰ সৈম্ভসকলৰ পোছাৰ-পৰিচ্ছদ হ'ল যুঁত
পিছা টুপি, কঁকালত টঙালী বা কমৰবাছ, গাত গাটী
বা বৰচলা। ড: শ্ৰীসুৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাদেৱে "Lachit
Barphukon & his times"—অন্ত লিখিছে:—
"The equipment of each soldier is
described as consisting of two stocks of
arrow, two quivers, one bow, two
torches, one shield, one chaktalia, for
wearing on the body, one barchala
(umbrella) in front, one pair of chäk.
(The soldiers in the front row were
each given two bundles of chäks) for
the match-locks."

অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰে সু-সজ্জিত হোৱাৰ উপৰিও ৰজা
আৰু প্ৰধান প্ৰধান সেনাপতিসকলে ৰত্ন
বা মন্ত্ৰশক্তিৰ সহায় লৈছিল। প্ৰাচীন কালত
ভাৰতবৰ্ষত সকলো প্ৰধান প্ৰধান বীৰৰ
মন্ত্ৰপুত ৰত্ন আছিল। কৰ্ণৰ 'কৰণ' ইন্দ্ৰই
ছিলনা কৰি নিয়াৰ কাৰণেহে অৰ্জুনে কৰ্ণক বধ
কৰিব পাৰিলে। মহাশক্তাৰত সৈন্যৰ তিনিটা প্ৰধান
শক্তিৰ উল্লেখ আছে। যেনে, 'প্ৰহুশক্তি', 'মন্ত্ৰশক্তি'

আৰু 'উৎসাহশক্তি' (১৮)। অসমতো অর্ধা-অনার্ধ সকলোৰে মাজত এই মন্ত্ৰশক্তিৰ প্ৰভাৱ যথেষ্ট আছিল আৰু আছেও। বাৰাণসীৰ ব্ৰহ্মানন্দ সন্ন্যাসীয়ে মন্ত্ৰদেৱ (পাচলৈ নবনাৰায়ণ) আৰু শুভধ্বজক কৱচ দিয়াৰ কথা দৰং ৰাজ বংশাৱলীত আছে :—

“অভেদ কৱচ দিলা দুহাস্থৰগাৱে।

বোলে দুয়োজন যায়ে আপোনাব ঠাৱে।

যেহি দিনে যোৱা সেহি দিনে হৈবে জয়।

শুদ্ধ চিত্তে আশীৰ্বাদ ছটিকো দিলা মঞ্জি ॥(১২)

স্বৰ্গদেও খোৰাবজাৰ ভায়েক দেওবজাই যুদ্ধৰ বিৰি সোৱাৰ কথা বুৰঞ্জীত আছে (২০)। লাচিত বৰফুকনৰ গাত এটি ব্ৰহ্ম কৱচ আছিল (২১)। বদনৰ

গাত মন্ত্ৰপুত্ৰ এটা মাদলি থকাৰ কথা বুৰঞ্জী প্ৰসিদ্ধ। তত্ত্বপৰি আহোমসকলৰ মাজত, যুদ্ধলৈ গলে একেবাৰিত ভিতৰতে কপাহ নেওঠি সূতা কাটি বৈ দিয়া 'কৱচ' কাপোৰ লৈ গলে যুদ্ধত জয়লাভ কৰা ধাৰণা থকাৰ কথাও বুৰঞ্জী-প্ৰসিদ্ধ। বিদেশী লিখকৰ তথ্যপাত্ৰিৰ পৰা জনা যায় যে অসমীয়া-সকলে যুদ্ধত হিন্দু জ্যোতিষী, দেওধাই, বাইলুও আদিৰ দ্বাৰাই মঙ্গল চোৱাই খেন চাই সেইবোৰ উপৰিও কিছুমান অলৌকিক কাৰ্য্যৰ্থে যুদ্ধত জয়লাভ হবনে নহয় তাৰ প্ৰমাণ চাই লয়। এইবিলাক কাৰ্য্য শক্তি সৈন্যই দেখিবলৈ পালেও তেওঁলোকৰ মাজত হতাশাই দেখা দিয়ে। অসমীয়া সৈন্যই

এই পৰীক্ষাত ভাল লক্ষণ দেখা পালেহে যুদ্ধ নামে। এইবিলাক কাৰ্য্যত তেওঁলোকে যিহেৰ বস্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰে সেইবোৰ বস্ত্ৰ দেখিলেও শত্ৰু-শিবিৰত হতাশাই দেখা দিয়েতো স্বাভাৱিক হাজোত হোৱা মেগল-আহোমৰ যুদ্ধত আহোম সৈন্যই কৰা এনে এটা পৰীক্ষাৰ বিষয়ে বাহাৰিস্তান ই-চাৰ্জৰীৰ লিখকে লিখিছে—“It is the custom of the Assamese that whenever they engage in a war, they perform some sorceries a day previous to the battle in this way :—They send some magic objects floating down the river towards the enemy's side. If it floats down towards the enemy's side, they take it as a good omen. If it travel upstream out of its own accord, they take it as foreboding something against them and consider it as a sign of their defeat and donot go-out to battle. In short, according to custom, they built one raft of plantain trees, which is a well-known fruit of India and performed puja i e worship of the devils on it, in the following manner. They sacrificed a black man, a dog, a cat, a pig, an ass, a monkey, a lie-goat, and a pigeon, all black Their heads were collected together and placed on the raft with many ripe bananas, pan (betel nut) chuwa (acanthophyllum squarrosum), various kinds of scents, rizer paste, coloured red, yellow and

(১৮) শাস্ত্ৰিপৰ্ব—চতুৰ্দশ অধ্যায় ১২ নং শ্লোক।

(১৯) দৰং ৰাজবংশাৱলী ৬ হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী সম্পাদিত, পদ সংখ্যা—২৯৪

(২০) আগামবংশী—দৰংকাল সদৰামিন—ছেদ ০২ (পৃষ্ঠা ০২)।

(২১) ক্ৰীবেণ্ডৰ শৰ্মা—দুবনী—১৯১১ (পৃষ্ঠা ০১)।

cotton seeds, mustard seeds, mustard oil, ghee and sindur and then the raft was pushed adrift. (২২)।

ৰামসিংহই অসমলৈ আহোঁতে লগত অসমৰ গৰু-নাশ কৰিবলৈ কেবাজনো পীৰ লৈ আহিছিল:—He (Ramsingha) also brought with him the Sikh Guru Teg Bahadur who was then living at Patna and five Moslem 'Pirs' to undo the effects of Kamrupi black,arts” (২৩)।

যুদ্ধ-যাত্ৰা আৰু যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিবৰ কাৰণে খেন গুই দিবলৈ আৰু মাত্ৰলিক কাৰ্য্য সম্পাদন কৰি দিবলৈ হিন্দু-জ্যোতিষী আৰু আহোমৰ দেওধাই বাইলুও যাব লাগিছিল। বুৰঞ্জীত আছে:—“আৰু বগ হলে কোনো বৰদলৈ যুদ্ধাবো সেনাপতি, ফুকন বা বৰুৱাৰ লগত যায়। এহাৰ তৎপৰ্য্য এই, ফুকলে সেনা ওলালে কোন খেনত ওলাই কোন দিশে যাব তাক তাক কৈ পঠাব লাগে” (২৪)। হিন্দু জ্যোতিষীয়া সকল স্বৰূপেদায় শাস্ত্ৰত পণ্ডিত আছিল। হিন্দু জ্যোতিষীয়া আৰু বাইলুওৰ হুঁম জনাবলৈ যুদ্ধক্ষেত্ৰত আহুতীয়াৰূপে “খেনহিলৈ” বাহিছিল। খেনহিলৈ নামাবেমানে কোনেও ঝাঁড় বা হিলৈ মাৰিব নোৱাৰিছিল। বুৰঞ্জীত আছে:—“অতপাচে চৰিয়ামুখে বাৰ্তা পাই বৃদ্ধা গোস্বাঞে, লাচিত বৰফুকনে সকলো লগৰ নাহুহে খেদি বাৰে দুয়ো মন্ত্ৰণা কৰি পুৱালৈ গড়ত হিলৈ-

(২২) Baharistan—1—Ghaybi—Vol II Page 487—Edt. by Dr. M. I. Bora.

(২৩) Lachif Barphukan & his times—Page 35.

(২৪) দৰংকাল সদৰামিনৰ আসাম বুৰঞ্জী—ডঃ বৰ্ণমাৰ কৃষ্ণা সম্পাদিত (পৃ: ১০০)।

দাবি কাণ্ডী যি নিৰুদ্ধে ধৰ লগা সেই নিয়মেদি, পানীযুদ্ধৰো আগলগলা গুচাই নাও-নাৱৰা তিয়াৰ পৰি থৈ এই নিৰুদ্ধ কৰি বোলে, খেন-হিলৈ নামাবেমানে যি একাঠী কাণ্ড, এটা গুপ্তী মাৰিব, তাক কাটিম” (২৫)। দেওধাই বাইলুওসকলে যাত্ৰাৰ আগতে দেও কৰি দিয়ে।

আহোম শাসনতন্ত্ৰত আন দুটি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়াৰ পদ হৈছে কটকী আৰু চোৰাণ-চোৱা। প্ৰতিৰক্ষা বিভাগলৈ এই দুটি পদৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অবিহনা কোনো প্ৰকাৰে অধীকাৰ কৰা সম্ভৱ নহয়। যুদ্ধৰ সময়ত এওঁলোকৰ ওপৰত সৰ্বতৰ্হিনি গুৰুত্বপূৰ্ণ দায়িত্ব আঁপিত থাকে। চোৰাণ-চোৱাক অসমীয়াত সেই কালত চৰীয়া বোলা হৈছিল। চোৰাণ-চোৱা-গিৰি কৰা অসমৰ দুই বৰকম বিষয়া আছিল—এবিধ প্ৰত্যক্ষভাবে চোৰাণ-চোৱা কাৰ্য্যত লিপ্ত “চৰীয়া” (spy) আৰু আনবিধ সীমান্ত অঞ্চলৰ চকীবোৰত বৰীয়া (guard) হিচাবে থকা “পৰীয়া”বিলাক। পৰীয়াবিলাকেও পৰোক্ষভাবে বহি: শত্ৰুৰ যত্নস্বৰূপ সজ্জদ দিব লাগিছিল। পৰীয়াবিলাকে প্ৰয়োজন হলে ডেভেনশন কৰি শত্ৰুৰ গতিবিধি আৰু কাৰ্য্য পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি চৰীয়া বা আন বিষয়াক জনাইছিল। চোৰাণ-চোৱাবিলাক দেশৰ বাহিৰ হৈও যায়। অসমীয়া চোৰাণ-চোৱা বিভাগ অতি নিপুণ হোৱাৰ গতিকেই সুদৃঢ় দিল্লীৰ বিতং বাতৰি গড়-গাৰঁৰ যুদ্ধৰ সময়ত শত্ৰু-শিবিৰৰ সকলো খবৰ চোৰাণ-চোৱাই হস্তগত কৰি আমাৰ সেনাপতিসকলক দিছিল। শৰাইবাটৰ যুদ্ধত বিয়াট সামন্ত্যৰ গুৰিত চোৰাণ-চোৱাৰ কাৰ্য্যও বহুপৰিমাণে জড়িত আছিল। মুঠতে দিল্লী আৰু গড়গাৰঁৰ মাজত সেই কালত অসমীয়া চোৰাণ-চোৱাই এখন জালহে যেন গুপ্তী বাহিছিল।

(২৫) সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী—ডঃ বৰ্ণমাৰ কৃষ্ণা সম্পাদিত (পৃ: ১৭)।

আৰু 'উৎসাহশক্তি' (১৮)। অসমতো অর্থা-অনাৰ্হা সকলোৰে মাজত এই মন্ত্ৰশক্তিৰ প্ৰভাৱ যথেষ্ট আছিল আৰু আছেও। বাৰাণসীৰ ব্ৰহ্মানন্দ সন্ন্যাসীয়ে মন্ত্ৰদেৱ (পাচলৈ বনবাৰাণ) আৰু স্ত্ৰুৰপত্ৰক কৱচ দিয়াৰ কথা দৰং ৰাজ বংশাৱলীত আছে :—

“অভেদ বচচ দিলা চুহাস্তবগাৱে।

বোলে চুহোজন যাচো আপোনাৰ ঠাৱে ॥

যেহি দিনে যোৱা সেই দিনে হৈবে জয় ॥

শুক্ৰ চিত্তে আশীৰ্বাদ ছটকো দিলো মৰিঞ ॥(১২)

স্বৰ্গদেও খোৰাবজাৰ ভায়েক দেওৰজাই যজ্ঞৰ বিৰি লোৱাৰ কথা বুজীত আছে (২০)। লাচিত বনফুকনৰ গাত এটা ব্ৰহ্ম কৱচ আছিল (২১)। বদনৰ গাত মন্ত্ৰপুত্ৰ এটা মাদলি থকাৰ কথা বুজীত প্ৰসিদ্ধ। তুলুপৰি আহোমসকলৰ মাজত, যুদ্ধলৈ গলে একেবাৰিৰ ভিতৰতে কপাহ নেওঠি সূতা কাটি বৈ দিয়া 'কৱচ' কাপোৰ লৈ গলে যুদ্ধত জয়লাভ কৰা কাৰণা থকাৰ কথাও বুজীত-প্ৰসিদ্ধ। বিদেশী লিখকৰ তথ্যপাত্ৰৰ পৰা জনা যায় যে অসমীয়া-সকলে যুদ্ধত হিন্দু জ্যোতিষী, দেওধাই, বাইলুঙ আদিৰ দ্বাৰাই মন্ত্ৰল চোৱাই খেন চাই লোৱাৰ উপৰিও কিছুমান অলৌকিক কাৰ্য্যৰে যুদ্ধত জয়লাভ হবনে নহয় তাৰ প্ৰমাণ চাই লয়। এইবিলাক কাৰ্য্য শক্ৰ সৈন্যই দেখিবলৈ পালেও তেওঁলোকৰ মাজত হতাশাই দেখা দিয়ে। অসমীয়া সৈন্যই

এই পৰীক্ষাত ভাল লক্ষণ দেখা পালেহে যুদ্ধত নামে। এইবিলাক কাৰ্য্যত তেওঁলোকে যিবোৰ বস্তু ব্যৱহাৰ কৰে সেইবোৰ মন্ত্ৰ দেখিলেও শক্ৰ-শিবিৰত হতাশাই দেখা দিয়াতো স্বাভাৱিক। হাজোত হোৱা মোগল-আহোমৰ যুদ্ধত আহোম সৈন্যই কৰা এনে এটা পৰীক্ষাৰ বিষয়ে বাহাৰিস্তান ই-বাহাৰীৰ লিখকে লিখিছে:—“It is the custom of the Assamese that whenever they engage in a war, they perform some sorceries a day previous to the battle in this way :—They send some magic objects floating down the river towards the enemy's side. If it floats down towards the enemy's side, they take it as a good omen. If it travel upstream out of its own accord, they take it as foreboding something against them and consider it as a sign of their defeat and donot go-out to battle. In short, according to custom, they built one raft of plantain trees, which is a well-known fruit of India and performed-e puja i e worship of the devils on it, in the following manner. They sacrificed a black man, a dog, a cat, a pig, a pigeon, all black Their heads were collected together and placed on the raft with many ripe bananas, pan (betel nut) chuwa (acanthophyllum squarrosom), various kinds of scents, rice paste, coloured red, yellow and

(১৮) শান্তিপৰ্ব-চতুৰ্থ অধ্যায় ১২ নং স্লোক।

(১৯) দৰং ৰাজবংশাৱলী ৬ হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী সম্পাদিত, পদ সংখ্যা—২২৪

(২০) আসামবুৰঞ্জী-হৰকান্ত সদৰামিন-ছেদ ৩২ (পৃষ্ঠা ৩২)।

(২১) শ্ৰীবেণুৰ শৰ্মা-চুবনী-১২০১ (পৃষ্ঠা ৩১)।

cotton seeds, mustard seeds, mustard oil, ghee and sindur and then the raft was pushed adrift. (২২)।

ৰামসিংহই অসমলৈ আহোঁতে লগত অসমৰ যাচ-নাশ কৰিবলৈ কেবাজনো পীৰ লৈ আহিছিল:— He (Ramsingha) also brought with him the Sikh Guru Teg Bahadur who was then living at Patna and five Moslem 'Pirs' to undo the effects of Kamrupi black,arts” (২৩)।

যুদ্ধ-যাত্ৰা আৰু যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিবৰ কাৰণে খেন গাই দিবলৈ আৰু মাদ্ৰলিক কাৰ্য্য সম্পাদন কৰি দিবলৈ হিন্দু-জ্যোতিষী আৰু আহোমৰ দেওধাই-বাইলুঙ, যাব লাগিছিল। বুজীত আছে:— “মাক বণ হলে কোনো বৰদলৈ যুকাবো সেনাপতি, ফুকন বা বক্ৰাৰ লগত যায়। এহাৰ তাৎপৰ্য্য এই, যুদ্ধলৈ সেনা ওলালে কোন খেনত ওলাই কোন দিগে যাব তাক তাক কৈ পঠাব লাগে” (২৪)। হিন্দু জ্যোতিষীয়া সকল প্ৰবেদয় শাস্ত্ৰত পণ্ডিত আছিল। হিন্দু জ্যোতিষীয়া আৰু বাইলুঙৰ মন্ত্ৰ জনাবলৈ যুদ্ধক্ষেত্ৰত আচুতীয়াকৈ “খেনহিলে” মাৰিছিল। খেনহিলৈ নামাৰেমনে কোনেও ঠাঁড় বা হিলৈ মাৰিব নেয়াৰিছিল। বুজীত আছে:—“আতপাচে চৰিয়াযুখে বাৰ্ত্তা পাই বুঢ়া গোস্বাঞ, লাচিত বনফুকনে সকলো লগৰ নাহুহে খেদি ৰাভে চুয়ো মন্ত্ৰণা কৰি পুৱালৈ গড়ত হিলৈ-

দাৰি কাঠী যি নিৱৰ্কে থব লগা সেই নিয়েমদি, পানীযুকাৰ আগশলখা গুচাই নাও-নাৱৰা তিয়াৰ কৰি থৈ এই নিৱৰ্দ্ধ কৰি বোলে, খেন-হিলৈ নামাবে-মানে যি একাঠী কাণ্ড, এটা গুণী মাৰিব, তাক কাটিম” (২৫)। দেওধাই বাইলুঙসকলে যাত্ৰাৰ আগতে দেও কৰি দিয়ে।

আহোম শাসনতন্ত্ৰত আন ছটি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়াৰ পদ হৈছে কটকী আৰু চোৰাং-চোৱা। প্ৰতিভা বিভাগলৈ এই ছটি পদৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অধিনা কোনো প্ৰকাৰে অস্থাকাৰ কৰা সম্ভৱ নহয়। যুদ্ধৰ সময়ত এওঁলোকৰ ওপৰত বহুতখিনি গুৰুত্বপূৰ্ণ দায়িত্ব অৰ্পিত থাকে। চোৰাং-চোৱাক অসমীয়াত সেই কালত চৰীয়া বোলা হৈছিল। চোৰাং-চোৱা-গিৰি কৰা অসমৰ দুই বৰকম বিষয়া আছিল—বিধ প্ৰত্যেকভাবে চোৰাং-চোৱা কাৰ্য্যত লিঙ “চৰীয়া” (spy) আৰু আনবিধ সীমান্ত অঞ্চলৰ চকীবোৰত বৰীয়া (guard) হিচাবে থকা “পৰীয়া”বিলাক। পৰীয়াবিলাকেও পৰোক্ষভাবে বহি: শক্ৰৰ যত্নস্বৰ সন্ত্ৰেয় দিব লাগিছিল। পৰীয়াবিলাকে প্ৰয়োজন হলে ডেউশন কৰি শক্ৰৰ গতিবিধি আৰু কাৰ্য্য পৰ্য-বেক্ষণ কৰি চৰীয়া বা আন বিষয়ক জনাইছিল। চোৰাং-চোৱাবিলাক দেশৰ বাহিৰ হৈও যায়। অসমীয়া চোৰাং-চোৱা বিভাগ অতি নিপুণ হোৱাৰ গতি:কেই যুদ্ৰু দিল্লীৰ বিংগ বাতৰি গড়গাৰীৰ যুদ্ধৰ সময়ত শক্ৰ-শিবিৰৰ সকলো খবৰ চোৰাং-চোৱাই হস্তগত কৰি আমাৰ সেনাপতিসকলক দিছিল। শৰাইঘাটৰ যুদ্ধত বিৰাট সাফল্যৰ গুৰিত চোৰাং-চোৱাৰ কাৰ্য্যও বহুপৰিমাণে জড়িত আছিল। মুঠতে দিল্লী আৰু গড়গাৰীৰ মাজত সেই কালত অসমীয়া চোৰাং-চোৱাই এখনি জালহে যেন গুঠি মাৰিছিল।

(২২) Baharistan—1—Ghaybi—Vol II Page 487—Edt. by Dr. M. I. Bora.

(২৩) Lachif Barphukan & his times—Page 35.

(২৪) হৰকান্ত সদৰামিনৰ আসাম বুৰঞ্জী-ত: বনফুকন সম্পাদিত (পৃ: ১০০)।

(২৫) সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী-ত: বনফুকন সম্পাদিত (পৃষ্ঠা ৩১)।

“বজ্রাই চবৰ চকুৰ ঘাইহৈছে দেখে”। দৰভী কোচ বজ্রাব আমোলত বৰিত দৰং ৰাজবংশাৰাণীত চবৰ (চোৰাং চোৱাৰ) লক্ষণৰ বিষয়ে আছে :—

“নূপৰ চাবৰ শুনা লক্ষণ যেনয়।

ইন্দিৰততে বুদ্ধি মন তপস্ব বুদ্ধয়।

মহাৰামস্বস্ত ভেলধাৰী প্ৰিয়বাদী।

সভাৰতেনে প্ৰৱৰ্ত্তয় নহে অ প্ৰমাণী (?)।

যি দিশত য়েহি কাৰ্য্য হৰে উপগত।

নিশেধ জনাই গৈয়া বজ্রাব আগত ॥

হেনয় লক্ষণ চাব অনেক আছেয়।

সৰুৰূপে কহিলো পদ বাহুল্যক ভয় ॥”

যুদ্ধৰ সময়ত প্ৰধান প্ৰধান সেনাপতিসকলৰ লগত শত্ৰুৰ গতিবিধি পৰ্যবেক্ষণত পাকত “চোৰ-বচা” নামৰ আন এবিধ চোৰাং-চোৱাও দিছিল। তদুপৰি বাসুকীৰ নামৰ এবিধ বনৰীয়া কুকুৰো (বাঘ) শিকাই বজ্রাই সেনাপতিসকলৰ লগত দিছিল। কটকীসকলে শত্ৰু-শিবিৰৰ লগত যাতায়াত কৰি পৰস্পৰৰ মাজত বাৰ্তা বহন কৰিছিল। এওঁলোক অতিশয় চতুৰ আৰু নীতিজ্ঞ হ’ব লাগিছিল, কাৰণ নিজ বজ্রাব নীতি আৰু কৌশল অটুট ৰাখি শত্ৰুক পৰাজিত কৰা আৰু বিপন্ন কৰাই এওঁলোকৰ প্ৰধান কৰ্তব্য। যুদ্ধৰ শিবিৰলৈ বৰকটকী আৰু তেওঁৰ লগত একাধিক মাজুকটকী, সৰুকটকী যাব লাগিছিল; এওঁলোক যথেষ্ট বজ্রানীতিজ্ঞ হ’ব লাগিছিল। আমাৰ শিবিৰত যদি কেতিয়াবা যুদ্ধৰ প্ৰস্তুতি হৈছে তেনেহলে শত্ৰুৰ শিবিৰলৈ যাতায়াত কৰি নানান আলোচনাৰে শত্ৰুক কিছুদিনৰ কাৰণে ভুৱা দি পাচ হোঁহোকাই ৰখাৰ ভাব কটকীৰ ওপৰতেই আছিল।

আহোম বজ্রাসকলৰ যুদ্ধনীতি সু-চিন্তিত আছিল। যুদ্ধ কৰিবলৈ লোৱাৰ আগতে দেশৰ

আভ্যন্তৰীণ অৱস্থা ভালকৈ চাই লোৱা হয়।

যুদ্ধত অনাহতকতে যাতে দেশৰ জনবল ক্ষয় নহয় আৰু প্ৰজাৰ উন্নতি আৰু শান্তি যাতে ব্যাহত নহয় তাৰ বাবে বজ্রা আৰু বিষয়াসকল যথেষ্ট চিন্তাশীল থকাৰ উদাহৰণ বুৰঞ্জীবিলাকত যথেষ্ট পোৱা যায়।

দেশৰ পাত্ৰমন্ত্ৰী বিষয়াসকল এই বিষয়ে যথেষ্ট চিন্তাশীল আছিল আৰু অথবা ভোযামোদকাৰী নহৈ বজ্রাব আগত, প্ৰয়োজনীয় মুহূৰ্তত নিজৰ সু-চিন্তিত মত নিতীক আৰু স্পষ্টভাৱে দাঙি ধৰিছিল। যুদ্ধ প্ৰৱৰ্ত্তনৰ লগা হলেই নিজৰ অৱস্থা বিশ্লেষণ কৰি চাই লৈছে কামত আগ বাঢ়িছিল। যুদ্ধৰ কথা আহিলেই ছই তিনিবছৰৰ কাৰণে যুদ্ধত প্ৰৱৰ্ত্ত হ’ব পৰা শক্তি আছেনে নাই চাই লয়। শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ

আগতে স্বৰ্গদেও চক্ৰধ্বজসিংহ আৰু তেওঁৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ মাজত হোৱা আলোচনাবিধিয়ে আমাৰ আগত সেই কালৰ যুদ্ধনীতিৰ এটি স্পষ্ট যুদ্ধনীতি চিত্ৰ দাঙি ধৰে। আমি বুৰঞ্জীৰ পৰা গোটেই কথাখিনি তলত উদ্ধৃত কৰিলোঁ :—“১৫৮৬ শকত

(১৬৪৬ খৃঃ) ৰাজাদেৱে তিনিজন ডাঙৰীয়া প্ৰমুখে সকলকো আনি বোলে, মোৰ পুথাত পুদিনে লোক তলপ হৈ যোৱা নাই। এতিয়া মই লোকৰ তলপ হৈ থাকিব নোৱাৰোঁ। বজ্রালক খেদি পূৰ্ণ ধাৰা গুৱাহাটী লৈ ঘেঁকৈ। বাহ-বনীয়া বুঢ়াগোহাঞে বোলে,—“ৰাজা হলে শত্ৰুক মাৰি-কাটি আপোনাৰ সীমানাক ৰাখিব লাগে। তেওঁ-সে যশ-ধৰ্ম বৃদ্ধি হয়। এতেকে দেৱে উত্তমকৰে কৈছে। কিন্তু ৰাজ্যে ভাগিছে। (দীৰ্ঘজুমলাৰ আক্ৰমণত ৰাজ্য বিপন্ন হৈছিল।) এতিয়াহে দেৱে চপাই আনি পূৰ্ণৰ ঠায়ে ঠায়ে পাতিছে। তাৰ চাউল কঠা কানিখন হৈছে নহৈছে তাকো বিচাৰ কৰিব লাগে। সকলো ভ্ৰম্যত কৰি চাউল কঠাৰে প্ৰধান। তাৰ বিকল হলে কোনো কাৰ্য্য সিদ্ধ

নহয়। আৰু নাও-নাৱৰাখান, আহিলা-পাতি ভাগে ভাগে যি দিবলগা এতিয়া দেৱে স্থখিলে বুলিব, আছে, জোৰাই দিব পাবিম। কাৰ্ণাৰ বেলা দিব নোৱাৰিব। তেতিয়া তাক কাটিলে-মাৰিলে কোনোখাৰ নহব। কোনো সময়ত নাও আহিলা গাতি সমস্তো পৰিবলৈ আছে। আৰু যদি ছই-চাৰি বৎসৰ লাগি থকা গল, এতিয়া তত্তাৰত অধিকা-অধিক নহলে তেতিয়া কিৰূপে জোৰাই দিয়া বা? এতিয়া বিচাৰ কৰি নিয়ম নকৰিলে, সময়ত কাটিলে-মাৰিলে কাৰ্য্য নহব। আৰু কাণ্ডো পাইকে পৰ্বসীয়া চাউল একটা খাবৰ নিমিত্তে হুৰুড়া কড়িব চক এটি আনে। সকলো মিলি এগুড়ি কড়িব যোগান, সেয়ে হানি হয় বুলি, তলিত কাণত ছাব-তিনিবাৰ টুকুৰিয়াই চাইহৈ আনে। আৰু চৰএ গছত বাসা লৈ পোৱালি জগাই। কিছু শৰত হলে, ইডালে-সিডালে লৈ ফুৰাই, উৰিব পাবিগোহে মাটিলৈ নমাই। তাতো আপুনি আহাৰ কৰিব পাবিলেহে লগ এবে। এনেকূপে প্ৰমাণ কৰি ধেয়ে যদি কাৰ্য্যত মন দিব তেন্তেব শত্ৰুক মাৰি পূৰ্ণ সীমানাত ৰাজ্য বাখিব পাবিব।

“পাচে ৰাজাদেৱে গোহাঁইব বাক্য শলাগি লৈ ভাগে-ভাগে আজ্ঞা কৰিলে। বোলে দণ্ডি কৰি বেতি-কিৰিবিচো। কৰাউক, চহৰতো দোৱাল-ভেৱাল হুঁইবিধ মাছহ, গধূলি গধূলি ধৰুকাণ্ডো মাৰিব। এই নিৱক কৰি নিতান্তে ৰাজাদেৱে ওলাই কাণ্ডীকো কাণ্ডি মৰাই, হিলৈদাৰিকো হিলৈ মৰাই, নাওশাল, গাৰঘলকো অহা-যোৱা কৰি আহিলা-পাতি সমস্তকো নিয়ম কৰি তিনিজন ডাঙৰীয়া প্ৰমুখে সকলকো আনি বোলে নিৱকৰ হৰ লগা বস্ত্ৰ সকলো হৈছে। এতিয়া বজ্রালক ৰবিৰ খোৰ্ণোঁ, কি ৰীলাইক। বাহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইয়ে বোলে, তাক এতিয়া ৰবিৰগৈ লগা, তথাপি সৈন্ত-মোহোলা কৰি

চাব লাগে। শত্ৰুৱে লখিব নোৱাৰেহেঁকোঁ। ৰাজাদেৱে বোলে, কোনপ্ৰকাৰে মোহোলা কৰা বা? গোহাঁইয়ে বোলে, তেতিয়াদঙ্গা পুখুৰীৰ পৰা জাজীলৈ আপিটিকে বন্ধা হোক” (২৬)। এই লেখি ৰাজ্যৰ আভ্যন্তৰীণ অৱস্থা আৰু সৈন্ত-বল ভালভাবে শক্তিশালী কৰি লৈছে আৰু তাৰ প্ৰমাণ চাইহৈ যুদ্ধত নামিছিল। যুদ্ধৰ কাৰণে প্ৰস্তুত নাথাকিলে, আন-হাতেদি শত্ৰুৰ লগত সন্ধি কৰাবো হৈছা। নাথাকিলে, কটকী পঠাই ‘কুটনৈতিক আলোচনাৰে শত্ৰুক পিছ হোঁহোকাই বাখে আৰু ইতিমধ্যে নিজে যুদ্ধৰ কাৰণে সঠম হৈ লয়। স্বৰ্গদেও চুচেনকা বা প্ৰতাপ সিংহৰ দিনত মোগলৰ লগত ১৫৬৩-শকত (১৬০৬ খ্ৰীষ্টাব্দত) এখন যুদ্ধৰ উপক্ৰম হবৰ সময়ত অসমীয়াৰ আয়োজন তেনেই নগণ্য আছিল। তেতিয়া অসমীয়াই কিছুদিনৰ কাৰণে চক্ৰান্ত কৰি মোগলক যুদ্ধৰ পৰা বিৰত কৰি বাধিছিল। যেতিয়াই তেওঁলোক সঠম হৈ উঠিল, তেতিয়াই তেওঁলোকে মোগললৈ নিতীক উত্তৰ পঠালে। বুৰঞ্জীত আছে “সেইবেলা আমাৰ ডাঙৰীয়াসকলে ফুকনবোৰেৰে আলচি বৰকৱাই বোলে,—“আমাৰ গড়-প্ৰাধিকান তিয়াৰ হুইহৈছে। দিনচাবেক হুইকবলে বজ্রালত ক’ব খোৰ্ণোঁ, সকলো কি বোলাইক? পাচে সকলোও বোলে,—“উত্তম যুগুত বুলিহা এই বুলি বজ্রালৰ গালে ফুকনৰ লগুৱা বৰা সনাতকে, তিপমীয়া শৰ্কীয়া চলাকে পঠাই দিলে। বজ্রালেও ছই কটকীক চপাই নি স্থখিলে, বোলে ‘তইতক কি কাৰণে ডাঙৰীয়া সকলে পঠাইছে?’ ছই কটকীয়ে বোলে,—“নবাব সকলোনি কি কাৰণে আহিছে? পেড়াইক মনেহে যদি আহিছে তাকে আমালৈ হৈ পঠাওক। কিন্তু পাংস্কাই পাংস্কাইহে পেড়াই, তোমাৰ আমাৰ কি পেড়াই?

(২৬) সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী—ভ: হুগাহুমাৰ ভূগো সম্পাদিত, ছেদ ১০০ আৰু ১০১ (পৃ: ১০০, ১০১, ১০২)।

যি খোজা যাই আমি দিতে আঠো'। পাচে বলালে বোলে, 'বনৰ হস্তী, আগৰ কাঠ, মৰিচ, সোণা এই সকল যদি দিতে তবে আমি পেড়াই নকবো।' পাচে ডাঙৰীয়া সকলে বোলে, '—আমি ৩দেৱক জনাই দিম। আৰু ছই কি কন্দল কৰিম?' এইবুলি বলালক বাৰি গড়া তিয়াৰ কৰি বলালৰ গালে মাহুহ পঠাই বোলে, '—আমি ৩দেৱক জনালো। ৩দেৱে বোলে বনৰ হাতী ছাবি লাডকো নিদিও, আগৰ ছাবি বাহ ক্ষেত্ৰনিকো নিদিও, মৰিচ জালুক ছাবি চৈকো নিদিও, সোণা চাবি লোহিতৰ বালিকো নিদিও' (২৭)।

সেই কালৰ প্ৰতিজন অসমীয়া সৈম্ভই নিপুণ বাছিল। এনে অসমীয়া সৈম্ভ অযথা বা ভুল নীতি-বশতঃ যাতে ক্ষয় নহয় তাৰ কাৰণে সৰু-ডাঙৰ সকলো, বিঘয়াই সচেতন আছিল। যুদ্ধৰ সময়ত এটা জাতিৰ কাৰণে বিশেষকৈ সেইকালত man-power (জন-বল) অমূল্য সম্পদ, এই কাৰণেহে আলাবৈৰ মুক্তাঙ্গনত অসমীয়া সৈম্ভক বাঞ্ছপূত অৰ্ধবাহীক আক্ৰমণ কৰিবলৈ লাচিত বনফুকনে পঠাৰ মুখুৰিছিল। সেই দিনাৰ যুদ্ধত ১০ হেজাৰ অসমীয়া সৈম্ভ পৰাভ লাচিত বনফুকনে আক্ৰমণ কৰিছিল, "আমাৰ মাজৰ একো-একোটা সেনা একো-একোটা হাতীৰ নিচিনা। তাৰ ঘাটি হয় বুলিহে আমি আগ-পাছ চাওঁ। কেইখন ডাঙৰ যুদ্ধ হই গল, তাতে আমাৰ ইমান মাহুহ নপালি। আছি সামাজ্য কথা এটাতে অতবোৰ সৈম্ভ লয় পালে।"

অসমীয়াৰ যুদ্ধ বিভাগবোৰ বৰ গুণ্ডাভায়ে ৰাখিছিল। হিলেদাৰি, নাওবৈচা আদি বিভাগবোৰত বিভাগীয় মাহুহৰ বাহিৰে অচিন মাহুহক সোমাবলৈ

দিয়া নহৈছিল। এবাৰ স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপসিংহ জামিৰজৰি বাহৰত থাকোঁতে দীঘলীবিলাত মাহু মাৰিবলৈ গৈ দুবৈত অসমীয়া কটকীৰ নাও বেৰি ওচৰলৈ মাতি আনিলে। সেই নাৱত আছিল প্ৰখ্যাত অসমীয়া কটকী সনাতন। স্বৰ্গদেৱে নাৱত কাকতত নাম নথকা অচিন পাইকক দেখি তৎক্ষণাৎ নহুন নাওবৈচা কিছন্নক বান্ধি পানীত পেলাবলৈ জকুম দিলে। তেতিয়া কটকী সনাতনে গলবয় হৈ স্বৰ্গদেৱক কলে যে আচল নাওবৈচা কিছন্নৰ ঘৰ ওচৰতে। তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ ভতিজা পোহিতক নাৱত থৈ ঘৰলৈ গৈছে। কটকী সনাতনে আক এৰাবি সাৰগৰ্ড কথা স্বৰ্গদেৱক কলে—"ইহঁতক কাটিলে মাৰিলে কোনোবাই বাৰিবনেকি? একোটি মাহুহ কুৰি বনসৰেহে হয়। একোটা মাহুহে একোখান পৰ্ব্বত। ডাঙৰ শত্ৰু সন্নিহিততে আছে। নাকটি-নামাৰি ৰাখিলে এচুকত মেলিবলৈ পাব। কাটিলে মাৰিলে স্বৰ্গদেৱৰঘৰ টুটে।" তেতিয়া স্বৰ্গদেৱে সনাতন কটকীৰ যুক্তিৰ সাৰ্থকতা উপলব্ধি কৰি তেওঁৰ জকুম বাতিল কৰি কলে,—"ভাগহে কলি। কাটিলে-মাৰিলে মোৰহে টুটে। ৰাখিলোতো। আৰ আপাহ কোন ঠাইত পাতিলে আছে" (২৮)।

বিফলতা বা হতাশৰ ভাৱ কোনো দিনেই অসমীয়া সৈম্ভৰ মাজলৈ আহিবলৈ দিয়া নাছিল। আলাবৈৰ যুদ্ধত ভুল আদেশবশতঃ একদিনাই ১০ হেজাৰ সৈম্ভ মৰাত লাচিত বনফুকনে সেই কথা স্বৰ্গদেৱলৈ জনাই পঠাৰ যোগাত আতন বুঢ়াগোহায়ে সেই কাম কৰিবলৈ বাধা দিলে আৰু ফুকনক উৎসাহিত কৰি কলে, "বাবীৰ ভিতৰত পুখুৰী এটা সিঁচিলেও ৮১০ টা মাহুহক শিঙিয়ে মুটে। এখন বগত, বিশেষকৈ মোগলৰ নিচিনা মহা শক্তিশালী শত্ৰুৰ লগত, ৮১০ হেজাৰ মাহুহ পৰিল, তাকেনো আকোঁ স্বৰ্গদেৱক জনাব লাগে কিয়।"

বৰা বামসিংহই অসমীয়া সৈম্ভৰ এই বিপৰ্যায়ত আনন্দিত হৈ বনফুকনক তাজীলা কবিৰ অভিপ্ৰায়েৰে বনফুকনলৈ কাঁড়ৰ আগত চিঠি মাৰি পঠালে—"মই হেন বামসিংহক ময়দানত যুদ্ধ কৰে, কতনা লোক পৰিল।" তেতিয়া লাচিত বনফুকনেও নিজৰ সন্মম অটুত বাধি বাৰ্ষাপযুক্ত উত্তৰ-সহ চিঠি লিখি কাঁড়ৰ আগত বামসিংহলৈ মাৰি পঠালে—"দাঁতিয়াল ৰাজা অনেক আহিছে। কোনো জনে আমাত মুহুৰি ময়দানত আনন্দ কৰিলে। এইক্ষণ পৰিছে সপ্তপুণ সষ্টম হৈ আছে।" সৈম্ভ-শিবৰত হতাশাজনক কথা কোৱা-ও দোষ আছিল। ইটাখুলিত মোগলক পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰি পেলন ফুকনে কৈছিল—"ইটাখুলিত যিয়ে জতাব পাৰে তাৰে মঞি বন্দী হম।" স্বৰ্গদেৱে এই কথা শুনি পেলন ফুকনক শিকলিৰে বন্দী কৰি মন্থেলা পিন্ধাই জাকৰে কোবাই কুঠাৰে বুকু ছিৰি মাৰিবলৈ মাহুহ পঠাই দিছিল; —বিঘয়াসকলৰ বুদ্ধিতেহে যেনিবা ব'ল। শত্ৰুৰ শিবৰত সকলো প্ৰকাৰে হতাশাৰ ভাৱ সৃষ্টি কৰিবলৈ কটকী আৰু আন আন বিঘয়া আৰু সৈম্ভসকলে সকলো প্ৰকাৰে যত্ন কৰিছিল। আমাৰ কটকী কৌপতীয়াৰ বামসিংহই এবাৰ স্মৰিছিল—"আৰু যখন যুদ্ধমথা আছি ৰাজা উছাৰ কৰিছিলে তেখন এই নবাব (লাচিত বনফুকন) কত আছিল?" তেতিয়া কৌপতীয়াই ততালিকে উত্তৰ দিলে, উপস্থিত বুদ্ধিৰে, যে নবাবদেশৰ পৰা তেওঁক ছাইদিগিৰি আনিবলৈ পঠাইছিল। "সেই দেশ মাৰি কাটি ছাইদিগিৰি লৈ আহিল। পাচে মুক্তমথা আছিছিল বুলি শুনি খেদি আহি কলীয়াবৰ পালত এনেতে শুনিলে বোলে মুক্তমথা মৰিল" (২৯)। শৰাই ঘাটৰ যুদ্ধত মাজে সময়ে অসমীয়া সৈম্ভই মাজনিশা কোঠৰ পলাই বামসিংহৰ শিবিৰ আক্ৰমণ কৰিছিল।

তেতিয়া বামসিংহই চিঠি লিখি বনফুকনক জনালে যে অসমীয়া সৈম্ভ মোগলৰ সমকক্ষ নহয় কাৰণে চোবৰ দৰে নিশা আক্ৰমণ কৰিবলৈ গৈছে, যেনেকৈ শিলালে হাতীৰ মুত্ৰাৰ কাৰণে বড়য়ত্ব কৰে। তেতিয়া লাচিত বনফুকনে আমাৰ হুজুৰ কটকী পঠাই জনালে যে বামসিংহৰ সৈম্ভই আমাৰ লগত স্থল-যুদ্ধ কৰিব পৰা খেঁধা আৰু শক্তি আছেনে নাই আমাৰ সৈম্ভই তাৰেহে পৰীক্ষা কৰি চাইছে। আৰু এইটো জনা কথা যে কেৱল সিংহসেহে বাতি যুদ্ধ কৰে আন বিলাক জঙ্ঘৰে কিন্তু স্থলসিংহসেহে হওক বা জঙ্ঘতেই হওক দিনতেই যুদ্ধ কৰিব পাৰে। তথাপিও বামসিংহই এই বাতিৰ যুদ্ধ সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰিলে। তেতিয়া আমাৰ কটকীয়ে বামসিংহক কলে যে অসমীয়াই বাতি যুদ্ধ নকৰিলে নোৱাৰে কাৰণ তেওঁলোকৰ সৈম্ভ বাহিনীত নৰবাহক নিশাচৰ এটি ৰাক্ষসৰ দল আছে। বামসিংহয়ো এই কথা বিশ্বাস কৰিলে আৰু তেওঁৰ ধাৰণা হল যে এই কাৰণেহে অসমীয়া সৈম্ভই যুদ্ধত জয় লাভ কৰিব পাৰিছিল। তথাপি তেওঁ প্ৰত্যয় বাবৰ কাৰণে প্ৰাণ বিচাৰিলে। কটকীসকলে আহি বনফুকনক সকলো কথা কলেহি। বনফুকনে কটকীৰ যুদ্ধ প্ৰশংসা কৰিলে আৰু বামসিংহক অসমীয়া শিবিৰত ৰাক্ষস সৈম্ভ থকাৰ প্ৰমাণ দিবলৈ যথাবিধি আদেশ দিলে। সেই আদেশমতে অসমীয়া সৈম্ভই বাতি কলা পোছাক পিন্ধি এহাতে মৰা মাহুহৰ ঠোঁ লৈ আৰু আনহাতে পোৰা মাজ লৈ বামসিংহৰ শিবিৰৰ ফালে আগুৱাই গৈ ঠোঁৰেৰে সেইফালে টোঁৱাই-ছিনাই ঘূৰি ঘূৰিবলৈ ধৰিলে। বামসিংহয়ো এইবিলাক দেখি-শুনি অসমীয়া সৈম্ভৰ মাজত ৰাক্ষস থকা কথা বিশ্বাস কৰিলে। এনেকুৱা আন প্ৰকাৰৰ উদাহৰণে বুদ্ধীভূত আছে।

কোনো সৈম্ভ যাতে যুদ্ধ ক্ষেত্ৰৰপৰা পলাই নেযায় বা সেনাপতিয়ে অৱহেলা নকৰে তাৰ কাৰণে গুপবৰ

শাসন বন কর্তার আছিল। স্বৰ্গদেউ প্রতাপসিংহই যুদ্ধ পৰা পাচ হোঁহোকাজনক কর্তার শাস্তি বিধান কৰাৰ কথা সৈন্যবোৰৰ মাজত প্রচাৰ কৰোৱাই দিছিল;—“The heavenly king has ordered that he who would retreat from the field of battle or would run away would be severely punished. The flesh of his body would cut to pieces in presence of all others.” (৩০)।

এই জনা বজাই নেওগবিলাকক এনে ভয় পৰ্গাত দিছিল যে যুদ্ধক্ষেত্ৰত যিবিলাক সৈন্যই তেওঁলোকৰ ভয়ভয়তে কাম নকৰিব, তেনে সৈন্যক কাটি পেলাব পাৰিব (৩১)। স্বৰ্গদেউ গদাধৰসিংহই ইটাগুলিৰ যুদ্ধ সময়ত ফুকন আৰু ৰাজ্যবাসকলক যুদ্ধলৈ যোৱাৰ আগত বঁটা-প্ৰসাদ দি কঠোৰ ভয় পাইছিল। বৃজীত আছে:—“আক সকলকো কেক, টাৰ চেও, টেমি, কাপোৰ-কানি দি বঙ্গাল ধৰিবলৈ পাৰিছিল। আক বৰবৰকো ফুকন বাৰোৱা হাৰিকো পৰ্গাতে সকলকো বঁটা-প্ৰসাদ দি স্বৰ্গমহাৰাজা হুসিছিল,—“তইহবে ভাৰ্গা-পুত্ৰ গো ভ্ৰাজন বঙ্গা পৰিব লাগে। বঙ্গালকে যুদ্ধে জিনিলে। ইয়ো যশস্তা মক্ৰি পাব লাগে। যদি ইটাখুলিত ভঙাব নোৱাৰ তইতক খুলাই (সুদাই) এৰা নেবাৰ, আক তইতৰ নিচিনা ফুকন ৰাজ্যবোৱাইতা হুছনেকি” (৩২)। সেই বুলি বজাৰ সিদ্ধান্ত অবিবেচকী হলে তেনে সিদ্ধান্ত কাৰ্য্যকৰী কৰিবলৈ বিষয়াসকলে নিদিছিল—প্ৰকাৰান্তে মানা কৰিছিল। মৌৰজুমলাৰ অসম আক্ৰমণৰ পাচত জয়ধ্বজ সিংহই মৌৰজুমলাৰ লগলাৱা মন্ত্ৰাহৰ ওপৰত

শাস্তি বিধান কৰিবলৈ মন কৰাত বৰফুকনে তেওঁক বাধা দিছিল এই বুলি যে মূৰৰ এডাল ছুডাল চুলি পকিলে তাক উৰালিলে স্তত লাগে কিন্তু গোটেই মূৰৰ চুলি পকিলে তাক জ্বানো উৰালে? তেতিয়া বজা কাম হ’ল। সৈন্যবিলাক যুদ্ধত পাচ হুছ চকিবলৈ অকল যে কঠোৰ শাস্তি-বিধানৰ কথাৰে ভয় খুৱাইছিল এনে নহয়। আগতে কোৱা হৈছে যে মূৰৰ আগত সৈন্য আৰু বিষয়াসকলক যথেষ্ট কাপোৰ-কানি বঁটা-প্ৰসাদ আদি দি উৎসাহিত কৰিছিল। সৈন্যবিলাকৰ লৰা-তিবোতা তথা পৰিয়ালৰ দায়িত্ব বজাই লৈছিল আৰু সেইবিলাক স্তবেৰে আছিল। যুদ্ধৰ পাচতো সৈন্যসকলক নানান ভ্ৰবা কাপোৰ-কানি বঁটা-প্ৰসাদ মাইকী দি সন্তোষিত কৰিছিল আৰু ‘বিক্খন মুখন’ নামৰ যুদ্ধ জয়ৰ উৎসৱ ডাঙবলৈ পাতিছিল। যুদ্ধত পোৱা বস্তুবোৰ সকলো সৈন্যৰ মাজত বিলাই দিছিল। যুদ্ধ-জয়ৰ উৎসৱ কোৱোনো ধৰি হৈছিল আৰু তাত বজা বিষয়া আৰু সকলো প্ৰজাই যোগ দিছিল। এনেদৰে যুদ্ধ-জয়ৰ উৎসৱ বিশেষ আড়ম্বৰেৰে চত্ৰমুণ্ড, প্ৰতাপসিংহ আৰু চক্ৰধ্বজ সিংহ আদিৰ দিনত পতা হৈছিল।

যুদ্ধ কৰিবলৈ হলে সেই যুগৰ অসমীয়াসকলে সদায় যুদ্ধৰ কাৰণে হুচল ঠাই চাই লৈ তাত ঘাটি পাতি লয়। এনে ঠাইত দুৰ্গ, কোঁঠ, গড় আদি মাৰি লৈ শত্ৰুক অৱসোধ কৰে। তেওঁলোকৰ এই ঠাইবোৰ আছিল নানাহামুখ, যোগীঘোপা, পাণ্ডু, গুৱাহাটী, হাজো, কলীয়াবৰ, চামৰা, কাজলিমুখ ইত্যাদি। এইবিলাকৰ ভৌগোলিক আৰু প্ৰাকৃতিক অৱস্থান যুদ্ধৰ কাৰণে বিশেষ সুবিধাজনক আছিল। সেইকালত মোগলৰ লগত লগা প্ৰায়বিলাক যুদ্ধতেই দেখা যায় যে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজেদি শত্ৰুক আগুৱাবলৈ দি ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৌ-বাহিনীৰ গতিবোধ কৰাৰ উপৰিও যি স্থানতেই আমাৰ

নৌ-সেনাই গতি অৱোধ কৰিছিল তাৰ দাঁতিত থকা দুয়ো পাৰত পাহাৰৰ ওপৰৰ পৰাও হিলৈদাৰী আৰু কাড়ীসৈন্যই শত্ৰুসৈন্যক আক্ৰমণ কৰিবলৈ সম্পূৰ্ণ প্ৰস্তুত আছিল। শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ-জয়ৰ ইয়ো এক প্ৰধান কাৰণ আছিল। ইয়াৰ আগতেই মৌৰজুমলাৰ অসম আক্ৰমণত পাৰ্চীয়াৰ বৃজীত অশেষ ব্যাতি লাভ কৰা চামৰাৰ দুৰ্গ অসমীয়াৰ আত্মকন্দলৰ বলতেই শত্ৰুৰ হাতত বিধ্বস্ত হয়। শৰাইঘাটৰ যুদ্ধত অকল গুৱাহাটীৰ আশে পাশেই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ইপাৰে সিপাৰে অসমীয়া সৈন্যই মুঠ ৬টা দুৰ্গ মাৰিছিল (৩৩)। গুৱাহাটীত থানাদাৰৰ হাতৰ পৰা গুৱাহাটী লৈকেই আমাৰ বিষয়াসকলে ক’ত কোঁঠ মাৰিলে ভাল হব সেই বিষয়ে আলোচনা কৰিলে। গুৱাহাটী এটি যেন প্ৰাকৃতিক গড়হে—তাতে অসমীয়াৰ নিৰ্মাণ-কৌশলত ই অভেদ হৈ পৰিল। বৃজীত এই গড় নিৰ্মাণ সম্পৰ্কে আছে:—“পাচে ফুকনে মাছ পত্ন মাৰিবৰ ছলে উত্তৰে দক্ষিণে গড় কৰিবলৈ চলাচল চাই সকলো ফুকন ৰাজ্যবোৱা সহিতে সমালোচনাই বোলে,—‘বঙ্গালেশেও আমাক দেখে আমিও বঙ্গাল দেখে’। এতেকে আঁৰ লৈ এক বৃহৎ নিমিত্তে গড় কিছু কৰিলে ভাল দেখে, তোমালোকে কি বোলা? কতাতো কলে, ‘আমাবো এই সমস্ত’। কতাতো বোলে চামৰাখাতো আমাৰ গড় আছে, তিনিজননা ডাঙৰীয়াই মন কৰিলে তেহে হয়।’ আতে লাচিত বৰফুকনে বোলে, ‘চামৰাখাত হোঁহকি-ধৰাত কৰি এয়াত হলে বহাত থাকি যুদ্ধ কৰিব পাৰি। পাচে সকলোৱে ফুকনৰ কথাতে ভৰ দিলত কটকটীকৈ ৩০০০০ জনাই পঠালে। স্বৰ্গদেৱে সমালোচনা কৰি বাহগড়ীয়া বুঢ়াশোহাই আৰু বৰপাত্ৰ গোহাঁইক পঠাই দিলে। আহি

ফুকনবোৰে সহিতে সমালোচনাই উত্তৰে দক্ষিণে বিধ্বৰ্শে নিৰ্মিত হেন গড় বান্ধিলে” (৩০)। যুদ্ধৰ কাৰণে কোঁঠ আৰু গড় আদি নিৰ্মাণ-কাৰ্য্যত সেই কালৰ অসমীয়া সৈন্য অতি নিপুণ আছিল। তেওঁলোক এনে ঠাইত কোঁঠ মাৰি যুদ্ধ অৱসোধৰ প্ৰস্তুতি চলায় যে শত্ৰুৱে কোনোমতে সেই ঠাই সহজে অধিকাৰ কৰিব নোৱাৰে আৰু শত্ৰুৰ যাতায়তৰ কাৰণেও সুবিধাজনক নহয় অথচ নিজৰ ফালৰ পৰা যাতায়ত আৰু আক্ৰমণ আদিৰ কাৰণে সকলো প্ৰকাৰে সুবিধাজনক। নিজৰ সৈন্য-বল আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ বিষয়েও শত্ৰুক কোনো প্ৰকাৰে জানিবলৈ নিদিছিল। শৰাইঘাটৰ যুদ্ধত গুৱাহাটীৰ গড়ৰ নিৰ্মাণ-কৌশল দেখি ৰামসিংহই ৰচিদখাঁক কৈছিল:—“পাহাৰৰ ওপৰত গড় কৰিছে, আগত সৈন্যনো অস্ত্ৰ, ভালতো আচামক যুদ্ধে নোৱাৰে। চক্ৰাকৃতি বেহ, একো ঠাইলৈ তিনি আলি, মাৰিবে নাপাই। তেঁা, কামায়, নোঁ বাযুদ্ধ নাই। ধখ মথী। ৬খ সেনাপতি, ধখ পদাতি। একে পৰ্বত তাতো এনয় দুৰ্গন বেহ কৰিছে। মৌৰজুমলাৰ আফগান সেনাপতিয়েও চামৰাৰ দুৰ্গ দেখি বিষয় মানিছিল আৰু খাঁকাৰ কৰিছিল যে অসমীয়া সৈন্যৰ ওপৰত ভাল সেনাপতি থকা হলে মৌৰজুমলাই সেই দুৰ্গ অধিকাৰ কৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। এই চামৰা দুৰ্গৰ বৰ্ণনাই পাৰ্চীয়াৰ বৃজীত অসমীয়াৰ দুৰ্গ-নিৰ্মাণৰ প্ৰাতিকেই ঘোষণা কৰিছে। দৰাচলতে মৌৰজুমলাৰ অসম আক্ৰমণত অসমীয়াৰ আত্মকন্দলৈ পৰাস্ত হোৱাৰ একমাত্ৰ কাৰণ আছিল। আহোম ৰজাসকলৰ দিনত এনে বহু কোঁঠ আৰু গড় মৰোৱা হৈছিল। সম্ভৱ স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপসিংহৰ দিনতেই সবহ সখ্যক গড় মৰোৱা হৈছিল। পৰ্বতীয়া

(৩০) Ahom Buranji—Translated by Late Raisahib G. C. Barua (page 102)

(৩১) ঐ (পৃষ্ঠা—২২)

(৩২) সাতসৰী অসম বৃজী (পৃষ্ঠা—১০২)

(৩৩) Lachit Barphukan & his Times—by Dr. S. K. Bhuyan (Pages 201, 202)

(৩৪) অসম বৃজী—(খ: ৭) শ্ৰীযুগ্যহুমাৰ কৃপা সম্বাদিত (পৃষ্ঠা ১১১)

জাতিবিলাকক অৱবোধ কবিবৰ কাৰণে গড় মৰা
জটিল কাম আছিল। ডফলা গড় মৰোৱা সম্পৰ্কে
এটি ভাল কাহিনী আছে। শ্ৰীযুত বেধুণৰ শৰ্ম্মাই
'বৰবকৱা মোমাই তামুলী' প্ৰবন্ধত এই কথা উল্লেখ
কৰিছে। বজাই ডফলা গড় বন্ধোৱা সম্পৰ্কে পাণ্ড
মজীৰ লগত আগতে আলোচনা কৰা নাছিল। গড়
বন্ধাৰেতে ডফলাই মাছৰূপে আদৰ্শিনি কাটিলে। পাচত
বজাই পোহাঁইসকলক এই বিষয়ে উপায় বৃদ্ধি সোধাত
কোনো একো নকয়। বজাই বেজাব কবি থকা
দেখি চাংমায়ে মোমাই তামুলী বৰবকৱাৰে যুক্তিত
হৈ পৰামৰ্শ দিলে—“গড়ৰ পৰা ভিতৰফালে কিছুমান
জাঁতৰে জাঁতৰে কৌঠ সাজিব। আৰু গড়ৰ
বাজ্জফালে দহবেৰ্মান জাঁতৰত বণচোৱা মাছহে
কাঁড়-ধুই লৈ যুদ্ধৰ সাজে সকলো জাৰু পাতি যুদ্ধকৰি
থ’ব। এইৰূপে এছোৱা এছোৱাকৈ দিনত গড়
বান্ধিব। বাতিহলে কৌঠত সোমাই সঠম হৈ
বন্ধিব। যদি গড় বান্ধাতে ডফলা আহিব দেখে,
তাৰে দুইটাৰি হিলৈ মাৰিব। এতেকে ডফলা ভাগি
যাব। এইৰূপেই ডফলা গড়টো বান্ধি পেলোৱা
হ’ল।” আহোম ৰজাসকলে অকল যে মাটিগড়হে
বন্ধাইছিল এনে নহয়, পানীগড়ো মৰাইছিল।
উদয়াদিতা সিংহৰ দিনত এনেদৰে পানীগড় মৰাব
উল্লেখ বুৰঞ্জীত আছে,—“এই জনা বান্ধাৰেই
গোহাটীৰ বামগড় ও পানীগড় ইত্যাদি কবি পবি-
পাতিৰূপে নিবন্ধ কৰিব। আৰু পানীগড়ৰ বামৰ
পৰা কেইহাত পানীত কৈ হতীয়া (কেইহতীয়া)
শালৰ গুটা বায়, আৰু অখাউনি পানীত বৰ বৰ
বাইছাৰৰ চুই-মুৰ লোহাৰে বান্ধি কল লগাই শিলবান্ধি,
কি জোখেৰে কেনে গড় কৰিব লাগে, ইয়াৰ কাকত-
পাতি অতি সন্মৰ নিবন্ধ কৰিলে” (৩৫)।

কৌঠ বা চুৰ্গ নিৰ্মাণ সম্পৰ্কত সেইকালৰ অসমীয়া-

(৫৫) সৰ্বমহিনৰ আসাম বুৰঞ্জী, ছেপ্ত-১৯০২ (পৃঃ ৫০)।

সকলে সংস্কৃত নীতিশাস্ত্ৰৰ পৰা যথেষ্ট পৰিমাণে
প্ৰভাৱান্বিত আৰু উপকৃত হৈছিল। স্বৰ্গদেউ
কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত বচনা কৰা “নীতিতান্ত্ৰ”
নামে এখনি এঘ্ৰ মগাৰীৰ হাতীচোং অঞ্চলৰ পৰা
উদ্ধাৰ কৰি ১৭৮৬ত গোহাটীলৈ লৈ আনা কৰি
কামৰূপ অস্থপক্ষান সমিতিৰ যোগেদি প্ৰকাশ কৰিছিল।
এই প্ৰথমনি সম্পূৰ্ণ ৰূপে সংস্কৃত নীতিশাস্ত্ৰৰ ওপৰত
ভেটি কৰি বচনা কৰা আৰু ইয়াৰ শ্লোকবিলাকো
বিভিন্ন নীতিশাস্ত্ৰৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা। ইয়াত
বাজ্জনীতিৰ উপৰিও চিত্ৰসহ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ কৌঠ
চুৰ্গ নিৰ্মাণৰ কথা আছে। ইয়াত দিয়া বাৱস্থা মতে
অসমীয়া সকলে গড় কৌঠ আদি কৰাব নিৰ্দেশনো
স্বস্পষ্ট ৰূপে আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে অষ্ট-প্ৰকাৰ
কৌঠৰ কথা আমি তলত উল্লেখ কৰিলোঁ। যথা :—

প্ৰথমঃ কুম্ভকোটঃ দ্বিতীয়ঃ জলকোটকং।
তৃতীয়ঃ গ্ৰামকোটক চতুৰ্থঃ গলবৰ তথা ॥
পঞ্চমঃ পিৰি কোটক ষষ্ঠঃ কোটক ডামৰ ॥
সপ্তমঃ বক্ৰকোটক বিমমাথা ওখাষ্টম ॥
“অস্ত্যৰ্থঃ—প্ৰথমে মাটিগড় কৰিব। দ্বিতীয়ে
জলবাৰে, তৃতীয়ে গ্ৰাম চুৰ্গ। চাৰিওফালে সৈজ
পাতি চতুৰ্গ গলবৰ বুলি গঠ পাতিব। পক্ষ পিৰিবুলি
উচ্চকৈ মাটিৰ চাপ বান্ধিব। বিষম বুলি দলদদি
কৰিব। এই অষ্ট প্ৰকাৰ কোটকে কোনো সকলৰ
মতে ভিতৰৰ পৰা পাতে। কোনো সকলৰ মতে
বাহিৰৰ পৰা পাতে। দুয়ো প্ৰকাৰে বুদ্ধিব। এই
শাস্ত্ৰৰ প্ৰমাণ। শাস্ত্ৰক এই অস্থথা নাথাকিব।
অস্থথা আচৰিলে অনীতি বোলে। লোকতো চুৰ্গ
পায়, কাৰ্গাতো বিষয় পায়; এতেকে শাস্ত্ৰ নেবিব।
শাস্ত্ৰই প্ৰধান” (৩৬)। এই নীতিতান্ত্ৰৰ প্ৰথত
যুদ্ধ সম্পৰ্কে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ কৌঠ, চুৰ্গ আদি

(৩৬) সৰ্বচন্দ্ৰ গোহাটীয়া সম্পাদিত নীতিতান্ত্ৰ
(পৃষ্ঠা ২৬-২৭)

বাহিৰেও অস্ত্য কথাত বহুত লিখিছে। আকৌ
বজাই শত্ৰুক বলৱন্ত দেখিলে কেনেকৈ ভেদ-নীতিৰে
শত্ৰুৰ কৌঠ জয় কৰিব পাৰিব তাৰো উপায় দিছে।
এনে অৱস্থাত নিম্নৰ ফলীয়া তিনি চাৰিজন মাছহে
শত্ৰুৰ বিশ্বাসী হৈ অন্তৰ্দীপ্তে বহুৰ ডুমাই থাকি
শত্ৰুৰ বলাবল আদি সকলো বিষয়ে জানি বজাত
মনাবহি। যেতিয়াই সময় উপযুক্ত দেখে তেতিয়াই
শত্ৰুৰ গৃহত ছুই দিব, জলত বিব দিব, কোট বাহৰ
দাব সব যুক্ত কৰিব আৰু তাৰ প্ৰধান পুৰুষৰে
বৰাজাক মিত্ৰ কৰাব। এনে সময়তে শত্ৰুক
সমূলদাত কৰিব। যদি এই প্ৰকাৰেও কাৰ্য সিদ্ধি
নহয় যেন দেখে তেনেহলে বজাই “আস্ত্ৰতৰ বীৰ্য
ঘূত-ভঞ্জিত কৰি শুক সাগি কৰি কাণ্ডৰ আগত বান্ধি
বা হিলৈৰ আগত চৰাব শত্ৰুৰ গৃহত অগ্নি লগাব।
এতদ্ৰূপে আকুল শত্ৰুক ধৰিব।” শত্ৰুৰ কৌঠ
কেনেকৈ ধ্বংস কৰিব লাগে তাৰো পৰামৰ্শ
নীতিতান্ত্ৰত আছে। নীতিতান্ত্ৰৰ এই কথাবোৰ
কামাওকীয় নীতিশাস্ত্ৰ, হিতোপদেশ আদিৰ পৰা
লোৱা। কৌঠ বা চুৰ্গ মৰাব বিষয়ে আহোমসকলে
আগৰে পৰা জানে যেন অল্পমান হয়। বায়চাহাব
গোলাপচন্দ্ৰ বৰুৱাই অহুৱাদ আৰু সম্পাননা কৰা
আহোম বুৰঞ্জীত খুন্সু খুন্সাই স্বৰ্গৰ পৰা আহি
লাইলাই নামে দেশত চুৰ্গ কৰি থকাৰ উল্লেখ আছে :
“.....Then they came to the country,
Laidai. This country was very thickly
populated, so they built there a city
and a fort with ditches around and
lived in.” (৩৭)। অৰ্থাৎ তাৰ পাচত তেওঁলোক
লাইলাই নামৰ দেশলৈ আহিল। এই দেশখন
দৰবসত্তিপূৰ্ণ। সেইকাৰণে তেওঁলোকে তাত এখন
নগৰ কৰিলে আৰু চাৰিওফালে জলবাৰে বান্ধি

এটা চুৰ্গ কৰি তাৰ ভিতৰত বাস কৰিবলৈ
লগে।”

যুদ্ধত সৈন্তৰ পালী বা বেছ বচনা কৰাত
অসমীয়া সৈজ অতি নিপুণ আছিল। এই বিষয়ে
নীতিতান্ত্ৰৰ নামৰ প্ৰথত উল্লেখ কৰা নীতিৰ বিষয়ে
কোৱা হৈছে। শৰাইবাটৰ যুদ্ধতো এনেদৰে সৈন্তৰ
বেজ বা পালী নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। যদি কোনো
সৈনিক বা সেনাপতিয়ে তেওঁলোকৰ কাৰ্যত হেলা
কৰে, তেনেহলে লাচিত বৰফুকনে হুকুম শুনাই
দিছিল যে বজাব হুকুম অহাৰ আগেয়েই তেওঁৰ
মুঠো কাটি পেলোৱা হ’ব। সমক্ৰমি অঞ্চলত মাটিৰ
গড়ত প্ৰতি ৯ ফুটৰ অন্তৰত একোজন সৈজ আছিল
আৰু পৰ্ব্বতৰ ওপৰত প্ৰতি ১৩½ ফুটৰ অন্তৰত
একোজন সৈজ আছিল। প্ৰতিজন সৈনিকৰ মাজৰ
দূৰ আৰু তেওঁলোকৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰও ঠিকমতে
লিখি-পঢ়ি দিয়া হৈছিল (৩৮)।

যুদ্ধত পৰাভিত হলেও অসমীয়া সৈজই গড়ীলা
যুদ্ধ কৰিবলৈ বেৰিছিল। এনে যুদ্ধক অসম বুৰঞ্জীত
'দগা-যুদ্ধ' বা 'দগা দি কটা' বোলে। দীৰ্ঘজমলাই
অসমীয়া সৈন্তৰ এনে উৎপাতৰ ফলতেই সন্ধি
কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। তত্ৰুপৰি বান পানীত
উটুৱাই বুকুৱাই নস্তৰ নাগাতি কৰিছিল। অতি
প্ৰাচীন কালৰে পৰাই অসমীয়া সৈজই নৈত ভেটো
মাৰি পানী বান্ধি বাহ পাচত শত্ৰু বেজৰ ভিতৰত
সোমালেই পানী মেলি দি শত্ৰুক বিধৰাস্ত কৰি তুলি-
ছিল। পানীত বিব দিছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ
সময়ত অসমলৈ অহা পৰিভ্ৰমণকাৰী Ralph
Fitch এই বিষয়ে লিখিছে :—They could
by damming the streams inundate

(৩৮) Lachit Barphukan and His times
(Page 27, 38, 39).

the country when necessary, making it impossible for men and horses to traverse it. When war broke out they used to poison the water-supply in order to kill the invaders" (৩৯)। যুদ্ধত পাঁচ ছক্কা যাবলগীয়া হলে সকলো খাঙ-সামগ্ৰী নষ্ট কৰি আৰু বাট-পথ চূৰ্ণ কৰিথৈ গৈছিল।

অসমত যি কেইখন যুদ্ধত অসমীয়া সৈন্য বিপৰ্য্যস্ত হ'ল—আৰু সৰ্ব্বশেষত অসম শাশান-শালীত পৰিণত হ'ল, তাৰ মূল কাৰণ হ'ল আত্মকন্দল। বিনাশ-কালত বিপৰীত বুদ্ধিয়ে মাতৃহৰ লগ লয়। ত্ৰয়োদশ শতাব্দীৰ আৰম্ভণিৰ পৰা উনবিংশ শতাব্দীৰ তৃতীয় দশকলৈ প্ৰায় ছয় বছৰীয়া আহোম ৰাজত্বৰ শেহৰ ফালে অৰ্থাৎ অষ্টাদশ শতাব্দীৰপৰা, এই অমঙ্গলীয়া স্বভাৱে অসমত দেখা গৈছিল। মুঠতে বৰ্তমান যুগত মধ্যযুগৰ প্ৰতিবন্ধা নীতিৰ কিছু কথা খাপ নাখালেও মূলনীতিৰ ক্ষেত্ৰত যে সেই কালৰ অসমীয়াসকল বৰ্তমানতকৈ বহুত উন্নত আছিল সেই বিষয়ে দ্বিমত হবৰ কোনো যুক্তি থাকিব নোৱাৰে।

এতিয়া আমি একালৰ বিপ্লৱী, ৰাজনীতিবিদ মৰিনাম দেৱানৰ বুৰঞ্জী-বিৱেক-বস্ত্ৰ গ্ৰন্থৰ পৰা সেই-কালত এখন ডাঙৰ যুদ্ধ হলে ৰজাই কেনেদৰে বচনাত 'বৰমেল' আহ্বান কৰি যুদ্ধলৈ আগবাঢ়ে তাৰ এটি চমু বৰ্ণনা দাঙি ধৰি প্ৰবন্ধৰ সামৰণি মাৰিব।

দেশত চুক্তি বা বণৰ আগমন হলে স্বৰ্গদেৱে ৰাজমন্ত্ৰীৰ সৈতে আলোচনা কৰি বৰমেলৰ কাৰণে কটকী পঠাই ডাঙৰীয়াসকলক মতাই আনে আৰু চাবুকবধৰ পঠাই বৰবৰুৱা আৰু চৰাব ফুকন-সকলক মতাই আনে। হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা

আৰু প্ৰধান প্ৰধান চাই পাইককো মতাই আনে। ইয়াৰ বাহিৰেও নৱৰত্ন সভাৰ পণ্ডিত, কটকী, কাকতী, দেওধাই, বাইলুঙ, মহন্ত, দলৈ, জ্যোতিষীয়া সভাপণ্ডিত, বৈৰাগী, চাংখটিনিয়াৰ, ক্ষতপিতা, চমুৱা বৰুৱা-ফুকন, মেলডাৰিয়া ফুকন, বকৱাসকল, ঘোঁৰা চোৱা, হাতীমাউত আদিকো মতাই আনি স্বৰ্গদেউ নিজেও ৰাজসভালৈ ওলাই আহি হলে। বিষয়াসকলে নিম্নৰ মৰ্যাদা অনুযায়ী নিজ নিজ স্থানত চৰাব লোক চৰাত বহে, আট খলাব লোক খলাত বহে। ভেতিয়া বৰবৰুৱাই স্বৰ্গদেৱৰ হৈ বৰচৰা আৰু খলাত বহা সকলো লোকেক উপস্থিত বৰৰ বিষয়ে কয় আৰু এই বণত কি কৰা হ'ব তাৰ উপায় স্বৰ্গদেৱে সকলোৰে পৰা বিচাৰিছে বুলি কয়। ভেতিয়া সভাৰ নিয়মণায়ৰ কাঁড়ী পাইকবপৰা ক্ৰমাৎয়ে ডাঙৰীয়াসকললৈকে নিজ নিজ অভিমত আৰু পৰামৰ্শ জনায়। প্ৰত্যেকৰে পৰামৰ্শ হু-চিন্তিত, উৎসাহজনক আৰু কাৰ্যকৰী। কাঁড়ী-পাইক, হাজৰিকা, বৰা, শইকীয়া হিলৈদাৰী, বৰুৱা ফুকন, পাত্ৰ-মন্ত্ৰী সকলোৱে পৰামৰ্শ আৰু নিজ নিজ অভিমত প্ৰকাশ কৰে। কাঁড়ী পাইকে কয়, "আমাৰ স্বৰ্গদেৱৰ ঘৰৰ দা, শেল, বৰতা, ধেম-কাঁড় দিব, এজনক স্বৰ্গদেৱে সেনাপতি পাতি দিব। সেই সেনাপতিৰ ছকুমে বণ কৰাওঁতা হলে আমি প্ৰাণ পৰিশ্ৰমে দেহ, গেহ, পুত্ৰ-কলত্ৰ আশা এৰি বণ কৰিব পাৰোঁক। যদি তেতিয়া পাচ ঘূৰি লব মাৰোঁক, বণ নকৰি লব মাৰোঁক পাচৰপৰা আমাক কাটি দিব।" তাৰ পাচত চীপাহীয়ে কয়—"আমাক খাৰ-গুপ্তী দি ব্যৱহাৰ কৰাওঁতা হলে, নিলগ দেশৰ শত্ৰুৱে কেই বছৰ যুদ্ধৰ উপায় আনিছে। বেৰি ধৰি থাকিলেও খাবলৈ নাপাই মৰিব। তেতিয়া যদি পাচ ভৰি কৰোঁক কাটি দিব। আমাৰ লগত মতি-বৃদ্ধ ভৰি কৰোঁক কাটি দিব। আমাৰ লগত মতি-বৃদ্ধ ভৰি, আগে পাচ এই কাৰ্যত প্ৰৱৰ্ত্তা, এজন সেনাপতি

লাগে, খাৰ-গুপ্তী ঢুকালে বৃদ্ধি-বৃদ্ধি দি থাকিব লাগে। কৃষা তুফা বৃদ্ধি আহাৰ পানী দি থাকিব লাগে। তেনেহলে কিঞ্চিতো পৰোৱাই নাই যেন মনে ধৰে।" এই ধৰে হিলৈদাৰী, বৰা, হাজৰিকা আদিয়েও কয়। সৰ্বশেষত ডাঙৰীয়াসকলে কয়—"দেৱৰ দেশ-ৰাজ্য আমি স্বৰ্গদেৱৰ পাইক আছোঁ, বৰুৱা প্ৰভুতি ফুকন-ঘোঁৰা, ৰাজখোৱাবোৰ আছে। আমাক যত্ন দি ছকুম কৰে আমিহেই যাম। স্বৰ্গদেৱৰ বিপ্লৱেই দেশবান্ধা সহিতে বিপ্লৱ হয়। এই কাৰণে যাকে স্বৰ্গদেৱে ৰাজ্য কৰে সেয়েই যাম"। ইত্যাদি। ইয়াৰ পাচত বৰাইতে খাঙ-সামগ্ৰী গোটেৱাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াই সেই দায়িত্ব লয়। বৰ বৰাইতে কয়—"আমি বন্ধীওঁতৰ মনে খাতে খাতে চাউল কৰিবৰ কাৰণে ভাল বৰা একোটা যাৰ লাগে। ছয় সাতশ ধানৰ চিৰা কৰাব লাগে। খাঙ-সামগ্ৰী নহলে বণ কৰিবলৈ কোনো শক্তি নাই। দেহৰ উদৰ পূৰ নহলে কোনো কাৰ্য কৰিবলৈ সম্ভৱ নহয়।

তাৰ পাচত স্বৰ্গদেৱে ডাঙৰীয়াসকলক কয়, "ডাঙৰীয়াসকল পূৰ্বত দস্তবে দেখোঁই বাইলুঙৰ মতেও কুকুৰা ঠেঙ, মৰাই, দলৈ জ্যোতিষীয়াৰ মতেও চোৱাই, চৰাব ফুকন ৰাজখোৱা যানে যানে নামে ঠেঙ আৰু মঙ্গলত আছে তেওঁলোকেই যোঁকো যোঁকো সেনাপতি হ'ব। সকলোৰে ওপতত বৰ সেনাপতি, যদি ডাঙৰীয়া কোনো এজনৰে আছে, সেই জনাই যাব।" এই বুলি দেওধাই বাইলুঙক ঠেঙ চাবলৈ আজ্ঞা কৰে, দলৈ-জ্যোতিষীয়াকো চাবলৈ আজ্ঞা কৰে। ডাঙৰ বণ হলে সেনাপতি কেতিয়াবা ৰাজমন্ত্ৰী বা কেতিয়াবা বৰবৰুৱা হয়। খাতে খাতে হাজাৰ বাৰশ চাউল কৰিবলৈ বৰাক ছকুম দিয়ে। বজালৰ হাট আৰু বৰহাটৰ দুৱৰীয়া

হাজাৰ পোন্ধৰ শ লোণ দিবলৈ ছকুম দিয়ে। বৰ ডাঙৰাব পৰা তেল দিওঁ কাপোৰ দিবলৈ তকুম কৰে। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰবোৰ পুনৰ চাইচিতি ধাৰ দিবলৈ আৰু ঠিক কৰি দিবলৈ কৰাবৰ হাজৰিকাক ছকুম দিয়ে। যাত্ৰা আৰু খেন চাই দিবৰ কাৰণে দেওধাই বাইলুঙ, আৰু স্ববান্দৰ শাৰুজনা দলৈ-জ্যোতিষীয়া আৰু মন্ত্ৰণা কৰিবৰ কাৰণে কটকী দিয়ে। যাৰ যেনে ভাগ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰবোৰ সেই অমুপাতে লৰলৈ আদেশ দিয়ে। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ বয়-বস্ত্ৰ নিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰি দিবলৈ ছকুম দিয়ে। যুদ্ধলৈ দঁতাল মাথুন্দী আদি যিবোৰ হাতী পঠোৱা হয় তাহাতৰ পিঠিত তুলি বৰহিলৈ মাৰিবলৈ সুবিধা কৰি দিয়া হয়। মূৰত লোহাৰ দীঘল দাং দিয়ে। বচদবিলাক নাৱেদি নিব পৰা হলে নাৱত ভৰাই নৈয়েদি পঠায়, বাটৰ সমল কুলিবোৰে নিয়ে। সকলো খাঙ-সামগ্ৰী ঠিক মতে যোগাৰ কৰা হয়। যুদ্ধ-যাত্ৰা কৰাৰ আগতে স্বৰ্গদেৱে সকলোকে দেখা কৰি আনন্দ মনৰে গুঁটা প্ৰসাদ দিয়ে আৰু মৰ্যাদা অনুসাৰে সাজ কৰায়। হিন্দু ব্ৰাহ্মণক কেঁচো সাজ দিয়ে। জ্যোতিষী আৰু বাইলুঙে যি দিনাই যাত্ৰা দিয়ে সেই দিনাই যুদ্ধ-যাত্ৰা কৰে।

যুদ্ধলৈ যাৱতীয়া কাম কৰি দিবলৈ কৰাৰ, ধোবা, চোৰা, নাপিত, বৰা, টেকেলা আদিত যাৰ লাগিছিল।

* প্ৰথমটো যুদ্ধত কৰোঁতা একালৰ ৰাজনীতিবিদ মৰিনাম দেৱান, বৰ বাহাধৰ গুণাভিৰাম বৰুৱা, বাৰ বাহাধৰ কনকলাল বৰুৱা; ত: শ্ৰীশ্ৰীধৰমুৰাৰ জ্ঞান এন, এ বি, এল.; পি এচ, ভি; ডি/লি' আৰু শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মা আদিৰ গ্ৰন্থ, সম্পাদিত পুথি আৰু প্ৰবন্ধাদিৰ পৰা সন্ধান লোৱা হৈছে—
লিগক।

অসমত আহোম নামৰ স্থান

শ্ৰীসৰ্বানন্দ বাজহুমাৰ

বেতিয়া কোনো দেশ কোনো জাতিয়ে শাসন কৰে বেতিয়া সেই জাতিয়ে বহুত স্থান, নৈ, পৰ্ব্বত, হ্ৰদ আদিৰে সেই জাতিৰ ভাষাত নামকৰণ কৰে। সেই নামবোৰ ব্যৱহাৰ কৰোঁতে অনেক সময়ত কালক্ৰমত নামবিলাকত ভাঁজ ধৰে আৰু পাচত প্ৰকৃত নামৰ পৰিবৰ্তে ভাঁজ ধৰা নামবোৰে প্ৰখ্যাত হয়। বহুত সময়ত এজাতিয়ে দিয়া নাম অস্থ জাতিয়ে উচ্চাৰণ কৰোঁতে ভুলকৈ উচ্চাৰণ কৰে আৰু সেই ভুল উচ্চাৰণ কৰা জাতিৰ সংখ্যা যদি বেচি হয়, বা তেওঁলোক যদি শক্তিশালী হয়, বা তেওঁলোক যদি শাসক হয় তেনে ভুল উচ্চাৰিত নামে শুদ্ধ নামক তল পেলায়। সেয়েহে আমি "গুৱাহাটী"ৰ পৰিবৰ্তে "গৌহাটী", "হাওঁতলী"ৰ পৰিবৰ্তে "হটলি", "যোৰহাট"ৰ পৰিবৰ্তে "জৈৰিও-হাট", "জানুকাবাৰী"ৰ পৰিবৰ্তে "জানুকবাৰী" আদি কোৱা আৰু লিখা দেখিবলৈ পাবোঁ। আজি অসমত বহুত নামে মোট সলাইছে। এই মোট সলাৱা নামবোৰৰ বিষয়ে গবেষণা আৱশ্যক হৈ পৰিছে।

প্ৰাক্-বৃত্তি যুগত অসমৰ বিভিন্ন স্থানত বিভিন্ন সময়ত, বিভিন্ন জাতিয়ে বাজ্ব কৰিছিল। সেই জাতিবিলাকৰ কোনে, কোন সময়ত, কোন স্থানৰ কি নাম দিছিল সঠিককৈ কোৱাটান। কছাৰীসকলে দিয়া নামবোৰ আমি কেৱল নৈন নামতহে পাওঁ; যেনে, দিলাঙ, দিহাং, দিবাং, দিহিং, ডিব্ৰু, দিমৌ, দিলিহ, দিচাং, দিখৌ, দিব্ৰু ইত্যাদি। কছাৰীসকলৰ সমসাময়িকভাবে

অসমত আহোমসকলে সাম্ৰাজ্য বিস্তাৰ কৰি ছপ বছৰ বাজ্ব কৰিছিল। আহোমবিলাক অতীজৰ টাই জাতি আৰু টাই ভাষাভাষী মাহুৰ আছিল। তেওঁবিলাক এই দেশলৈ অহাৰ পাচত এইদেশৰ নাম অসম হয় আৰু তেওঁলোক আহোম আৰু তেওঁলোকৰ ভাষা আহোম ভাষা নামে প্ৰখ্যাত হয়। সেই কাৰণে যদিও তেওঁলোকৰ ভাষা টাই ভাষা তদ্ৰাচ ইয়াত আহোম ভাষা বুলি লিখা হৈছে। আহোমসকলে তেওঁলোকৰ বাজ্বৰ সুসীৰ্ষ কালছোৱাত বহুত নৈ, পৰ্ব্বত, স্থান আদিৰ নামকৰণ কৰিছিল। সেই নামবোৰৰ কিছুমান চলি আছে; কিন্তু অৰ্থ পোৱা টান। যি দুইটাৰ নামৰ অৰ্থ পোৱা হৈছে তাৰ তালিকা আহোম শব্দৰ অৰ্থৰ সৈতে তুলত দিয়া হ'ল।

স্বৰ্গদেৱ চুকাফাই অসমত আহোম সাম্ৰাজ্য স্থাপন কৰিছিল। তেওঁ পাটকাই পৰ্ব্বত পাহাৰে নগা বাজাৰ মাজে দেশজয় কৰি ১২২৮ খ্ৰীঃ অসমত পদাৰ্পণ কৰিছিল। তেওঁ যি বাটে আহিছিল সেই বাটত আৰু অসমত বহুত স্থানৰ নাম দিছিল।

১। **পাটকাই** :- পাটকাই পৰ্ব্বত অসমৰ পূব সীমাত। স্বৰ্গদেৱ চুকাফাৰ তলে টাইসকল এই পৰ্ব্বত পাহাৰে আহি অসমৰ ভৈয়ামত ১২২৮ খ্ৰীঃত পদাৰ্পণ কৰিছিল। অতীজত পাটকাই পৰ্ব্বতকি নাম আছিল জনা নাযায়। চুকাফাই এই পৰ্ব্বতৰ নাম "ডয়কাওৰঙ" দিছিল। "ডয়" = পৰ্ব্বত; "কাও" = নটা আৰু "বঙ" = গোট খোৱা। এতেকে নটা পৰ্ব্বতৰ সমষ্টি। ডয়কাওৰঙ

পোৱাৰ আগতে চুকাফাই "ফাকেচেবিঙ," ডয়খাম্, নামটলিক খাময়া" আদি ভালেমান ঠাই পাহাৰে আহিছিল। "ফাকেচেবিঙ" অসমৰ ফাকিয়াল-সকলৰ অতীজৰ বসতি স্থান। "ফা" = শিল, "কে" = পুৰণি; "চে" = নগৰ আৰু "বিঙ" = হাজাৰ, এতেকে পুৰণি শিলৰ নগৰ। "ডয়" = পৰ্ব্বত আৰু "খাম" = পাহাৰে অহা। এতেকে পাহাৰে অহা পৰ্ব্বত। "নাম" = পানী; "টি" = অঞ্চল আৰু "লিক" = লো। এতেকে লোমাটিত থকা নৈ। "খাম্" = সোণ আৰু "খাম্" = জিলিকি থকা। এতেকে সোণ জিলিকি থকা স্থান। "খাময়া" = "খামজা"লৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। খাম্জাতত চুকাফাই এজন শাসন-কৰ্তা পাতি থৈ আহিছিল। তাৰ পাচত তেওঁ ডয়কাওৰঙৰ ওপৰত "নঙয়াঙ" হ্ৰদ পাইছিল। "নঙ" = হ্ৰদ আৰু "খাম্" বা য়াঙ = তিববিবাই থকা। এতেকে তিববিবাই থকা পানীৰ হ্ৰদ। ১৪০১ খ্ৰীঃত আহোম বজাৰ বৰ গোহাঁই আৰু নৰাবজাৰ বৰগোহাঁই দুয়ো হ্ৰদ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহি হ্ৰদ নকৰি, নয়াং হ্ৰদ পাবত কুকুৰা কাটি শপত খাই পাটকাই পৰ্ব্বতকৈ দুয়ো বাজাৰ সীমা নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি, দুয়ো বৰগোহাঁইৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি শিলত কটাই ৰাখিলে। তেতিয়াৰ পৰা ডয়কাওৰঙ পৰ্ব্বতৰ নাম "পাটকাই চেঙকান" হ'ল। "পাট" = কটা; "কাই" = কুকুৰা; আৰু "চেঙকান" = শপতখোৱা অৰ্থাৎ "কুকুৰা কাটি শপতখোৱা"। কালক্ৰমত "চেঙকান" শব্দ লোপ পাই কেৱল "পাটকাই" শব্দহে থাকিল। আজিও অসমীয়াই কুকুৰা কাটি শপত খাবলৈ কয়।

২। **টিৰাপ** — নেফা অঞ্চলৰ এখন জিলা। এই জিলা ডিব্ৰুগড় মহকুমাৰ পূব আৰু দক্ষিণে। ইয়াত নগাবিলাকৰ বসতি। ডয়কাওৰঙত চুকাফাই সেনাপতিসকলক পৰ্ব্বত আৰু ভৈয়াম

নগা বাজাবিলাক জয় কৰিবলৈ আদেশ দিলে। পাশুক, টেন্খাম, খুনখত, খুনতুঙ, তঙ, চিঙ, জাখাং আদি নগা গাওঁবিলাকৰ নগাসকলক চুকাফাই যুদ্ধত পৰাস্ত কৰি, বহুতক হত্যা আৰু বহুতক বন্দী কৰিলে। আৰু নগা গাওঁবিলাক ধ্বংস কৰিলে। তেতিয়া চুকাফা ডয়কাওৰঙত পৰাস্ত কৰিলে। তেওঁ টিৰাপ অঞ্চলৰ মাজেদি অসমলৈ আহিছিল। টিৰাপ অঞ্চলৰ নগাবিলাকে হয় তেওঁৰ বশ্ৰতা স্বীকাৰ কৰিছিল নহয় যুদ্ধ দিছিল। সেই হওক তেওঁ নগাবিলাকক বশ কৰি, অসম সোমাইছিল। "টি" = অঞ্চল, "ৰাপ্" = বাপ দেখুৱা আৰু "ৰাপ্-ৰূপ্" = হতাহতি যুদ্ধ। সম্ভৱ ডয়কাওৰঙৰ নগাসকলৰ কথা শুনি এই অঞ্চলৰ নগা বিলাকে চুকাফাৰ প্ৰতি ৰাপ বা আগ্ৰহ দেখুৱাইছিল আৰু কিছুমানে হয়তো হতাহতি যুদ্ধ কৰিছিল। "ৰাপ্-ৰূপ্"ৰ "ৰূপ্" হয়তো কালক্ৰমত বাদ পৰিল, নাইবা "ৰূপ্" যোগ নাছিল।

৩। **নামৰূপ** — বৰ্তমান এই অঞ্চল ডিব্ৰুগড় আৰু শিৱসাগৰ মহকুমাৰ সোমোজাত। অতীজত এই অঞ্চল ইয়াৰ বহুত উজনিত আৰু নগাপৰ্ব্বত আৰু ভৈয়ামৰ সঙ্গম স্থলত থকা যেন লাগে। আহোম বাজ্বত স্বৰ্গদেৱৰ বংশৰ এজনক নামৰূপত বজা পতা হৈছিল আৰু দৌৰীক তাত নিৰ্বাসন দণ্ড দিছিল। ডয়কাওৰঙ, এৰি চুকাফা নামাঙ, নৈ পাহাৰে নামৰূপত পদাৰ্পণ কৰিছিল। "নামৰূপ" বা "নামৰূপ" শব্দৰ পৰা "নামৰূপ" হৈছে। "নাম্" = পানী; "ৰূপ্" বা "ৰূপ্" = ছয়। আহোমসকলে "ৰূপ্" আৰু শাসনসকলে "ছক" বোলে। এতেকে "নামৰূপ" বা "নামৰূপ" মানে ছখন নৈ থকা অঞ্চল বা ছখন নৈ পোটখাই হোৱা এখন নৈ। বহুতে কয় যে নাম ৰূপ নামে নৈ আহি দিহিং নৈত পৰিছে।

আহোম সকলে দিহিং (কছাৰী শব্দ) নৈক "নাম্-জিন্" অৰ্থাৎ চোঁচা পানীৰ নৈ বোলে। "নাম্" = বহুত আৰু "ক্" = কাক বাঁহ। এতেকে বহুত কাক বাঁহ থকা অঞ্চল। কাক বাঁহ নগা পৰ্বত আৰু তাৰ তলীত আছে। এতেকে গোটেই নগা পৰ্বত আৰু তাৰ কাষত থকা অঞ্চলৰ নাম "নাম্-কক্" হ'ব লাগিছিল। আমাৰ বোধেৰে ছখন নৈ থকাৰ কাৰণেই এই অঞ্চলৰ নাম "নাম্-কক্" হয়। "কক্" শব্দটো কপান্তৰিত হৈ "কপ্" হোৱাত "নাম্-কক্"ৰ পৰিবৰ্ত্তে এই অঞ্চলৰ নাম "নাম্-কপ" হ'ল।

৪। **টিপাম্**—দিহিং নদীৰ বাঁহপাৰে ডিব্ৰুগড় মহকুমাৰ মাৰ্ঘেবিটা আৰু জয়পুৰ মাজত আৰু নগা পৰ্বতৰ উত্তৰ সীমাত জয়পুৰ অঞ্চলৰ সীমাত টিপাম্ পৰ্বত। জয়পুৰতে পাতাল বৰবৰুৱাই মানক ভেটিবলৈ কোঁঠ মৰাইছিল। এইফালে দিয়েই মানবিলাক অসম সোমাইছিল। বুঢ়ী যুগৰ প্ৰথম অৱস্থাত লক্ষীমপুৰ জিলাৰ সৰব ঠাই জয়পুৰত আছিল। টিপাম্ পৰ্বতৰ কাষৰ পৰাই "লাউগড়" আৰম্ভ হৈছে। স্বৰ্গদেৱ গদাধৰ সিংহই বন্ধোৱা "খোনৰ আলি" নগাৰ পৰা জয়পুৰলৈকে আছে। আহোম ৰাজত্ব টিপাম্ অঞ্চলত স্বৰ্গদেৱৰ বংশৰ এজনক টিপাম্ ৰজা পতা হৈছিল। নামককত চুকাফাই ছবত উঠি দিহিংতেই উজাই গৈ "মুঙ-লা-খেন-তিন্-চা" পাই তাত এজন শাসন-কৰ্ত্তা স্থাপন কৰি, দিহিংতে ডি ভট্টাই আহি টিপাম্ পাইছিলহি। বোধহয় "মুঙ-লা-খেন-তিন-চা" দিহিং নৈৰ এটা ভাগত পৰিছিল আৰু সেই ভাগ দিহিংৰ শীৰ্ষ স্থানত। টিপাম্-ত দিহিংৰ বান পানী উঠাত চুকাফাই সেই অঞ্চলত কনুৱক শাসনকৰ্ত্তা পাতি দিহিংতে ভটিয়াই গৈছিল। "টি" = অঞ্চল; "পাম্" = টিলা। এতেকে "টিপাম্" মানে "টিলা থকা অঞ্চল"

দিহিংৰ বাঁহ পাৰে এই অঞ্চলত নগা পৰ্বতৰ ঠাঁস-ঠেঙুলিবোৰ বিস্তৃত হৈ আছে।

৫। **টিপণ্ড**—মাৰ্ঘেবিটাৰ কিছু পূবে। ইয়াত কয়লাৰ খনি আছে। "টিপাণ্ড" বা "টিপ্ৰণ্ড" বা "টিপণ্ড" শব্দৰ পৰা "টিপাণ্ড" হৈছে। "টি" = অঞ্চল; "পাণ্ড" = ওখ চাপৰি; "প্ৰণ্ড" বা "পাণ্ড" = বিবেচনা কৰা বা গৰমিল কৰা। হয়তো এই ঠাইতে চুকাফাই তেওঁৰ লগৰীয়াসকলক সৈতে কি কৰিব বিবেচনা বা গৰমিল কৰিছিল। এই ঠাই ওখ চাপৰি হোৱাৰ কাৰণেও = "টিপাণ্ড" নাম পাব পাৰে। "টিপাণ্ড" শব্দ কালক্ৰমত "টিপাণ্ড" হ'ল।

৬। **মাকুম্**—তিনচুকীয়াৰ পৰা ছমাইল পূবে মাকুম বেল জংচন। প্ৰকৃত মাকুম বৰ্ত্তমানৰ মাকুম বেল জংচনৰ পৰা চৌবিশ মাইল পূবে আৰু দিহিংৰ বাঁহ পাৰে মাৰ্ঘেবিটাৰ কাষত। তাত মাকুম নামে এখন উপনৈ আহি দিহিংত পৰিছে আৰু কাষতে মাকুম চাহ বাগিচা। "মা" = অহা; "কুম্" = মেগ কৰা, গোট-খোৱা। এতেকে "মাকুম" মানে একে ঠাইতে গোট খোৱা বা মেগ কৰা। চুকাফাৰ তলে অহা টাইসকলে ইয়াত গোটখাই ভৈয়ামৰ ফালে গৈ কি কৰিব ইত্যাদি বিষয়বিলাক আলোচনা কৰিছিল।

৭। **তিংখাং আৰু তুঙখাং**—দিহিংৰ বাঁহ পাৰে জয়পুৰ-নাহৰকটীয়াৰ পৰা বৰ্ত্তমানৰ নামকপলৈকে আৰু নগা পৰ্বতৰ কাষৰ পৰা দিহিংলৈ সত্তৰ তিংখাং বিস্তৃত আছিল। বৰ্ত্তমান এই অঞ্চলত তিংখাং নামে এটা মৌজা আছে। এই অঞ্চল সমান আৰু ওখ আৰু ইয়াত বহুত চাহ বাগিচা আছে। মানসকল জয়পুৰেদি আহি প্ৰথমে এই অঞ্চলকে বশ কৰিছিল। মানৰ অত্যাচাৰ সকলোৰে জনাজাত। সেই মানৰ

আক্ৰমণতে এই অঞ্চলত লোকালয় শূন্য হৈছিল। সেই কাৰণেই বুঢ়ীতে অসম লৈয়েই এই অঞ্চলত চাহ বাগিচা বুলিবলৈ সুবিধা পাইছিল। "তিংখাং" নামে এখন গাওঁ ডিব্ৰুগড় নগৰৰ প্ৰায় তিনি মাইল নামনিত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰত আছে। ১৯৫৪ খ্ৰীঃ পাচৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰই এই গাওঁ বহাৰ লাগিছে। শিৱসাগৰ মহকুমাৰ চাইদেওৰ উত্তৰ পশ্চিমে "তুঙখাং" নামে এটি অঞ্চল আছে। "তুঙখাং" শব্দৰ পৰা সত্তৰ "তিংখাং" শব্দৰ উৎপত্তি হৈছে। "তুঙ" = সীমা; বোকা; পথাৰ; থলনি (plain), ৰাজ্য, "খাং" = খাং; সমান; নগা। এতেকে "তুঙখাং" মানে "নগাৰ সীমা;" বা "বোকাৰ পথাৰ;" বা "সমান থল;" বা "সমান বাহ্য;"। দিহিংৰ বাঁহ পাৰে থকা "তিংখাং" নগাপৰ্বতৰ কাষলৈকে বিস্তৃত থকাৰ কাৰণে বোধ হয় "তুঙখাং" বুলিছিল। মাকুমৰ পৰা ভটিয়াই আহি চুকাফাই প্ৰথমে এইখন সমথল ৰাজ্য পোৱাৰ কাৰণেই ইয়াক হয়তো "তুঙখাং" বুলিছিল। "তিঙ" = গছৰ। ত্ৰয়োখন তিংখাঙতে কোনো গছৰ নাই কিন্তু ত্ৰয়োখন সমথল আৰু ধান খেতিৰ উপযুক্ত। আহোমৰ ৰাজবংশবিলাক তেওঁবিলাক থকা স্থান অহুসৰি ফৈদত বিভক্ত হৈছিল। আহোম ৰাজবংশৰ এটা ফৈদ "তুঙখাঙীয়া" নামে জনাজাত। "তুঙখাঙ" থকাৰ কাৰণেই ফৈদটোৰ নাম "তুঙখাঙীয়া" হৈছিল। "তিংখাঙত" থকাৰ কাৰণে ফৈদটোৰ নাম হোৱা হলে "তিঙখাঙীয়া" হলাহেঁতেন। শিৱসাগৰৰ "তুঙখাঙ" হয়তো এসময়ত নগা পৰ্বতৰ কাষলৈকে বিস্তৃত আছিল আৰু ইও সমান থলা।

৮। **টিপ্ৰিঞ্জ**—দিহিং নদীৰ সোঁপাৰে আৰু নাহৰকটীয়াৰ উত্তৰে। বৰ্ত্তমান টিপ্ৰিঞ্জ এটা মৌজা।

"টিপ্ৰিঞ্জ" শব্দ "টেপ্ৰিঞ্জ" বা "টিপ্ৰেঞ্জ" শব্দৰ অপভ্ৰংশ হ'ব পাৰে। "টেপ্ৰিঞ্জ" = ভাগ কৰা। "লিঞ্জ" = সকলোৱে একেলগে পূজাৰ প্ৰসাদ খোৱা; পোহনীয়া জন্তু। এতেকে "টেপ্ৰিঞ্জ" মানে "সকলোৱে পূজাৰ প্ৰসাদ ভাগকৰি খোৱা স্থান" বা "সকলোৱে জন্তু ভাগ কৰি লোৱা স্থান"। "টি" = অঞ্চল; "পেঞ্জ" = চেনেৰ, জোক, ছাগলি; ডাম পূজা কৰা (to worship the dead), শুকুলা, জোখা। এতেকে "টিপেঞ্জ" মানে "চেনেৰ কৰা স্থান;" বা "জোক বা ছাগলি পোৱা ঠাই" বা "বগা মাটিৰ অঞ্চল" বা "মৃতকক পূজা দিয়া স্থান;" বা "জোখ কৰা স্থান"।

৯। **ছামডাং**—বৰ্ত্তমান ছামডাং এখন চাহ বাগিচা। এই বাগিচা মাকুম জংচন আৰু ডুমডুমাৰ মাজত। "ছামডাং" শব্দৰ পৰা বোধহয় "ছামডাং" হৈছে। "ছাম্" = তিনি; "ডাং" = বাট। এতেকে "ছামডাং" মানে খ'ত তিনিটা বাট আছে।

১০। **নামদাং**—শিৱসাগৰ মহকুমাত "নামদাং" নামে এখন উপনৈ আৰু ডিব্ৰুগড় মহকুমাৰ মাৰ্ঘেবিটাৰ কিছু উত্তৰ পূবে "নামদাং" নামে এটি জুৰি থকা অঞ্চলত "নামদাং" কয়লাৰ খনি আছে। "নামদাং" শব্দটো "নাম্-ডেঙ" শব্দৰ অপভ্ৰংশ। "নাম্" = পানী; "ডেঙ" (লিখোতে "ডিঙ" লিখে কিন্তু উচ্চাৰণ কৰোতে "ডেঙ" উচ্চাৰণ কৰে) = ৰজা। এতেকে "নাম্-ডেঙ" মানে ৰজা পানীৰ নৈ। শিৱসাগৰৰ নামদাং উপনৈ আৰু ডিব্ৰুগড়ৰ নামদাং জুৰিৰ পানী ৰজা।

১১। **পাবৈ**—ডিঙৰৈ আৰু পাবৈৰ মাৰ্ঘত। "পাবাই" শব্দৰপৰা "পাবৈ" হৈছে। "পাব্" = তলী (a bed); বহুত; "বাই" = বেত। এতেকে "পাবাই" মানে "বেত থকা ঠাই"।

১২। টিক্—মাথিৰটা অঞ্চলৰ এটা কয়লাৰ খনি। “টি”=অঞ্চল; “ক্”=লা। এতেকে “টিক্” মানে “লা পোৱা অঞ্চল।” অসমত আগেয়ে পকৰাৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা লা প্ৰস্তুত হৈছিল।

১০। টিংবাই—ডিব্ৰুগড় মহকুমাৰ মাকুম আৰু ভিগবৈৰ মাজত। ইয়াত বহুত চাহ বাগিচা আছে। “টিং”=কোভা। “বাই”=এৰ; বেয়া। এতেকে “টিংবাই” মানে “এৰি দিয়া ওখ মাটি” বা “বেয়া ওখ মাটি”। অসমত ওখ মাটিৰ আদৰ অতীজৰ পৰা নাই। আজিও অসমীয়াই ধানখেতি কৰিব পৰা দ-মাটি হৈ বিচাৰে।

১৪। লিডু—ডিব্ৰুগড় মহকুমাৰ পূব দক্ষিণ কোণত। ই নৰ্থ ইষ্ট বেলেৱৰ এটা শেষ ষ্টেচন। ইয়াত কয়লাৰ খনি আছে। “লি”=বাট, “ডু”=চা। এতেকে “লিডু” মানে বাট পথ চোৱা। বোধ হয় চুকাফা অসম সোমাই, সেই একে বাট পথ চাবলৈ মাহুহ পঠাইছিল।

১৫। চেপন—ডিব্ৰুগড় আৰু শিৱসাগৰ মহকুমাৰ দোমোজাত। ই মৰাণৰ পৰা প্ৰায় ছয় মাইল পশ্চিমে। ডিব্ৰুগড় মহকুমাত “চেপন” নামে এটা মৌজা আছে। “চে”=নগৰ; “পন্”=তুলা কমাৱা; সৰকা। এতেকে “চেপন্” মানে “তুলা কমাৱা নগৰ” বা “যি নগৰৰ মাজে অহা যোৱা কৰা যায়।” চেপনৰ মাজেই পূব আৰু পশ্চিমলৈ অহা যোৱা কৰা যায়। এই ঠাই ওখ কাৰণে হয়তো এসময়ত শিমন্ তুলা পোৱা গৈছিল। বৰ্তমান চেপন অঞ্চলত বহুত চাহ বাগিচা আছে।

১৬। নামছাং—টিৰাপ সীমান্ত অঞ্চলত। জয়পুৰৰ পৰা চৈধ্য মাইল দূৰত। “নাম্”=বহুত; “ছাং”=ওখ চাং। এতেকে “নামছাং” মানে বহুত চাং থকা অঞ্চল।

১৭। নামখুন্—নগা পৰ্ব্বতৰ পৰা ওলাই অহা এখন নৈ “নাম্”=পানী; “খুন্”=খোলা। এতেকে “নামখুন্” মানে খোলা পানীৰ নৈ। ভৈৰামত এই নৈৰ আগ ছোৱাই “দিলিহ” আৰু পাচৰ ছোৱাই “দিচাং” নাম পাইছে। “দিলিহ” আৰু “দিচাং” কছাৰী শব্দ।

১৮। মক্‌চাং—আগেয়ে নগাপাহাৰ জিলাৰ এটা মহকুমা আছিল। বৰ্তমান নগা ৰাজ্যৰ এখন জিলা। “মাইক্‌ছাং” শব্দৰ পৰা বোধহয় “মক্‌চাং” হৈছে। “মাইক্”=অমৰা; “ছাং”=ওখ চাং। এতেকে “মাইক্‌ছাং” মানে “অমৰা থকা গাওঁ”।

১৯। টুৱেনচাং বা টিউৱেনচাং—বৰ্তমান নগা ৰাজ্যৰ এখন জিলা। এই জিলাৰ পূবে টিৰাপ আৰু পাটুকাই পৰ্ব্বত, পশ্চিমে মক্‌চাং আৰু কহিমা জিলা; উত্তৰে শিৱসাগৰ মহকুমা আৰু দক্ষিণে মণিপুৰ। “টুৱানছাং” শব্দৰ পৰা বোধ হয় “টুৱেনচাং” বা “টিউৱেনচাং” হৈছে। “টু”=দুৰাৰ; “বান্”=গাওঁ; “ছাং”=ওখ চাং। “আহোম ‘বা’ আখৰটো কোনো শব্দৰ পাচত বহিলে ‘ৱা’ উচ্চাৰণ হয়।” এতেকে “টুৱানছাং” মানে “চাং থকা গাৱলৈ যোৱা বাট”।

২০। চবাইদেও—শিৱসাগৰ মহকুমাত আৰু নগা পৰ্ব্বতৰ কাষত। স্বৰ্গদেৱ চুকাফাই নানান ঠাইত ৰাজধানী পতাৰ পাচত সৰ্বশেষত ১২৫০ খ্ৰীঃ “চেতাম্‌ডয়”ত আহোম সাম্ৰাজ্যৰ স্থায়ী ৰাজধানী পাতে। “চে”=নগৰ; “ডাম্”=চাপৰ; “ডয়”=পৰ্ব্বত। এতেকে “চেতাম্‌ডয়” মানে “চাপৰ পৰ্ব্বতৰ ওপৰৰ নগৰ।” স্বৰ্গদেৱ চুকাফাই (১০৯৭-১৪০৭ খ্ৰীঃ) “চেতাম্‌ডয়”ৰ পৰা “চৰগুৱালৈ” ৰাজধানী স্থানান্তৰিত কৰিছিল।

১ আহোম ৰাইমাৰ—ঘনকাত ৰকখা বি-ও, পৃষ্ঠা ১০

“চেতাম্‌ডয়” প্ৰায় ১৫০ বছৰ ধৰি আহোম সাম্ৰাজ্যৰ ৰাজধানী আছিল। সেই ডেভৰ বছৰ ভিতৰত “চেতাম্‌ডয়” ঘৰে-দুৱাৰে, বাটে-পঢ়লি এখন জাকত জিলিকা নগৰ হৈ পৰিছিল। সেই অৰ্থে সেই নগৰে “চেতাম্‌ডয়”ৰ সলনি “ছে-বাই-ডয়” নাম পাইছিল। “বাই”=জিলিকা। এতেকে “ছে-বাই-ডয়” মানে “পৰ্ব্বতৰ ওপৰত জিলিকা থকা নগৰ।” এই “ছে-বাই-ডয়” শব্দৰ পৰা “চবাইদেও” শব্দৰ উৎপত্তি হৈছে। আহোম সাম্ৰাজ্যৰ ৰাজধানী চবাইদেওৰ পৰা স্থানান্তৰিত হোৱাত সেই ঠাই আহোম ৰজা আৰু ৰাজবংশৰ দেৱাল দিয়া স্থলিত পৰিণত হ'ল। ৱটিছৰ দিনত সেই মৈদামৰ এক অঞ্চলত চাহ কোম্পানীক পট্টা গিলে। চাহ কোম্পানীয়ে স্বৰ্গদেৱ আৰু তেওঁ-ৱিলাকৰ বংশধৰসকলৰ মৈদামৰ ওপৰত চাহ বাগিচা খোলে আৰু মজুতৰ লাইন, মেনেজাৰৰ ফ্লা আদি নিৰ্মাণ কৰে। মৈদাম থকা এক স্থান বিলাত হৈ আছে। আজি কিছুমান বছৰৰ পৰা তাত স্বৰ্গদেৱ গদাধৰ সিংহ স্বৰ্গীহোৱা তিথিত ষ্টাণ্ডিছলছন স্বৰ্গদেৱৰ নামত আহোম প্ৰথা মতে সৰ্প কৰা হয়।

২১। চতুক—চবাইদেওৰ ওচৰত থকা এখন ক'নে। বৰ্তমান তাত চতুক নামে এখন চাহ বাগিচা আছে। স্বৰ্গদেৱ চুকাফাই এই নৈৰ পানী কোথাই গৈো নৈৰ পানীতকৈ হুজোখ গধুৰ পাইছিল বাবে নৈৰনাম “চতুক” দিলে। “চতুক্” এই ই শব্দৰ পৰা “চতুক” হৈছে। “চত্”=হুই; “ক”=কোখ।

২২। নামতি—নামতি শিৱসাগৰ মহকুমাত। বাহোম ভাষাত “ত্” এটা। উচ্চাৰণ অস্থৰৰ ই ৰখিয়াবা “টি” আৰু কেতিয়াবা “ত” হয়। এই ৰূপে আহোম ভাষাৰ “টি” শব্দ আমি অসমীয়াত

কেতিয়াবা “টি” আৰু কেতিয়াবা “তি” লিখা দেখা পাওঁ। “নাম্”=পানী; “টি”=অঞ্চল। এতেকে “নামটি” মানে “দ অঞ্চল”।

২৩। টিফুক—শিৱসাগৰ মহকুমাৰ সোণাৰিব ওচৰত আৰু নামতি আৰু আমগুৰিৰ দক্ষিণে। “ফুক্”=[লিখে “ফুক্” কিন্তু পঢ়ে “ফে’ক্”] বগা। এতেকে “টিফুক” মানে “বগা মাটিৰ অঞ্চল”।

২৪। নামফুক—সোণাৰিব ওচৰত। “না”=পথাৰ। এতেকে “নামফুক” মানে “বগা মাটিৰ পথাৰ”।

২৫। চফাই—শিৱসাগৰ মহকুমাত। “ছেফাই” বা “থাম্‌ফাই” শব্দৰ পৰা “চফাই” হৈছে বুলি কোৱা হয়। “ফাই”=চাপৰি; মথাউৰি। এতেকে “চফাই” মানে “চাপৰিত পতা নগৰ”; বা মথাউৰি মৰা নগৰ। “থাম্”=ঠাই; “ফাই”=মথাউৰি। এতেকে “থাম্‌ফাই” মানে “মথাউৰি মৰা অঞ্চল”।

২৬। নাম্‌জিৰা—শিৱসাগৰ মহকুমাত। অসম টি কোম্পানীৰ প্ৰধান অফিচৰ কাৰণে বিখ্যাত। “না”=পথাৰ; “জি”=হেলনীয়া; “ৰা”=বেচি। এতেকে “নাম্‌জিৰা” মানে “এলনীয়া পথাৰ।”

২৭। ৰাওনা—শিৱসাগৰৰ শিমলুগুৰি বেল ষ্টেচনৰ পূবে। “ৰাও”=এৰা; “না”=পথাৰ। এতেকে “ৰাওনা” মানে “এৰি দিয়া পথাৰ।”

২৮। টিয়ক—যোৰহাট মহকুমাত। টিয়ক নামে মৌজা থানা আৰু চাৰ্কোল আছে। “টি-অক্” শব্দৰ পৰা “টিয়ক” হৈছে। “টি”=অঞ্চল; “অক্”=ঘিউ। এতেকে “টি-অক্” মানে “ঘিউৰ অঞ্চল।”

২৯। দোকলঙ্গীয়া—যোৰহাটৰ মৰিয়নি বেল ষ্টেচনৰ ওচৰত দোকলঙ্গীয়া নামে বাগিচা আৰু নৈ আছে। “ডয়ক্ৰুঙ” শব্দৰ পৰা “দোক লঙ্গীয়া” হৈছে। “ডয়”=পৰ্ব্বত; “ক্ৰুঙ”=নৈ। এতেকে “ডয়ক্ৰুঙ” মানে “পৰ্ব্বতীয়া নৈ।”

৩০. **খুম্‌টাই**—গোলাঘাট মহকুমাত।
ঘোৰহাট আৰু ফৰকাটি বেল শাখাৰ বাহুলিপাৰ
আৰু হাৰ্ডওলি বেল ষ্টেচনৰ মাজৰ ষ্টেচনটোৰ
নাম খুম্‌টাই। “খুম্”=পুখুৰী; “টাই”=আহোম
মাছহ। এতেকে “খুম্‌টাই” মানে “আহোমৰ
পুখুৰী।”

৩১. **কলং**—নগাওঁ জিলাত। ই ব্ৰহ্মপুত্ৰ
এটা সুতি “ক্লঙ” শব্দৰ পৰা “কলং” হৈছে।
“ক্লঙ”=সক নৈ।

৩২. **লালুক**—বৰ্তমান উত্তৰ লক্ষীমপুৰ
মহকুমাৰ এটা মৌজা। ই লক্ষীমপুৰ নগৰৰ পৰা
চৈধ্য মাইল পশ্চিমে আৰু দিক্ৰং নদীৰ পূবে।
নায়ামবীয়া মৰাণৰ বিজোহত এই অঞ্চলৰ বহুত
মাছহে মুক্তা বৰণ কৰিব লগা হৈছিল। বিজোহ
পাচত তাতএটা বৰ ডাঙৰ আকাল হৈছিল। কথিত
আছে যে সেই দিনত এটোমি চাউলৰ দাম এটকা
হৈছিল। সেই আকালত এই খণ্ডৰ মাছহ মৰি
গাঠ উঠন হল। এতিয়া এই অঞ্চলৰ উত্তৰ কালে
হাবমতী বাগিচা আৰু বাগিচাৰ দক্ষিণে মাছহৰ
বসতি। ইয়াৰ প্ৰায় সকলো মাছহেই অশু ঠাইৰ
পৰা অহা। ইয়াত বহুত মৈমনচীয়া গাওঁ
আছে। কিছুমান মায়ামবীয়া বা মতেক মাছহো
এই খণ্ডত আছে। “লা-কুক্” শব্দৰ পৰা
“লা-লুক্” হৈছে। “লা”=মুকলি; “কুক্”=ছা।
এতেকে “লা-কুক্”মানে ছটা মুকলি থকা অৰ্থাৎ
বাট বা ছুৰাৰ থকা অঞ্চল। অশু নদীৰ পূবে
দক্ষল পৰ্বতলৈ যোৱা তিনিটা আৰু মিৰি
পৰ্বতলৈ যোৱা তিনিটা বাট বা ছুৰাৰ আছিল।

৩৩. **বাংফাং** :—উত্তৰ লক্ষীমপুৰ মহকুমাৰ
লালুক মৌজাৰ পশ্চিমে বিহপুৰীয়া মৌজা আৰু
তাৰ পশ্চিমে নাৰায়ণপুৰ মৌজা। বিহপুৰীয়া আৰু
নাৰায়ণপুৰ মৌজাৰ এক অংশক “বাং ফাং” বোলে।

এই নাম লোপ পাই আহিছে। খ্ৰীঃ ১৮শ শতাব্দীত
ডাঃ জে. পি. ব্লেদচাহাবে লিখা অসমৰ ভৌগোলিক
বিবৰণত এই ঠাইৰ নাম “বান্‌ফান্‌” বুলি উল্লেখ
কৰিছে। “বান্‌ফাং” শব্দৰ পৰা বোধ হয়
“বাংফাং” হৈছে। “বান্‌”=গাৰ্ড; “ফাং”=
বিদেশী। এতেকে “বান্‌ফাং” মানে বিদেশী বাস
কৰা গাৰ্ড। স্বৰ্গদেৱ চুহ্মুঙে (১৪২৭—১৫০৯ খ্ৰীঃ)
নগা চাঙত ডাঙৰ হোৱা তেওঁৰ মাহীমাকৰ পুতেক
কনচেতক প্ৰথম বৰপাত্ৰ গোহাঁই পাতি আহোম
সাম্ৰাজ্যত তৃতীয়জন মন্ত্ৰী স্থাপন কৰিলে। বাকী
চুহ্মন মন্ত্ৰীয়ে তেওঁলোকৰ তলত থকা মাছহ বৰপাত্ৰ
গোহাঁইক দিবলৈ মন নকৰাত স্বৰ্গদেৱে নতুনকৈ
দখল কৰা বৰাহি, মৰাণ আৰু চুটিয়াবিলাকক তেওঁ
তলত দিলে। “বান্‌ফাং” প্ৰথমে বৰপাত্ৰ
গোহাঁইৰ বিলাতৰ ভিতৰত পৰিছিল। বোধহয়
তেওঁৰ তলত দিয়া মাছহবিলাকক এই ঠাইত স্থাপন
কৰিছিল আৰু তাৰ ওচৰে মাছহবিলাকে তেওঁ-
বিলাকৰ সংস্কৃতিৰ আৰু সভ্যতাৰ লগত আমিল
থকা এই নতুনকৈ স্থাপন কৰা মাছহবিলাকক
বিদেশী বুলিছিল। এই অঞ্চল আহোমসকলৰ
তললৈ অহাৰ আগেয়ে ভূঞাবিলাকৰ তলত
আছিল। সেই কাৰণে এই অঞ্চলৰ মাছহৰ সংস্কৃতি
আৰু সভ্যতাৰ লগত নতুনকৈ বহুৱা বৰাহি, মৰাণ
আৰু চুটিয়াবিলাকৰ সংস্কৃতি আৰু সভ্যতা একে
নাছিল।

৩৪. **পাটৈ** :—তেজপুৰ মহকুমাৰ বিখ্যাত
চাৰি আলিৰ পৰা প্ৰায় চাৰি মাইল উত্তৰে।
ইয়াত বহুত চাহ বাগিচা আছে। বোধহয়
“পাৰাই” শব্দৰ পৰা “পাটৈ” হৈছে। “পাৰাই”
শব্দৰ অৰ্থ ওপৰত দিয়া হৈছে।

৩৫. **টংলা** :—মঙ্গলদৈ মহকুমাত। ই
এটা বেল ষ্টেচন। “টাংলা” বা “টঙলা” শব্দৰ

পৰা “টংলা” হৈছে। “টাং”=বাট “লা”=মুকলি।
এতেকে “টাংলা” মানে “মুকলি বাট”। হয়তো এই
বাটে পৰ্বতীয়া জাতিবিলাক অসমলৈ নামিছিল।
“টঙ” তলামৰ। এতেকে “টঙলা” মানে “বাট
বন্ধ কৰা।” হয়তো আহোম ৰাজত্বত পৰ্বতীয়া
জাতিবিলাক এইফালে অহা বন্ধ কৰিছিল।

৩৬. **চিলা পৰ্বত**—এই পৰ্বত গুৱাহাটী
মহকুমাৰ আমিন গাওঁ আৰু চাংসাৰি বেল ষ্টেচনৰ
মাজত। এই পৰ্বতৰ পৰা উত্তৰলৈ লাচিত ব-
স্কনে মোগলক ভেটিবৰ অৰ্থে মোমায়েকৰ হুৱুৱাই
গড় মৰাইছিল আৰু এই গড়তে মোমায়েকে কামত
গাফিলি কৰা বাবে লাচিত বস্কনক “দেশভেটক
মোমাই ডাঙৰ নহয়” বুলি নিজ হাতে তৰোৱালে
মোমায়েকক দোছোৱা কৰিছিল। তেতিয়াৰ পৰা
গড়টো “মোমাই কটা গড়” নামে প্ৰখ্যাত হ’ল।
মোগল সেনাপতি বজা বামসিংহই এই গড় ভেটিক্ৰম
কৰিব নোৱাৰিলে আৰু শেষত লাচিত বস্কনৰ
হাতত শৰাইঘাট বশস্থিত যুদ্ধত পৰাস্ত হৈ অসম
এৰি যাব লগাত পৰিছিল। “চি”=চাৰি; “লা”
মুকলি। এতেকে “চিলা” মানে “চাৰিটা মুকলি
অৰ্থাৎ গিৰিপথ বাট থকা অঞ্চল।” চিলা পৰ্বতৰ
কাষত ভালে কেইটা পৰ্বত আছে। ছই পৰ্বতৰ
মাজৰ সমথলক “মুকলি অৰ্থাৎ বাট” বুলি ধৰিব
পাৰি। বোধহয় এনে ধৰণৰ চাৰিটা বাট থকাৰ
কাৰণেই এই অঞ্চলৰ নাম “চিলা” হয় আৰু পাচত
সেই নাম ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰত থকা পৰ্বতটোৰ
নামত বয়গৈ।

৩৭. **চাংসাৰি**—আমিন গাওঁৰ ওচৰে থকা
এটি বেলষ্টেচন। আগেয়ে এই ষ্টেচনৰ নাম “চুটিয়া
পাৰা” নামটো সলাই “চাংসাৰি” কোনে, কেতিয়া

আৰু কিয় কৰিলে জনা নাযায়। আহোম ভাষাত
“ছাঙ ছাৰী” মানে “বেঙ্গ” বৃক্ষায়। হয়তো এসময়ত
এই অঞ্চলত বেঙ্গ আছিল।

৩৮. **টিহু**—গুৱাহাটী মহকুমাৰ এটি চাকৌল।
“টি”=অঞ্চল; “হু”=গৰু। এতেকে “টিহু” মানে
“গৰু পোৱা ঠাই।”

৩৯. **ননংতৰি**—টিছৰ ওচৰত। “নাম্‌নাং
তালি” শব্দৰ পৰা সম্ভৱ “ননংতৰি” হৈছে।
“নাম্‌”=পানী; “নাং”=তেৰা-বোঁকা পোনাই
নিয়া “তা”=ঘাট; “লি”=বাট; চিঞা;
পোনাই নিয়া। এতেকে “নাম্‌নাং-তালি”
মানে “তেৰা-বোঁকাই যোৱা-পানীক পোনাই নি
কৰা ঘাট।”

ওপৰত দিয়া নামবিলাকৰ বাহিৰেও আহোম
শব্দত থকা বহুত নৈ, বিল, পৰ্বত, অঞ্চল আদিৰ
নাম আছে। ইয়াত অভাৱ মাত্ৰ দিয়া হৈছে।
আমি দিয়া সকলো শব্দৰ ব্যাখ্যা হয়তো শুদ্ধ হোৱা
নাই। সেই কাৰণে যিসকলে এই বিষয়ে জানে
সেইসকলে প্ৰকৃত সত্য জনালে সকলো উপকৃত
হব।

• এই প্ৰবন্ধ গুৰুত কাৰ্যতে প্ৰধানকৈ বাৰচাৰা গোলাপ
জে বৰকাৰেৰে সম্পাদন কৰা “Ahom-Assamese-
English Dictionary” আৰু তেখেতে তুৰ্দ্ধমা আৰু
সম্পাদন কৰা “Ahom Buranji” ৰ সহায় লোৱা আৰু
সৰ্বশ্ৰী চাইখণেট গোহাঁই (নামকাৰিয়াল গাওঁ, নাৰে-
কটীয়া), শ্ৰীবিমলাকান্ত বৰুৱা, বি-এ (পুৰাতত্ত্ব বিভাগ),
অধ্যাপক শ্ৰীযোগেন্দ্ৰনাথ স্কন্ধ, এম. এ.; অধ্যাপক
শ্ৰীযোগেন্দ্ৰনাথ শইকীয়া এম. ব.স., বি., এল.; অধ্যাপক
ডঃ পুণ্ডৰব গগৈ, এম. এ., ডি ভিল আৰু অধ্যাপক
শ্ৰীশিলাকান্ত বৰগোহাঁই, এম. এ.; বি. এল. এ. ডি. কটদেৱৰ
লগত পৰামৰ্শ কৰা হৈছে—লেখক

শৰাইঘাটৰ বগত আহোম সেনাপতিসকলৰ বণকৌশল

ঐৰমেশ চন্দ্ৰ বৰকাকতী

মোগল সেনাপতি চৈয়দ পীবেজ আৰু চৈয়দ চানাক বাত হুকুৱাই মানাহ নদী মোগল আৰু আহোম ৰাজ্যৰ সীমা কৰি গুৱাহাটী অঞ্চলত লাচিত বৰফুকনে স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজ সিংহৰ পৰামৰ্শমতে গড় নিৰ্মাণ কৰোৱাত মন দিলে। লাচিত বৰফুকনে ফুকন আৰু ৰাজখোৱাসকলক কলে “বঙালেও আমাক দূৰৈৰ পৰা দেখে আমিও বঙালক দেখোঁ; এতেকে আঁৰ লৈ যুদ্ধ কৰিবৰ কাৰণে কেটামান গড় মাৰিব খোজোঁ, তেওমালোকে কি কোৱা!” উত্তৰত সকলোৰে সম্মতি পাই স্বৰ্গদেৱক জনাবলৈ কটকী পঠিয়ালে। কটকীয়ে স্বৰ্গদেৱক জনোৱাত স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজ সিংহই তিনিজন ডাঙৰীয়াৰে আলোচনা কৰি বুঢ়াগোহাঁই আৰু বৰপাত্ৰ গোহাঁইক গুৱাহাটীলৈ পঠিয়াই দিলে। দুয়োজন আহি বৰফুকন, ফুকন আদিৰে সমালোচনা কৰি গুৱাহাটী অঞ্চলৰ উত্তৰে দক্ষিণে গড় নিৰ্মাণ কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিচত ফুকন ৰাজখোৱাসকলক সকলো দিহা পৰামৰ্শ দি ইফালে ডাঙৰীয়া গড়পাৰলৈ উজাই গ'ল।

ইফালে যুদ্ধত হাৰি মোগলবিলাকে যেতিয়া বাদচাহ আৰম্ভজিবক জনালোঁগে যে “আহোম সেনাই গুৱাহাটী ললে আৰু বহু মানুহ হতহৰ মাৰি সেনাপতিবিলাকক বন্দী কৰি লৈ গল”; তেতিয়া আৰম্ভজিব বাদচাহে তাৰ পোটক, তুলিবৰ মনৰে উজীৰ নবাব আৰু ৰাজপুত বজাসকলক মতাই আনি অসম জয় কৰিবলৈ আলোচনা কৰিলে। আলোচনা কৰি বজা জয়সিংহ পুতেক বামসিংহক

প্রধান সেনাপতি পাতি এটা বিশাল বাহিনী অসম জয় কৰিবলৈ পঠিয়াই দিলে। আৰু কৈ পঠিয়ালে যে যাওঁতে বঙ্গদেশৰ নবাব চায়েস্তাখাঁক লগধৰি পৰামৰ্শ লৈ যাব। সেই মতেই চায়েস্তাখাঁক বামসিংহই লগ ধৰিলেহি। চায়েস্তাখাঁই ক’লে “অসমত চাৰিওফালে গড় মাৰিছে; সিহঁতে বহু কুম্ভৰ্ব্ব জানে চাই চিতিহে যুদ্ধ কৰিবা।” বামসিংহই চায়েস্তাখাঁক লগধৰি আহি অসমলৈ সেনাবাহিনী লৈ আগবাঢ়ি আহিল।

বাদচাহৰ সেনা অসম জয় কৰিবলৈ অহা বাতৰিটো শুভাভিষ্যক বৈবাগী জয়ন্তাই স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজ সিংহক জনালোঁগে। স্বৰ্গদেৱে ডাঙৰীয়াসকলক মতাই আনি আলোচনা কৰিলে যাতে শত্ৰুৰ আক্রমণৰ পৰা দেশখন ৰক্ষা কৰিব পাৰি। সেই অৰ্থে তিনিওজন ডাঙৰীয়াক লোৰাজন লগত দি গুৱাহাটীলৈ পঠিয়াই দিলে। তেওঁলোকে আহি বৰফুকনৰ সৈতে পৰামৰ্শ কৰি ঠায়েঠায়ে সেনাপতিসকলক শত্ৰুক ডেটিবলৈ সাজু হৈ থাকিবলৈ দিলাহে।

দক্ষিণপাৰে ইটাথুলিৰ নামনিত বৰকৰাৰ সৰু পুতেক লাচিত বৰফুকনে থকা ঠিক কৰিলে। অমৰাজুলিৰ পৰা পাণ্ডুলৈকে সৈন্ত পৰিচালিত কৰিবলৈ আৰু শত্ৰুক ভেটা দিবলৈ বৰগোহাঁই আৰু খহোৱা ফুকনৰ ওপৰত ভাৱ পৰিল। ৰাজী বুকুৰ পৰা কামাখ্যা পাহাৰৰ পশ্চিম ফালৰ খটখটখনলৈকে তৰুৱা-দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱা লুপ্তিৰ পুতেক ৰাজখোৱাৰ ওপৰত ভাৱ দিলে। ইফালে

দুৱাৰ গৰিলাত দোলাকানৰীয়া বকুৱাৰ পুতেক লাহুৰ বকুৱাক থাকিবলৈ দিলে। পাৰখোপাৰ পৰা মেহুখিকুৱালৈ বাককীয়া গোহাঁইক চাবলৈ দিলে। ইফালে গোটানগৰৰ পৰা অশুব আলিৰ ফুলৈ লেচাই কাঁড়ীৰ পুতেক হাজৰীকা নেওগ থাকিল। কলীয়াবৰীয়া ফুকন অশুব আলিৰ তহাৱানত থাকিল। অশুব আলিৰ দক্ষিণ ফালে পৰ্বত কেটাৰ ওপৰত মৰদিকোৱা চেটীয়াক থাকিবলৈ দিলে। উৰাহাৰণ পৰ্বতত নামদৈয়ঙ্গীয়া ৰাজখোৱা জাতিন্দন থকাৰ ভাৱ পৰিল। ওচোটামিশুলুৰ বাটত তবশলগুৰীয়া চক্ৰপানি ৰাজখোৱা থাকিলগৈ। উত্তৰ পাৰে শত্ৰুৰ ওপৰত যোক-চকু বাৰিখলে জুৰিয়া পাহাৰৰ পৰা শৰাই ঘাটলৈ বৰ অভয়পুৰীয়া ৰাজখোৱাৰ ওপৰত ভাৱ পৰিল। কেৰুৰীৰ পৰা লঠিয়া পাহাৰলৈ মাজু-দৈয়ঙ্গীয়া লানমাখক ৰাজখোৱাই ভাৱ ললে। ঝংগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইয়ে লঠিয়া পৰ্বতৰ ভাৱ ললে। লঠিয়া পাহাৰৰ পৰা চিলা পাহাৰলৈ এই গোটেই অঞ্চলত মিৰি সন্দিকৈ ফুকন আৰু বৰনেওগ হাজৰীকাই সৈন্য বাহিনী লৈ সাজু হৈ থাকিল। সিন্দূৰী খোপা বাটৰ পৰা খৰাগন্ধা আলিলৈ তৰুৱা-দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱা সৰু দুৱাৰা আছিল। লঠিয়াৰ পৰা চিলা পৰ্বতৰ আশে-পাশে চকু দিবলৈ গধপুৰীয়া ৰাজখোৱা আৰু চোৱা গোহাঁইয়ে ভাৱ ললে। উত্তৰ ফালে পানী ডিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱা, বুঢ়া গোহাঁই আৰু ফুকন থাকিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানী অঞ্চলৰ অখক্কাৰ বুলি আৰু বৰমহলৰ পৰা কানাই বৰসীবোৱা মনিকৰ্ণেশ্বৰ অঞ্চলত চাৰিকীয়া পেলন ফুকনৰ ওপৰত ভাৱ পৰিল। চাহবুকুজগড়ৰ সৈতে মণিকৰ্ণেশ্বৰ পাহাৰ অঞ্চলত কপসন্দিকৈ থাকিল। ফুকন অঞ্চলত বাঘ চাৱাল কলা বৰপাত্ৰ বাইডঙ্গীয়া ফুকন, ককায়েক নামডঙ্গীয়া ৰাজখোৱা

আদি সৈন্যৰ দল এটা লৈ শত্ৰুক আগ ডেটিবলৈ সাজু হৈ থাকিল। এনে ধৰণেৰে মোগল সেনা-বাহিনীক আগবাঢ়িৰে নোৱাৰাকৈ ভাগে ভাগে আহোম সেনাবাহিনী সজাই ৰাখিলে। গড়-বিলাকৰ ওপৰত যোৱে পতি একাঠাকৈ সেনা আৰু পৰ্বতবিলাকৰ ওপৰে ওপৰে তিনি বেৰত দুটাকৈ সেনা সজাই সাৱধান হৈ থাকিল। মূল ঠাই চাই-চাই বৰহিলৈ-বৰটোপ গড়ৰ আৰু পৰ্বত পাহাৰৰ ওপৰে ওপৰে সজাই থলে। গুৱাহাটী অঞ্চলটোত এনে ধৰণেৰে সেনা আৰু বৰটোপ আদি সজাই ৰাখিলে যে সহজতে শত্ৰু সেনাই কোনোমতে যাতে ভেদ কৰিব নোৱাৰে তাৰ নিমিত্তে সাৱধান হৈ থাকিল।

বজা বামসিংহই বিশাল সৈন্তবাহিনী লৈ বঙ্গমাটিৰ পৰা উজাই আহিবলৈ ধৰিলে। মোগলসেনা আগবাঢ়ি অহাৰ গম পাই লাচিত বৰফুকনে বাৰপাইতা আগচকীয়ালক গা দেখা দি আহিবলৈ আৰু উত্তৰে দক্ষিণে আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানীয়েদি তিনিজন ৰাজখোৱাক আগবঢ়াই পঠিয়ালে। তেওঁলোকে গৈ মোগলবাহিনীক দেখা দি আগে আগে আহিবলৈ ধৰিলে। ৰাতি হ'লে শত্ৰুসেনা বোৱা দেখিলে এওঁলোকেও আতৰে আতৰে ৰয় আৰু কলগছ পুতি জোৰ লগাই হুঁহুকি আহি থাকে আৰু পুৱা হ'লে দেখা দি আহে। এনেকুৱাকৈ ৬ দিন আহি আচে এদিনাখন পানী ডিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱাৰ লগুৱা দুটা টোপনিতৈ থাকিল। ৰাতি সেই লগুৱা দুটাক পাই মোগল সেনাই ধৰি নি বজা বামসিংহ সেনাপতিৰ আগলৈ লাই গ'ল। সেনাধ্যক্ষ বামসিংহই সিহঁতক একো শাস্তি নিদি সিহঁতক ক'লে “তহঁত যোগে, ফুকনক কৰি মোৰ সৈতে এক ঘৰি লঢ়াই দিয়ক।” এই বুলি সিহঁতক পঠিয়াই

দিলে। সিহঁতে আহি লাচিত ববফুকনক বামসিংহৰ কথাখিনি জনালেহি। ফুকনে সিহঁতে কোৱা কথাখিনি শুনি মনে মনে থাকিল আৰু গোহাই-ফুকন আদিৰে আলোচনা কৰি স্থিৰ কৰিলে যে মোগল-বঙালক কেটামান দিন বাধা আৰু ইত্যৱসৰে আমাৰ আৱশ্যকীয় বাহি-গড় কেটা বান্ধি লওঁ। এইবুলি বটাৰ গঞা সোন্দৰ কটকী আৰু কটকী কোমোবাক বামসিংহৰ ওচৰলৈ এইবুলি কৈ পঠিয়ালে যে “ভাই বজা বামসিংহক কবিনৈ যে তেওঁ যি কাৰ্য্যত আহিছে আমি জানিব লাগে। সাম, দান, দণ্ড, তেওঁ এই চাৰিটা কথা আৰু শাস্ত্ৰ-মৰ্যাদা সৰ্বকালে প্ৰবৰ্ত্তন কৰা গৈছে। এতেকে প্ৰস্তুত কাৰ্য্য বৃদ্ধিলেহে জানিব পাৰিম বুলি ক’ব।” কটকী দুজন গৈ আগচকীত উপস্থিত হ’লত চকীয়ালে সিহঁতক হাতত বান্ধি লৈ বজা বামসিংহৰ আগত দিলেগৈ। কটকীয়ে বজা বামসিংহৰ আগত ফুকনে কোৱাৰ দৰেই কথাখিনি ক’লে। তেতিয়া সিহঁতৰ বান্ধ খুলি দিলে আৰু লগত ফিবোজখাঁক দি লাচিত ফুকনক বামসিংহেই ক’বলগীয়া কথাখিনি ক’বলৈ পঠিয়াই দিলে। ফিবোজখাঁ গৈ লাচিত ববফুকনৰ আগত ক’লেগৈ “এইখিনি কথা আমাৰ সেনাপতিয়ে আমাক জনাব দিছে যে—ফোজাদাৰ আল্লাবখায়ে আপোনালোকৰ বববন্ধাৰ সৈতে সন্ধি কৰি ববনদী অশ্বৰ আলি আমাৰ বাজাৰ সীমা কৰি লৈছিল সেইমতেই গুৱাহাটী অঞ্চলটো আমাক এৰি দি গো-ব্ৰাহ্মণক বন্ধা পৰিব দিয়ক। মই মাকাতাৰ নাতিয়েক বামসিংহ আহিছোঁ। আপুনি বববন্ধাৰ পুত্ৰ ডাঙৰ মানুহ। যদি আপোনালোকৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ নাই কৈ পঠিয়ালে দি পঠিয়াম। ভাইফুকনে মোৰ সৈতে একবৰি লড়াই দিয়ক।”

বজা বামসিংহে কৈ পঠিওৱা কথাখিনি শুনি

বীৰ লাচিতফুকনে নিৰ্ভীক ভাবেৰে উত্তৰ দি পঠিয়ালে যে “ফিবোজখাঁ, তই ভাই বজা বামসিংহক কবি যে বজাই আল্লাবখাঁ আৰু বববন্ধাৰ প্ৰীতিৰ যি কথা কৈছে গুৱাহাটীখন তেওঁৰ নহয়; কোঁচ বজাক খেদিহে গুৱাহাটী লোৱা হৈছে। দৈৱগতিক গোটাচোবেক দিন আমাৰ হাতৰ পৰা ঠোঁড়িল; এতিয়া আমাক ৩ ষ্ট্ৰম্বৰে দিছে। ভাই বজাক ৩ ষ্ট্ৰম্বৰে যেতিয়া দিয়ে তেতিয়া তেওঁ পাব। এক দৰি লঢ়াই দিয়াৰ যে কথা কৈছে এট শৰীৰ থাকে মানে যুদ্ধ কৰিব; তেওঁয়ে যুদ্ধসামগ্ৰী দিব পুছিছে তেওঁ বহু বাট বগায় আহিছে সেওঁকেই নাটে; স্বৰ্গদেৱৰ কোনো বশ্বৰে অভাৱ নাই। যদি বজাক কিবা লাগে খুজি পঠিয়াব মই দিম।” এই বুলি কৈ ফিবোজখাঁক বন্দী কৰি লতানিলত থ’লে; তাৰ পৰা কলিয়াবলৈ লৈ গল। ফিবোজখাঁক বন্দী কৰি থোৱা শুনি বজা বামসিংহে হাজোলৈকে উজাই আহিল আৰু তাত্তে কোঁঠ মাৰিলে। হাজোৰ কোঁঠৰ পৰা কটকী দৈৱকীন্দক আফ্গুট এটোপোলা দি পঠিয়ালে। দৈৱকীন্দক ববফুকনৰ দোণদৰলৈ আনি সুধিলে “দৈৱকীন্দক তই আহিবৰ সময়ত ভাই বজা কুশলে আছেনে? তোক ইয়ালৈ কি কাৰণত পঠিয়াইছে? দৈৱকীন্দক ক’লে “বজাৰ শৰীৰ মজল তেওঁ ক’ব দিছে যে গো-ব্ৰাহ্মণৰ মজল চিন্তি গুৱাহাটী এৰি দিয়ক নহ’লে যুদ্ধ কৰিবলৈ এই আফ্গুটৰ টোপোলাটোত তিমান গুটি আছে তিমান সৈন্ধু আহিছে বুলি ক’বলৈ কৈছে।” ববফুকনে কটকী নিমক আৰু দিখৌমুখীয়া বামচণক বজা বামসিংহৰ ওচৰলৈ পঠিয়াই ক’ব দিলে “গুৱাহাটী এৰি দিয়াৰ যে কথা কৈছে বজা বাবুচহৰ যি শুকুম আমি বাধা দিব নোৱাৰোঁ।” সৈন্ধুৰ বলৰ কথা তেওঁ

যি কৈছে এইখন পটা পঠিয়ালোঁ। আফ্গুট ইয়াত পিহিলে পানী হৈ যাব। ঘোৰা ই পত্ৰ, ইয়াক মানুহে চলায়। এই টোপোলা বালি দিলোঁ, ক’বি যে আমাৰ সৈন্যবল ইমান।” এইবুলি দৈৱকীন্দক লগত তুলেকে পঠিয়াই দিলে।

পাচে বজা বামসিংহই মধৰ গোসাঁইক সোধা কৰি সোণ কাপেৰে গল্পৰ ওপচায় দিলে। সেই সময়ত হাজোৰ ৰাজেশ্বৰ চক্ৰৱৰ্তী আহোম কোঁঠত আছিল; কুলহাটীৰ হাল্লালভা লহকৰে চক্ৰৱৰ্তীৰ বাৰ্তা লবলৈ আচি সিন্দুৰী ঘোণা চকীপোৱাত চকীয়ালে পাই ধৰি আনি ফুকনক গতাই দিলেহি। ফুকনেও বাঁহগড়ীয়া বুঢ়া গোহাঁইব আগলে পঠিয়াই দিলে। বুঢ়াগোহাঁইয়ে সুধিলে “তই কাব মানুহ কলৈ যাব?” তেওঁ কলৈ “মই কুলহাটীৰ মানুহ, চক্ৰৱৰ্তীৰ বাৰ্তা লবলৈ আহিছোঁ।” বুঢ়া গোহাঁইয়ে তেওঁক মোগল বঙালৰ কথা সুধিলে। তাৰ উত্তৰত তেওঁ কলে “মই বঙালৰ লগতে দলিবাবীলৈ আহিছিলোঁ। বজা বামসিংহেই গড় দেখি ৰচিদ থাক কৈছে, “পাহাৰৰ ওপৰতো গড় মাৰিছে, আগত সমান হাঁই বৰ কম, ভালভেটো অসমক যুদ্ধত নোৱাৰে।

চক্ৰাকৃতি বেছ একোঠাইত তিনটাকৈ আলি; একো উৱাৰিহকে নাপায়। তীব, কামায়ন, ঘোৰা যুদ্ধ নাই। ধন্য এইদেশৰ মন্ত্ৰী, সেনাপতিক ৰক্ষাবাদ দিওঁ, পদাতিককো ৰক্ষাবাদ নিদি নোৱাৰো। এনেয়ে পৰ্ব্বভয় তাত্তে দুৰ্গম বেছ পাতিছে।” এই বুলি বজা বামসিংহই অসমৰ বণ কৌশলক প্ৰশংসা কৰি কলে “মন্ত্ৰণা কৰি তিল পাতি যি কৰিব পাৰি তাকে কৰিব লাগিব। লহকৰৰ মুখে বুঢ়া-গোহাঁইয়ে সকলো শুনি ফুকন ৰাজখোৱা আদিক ক’লে “তোমালোকে শুনিলা নহয়? শত্ৰুৰ বল উৎসাহ হ্ৰাস হৈ গৈছে।” তাকে শুনি সকলোৱে একমুখে কৈ উঠিল “ববফুকনদেৱে বল দিলে প্ৰাণ-পৰিশ্ৰমে যুদ্ধিম।” লহকৰক বটাৰূপে ২০ টকা দি বুঢ়া গোহাঁইয়ে আকৌ বা-বাতিৰ যোগাবলৈ পঠিয়াই দিলে।

যেতিয়া যুদ্ধ আৰম্ভ হ’ল অদ্বুত কৌশলেৰে আহোম সেনাই মোগল সেনাবাহিনীক স্তম্ভিত কৰিলে। শৰাইঘাটৰ বণে অসমৰ সেনাপতি-সকলৰ বণ কৌশল অক বীৰত্ৰ যুক্তি-মুখীয়া কৰি থৈ গৈছে।

বড়ো-কছাৰী জাতিৰ দৰ্শন

(পূৰ্বাহুতি)

ব্ৰীৰাজমোহন নাথ

— খেবাই পূজা —

গোৱালপাৰা অঞ্চলৰ বড়ো-জনজাতিৰ মাজত খেবাইদেৱীৰ পূজা প্ৰচলিত আছে। ত্ৰিপুৰা-অন-গাতিসকলৰ মাজত এই দেৱী খেবাই নামে জনা-জাত। খেবাই বা গেবাই দেৱী—বতাহ, ববযুগ, অতিয়ুতি, অনাৰুতি, নদী-খাল, খেতি-পথাৰ আদিৰ অধিধ্বী; সাধাৰণতে ধান-পকিবৰ সময়ত আহিন-

কাতি মাহত তেওঁক পূজা কৰা হয়। খেবাই পূজাৰ নৃত্য-গীত বড়ো ৰুষ্টিৰ এটা অপুৰুষীয়া সম্পদ। দৰা-জিলাৰ বৰগাওঁ চাহ-বাগিচাৰ উন্নত থকা নজা পৰ্ব্বতৰ ৰুস-তৃণৰ মাজত খেবাই নৃত্যৰ কেইটামান ভাষ্কৰ্য্য চিত্ৰ-পোৱা গৈছে (গৌৰৱময় অসম, চিত্ৰকলি-সংখ্যা ২৪)।

‘খ’ শব্দৰ অৰ্থ ‘আকাশ’, ই ব্ৰহ্মবাচকো; ‘হ’

অন্ধবো আকাশ বাচক (তন্ত্র মতে); 'ব' আধবটো তন্ত্র বা অগ্নি বাচক। আকৌ অগ্নি, প্রাণ, আকাশ সাক ব্রহ্ম ওতপ্রোভভাবে জড়িত। প্রাচীন মিচব দেশত আকাশব দেহতাৰ নাম আছিল—শিবু-হোবাসু বা খোবাসু; হিন্দুতন্ত্রমতে আকাশ-দেহতাৰ নাম শিৱ, তেওঁৰ বীজ "হং"। মিচবৰ অগ্নিশক্তিৰ অধিবৰী দেৱীৰ নাম আছিল 'বিয়াদু'। তন্ত্রমতে অগ্নি-জ্যোতিৰ দেৱী-তাৰা। বেদত বয়ি শব্দৰ অৰ্থ প্রাণ-সংবেগ, ধন, ঐশ্বৰ্য্য। যাব ধন, সম্পত্তি, ঐশ্বৰ্য্য আছে—তেওঁ Rex, Regis, বাজ, বাইসু। আকাশত বিবণকাৰিণী প্রাণায়ি ওথা বৈদ্যালবায়ি শক্তিৰ দেৱীৰ নাম-হিন্দুমতে খে-চবী; বড়ো মতে খে-বাই বা গে-বাই। মন কবিলগীয়া—ঋগ্বেদৰ মতে অন্তৰীক্ষত বিচবণ-কাৰিণী স্পন্দনাত্মিকা প্রাণ-শক্তি ৰূপিনী মহামায়্যৰ নাম গৌৰী (ঋ ১।১৪৪।১১)। পূৰ্ণাব মতে এই গৌৰী শনৈশ্বৰ্য্যাদিব গৰাকিনী, আৰু যুৰিবগ্ৰহণে দেৱী। মুঠৰ ওপৰত বড়োৰ খেবাই বা খেবাই আৰু হিন্দুৰ গৌৰী এক আৰু অস্তিত্ব।

—সৰ্প-পূজা—

ওপৰত উল্লেখ কৰা নজা পৰ্বতৰ ধ্বংসকৃতপত দণ্ডায়মান হৈ সঙ্গমত-ফেট-খাৰী ছটা সৰ্পৰ যুগল মূৰ্ত্তিৰ ভাস্কৰ্য্য চিত্ৰ পোৱা গৈছে। অতি প্রাচীন কাল-বে পৰা মেচোপটেমিয়া অঞ্চলৰ স্তম্ভৰ আৰু ভূমধ্য-সাগৰৰ ক্ৰীটীপৰ মিনোৱান জাতিৰ মাজত সাপৰ পূজা প্রচলিত আছিল। পৃথিবীখন খূল-বালি-মাটিৰ সমষ্টি মাথোন, আৰু এই সমষ্টিক এটা সাপে মেব-পাকদি সজ্জবদ্ধ কৰি বাধিছে বুলি আমি পৃথিবীৰ ওপৰত তিষ্ঠিব পাৰিছোঁ;—এনে ধৰণৰ বিশ্বাস আদিমযুগৰ আদিমানৰ পৰা বৰ্তমান যুগৰ শিক্ষিত সমাজতো প্রচলিত আছে। এখন বাৰীৰ গৰাকী

বা নৰীয়াৰূপে এটা বাসু-সাপ থাকে; নতুন এখন ঘৰ সাজোতে ঈশান-শ্ৰুটি পুতিবৰ সময়ত বাসুনাগৰ অৱস্থান—জ্যোতিষমতে বিচাৰ কৰিব লাগে।

স্তম্ভৰ জাতিৰ বিশ্বাস আছিল যে পৃথিবীৰ বৰীয়াৰূপে 'শী' নামৰ এজন পুৰুষ সৰ্প আৰু 'ইখা' (ইলা, ইড়া) নামৰ এজনী সৰ্পিনী আছে। এই দুয়োজনৰ সঙ্গমৰ ফলত পৃথিবীত উৰ্ৰবী শক্তি ওপজে। এওঁলোকৰ ফণাৰ কোবত ঠায়ে ঠায়ে পৃথিবী ওপতি উঠে, আৰু তাৰ কাৰণেই পৰ্বত আৰু পৰ্বতৰ টিটৰ উৎপত্তি। সেই কাৰণে বড়ো (তিব্বতী) ভাষাত 'বি' শব্দৰ অৰ্থ পৰ্বত, পৰ্বতৰ টিট, পাৰ্বত্য বাসভূমি। যেনে ধস-নি-বি=ধু জাতি-মাহুৰৰ পাৰ্বত্য বাসভূমি বা পৰ্বত শিখৰ—কাম্বীৰ; অসম-ভূমিৰ নাম—মিয়ু (বাজ্য) বি (পাৰ্বত্য) মিয়ু (বাজ্য) বাম (বাগান); গাৰো জাতিৰ প্ৰতিজন গাওঁবুটাৰ অধীনত থকা অঞ্চল-একাতন-'বি', যেনে দমাল (গাওঁবুটাৰ নাম)-গি (সম্বন্ধবাচক) বি (পাৰ্বত্য বাজ্য) ক্ৰীটীপৰ পুৰুষ সৰ্পৰ নাম ছিল পা-ফোস, আৰু সৰ্পিনী দেৱীৰ নাম আছিল—ছাই-ফ্ৰাসু (ছাই=শাহী=বাজী)। ছাইফ্ৰাসু দেৱীৰ পৰা বাজ্যৰ নাম হৈছে চাই-প্ৰাট (Cyprus) মিনোৱান জাতিৰ বাজ্যনাম আছিল কৈবাত নৈব পাবত; অৰ্থকবেদৰ এবিধ সাপৰ নামো কৈবাত। আকৌ অধৰ্ববেদৰ এটা মন্ত্ৰত সাপক ভয় দেখুৱাই কোৱা হৈছে—পৰ্বতৰ দাঁতত কৈবাতিকা কুম্ভাৰিকাই অৰ্থাৎ কিবাতজাতিকুম্ভাৰীয়ে লোহৰ খন্ডা দি খান্দি সাপৰ বিষনাশক দৰব তুলিছে। (অধৰ্ব ১০।৪।১৪)।

সাপৰ সঙ্গমৰ ফলত পৃথিবী গৰ্ভৱতী হোৱাৰ বিশ্বাসটো আজিলৈকে আন প্ৰকাৰে পৃথিবীৰ সকলো জাতিৰ মানৱ-সমাজৰ ত্ৰিৰাতাসকলৰ মাজত জীয়াই আছে। কোনো নাৰীয়ে সপোনত

সাপ দেখিলে যুজা যায় যে—তেওঁ গৰ্ভৱতী হৈছে বা সোনকালে হব; কুম্ভাৰীয়ে সপোনত সাপ দেখিলে যুজা যায় যে তাইৰ বিয়া কৰ্ত্তি সোনকালে হ'ব।

পৃথিবীৰ এনে কোন ঠাই নাই, যত অধি-বাধি দূৰীকৰণ নাইবা ঐশ্বৰ্য্যলাভৰ কাৰণে সাপৰ পূজা কৰা নহৈছিল। আমেৰিকাৰ ময়্যা আৰু আভেতে জাতিৰ সৰ্প কুকুল ক্ৰান সৰ্পবিধ ধন-সম্পত্তি, খেতি বাতি, বতাহ-বৰষুণ, সাগৰ-নদী-পৰ্বতৰ গৰাকী, ঋতিয়াৰ উ-ধ্বেন সৰ্প একেই শক্তিসম্পন্ন; গ্ৰীচৰ সৰ্পদেৱতা ডোমিনিকা তেনেই আৰু হিন্দুৰ সৰ্পৰাজী মনসা বৈদিক-যুগৰ পৰা আজিলৈকে জান-বৃদ্ধি, আয়ু, ধন-সম্পদ আদি সকলোৰে গৰাকিনী। সদিয়াৰ সৰ্প-স্তম্ভৰ সাপৰ গাত অহোম-ৰজা আৰু আৰ্য জাতিৰ মাজত হোৱা সন্ধিৰ সৰ্ত্ত শিলব আখৰে লিখা—গুৰুপূৰ্ব তৎপৰ্য্যযুগ।

অধৰ্ববেদৰ এটা মন্ত্ৰত কোৱা হৈছে যে অগ্নি, উষ্ণিত, পানী, বিদ্যুৎ সকলোতেই সৰ্পশক্তি আছে; সেই সৰ্পৰ পৰা মহতী শক্তি ওপজে; গতিকে সেইবোৰ সৰ্পক নমস্কাৰ—

“যে অগ্নিভা ওষধিভা অহীনাং যে অঙ্গভা
বিদ্যুত আ বহুভুঃ।

যেবাং জাতানি বহুহা মহান্তি তেভাঃ সৰ্পেভ্যো
মনসা বিধেম ॥” (১০।৪।২৩)

সৰ্পশক্তিৰ লগত যাহুবিজ্ঞাৰ ওচৰ-সম্পৰ্ক; বৈদিক পৰিভাষাত যাহুবিজ্ঞাৰ নাম কৃত্তা; তাজেখৰী। ওপৰোক্ত ক্ৰীটীপৰ দেৱী চাই-প্ৰাচব নামৰ পৰা ভাস্কৰ্য্যত্বৰ ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ copper; হৈছে। কছাৰীৰ যাহু অসমৰ এদিন প্ৰখ্যাত আছিল।

—গছ-পূজা—

আদিমত যুগৰে পৰা সকলো দেশৰ সকলো জাতিৰ মাহুৰৰ মাজত গছ-পূজা প্রচলিত আছিল।

গীতা-উপনিষদত এই বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ডক “উপমূল অধঃশাখ সনাতন অশ্বখ” গছ বুলি বৰ্ণোৱা হৈছে। গৰ্ভৱতী নাৰীয়ে আহত গছক আলিঙ্গন কৰিলে বেদজ্ঞ জানী পুত্ৰ আৰু যজ্ঞডিম্বক গছৰ আলিঙ্গন কৰিলে ক্ষাত্ৰগুণসম্পন্ন পুত্ৰ প্ৰসৱ কৰে—এনে ধৰণৰ বিশ্বাস বিশ্বামিত্ৰ আৰু জমদগ্নিৰ জন্মমূলক পৌৰাণিক কাহিনীত বৰ্ণোৱা হৈছে। গৌতম বুদ্ধই বটগছৰ তলত বহি তপস্বা কৰি বোধি লাভ কৰিছিল; তেওঁৰ পূৰ্ববৰ্তী কাশ্যপ বুদ্ধই জৰি বট গছৰ (ছাগ্ৰোধ) তলত তপস্বা কৰি বোধিলাভ কৰিছিল। ঋগ্বেদৰ তৃতীয় মণ্ডলত উল্লেখ আছে যে কীকট দেশত (ভাগৱত পুৰাণৰ মতে কীকট দেশত গৌতম বুদ্ধৰ জন্ম, ১।৩।২৪) দেৱতা-বাদ আৰু যাগ-যজ্ঞ বিৰোধী প্ৰমত্ত ওজাৰ বাজাত এটা শক্তিমন্ত্ৰ জাতি আছিল, আৰু তেওঁলোক আছিল নৈচাশাখ (৩৫৩।১৫) অৰ্থাৎ ছাগ্ৰোধ বা জৰি-আহত গছ-উপাসক।

ওপৰত উল্লেখ কৰা নজা পৰ্বতৰ ধ্বংস কৃত্তপৰ মাজত এজোপা আহত আৰু এজোপা জৰি-আহত গছৰ শিলব ভাস্কৰ্য্য চিত্ৰ পোৱা গৈছে। তেজপূৰ চহৰৰ পৰা ২৮ মাইলমান পশ্চিমে বৰহলা গাওঁৰ প্ৰাচীন কলীয়া ধ্বংস কীৰ্ত্তিৰ মাজত এটো দীঘল শিলত কেবাটাও আহত, ছাগ্ৰোধ বৃক্ষ আৰু বৌদ্ধ-চেত্ৰৰ ভাস্কৰ্য্য চিত্ৰ পোৱা গৈছে। বৰহলাৰ ভাস্কৰ্য্য জীয়াই অষ্টম-নবম শতিকামানৰ, আৰু নজা পৰ্বতৰ ভাস্কৰ্য্য ষাৰ্দশ-ত্ৰয়োদশ শতিকামানৰ।

কছাৰী জাতিৰ মাজত সিদ্ধু গছৰ পূজা প্রচলিত। বঙ্গদেশতো সিদ্ধুগছৰ পূজা হিন্দু সমাজত প্রচলিত আছে; তেওঁলোকে সিদ্ধুগছক মনসা-গছবোলে; আৰু মনসা দেৱীৰ প্ৰতীকৰূপে ইয়াক পূজা কৰে। কছাৰীসকলে কিন্তু সিদ্ধুৰ ‘বোধো ত্ৰা’ বুলি পূজা কৰে। ‘বোধো’ শব্দৰ অৰ্থ

পক্ষ, আৰু 'ত্ৰা' শব্দৰ অৰ্থ পুৰুষ দেৱতা (ক্ৰাই প্ৰকৃতি, দেৱী)। কোনোৱে কয়—বাধো-ত্ৰা অৰ্থে সৃষ্টিকৰ কালবৰণ পঞ্চতত্ত্ব। পঞ্চতত্ত্বৰ পুৰুষ দেৱতা—হিন্দু মতে—পঞ্চানন শিৱ; বেদৰ মতে পঞ্চ-শিখ বৰুণদেৱতা। ৰুয়েদৰ মতে বৰুণ অশ্ব-সকলৰ শ্ৰেষ্ঠ দেৱতা-পাগৰ আৰু অন্তৰীক্ষণ গৰাকী, তেওঁ আৰু দেৱবাদীসকলৰ মহৎ দেৱতা একেই "মহাদেৱানাম্ অন্তৰীক্ষমকঃ"; পুৰাণত বৰুণ আৰু মহাদেৱ (শিৱ) একেই। তৈত্তিৰীয় উপনিষদত কোৱা হৈছে "ভৃগুৰ্বেবাক্ৰিণঃ" (৩:১), ভৃগু বৰুণৰ উপাসক, অশ্বৰ গুৰু; কিন্তু বায়ুপুৰাণত কোৱা হৈছে—“পুত্ৰাণ্যে কল্পয়ামাস মহাদেৱন্ততো ভৃগুশ্চ” (বায়ু পুৰাণ ৬৫:৩৯)। কছাৰীজাতি তথা বভোভোগিৰ সকলো জাতিৰ মাজত শিৱ-দুৰ্গা বুঢ়া-বুঢ়া (ত্ৰা, ক্ৰাইৰ অপভ্ৰংশ) নামে জনাজাত আৰু পূজিত। গতিকে কছাৰীৰ বাধো-ত্ৰা হিন্দুৰ শিৱলিঙ্গৰ প্ৰতীক। লিঙ্গ শব্দৰ অৰ্থ অৱশ্যে পুৰুষাঙ্গ নহয়; লিঙ্গ শব্দৰ অৰ্থ সূক্ষ্মতত্ত্ব। মাংখ-কাবিকা মতে পাঁচ জ্ঞানেশ্বিয়, পাঁচ কৰ্মেশ্বিয়, পাঁচ তত্ত্বাত্ৰ (শব্দ-স্পৰ্শ-ৰূপ-বস-গন্ধ) মন আৰু বুদ্ধি এই ১৭টা মিলি লিঙ্গ শব্দৰ। বেদান্ত দৰ্শন মতে—“আকাশ স্বলিঙ্গাৎ অতএব প্ৰাণঃ” (১:১১২-৩-২৪)। হিন্দুৰ শিৱলিঙ্গ বিখৰাজাওখাৰক প্ৰাণ-প্ৰবাহ বা সূক্ষ্ম শক্তিৰ প্ৰতীক, ই সাধাৰণতে পাথৰ বা মাটিৰ দ্বাৰা প্ৰস্তুত কৰা হয়। কিন্তু কছাৰীৰ 'বাধো-ত্ৰা'ৰ প্ৰতীক সিজ্জগছৰ ঠাৰিত পাঁচোটা শিৰা, আৰু ঠাৰিডালো লম্বভাবে ঠিয় হৈ গজা। প্ৰাণ-প্ৰবাহৰ (বাণ, হিন্দুৰ বাণলিঙ্গ) প্ৰতীকৰূপে ইয়াৰ পাঁচশিৰা প্ৰাণৰ পাঁচৰূপ—প্ৰাণ-অপান-সমান-উদান-ব্যানৰ প্ৰতীক। আকৌ সিজ্জ এৰিখ উদ্ভিদ; বেদত উদ্ভিদৰ নাম 'বীৰুধ' (বি + কহ + আপ্)।—ওপৰলিনে বগাই উঠাৰ

প্ৰতীক; প্ৰাণশক্তি আৰু অগ্নিশক্তিৰ স্বভাৱে বীৰুধৰ দৰে; চৰ্যাপদত জীৱনীশক্তি তথা বৈদিক-শক্তিৰ কোৱা হৈছে “বেহো কেহো তোহানে বিৰুজা বোলাই, বিৰুজন তোহাৰে কঠ ন মেলই” (চৰ্যাপদ ১৮)—কোনোৱে তোমাক বিৰুজা বোলে, বিদ্বান সকলে তোমাক ডিঞ্জিৰ পৰা আঁতৰ নকৰে। গতিকে বড়োৰ বাধো-ত্ৰা বেদ-বেদান্ত-যোগশাস্ত্ৰৰ সকলো তত্ত্বপূৰ্ণ সৃষ্টিবহুস্তৰ এটা বাস্তৱ প্ৰতীক।

ডিমাপুৰত প্ৰাচীন কলীয়া কছাৰীৰজাৰ হাউলীত আৰু সৰুপথাৰৰ ওচৰত কাছমাৰি পথাৰ নামৰ ঠাইত প্ৰাচীন যুগৰ শিলৰ স্তম্ভ আছে; ই দুবিধ। প্ৰথমবিধ হ'ল চুফাল, ডাঙৰ মহৰ শিং নাইবা ইংৰাজী V আখৰৰ দৰে; দুয়োডালত মূল, পাত, পথী, চক্ৰ আদিৰ চিত্ৰ আছে। দ্বিতীয় বিধ হ'ল তপাম্বীয়া বৃষীয়া স্তম্ভ, হিন্দুৰ শিৱলিঙ্গৰ দৰে দেখা গলেও অলপ পাৰ্থক্য আছে। শিৱলিঙ্গ তপাম্বীয়া আৰু সুগোল, তলৰপৰা ওপৰলৈকে একেই জোখ, গাত খাঁজকটা নাই; কিন্তু ডিমাপুৰৰ স্তম্ভবোৰ যদিও সুগোল, তলৰ অংশ ওপৰৰ অংশতকৈ ক্ৰমাৎ বহল। আকৌ স্তম্ভটোৰ গা তিনিভাগত ভাগ কৰি তলমুছুৱা কৈ কিছুমান খাঁজকটা হৈছে, দেখাওতে লৰাহোৱাৰাণীয়ে পিছা ক্ৰকৰ 'পটীৰ' দৰে দেখি। পাশ্চাত্য পণ্ডিতসকলে দুখলীয়া স্তম্ভক নাৰীঘোনিৰ প্ৰতীক আৰু তপাম্বীয়া গোলস্তম্ভক পুৰুষাঙ্গৰ প্ৰতীক বুলি অনুমান কৰিছে। মহেন্দ্ৰদেওৰ পুৰাতত্ত্বগবেষকচাৰ জন মাৰশ্ৰাল চাহাৰৰ মতে (Mohenjodaro—Pt I, p. 60) কাছমাৰি পথাৰ আৰু ডিমাপুৰৰ স্তম্ভবোৰৰ লগত বেঙ্গলিস্তান আৰু দক্ষিণ ভাৰতত পোৱা প্ৰাক আৰ্য্য যুগৰ লিঙ্গ। (ঘোনি) পূজাৰ প্ৰতীকৰ সামঞ্জস্য আছে। ৰাজপুতনাৰ যোধপুৰ ৰাজ্যৰ মহাৰাজা মানসিংহই ১৮১৯ খ্ৰীষ্টাব্দমানত নাথযোগী

সম্প্রদায়বর্জিতাধিকারী বিরূপপূর্ণ এখন গ্রন্থ যুগ্মত
কবে। সেই গ্রন্থত পূর্নভাবতীয় নাথ-তীর্থব
বর্ণনা কৰোতে লিখিছে—

“নগ্ননগ্নাথ্য দেশে তু ওঁকাবেশ্বনামতঃ।
শ্রীআদিনাথ সিদ্ধেশো ভাতি তৎপদমুত্তমম্ ॥
লিঙ্গায়া পূজ্যতে তত্র গোবন্ধস্ত মহাসনম্।
পদং তং দ্বাদশং প্রোক্তং যোগিত্তিস্তদ্বদিশিভিঃ ॥”
(শ্রীনাথতীর্থারলী, ২৬৪-৬৫)

নগ্নতাংকলব নগ্নতা নামে জনাজাত দেশত
ওঁকাবেশ্বন নামে পীঠস্থান আছে, তাত সিদ্ধিব ঈশ্বব
শ্রীআদিনাথব উত্তম পদচিহ্ন আছে। তাতো গোবন্ধ-
নাথব লিঙ্গাথ্যক মহাসনক পূজা করা হয়। তদ্বদর্শী
যোগিসকলে এইস্থানক দ্বাদশ পীঠস্থান বলে।
এইবোব স্তম্ভব আন এটা তাতিক ব্যাখ্যাও হব
পাবে, পিছত আলোচনা করা হ'ব।

(আগলৈ)

ভাষাশিল্পী হলিবাম ডেকা

কথাশিল্পী হলিবাম ডেকা

শ্রীঅতুলচন্দ্র বক্রা

—‘মই বাটিলেজ পহী I always look for
fresh heights-ওথ পর্ততব টিতে মোক যিমান
আনন্দ দিয়ে জ্বিয়ে নিদিয়। যদি তোমাক যুক্তিবে
মোব মনব ভাব বুজাব মোরারো, অস্তবব উত্তপেবে
তোমাক বুঝব নোখোজো’। —এইজন্যেই আছিল
হলিবাম ডেকা। আরোগ-প্রবণতাতকৈ কর্ণবাস্ততাক
আগ ঠাই নিয়া, তলব নিজবাতকৈ ওপবব পর্ততব টি
ভালপোরা, বন্ধুমহলব কথা-বতবাত (table talk)
সকলোকে বিমুগ্ধ বাধিব পবা কথাশিল্পী আক গল্প-
লেখক হলিবাম ডেকাই ১৯৬২ চনব কুবি ডিচ্ছেবত
ভবলমুখব নিজ আরাসত ইহলীলা সযবণ কবে।

ডেকা সর্বেবাৰীৰ মাহুহ। তেওঁ গাৰীৰ মাহুহ;
আক গাৰীৰ মাহুহ বুলি কৈ তেওঁ সদায় গৰ্ভ অহুভব
কবিছিল। পত্নীক তেওঁ দ্ববত বৃঢ়ী বুলি মাতিছিল
আক আনব আগত তেওঁব বিষয়ে উল্লেখ কবিবলৈ
হলে সদায় পবিবাব বা গৃহিণী আদি শব্দ ঐয়োগ
নকবি ‘বৈদী’ বুলিহে উল্লেখ কবিছিল।

ডেকাব পিতৃ ৩জয়বাম ডেকা মঞ্জলীয়া ছাত্রবৃত্তি
স্কুলব হেড. পাঠত আছিল। ববপেটা হাইস্কুলবপবা
উতীৰ্ণ হৈ তেওঁ গুৱাহাটীৰ কটন কলেজত পঢ়িছিল।
সেই সময়ত তেওঁ উজানবজাৰব শ্রীমার্গিক চৌবুৰী
দ্বত থকা কবিছিল। কলেজত পঢ়া কালত তেওঁব
এবাব ক'লাছব হৈছিল আক তাবপবা কথমপিহে
বাচিছিল। এই সময়তে তেওঁ বিহগী কবি শ্রীবদুনাথ
চোখাৰীৰ বনিষ্ট সম্পর্কত আছে। বিহগী কবি
তেওঁব অস্তবব সময়ত নিতে পুৱা-গধূলি গৈ না-খবব
লৈছিল আক আৱশ্যকীয় উপদেশ দিছিল। এই
সূত্ৰেই ছয়োবো মাজত মনম-শ্ৰদ্ধাব বনিষ্টতা বাঢ়ে।

ডেকাব জন্ম ১৯০১ চনত। আই-এ. পাছ কবি
বৃত্তি পাই তেওঁ ছিবপুৰ ইঞ্জিনিয়াৰি কলেজলৈ
ইঞ্জিনিয়াৰি পঢ়িবলৈ যায়; কিন্তু ভাত তেওঁব যত্ন
বিজ্ঞানত মন নবহাত আক সপনে বেমাৰ হবলৈ
ধ্বাত তেওঁ গুৱাহাটীলৈ উভতি আহি কটন কলেজত
বি-এ. পঢ়িবলৈ লয়। যথাসময়ত বি-এ. পাছ কবি

১৯২৫ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা বঙলা ভাষাত এম-এ. আৰু ১৯২৬ চনত আইনৰ (বি-এল) পৰীক্ষা পাছ কৰে। তাৰ পাছত তেওঁ গুৱাহাটীতে ওকালতি আৰম্ভ কৰে। এই সময়তে অধ্যাপক কাকতিৰ নিৰ্দেশত তেওঁ 'সাদৰী'ৰ টীকা লিখে আৰু তাতেই 'সাদৰী'ৰ কবি শ্ৰীৰঘ্ননাথ চৌধাৰাক Bird Poet (বিশ্বী কবি) বুলি উল্লেখ কৰে।

শ্ৰীয়া সোকাৰে বিয়াৰ পৰ্বটো কিঞ্চিত্ত বহুসান্ধক। ডেকাবো। তেওঁৰ পত্নী বৃষ্ণীবিধ্যাত ছান্দুকুহীয়া বন্ধুৰ দৰৰ জীয়াবী, ৩চিত্ৰময় বন্ধুৰাৰ ককায়েকৰ জীয়েক। তেওঁ সযত্নত 'কেতকী'ৰ কবি চৌধাৰীৰ নাট্যনায়ক, নাম—শ্ৰীমতী বিয়াৱাতী ডেকা। বিবাহৰ কাল, উপস্থিত হোৱাত ৩চিত্ৰময় বন্ধুৱাই চৌধাৰীকে তেওঁৰ কাৰণে এটা উপযুক্ত দৰা বিচাৰি দিবলৈ খাটিছিল। চৌধাৰীয়েও 'বাক' বুলি শলাগি থৈছিল। ইয়াৰ পাছৰ পৰ্বটো কবি চৌধাৰীৰ নিম্বৰ কথাত এনেকুৱা—

'মই ভাবি-চিন্তি দৰা বিচাৰি পালোঁ। হলিৰামক। হৰীৰামৰ তালৈ এদিন কলোঁ—তোমাৰ এতিয়া বিয়া-বুধি হ'ল। ওকালতিতো মন খটিব পাৰিছা। পিছে, বিয়াখন পাতো দিয়া।

—'হয়; আপুনি ছোৱালী বাছি দিলে বিয়া পতাত মোৰ আপত্তি নাই; পিছে পিতাৰ সন্মতি থাকিব লাগিব।' ডেকাই কলে।

ছোৱালীৰ নাম-ধাম কোৱাত ডেকাই পিতাকলৈ লিখিবলৈ নিজে গাত ললে। ইফালে ৩চিত্ৰময় বন্ধুৱাকো চৌধাৰীয়ে সকলো কথা জনালে।

কবি চৌধাৰী থাকে তেতিয়া তেখেতৰ বোন্দাৰ বাতত। তেওঁৰ কথাত—'স্নানমতে বিয়া হব লাগে বুলি দিন কবি থৈ খাতলৈ গলোঁ। জেঠত হে আহিলোঁ। আহি বিয়াখনলৈ মনত পৰিল। ভাবিলোঁ বিয়াৰ কি হ'ল? পোনোই খোজ ল'লে।

হলিৰামৰ তালৈ। তেতিয়াও তেওঁ শ্ৰীমাণিক চৌধুৰীৰ হাজীলীতে আছিল। গৈ পোৱাত হলিৰামে খবৰ-বাতৰি শুনি পোনোই ইতিমধ্যে 'চেতনা' আৰু 'আৱাহনত' ওলোৱা তেওঁৰ কেইটামান গল্প আৰু প্ৰবন্ধ দেখুৱালে।

"পিছত বিয়াৰ কথা তেওঁ একো হলিওৱা দেখি ময়ে শুনিছোঁ—বৰা, পিছে বিয়াৰ কি কবিলাহে? মই দেখোনে চিঠি-পত্ৰ একো নাপালোঁ।—তেওঁ উত্তৰ দিলে 'বিয়াৰ কথা আৰু নকৰ। মই সেইজনী ছোৱালী বিয়া নকৰাওঁ। তেঁউবিয়া (মুগী) বেমাৰ আছে। মৰাৰ দৰে হৈ মনে মনে পনি যায়। সেইজনী ছোৱালীক বিয়া কৰাৰ কথা আৰু মোক নকৰ।'

—আন ক'ৰবাত চাইছা নেকি?

—নাই। আপুনিহে চাব লাগিব।

বৰ হুখ লাগিল। মই এমাহ থাকিলোঁ ছান্দুকুচিত, তথাপি দেখোনে তেনে বেমাৰৰ কথা একো শুনা নাছিলোঁ—দেখাও নাছিলোঁ। মইনো কিয় একো গম নাপালোঁ? হৰও পাৰে, লুকাই বাখিব পাৰে, ছোৱালীৰ কথা। ত্ৰিৰ ৩পৰত বৰ খা উঠিল।

এদিন চিৰ অহাত কলোঁ—বোকা চাউল খাবলৈ নামাতিল। দেখোনেহে? বিয়াৰ কি কবিলোঁ?

—মই হলিৰামত ছোৱালী নিদিওঁ।

—কিয়? ক'ৰবাত আৰু ভাল বৰ পালানেকি? হলিৰামেনো কি জগৰ লগালে?

—বাপেকৰ কৃষ্ণৰোগ আছে।

মই তেতিয়া দকৈ ভাবিবলৈ বাধা হ'লোঁ। ঘঁটাৰ পম খেদি গৈ গৈ মুয়েফালে হুখন চিঠিৰ কথা পালোঁ। চিঠি হুখন অনালোঁ। তাৰ পিছত এদিন গৈ হলিৰামৰ ভাত হাজিৰ হৈ কলোঁ—হুনি মোৰ এটা মোকদ্দমা লগ লাগে।

—আপুনি মোক কিন্তু বায়না দিব লাগিব।—
তেওঁ কলে।

দিম বাক। এই বুলি চিঠি হুখনৰ জাপ খুপি পুনৰ জাপি লৈ ইহনবোৰা হুশাৰীমান আৰু সিখনবোৰা হুশাৰীমান পঢ়িব দিলোঁ। তাৰ পিছত চিঠি হুখন হাতত লৈ হুখিলোঁ—চিঠি হুখনৰ লিখক একেজন মানুহ নে হুজন?

তেওঁ উত্তৰ দিলে—'একেজন মানুহ, তাত সন্দেহ নাই। চয়াহীও একে।' মই চিঠি হুখন জেপত ভৰাই থৈ কলোঁ—পিছে, বিয়াৰ কাৰণে আকোঁ ছোৱালী বিচাৰোঁ দিয়া।

'ভাল বাক। কিন্তু বেমাৰী ছোৱালী হলে নহব।'

তেওঁ কলে। কেইদিনমান পিচত চিত্ৰময় আছিল। তেওঁক ছুয়েখন চিঠি পঢ়িব দিয়াত সকলো কথা ওলাই পৰিল। চিঠিই কলে—'এ আমাৰ বৰমহে পণ্ডিত এজনৰ আখৰ। তাক মই এশিকনি দিলোঁ।' শেষত বিয়াখন হ'ল। বিয়াৰ পিছত হুশীৰামে উজান-বজাৰতে ঘৰ এটা ভাৰা লৈ ওকালতি কৰিছিল। তাৰ পাছতহে গৈ কলিকতাত ওকালতি কৰে। মোকলৈ চুয়ো ঠাইতে যথেষ্ট পাইছিল। গুৱাহাটীত থকা কাল-ডোখৰত তেওঁৰ হুজন বিশিষ্ট ছাত্ৰ-বন্ধু আছিল—এজন শ্ৰীমথুৰানাথ গোস্বামী (পিছত অধ্যাপক আৰু ডঃ) আৰু আনজন শ্ৰীৰজনীকান্ত গোস্বামী (পিছত এডভোকেট)।

ওপৰৰ কথাখিনি বিশ্লেষণ কৰি শ্ৰীৰঘ্ননাথ চৌধাৰী-পৰা শুনি লিখা। কবি চৌধাৰীৰ লগত ডেকা-ভাটৰীয়া যেন অভিন্ন-ছন্দ আছিল। চৌধাৰীদেৱৰ উৎসাহতে অল্পপ্ৰাণিত হৈ তেওঁ তেতিয়া 'চেতনা', 'আৱাহন', 'মনো' (১৯২৪-২৫ চনত শ্ৰীৰঘ্ননাথ চৌধাৰীৰ সম্পাদনাত ওলোৱা পষেকীয়া কাকত। ই চহাৰমান চলি বন্ধ হৈছিল), 'স্বভাৱ', 'স্বভাৱ' আদি আলোচনীত নানা ধৰণৰ প্ৰবন্ধ আৰু গল্প লিখিছিল।

কলিকতাত থকা কালছোৱাত তেওঁ হাইকোর্টৰ এডভোকেট হৈ কাম কৰাৰ উপৰিও কলিকতা বিশ্ব-বিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিষয়ৰ অধ্যাপনা কৰিছিল। ১৯৪০-৪১ চনত যোৱা মহাসমৰণ বিত্তীমকিই কলিকতাতাসীক আতঙ্কিত কৰি তোলাত পৰিয়াল অসমলৈ পঠিয়াই দি তেওঁ কিছুকাল কলিকতাত কলেক থাকে আৰু সেই কাল ভোখৰতে 'অলকালৈ চিঠি' নামৰ তেওঁৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত পৰোপস্থান লিখি উলিয়ায়।

১৯৪৬ চনত ডেকা ভাটৰীয়া 'অসম বেতিনিউ ট্ৰিবিউনেল'ৰ সদস্য নিযুক্ত হৈ ছিলভলৈ আহে আৰু ছিল-মুকুল সজব এগৰাকী বিশিষ্ট সভা হৈ পৰে। তেখেতৰ সেই কালছোৱাৰ সাহিত্যিক বৰঙণিৰ কথা সজবৰ বিভিন্ন বৈঠকৰ বিৱৰণীয়ে আঞ্জিও সাকী দিব পাৰিগে। ১৯৪৯ চনত তেওঁ বিখ্যাত নলীয়াপুল হত্যাকাণ্ডৰ অহুসন্ধানৰ কাৰণে এজনীয়া কমিছনত নিযুক্তি পায়। তাৰ পিছত ১৯৫১ চনত অসম উচ্চ জায়ালয়ৰ অজ্ঞতম জায়াধীশৰূপে নিযুক্ত হৈ ১৯৬১ চনত প্ৰোভিবিবাকৰ বা মুখ্য জায়াধীশ পদবী পায়। এই খিতাপৰ পৰাই তেওঁ সেই বছৰৰ জুন মাহত অসমৰ গ্ৰেণ কৰে।

ডেকাৰ ভায়েক পাঁচজন। তাৰে এজন মণ্ডল, এজন হোমিঅপেথিক ডাক্তৰ আৰু এজন গ্ৰেজুৱেট। তেওঁৰ ল'ৰা ছটা আৰু জীয়েক আঠজনী। উল্লেখযোগ্য কথা এই যে তেওঁৰ প্ৰথম পাঁচোটী সন্তানে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এম. এ বা এম. এছ. চি. পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হোৱা।

তাহানিৰ 'পৰিলা'ৰ সম্পাদক শ্ৰীহৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা আছিল ডেকাৰ এজন অন্তৰঙ্গ ছাত্ৰ-বন্ধু। শৰ্মা এম. এ পঢ়িবলৈ গৈ কলিকতাত থাকি 'পৰিলা' উলিওৱা সময়ত ডেকা হাইকোর্টৰ এডভোকেট আছিল। শ্ৰীয়া ২৫।০০ বছৰ অন্তত ডেকা এৰাৰ

বন্ধালিলৈ কোনো এখন সভাৰ সভাপতি হৈ যায়। তেওঁ তেতিয়া গুৱাহাটী হাইকোর্টৰ চায়ামীৰ আৰু শৰ্মা পাট্টাচক্ৰি বিপ্লৱীসকল হেডমাষ্টাৰ। ছয়োবো আকোঁ তাতে পুৰণি বন্ধুৰ জাগি উঠে। শৰ্মাই ডেকাক উপদেশ দিয়ে যে দিৰ্নো তেওঁ নিবলৈ বহি পাঁচ মিনিটমান মনত যি আছে যেকিঞ্চি লিখিব। তেনেকৈ লিখিলে যি ওলাব সেয়ে সাহিত্য হ'ব। ডেকাই সেই উপদেশকে লৈ তেনেকৈ অলপ-অলপ যেকিঞ্চি লিখিবলৈ লয়। তাৰেই ফল ১৯৬২ চনত প্ৰকাশ হোৱা চিত্ৰসেন যশবীয়াৰ 'যেকিঞ্চি' পুস্তিকা। 'যেকিঞ্চি' লিখি থকা সময়ত পূৰ্বৰ দৰে তেওঁ ফুৰিবলৈ অহাৰ ছলেবে মাজেসময়ে আহি কঢ়ি চৌধাৰীক কথাবোৰ পঢ়ি শুনাইছিল। কোৱা বাস্তৱ্য যে ডেকাই যি লিখিছিল তাক তেওঁ অন্তৰঙ্গ বন্ধু আৰু বসগ্ৰাহীসকলৰ আগত পঢ়ি শুধ পাঠাইছিল। কথা কোৱাৰ দৰেই মনোগ্ৰাহীকৈ তেওঁ পঢ়িব পাৰিছিল আৰু তেনেকৈয়ে নিজে লিখা শীঘ্ৰল কৰিতাবোৰো মনৰ পৰা সৰসৰকৈ আতুৰি কৰি যাব পৰা হেতুকে তেওঁ শ্ৰীনাৰায়ণ বেঙ্কৰুৱাক ভাল পাইছিল আৰু লগ পালেই 'নাৰায়ণ, এটা কৰিতা শুৱাৱা দিয়াহে, বহুত দিন শুনা নাই; গোৱা,গোৱা' বুলি লগাই দিছিল।

১৯৫৫ চনত গুৱাহাটীত বহা অসম সাহিত্য সভাৰ অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সভাপতিৰ গুৰু দায়িত্ব পৰিছিল ডেকাৰ ওপৰত। সেই সময়তে এটা আমোদজনক ঘটনা হয়। ঘটনাটো মুকলি সভাৰ স্থান সম্পৰ্কে। শ্ৰীমদুনাথ চৌধাৰীকে প্ৰশ্নমূৰ্ত্তে বহুত বিশিষ্ট লোকে কলে যে, মুকলি সভা 'স্বাক্ষৰিকত'ত বভা দি পাতিব লাগে। ডেকা আৰু ডাঃ ভুবনেশ্বৰ বৰুৱাকে আদি কৰি অহা এটা দলে তেতিয়া কলে যে মুকলি সভা প্ৰাদেশিক প্ৰোগ্ৰেছ অফিচৰ সমুখতহে হ'ব লাগে; কাৰণ তাকে কবিলে বভা সজাব

প্ৰয়োজন নহ'ব, কিয়নো অহা উদ্দেশ্যত পূৰ্বে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা বিবাহটো বভা এখন বিনা খৰচে পোৱা যাব। সেই বিষয়েটো লৈ চায়া দলৰ তুমুল তৰ্ক-বিতৰ্ক হ'ল আৰু চৌধাৰীকে প্ৰশ্নমূৰ্ত্তে কৰি তেওঁৰ দলৰ জনচেৰেক লোক সভাস্থলৰ পৰা ওলাই আহিল। স্ৰোণাৰ্জনৰ যুদ্ধৰ দৰে গুৰু-শিগ্ৰৰ সেই দিনা ভাল তৰ্ক-যুদ্ধ হৈছিল। শেষত ডেকাবেই জয় হ'ল। সেই তৰ্ক-যুদ্ধৰ পিছ দিনা ডেকাই নিজে গৈ চৌধাৰীক তেওঁৰ দ্বৰত ফমা প্ৰাৰ্থনা কৰে, আৰু সৰলমতি আত্মতোষ চৌধাৰীয়েও তাতেই তুষ্ট হৈ আকোঁ কংগ্ৰেছ প্ৰাঙ্গণতে পতা অসম সাহিত্য সভাৰ অধিবেশনতে প্ৰাণ ঢালি, যোগদান কৰে। অভাৱশূন্য সমিতিৰ সভাপতিৰ অভিভাষণখনো ডেকাই স্মল সভাৰ আগদিনা সন্ধিয়া চৌধাৰীৰ দ্বৰতে বহি লিখি শেষ কৰে আৰু চৌধাৰীক পঢ়ি শুনাই বাতিৰ ভিতৰতে পূৰ্বে বন্দৰস্থ কৰা মতে শ্ৰীচগনলাল জৈনৰ প্ৰেছত ছপাই উলিয়ায়। প্ৰবন্ধ-পঞ্জালিখনৰো 'বেডিও টক'লৈকে ডেকাই যেতিয়াই যি লিখিছিল— এটা পাকত আহি তেওঁ কাৰ চৌধাৰীৰ আগত পঢ়ি শুনাই তেওঁৰ মন্তব্যক লৈছে সন্তুষ্ট হৈছিল। চৌধাৰীয়ে এদিন তেওঁক কৈছিল—'যোৱাহে হৰ্দীৰাম, তুমি মোক কিমান বহুৰ শিকাব পাৰা, মই আকোঁ তোমাৰ প্ৰবন্ধৰ মন্তব্য দিম।' উত্তৰত ডেকাই কৈছিল—'বিভা-বুদ্ধিৰ ছাব-মোহৰ পাইছো যেতিয়া— স্কুল-কলেজত হলে পাৰিলোহেঁতেন, কিন্তু আপোনাৰ ওচৰত দেখোন নিজৰ দুৰ্বলতা ফেৰা ঢাকিবলৈ টান পাৰ্শ। কিয় জানো?' এয়ে আছিল গল্প-লেখক হৰ্দীৰাম ডেকা, কথা-শিল্পী ডেকা।

খৃষ্ণতীয়া ঠাট্টা-মন্তব্যৰ ভিত্তিৰেদি নিজে হাঁহি আৰু আনকো হহুৱাই কথা-বতৰা পতাত ডেকা আছিল অসমৰ এজন অধিতীয় ব্যক্তি। প্ৰকাশকৰী আছিল তেওঁৰ পোনপটীয়া, কিন্তু কথাবোৰ সদায়

আমোদজনক বক্তোক্তি আৰু ব্যঙ্গনা-উপমাৰে পৰিপূৰ্ণ। তাত সভাৰ অপলাপ বা অপ-প্ৰয়োগ নাই, কিন্তু পৈপাত কাৰিকৰণৰ বস-সুটৰি খাৰাৱিক ক্ষুণ্ণ আছে। থিয়-গৰা ওখ পৰ্কতৰপৰা নাচি বাগি নামি অহা খব্ৰোতা তটীনীৰ তীৰ্গাক গতিত তেওঁৰ বাক্যবোৰ মুখৰপৰা ওলাই আহিছিল। অলপ নাকী হুবৰ মতেটো অথচ স্পষ্ট আৰু মধুৰ; কথাবোৰত ভাৰোপীক উপমা-বাঙ্গনা আছে, অথচ ক'তো অক্ষণো থোকোজা নাই, যি কৰ যোজে সহজ আৰু সাৱলীল গতিত কৈ যাব পাৰে, মাজে মাজে কেতিয়াবা চমতে হুই একোটা ইংৰাজী কথাও কয়, উজ্জল চকুৰ জ্যোতিৰে ওখ-পাখ নিপোটেলা—সেই জনেই আছিল হৰ্দীৰাম ডেকা। তেওঁৰ বচনৰ বিশেষ অলকালৈ প্ৰকাশে লিখা এখন চিঠিৰ বৰনাটোলেগকে আত্মজিাই কৰ পাৰি যে শৰুবোৰ 'মুখেৰে কোৱাৰ নিচিনা' লনি হৈ ওলায় শাৰি পাতি বহে, শাস্ত হৈ কথা দয়, গোটেইখন বচনা শিখকৰ মুখৰ দৰেই প্ৰফুল্ল, অন্তৰৰ দৰে নিমজ্জ, চকুসুৰীৰ দৰে লাজসুৰীয়া আৰু অসুৰবৰ দৰে লাগিতপূৰ্ব (১৩ পৃঃ)।' আৰু অহা এখন চিঠিত প্ৰকাশে (ডেকাই?) এইদৰে আত্ম-প্ৰকাশ কৰিছে—'মই যি ভাবোঁ তাকে কওঁ—তোমাৰ প্ৰশ্নৰ লগত যদি নিমিলে, তেহেতু সেইটো তোমাৰ লোকজন (১৩ পৃঃ)। তেওঁৰ কথাৰ মাজত গল্প আৰু ইংৰাজী কোৱাৰ নমনাও এনেকুৱা—'আমাক কলেজত পঢ়া দিনত এদিন এজনী বৃষ্টি মেমে তেওঁৰ লগত যোৱা গিৰিয়েকলৈ দেখুৱাই কৈছিল যে স্বৰগত তেহেঁতলকলৰ এৰাএৰি নহ'ব, দন্দ-খৰিয়ালো নহ'ব, ইংৰাজীত নকলে মোৰ ইঙ্গুপিৰচেন নাহিছে—I and my husband, we never, never shall part, never shall we have a cross-word. আমাৰ ভিত্তবত এজন আছিল অলপ টেটোন। তেওঁ সৃষ্টিৰে—আপুনি কোনজন

গিৰিয়েকৰ লগত থাকিব। এইজন নে আগবজন?'

এইদৰে ডেকাৰ লেখাবোৰ আছিল মুখৰ কথাৰ অৱিকল প্ৰতিলিপি। তেওঁ যেনেকৈ ভাবিছিল তেনেকৈ কৈ যাব পাৰিছিল আৰু যেনেকৈ কৈ গৈছিল ঠিক তেনেকৈয়ে লিখি গৈছিল।

সাহিত্যত ডেকাৰ ব্যক্তিৰ জটবপীড়া। সাহিত্য-বৰী বেজবৰুৱাই কৃপাৰ বৰুৱাৰ নামত ব্যঙ্গ বচনা-বোৰ লিখাৰ দৰে তেওঁ চিত্ৰসেন যশবীয়াৰ নামত কলম চলাই সমাজ আৰু তথাকথিত বঙ্গোলোকসকলৰ ওফণ্ডা ভেম আৰু শঠালিক বাৰুকৈয়ে ভেঙুচালি কৰিছিল। বহুত উচ্চ পদস্থ কৰ্মচাৰীয়েও তেওঁৰ তেনে পলেফ বাৰোপাত থকাসবকা হৈ তেওঁক যোৱা পাৰা ডালা পাহৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। এই সম্পৰ্কে ছিল্য মুসুল সন্ধ্যৰ ৪১শ বৈঠকত ৬২:৪৬ তাৰিখে সভাপতিত্ব কৰি তেওঁ কৈছিল—'যশবীয়াৰ উদ্দেশ্য কোনো বাস্তবিশেষৰ দোষ খুৰাটো নহয়, মাজহুক মাজহু হিচাপে চাৰলৈ নিশিকা ভেমবৰ ডাৰ্ভাৰীয়া এক শ্ৰেণীৰ গেল-ভেম কেতবোৰৰ অসাৰ্থকতা প্ৰতিপন্ন কৰাটোহে।' তেওঁৰ মতে মিছা ভেম আৰু অন্তসোৰ-শূণ্ড আত্ম-পৌৰৰ এসোপা মনত পুহি চেপেচা লাগি থকাতকৈ সৰল চক্ৰীয়া-দৰিত্ৰৰ শাবীত ঠাই পোৱা শত গুণে শোভন, কিয়নো চেপেচা গল্প অৱস্থাপৰণা আৰোগ্য শোভ কৰা সহজ নহয়; তেনে অৱস্থাপৰণা ডাঙৰ বিপদ আছে; নিজবো, সমাজবো। সেই কথাকে প্ৰকাশে অলকালৈ ৪৮ নং চিঠিত লিখিছে—'যদি মোৰ কল্পনাতো ক'ববাত কিবা 'বাগুগিৰি' আছে,' আভিজাত্যৰ ডাক্তোপ আছে, যতকৰ সাম্ৰপাৰবৰেই তাৰ ওপৰত আঞ্জি মোৰ ঘূণা আৰু অৱজ্ঞা আহিছে' (১৭২ পৃঃ)। যশবীয়াৰ লিখা 'আৱাহন'ৰ আবস্থাপৰণাৰ আঙ্গিকপতি পাঠকক হাঁহি আৰু উপভোগ্য খোৰাকী যোগাই আছে।

ডেকাৰ সাহিত্যিক ব্যক্তিত্বৰ অৰ্থ তৰপত তেওঁৰ গল্প আৰু বচনাবোৰ জিলিকি আছে। গল্প-লেখক ডেকা বুলিহে আৰ্জি তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যত ঘাইকৈ জনাজাত। তেওঁৰ মতে 'সাহিত্য প্ৰথমতে আত্মোন্নতিৰ কাৰণেহে হব লাগে। নিজে পঢ়ি-শুনি, দেখি-বুলি অক্ষুণ্ণিত উত্তাপ দি যি কথা প্ৰকাশ কৰা যায় সিয়ে সাহিত্য। হিমালয় পৰ্বতৰ ধ্যানমগ্ন স্বপ্নসকলে যেনেকৈ ধ্যানৰ দ্বাৰা প্ৰথমে নিজেহে ভগৱত প্ৰাপ্তি বাঞ্ছা কৰে আৰু তাৰ পিছতহে জগতৰ কল্যাণ সাধিবলৈ যত্নপন হয়—সাহিত্য-সাধনাতো সাহিত্যিকৰ উদ্দেশ্য আৰু লক্ষ্য ঠিক একে ধৰণৰ।' আধুনিক গল্প সাহিত্য সম্বন্ধেও তেখেত কৈছিল—'আধুনিক গল্পৰ মুখ্য উদ্দেশ্য জীৱনৰ বা ঘটনাৰ কোনো এটা বিশেষ অৱস্থা অঙ্কন কৰা। বিশেষজ্ঞ ডাক্তৰে যেনেকৈ এটোপা তেজৰ পুষ্টিপুষ্টি পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা বোগ নিৰ্ণয় কৰে আৰু চিকিৎসাৰ বিধান দিয়ে, আধুনিক গল্প-লেখকেও সেইদৰে কোনো এটা জীৱনৰ ঘটনা এটাকে লৈ সমাজৰ দোষ-গুণ, ব্যক্তি-জীৱনৰ আসোঁৱৰাই-অস্বাধি আদি দেখুৱাবলৈ ঠিক একে ধৰণৰ উপায় অৱলম্বন কৰে। উপপ্ৰাঙ্গন যেনিবা এটা ঘৰ, চুটি গল্প তাৰ এখন খিড়কী বা দুৱাৰ। ঔপন্যাসিকৈ ধনীয়া ঘৰৰ বৰ্ণনা এটাকে যেনেকৈ ঘৰটোৰ ছবি পাঠকৰ মনৰ আগত দাঙি ধৰি পাঠকক মুগ্ধ কৰিব, গল্প-লেখকে খিড়কী এখনৰ বৰ্ণনাৰ পৰাই সমস্ত ঘৰৰ সৌন্দৰ্য্যৰ এটা আভাস দিব' (মুকুল সম্বন্ধ সভাপতিৰ অভিভাষণ)। মুঠতে ডেকাৰ লিখনৰ ছটা সৌত; এটা বাস্তৱিক, আনটো গল্প আৰু বচনৰ। ইটো সৌতৰ পানী কেতিয়াবা সিটো সৌতত পৰি ঘাই নৈখনৰ গাভীৰ্গা আৰু গভীৰতা আৰু বঢ়ায়। সাহিত্যবাহী বেৰুৱাকৰাৰ লগত তেখেত এই বিষয়ত সমধৰ্মী।

জীৱনৰ আৰম্ভ আৰু জীৱনৰ কেতবোৰ বিশেষ সমস্যা সম্বন্ধে ডেকাৰ মত আছিল স্পষ্ট আৰু নিৰ্ভীক

ধৰণৰ। যুত্থাক ভয় কৰা বিধৰ লোক তেওঁ নাছিল। পাৰ্থিৱ সম্পত্তিৰ প্ৰতি তেওঁৰ মোহ নাছিল বুলিব নোৱাৰি কিন্তু সেইবোৰৰ চিন্তাত তেওঁ ব্যস্ত থকা নাছিল। এদিনৰ কথা। তেতিয়া গুৱাহাটীৰ ভৰলু-মুখত তেওঁৰ নটক সজা দুমহলীয়া পক্ষী দৰটো হৈ উঠিছে। ড: বাণীকান্ত কাকতি গৈছিল সেই পিনেদি ফুৰিবলৈ। ডেকাক তেওঁৰ ঘৰৰ মুখতে পাই তেওঁকো লগত ললে আৰু ছয়ো ফুৰিবলৈ গ'ল। ডেকাক সন্তোষিত—'হলিৱাম, তুমি যে দুমহলীয়া ঘৰটো সজি ইমান টকা খৰচ কৰিলা, ছুইকঁপত যদি নি খৰি পৰে তেন্তে কি কৰিবা?' তাতকৈ তুমি 'আসাম টাইপ'ৰ বহুত ঘৰ নাসাজিলা কিয়? তোমাৰ মাটিও-তো ইয়াত এপুৰামান হব লাগে।' ডেকাই উত্তৰ দিলে—'ছুইকঁপত ভাগি পৰিলে মই ভাবিম, মই ঘৰটো সজা নাছিলো', মোৰতো আগেয়েও পক্ষীঘৰ নাছিল—গৰিকে ক'তিতো সহ্য কৰিবলৈ মই সাহু। আৰু অৱস্থা ধাৰণিনি? তাকো অস্থ-বিবৃথৰ আকস্মিক কাৰণত সেইটো সজুটিত হোৱা বুলি ধৰি লম। যুত্থা সম্বন্ধে ০১ নং চিঠিত অলকালৈ প্ৰকাশ লিখিছে—'যুত্থা সকলো ঠাইতে আছে, আমি সদায় তাৰ গৰাহত আছে, যেতিয়ালৈকে সি তাৰ মুখ নকৰায় তেতিয়ালৈকে আমাৰ জীৱন। ভয় যুত্থাতকৈও ভয়াবহ আৰু অনিষ্টকাৰী। ০২ নং চিঠিত আকৌ কোৱা আছে—'স্পিৰিটটোহে মানুহ, আকাৰটো এটা ঢাকনি মাত্ৰ আৰু এই ছয়োটাৰ সময়ৰ থাকে মানুহ-টোৰ জীৱনত।'

বিয়া সম্পৰ্কে তেওঁৰ মত—'বাপেক-মাকে পত্নী ধৰণে বিয়া কৰাব হুজিলে চকু মুদি বিয়াত বহাকে যদিও বহুতে ভাল বোলে, মই সেইটোৰ সমৰ্থন নকৰোঁ। কাৰো বাপেক-মাকতো কাণ্ডাঙ্কনহীন নহয়। যদি ল'বাই বৃদ্ধাৰ পাবে যে দৰাচলতে তেওঁৰ জীৱনটো তেনে ঘৰত বিয়া কৰালে অস্থায়ী হ'ব, তেনেহাল

মাক-বাপেকৰ মন নলৰিব বুলি মই নাভাবো। × × আমাৰ বিয়াবোৰত ছোৱালীৰ একো মাত নাই। এই কথাটোও মই ভাল নাপাওঁ। মই গোপন বিয়াবো পৰম্পৰা নহওঁ। × × বাপেক-মাক-জীয়েক সকলোৱে বহি বিয়াৰ প্ৰস্তাৱবোৰ আলোচনা কৰিব নোৱাৰে কিয়? বাপেকে গৰু বা ঘোঁৰা বা পুৰণি মটৰ গাড়ী এখন কিনিলেও জুইৰ গুৰিত পৰিয়ালৰ সকলোৰে আগত কথাটো আলচ কৰিব পাৰে আৰু ছোৱালী এজনী চিৰদিনলৈ মানুহ এজনলৈ বা পৰিয়াল এটালৈ উলিয়াই দিব—ইয়াৰ ভাল-মন্দ প্ৰকাশ্যে আলোচনা নকৰিব—ই কেনে কথা? ল'ৰা-জনৰ নাম উল্লেখ কৰিলেই ছোৱালীজনী ভৱিষ্ণুতৰ কল্পনাত নাইকিয়া নহয়' (২নং চিঠি)। আকৌ কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত 'বিয়াই যেন ছোৱালীৰ জীৱনৰ তাজনহল। তাজনহল হয় এই অৰ্থত যে বহুতৰ এয়ে সমাধি-মান্দৰ। ছোৱালীৰ ব্যক্তিগত জীবনৰ সময় ক'ত? × × যদি দুই-এজনী ছোৱালীয়ে—বয়সত বৃদ্ধ হোৱাৰ পিছতো স্বাধীনভাৱে জীৱন যাপন কৰিব খোজে, বহুতে দৰগৰে তেওঁৰ পথ আগচি ধৰে, কোনোৱে সমাজৰ বান্ধোন-জৰি লৈ, কোনোৱে কামনাৰ মন্ত পাল লৈ। এইবোৰৰ হাত একৱাই পলাব পৰা ছোৱালী কেইজনী ওলাব সন্দেহ। মই গৌৰৱ মালা দিব পৰা হলে তেওঁৰ নুবত দিলে—'হেতেন' (৩০ নং চিঠি)।

অন্তসলিলা দেশপ্ৰেম, নিৰ্ভীক উক্তি আৰু মিথ্যাচাৰৰ প্ৰতি অনাস্থা—এইবোৰেই ডেকাক হাতত কলম তুলি লবলৈ প্ৰেৰণা দিছিল বুলি হেওঁ 'ং-কিকি' বুলি তেওঁৰ শেহতীয়া প্ৰেমৰ পাতনিত উল্লেখ কৰি গৈছে। জীৱনটোক ঘোঁৰ-দৌৰৰ লগত বিয়াই তেওঁ এঠাইত কৈছে যে 'বে'ছত কেতিয়াবা যোৱা ঘোঁৰাই জিকি যায় আৰু ভাল ঘোঁৰাও পিছ পৰে। ফুৰি আমি দেখাত তেনেকৈ বহুত অপদাৰ্থ মানুহে ওখ

পদ-সমান পোৱা নাইনে, আৰু বহুত যোগ্যতাৰ মানুহ হেঁচা-টেপা খাই অন্ধকাৰত অস্পষ্ট হৈ থকা, নাইনে? পৃথিৱীত শ্যাম-অশ্যাম, ভৱিষ্ণু-অভবিতৰা ধৰা বৰ টান' (৪৭ নং চিঠি)।

ডেকাৰ লেখনীৰ কিছুমান বাক্য এনে সবস আৰু খাপখোৱা যে সেইবোৰ তেনেই আপুৰুকাৰ দৰে অহমান হয়। তাৰে দুই-চাৰিটা যেনে—'কিছুমান ক্ষেত্ৰত চোৰ খেদাহে যায়, ধৰা নাযায়।' 'যি ঘেঁৰাই কেতিয়াও দৌৰায়ে নাই, সি কেনেকৈ তেজী ঘেঁৰা হ'ব?' 'বোকাই কঠিয়াই মিলিলেহে সহ ভাল হয়।' 'প্ৰলাভনৰ'ব'শ্ব দেখিলে আঁসাং কৰাৰ লোভ আপুনি জন্মে।' 'ঘনিষ্ঠতাৰ প্ৰথম কেইটা খাপ উঠিবলৈ উজু, তাৰ পিছতে বাট কটোব।' 'আমি নিজৰ বন্ধুবোৰ সদায় প্ৰেৰণা ক'ৰা, ভালো পাওঁ, যেনে নিজৰ ল'ৰা-ছোৱালী। এটা ব্যক্তিকে আছে—পৰৱৰ্তী ক্ষেত্ৰত।' ইত্যাদি।

পৃথিৱী আকাৰত ডেকাৰ এতিয়ালৈ ছখন মাত্ৰ এই প্ৰকাশ হৈ ওলাইছে—'অলকালৈ চিঠি' (১৯৬০) আৰু 'ং-কিকি' (১৯৬২)।

অলকালৈ চিঠি এখন পঢ়োৱামান। ইয়াত প্ৰকাশ নামে যুৱক এজনে কলিকতাত মেডিকেল কলেজত পঢ়োতে কটন কলেজত প্ৰৱেশ কৰা ছোৱালী অলকালৈ লিখা চিঠিবোৰ সন্নিবিষ্ট হৈছে। প্ৰকাশৰ ঘৰ বেলশৰত আৰু অলকাৰ বিশ্বনাথ ঘাটত। প্ৰকাশে মেডিকেল পাছ কৰি পোনতে বিশ্বনাথ ঘাটত চাকৰি কৰে; পিছত চাকৰি এৰি সদিয়া, চৈখোৱাঘাট ছিলা আদিত অনাইবনাই ফুৰি ছিলঙত ডাক্তৰি আৰম্ভ কৰে। অলকাৰ স্মিতীন নামৰ এজন শিক্ষিত যুৱক লগত বিয়া হোৱাৰ কথা উঠিছিল, পিছত নহ'লগৈ। অলকাৰ অৰুণা নামৰ এগৰাকী বান্ধৱী যক্ষা বোগাক্ৰান্ত হৈ ছিলঙত চিকিৎসাধীন হয়। প্ৰকাশে অলকাৰ অস্থবোধত তেওঁক সহায়

কৰে আৰু অৰুণাই ক্ৰমে আবেগা লাভ কৰে। এই সময়তে অলকাই ক্লান্তিৰে বি-এ. 'পাছ' কৰে। তেওঁৰ অন্তৰত অৰুণাৰ প্ৰতি প্ৰেমৰ অস্থায়ী নোপজাই নাথাকে। প্ৰকাশে অলকাৰ সন্দেহ উজ্জ্বল কৰিবৰ কাৰণে লিখে—'মই মৰিলে তোমাৰ হাততে মৰিবলৈ সন্তোষ পাম, সেই কাৰণে সকলো অস্ত্ৰ তোমাকে চিনাই দিচোঁ।'

দ্বন্দ্বী বুলিবলৈ ইমানেই। ইয়াৰ মাজেদি জীৱনৰ 'ফিলজফি', দুখীয়া-দৰিদ্ৰৰ বিননি, গাঁৱলীয়া জীৱনৰ সুখ-দুখ, প্ৰেমৰ আশা-আনন্দ-বাৰ্ধতা আদি ঠায়ে ঠায়ে পৰিষ্কাৰ হৈ উঠিছে। নিচিনা-নিপেণ্ডিতৰ প্ৰায়ে গভীৰ সহায়ভূতি আৰু তৰাশক্তি বহুলাংশে সকলৰ ওকণ্ড ভেম আৰু কিতাহিৰ প্ৰতি কটাক পুথিৰ প্ৰতিটো পাততে স্পষ্ট হৈ আছে। বচনা পঢ়িলে ডেকাই নিজৰ আশোৰ ভঙ্গীত বধা কৈ ধকা যেন লাগে। 'তোমাৰ নিচিনা ছোৱালীৰ পক্ষে এনে অনিশ্চয়তা মই মুঠেই ভাল পোৱা নাই।' 'এখেতে হেনো আগেয়ে ভালকৈ গাব পাৰিছিল, এতিয়া বজায়হে'—এনে ধৰণৰ কথাবোৰ তাকে একোটা নমুনা।

ডেকাৰ বচনা-শৈলীৰ আৰু এটা বিশেষত্ব এই যে ভাবৰ গতি ধ্বংসকৰীয়া হোৱাৰ লগে লগে তেওঁ একাধিক বাক্য 'কমা' একোটাৰ দ্বাৰা সাজু বি বা গাঁথি এটা কবি পেলায়—সময় যেন তাকৰ, বেছি বিৰামৰ বাবে আহৰি নাই। কথা কোৱাতো তেখেত তেনেকুৱাই আছিল। কেতিয়াবা এফোটা প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰি লগে লগে নিজৰ বক্তব্য কৈ যায়—আনৰ উত্তৰলৈ বাট চাই নাথাকে—ঠিক ধৰে-কামৰ 'সাগৰ দেখিছা' কবিতাৰ ভঙ্গীত। যেনে, 'তুমি পৰীক্ষিত ভাল কৰা বুলি শুনি ভাল পাৰোঁ। ইয়াৰ পিছত কৈ কবিবা? কিভাপ পঢ়িবা? ছোৱালীয়ে কিতাপ পঢ়াতকৈ বা হাবমোনিয়াম লৈ

গান গোৱাতকৈ গুণগুণকৈ হুকাকি বিয়াৰ গীত গাই ভীতত বহি মাকে। মৰাতোহে ভাল দেখি।'

উপমাবোৰলৈও সদায় মন কৰিবলগীয়া। উপমাবোৰ প্ৰায়ে চুটি আৰু খাজে খোপে খোৱা ধৰণৰ। কেতিয়াবাহে দুই-একোটা অলপ দীঘল ধৰণৰ উপমা দিয়ে; যেনে, 'মৌমাখিবোৰ তেনেই গুণ টনাৰ দৰে পোনাই আছে,' 'গালিৰ আগত তুল্লা যেন উৰিচোঁ', মুহূৰ্ত্তে মুহূৰ্ত্তে মোৰ মনে মেঘৰ দৰে বৰণ সলায় কিয়—এইবোৰ চুটি উপমা। আকৌ 'হামিয়ে হিকিতিয়ে আঙুৰি ধৰিছে। টোপনিয়ে চকু টানি নিয়ে, হাতৰ কলম লুকি পৰিৰ খোজে। এনে এটা নিবশ অৱস্থাত তোমালৈ কিয় লিখিবলৈ লৈচোঁ, এটা প্ৰশ্ন উঠিব পাৰে। অতি উজু কাম বুলিয়ে হাতত লৈচোঁ। মাকৰ যেতিয়া টোপনি ধৰে, কেঁচুৱাটোক বুকুত ধৈঁচা মাৰি লৈয়ে টোপনি যায়। মুখ পিয়াহত লাগক বা আন কৰ্ম্মতে লাগক, বুকু ঢকাই থাকক বা মুকলিয়ে থাকক। মাকৰ সহজ বিধাশ ল'ৰাই বিচাৰি ল'ব, আৰু লয়ও। তুমিও জানা মোৰ অন্তৰত ক'ত কি আছে, সেয়ে চেষ্টা কৰি জনাবলৈ উত্তোমা নাই।'—দীৰ্ঘল উপমাবোৰ এনে ধৰণৰ।

মাজে মাজে নিপুণ চিত্ৰ-শিল্পীয়ে দুডাল আঁপৰেই ছবি একোটা আঁকি পেলাৱাৰ দৰে দুশাৰী কথাৰেই একোটা বিচিত্ৰ বৰ্ণনা-চিত্ৰ ডেকাই আঁকে। 'অলকালৈ চিঠিত কৰি চোখাৰী, 'তুমি'ৰ কৰি অধিকাগৰি বাৰটোধুৰী' আদি লোকসকলৰ তেওঁৰ বৰ্ণনা এই প্ৰশস্তত উল্লেখযোগ্য। ডা কাৰুতিল বিষয়ে মাজ ছটা শব্দ প্ৰয়োগ কৰি পাণ্ডিত্যৰ এটা স্পষ্ট ইঙ্গিত দিছে—'অধ্যাপক কাৰুতিল বাহিৰবৰণা চিনি কাম্ভ নাথাকিব'—বুলি।

ছাজ-কাঁচৰ স্মৃতি-বিজড়িত গুৱাহাটীখনৰ বৰণা দিওতে ডেকাৰ ভাষাত কবিতা বাজিছে। কল্পনা-

-বিহাৰী কবিয়ে উৰি যাব খোজাৰ দৰে স্মৃতিৰ বোকোচাত উঠি ডেকোয়ে কৈছে—'মই আকৌ নতুনকৈ সৰু হব গলে কিজানি তোমাৰ লগতে কলেজত পুনৰ নাম লগালেহিহেহেহে। মই তাত যি কেইটা বছৰ পঢ়িছিলোঁ। সেয়ে যেন মোৰ জীৱনৰ সোণোৱালী যুগ। স্বৰ্গ আৰু পৃথিৱীৰ মাজত মৰময় স্থাপন কৰিব পৰা বৃহৎ আকাৰৰ যদি ইন্দ্ৰধনু আছে তাৰ প্ৰত্যেক বেণুৰ অপৰিময় সৌন্দৰ্য্যৰ লগত মোৰ তোতয়াৰ দৃশ্যবোৰ কল্পনা কৰিব পাৰা। আজিও বোধহয় আগৰ দৰেই সেই বাট-ঘাট, সেই পাহাৰ-পৰ্ব্বত, সেই বিশাল বুকুৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ, তাৰ শিলনিৰ ওপৰত সেই নিৰ্জনতা, দুৰ্গতিৰ উৰি যোৱা চৰাইৰ গধূলি পৰত সেই মধুৰ আৰাৱ। পুৱাৰ বাঙলি আভা যেতিয়া নৱগ্ৰহ আৰু শৰণীয়াৰ মাজেৰে ভূমুকি মাৰে সেই দৃশ্যটো, বাহ এৰি যাব খোজা চৰাইৰ মধুৰ শাস্ত আৰ্হান, বিব বিব চোঁ বতাহ—সকলো আজি মোৰ মনত সজাগ হৈ উঠিছে।' ইত্যাদি। কলেজৰ ল'ৰাৰ সহশিক্ষা লাভ কৰা বান্ধৱীসকলৰ প্ৰতি আজিকালি সহায়ভূতি কেনে তাবে এই ইঙ্গিত তেওঁ নিদি থকা নাই। অলকাক সাৱধান কৰি দিয়াৰ ছলেৰে সেয়েহে প্ৰকাশে লৈছে—'তোমাৰ নিচিনা ধুনীয়া ছোৱালীৰ পৰা কমল তুলি দিয়া ডেকা বন্ধুৰে অভাৱ নহব, নোট ধাৰ কৰা আগ্ৰহাৰিত বন্ধুও বহুত পাৰা। নোটতকৈ যেন বেছি কোনোৱে ধাৰ নকৰে,—মোৰ মনে তাকেহে কব খোজে' (৩২-পৃ-'অলকালৈ চিঠি')। ছিলঙৰ বৰ্ণনাটোও কাব্যময় অথচ এটা বাস্তৱতাপূৰ্ণ। 'ছিলঙত স্বত্ব অস্বত্ব নাই, সকলো সময়তে জুল হুলে। স্বধি-মুনিৰ আশ্ৰম নহয়, তথাপি নিন্তৰ্জাত আছে। নিজান গিৰি গুহা নহয়, তথাপি নিজৰাৰ কলপনি শুনিবলৈ পোৱা যায়। ডেকা ডেকাবীৰ মূৰ চুলি ইহুদী তৈলচিকণ নহয় যদিও মুখত

হেজলিন আৰু চুলিত পমেটমৰ আমোল মৌলোৱা গোন্ধ পোৱা যায়। প্ৰসাধনত শে'তা মুখে ধুনীয়া হৈ উঠে। ঠাইখিনি গুণ-চাপৰ, বাজ-কৰ্শাৰী-বোৰো গুণ-চাপৰ—তথাহুপাতে তেখেতসকলৰ গৃহীণীবোৰ মেজাজও' (৮৯-পৃ-'অলকালৈ চিঠি')।

বাজলাতাদোষ ডেকাৰ বচনাত প্ৰায়ে দেখা নাযায়। য'ত যিখিনি কথা কলে হয়, যি ভাবটো প্ৰকাশৰ কাৰণে যিখিনি কথা প্ৰয়োজন তাতকৈ যেন তেওঁ অকণো অধিক নকয়। কেতিয়াবা অলপ কথাতেই কল্পনাময় লহবিৰ অনেক ভাব প্ৰকাশ কৰি পেলায়; কেতিয়াবা উপমাৰাজনাৰে, কেতিয়াবা মাত্ৰ শুভা দুই-চাৰিটা কথাৰে। 'মোৰ চকুত চকুলোৰ যি ডাঙৰ টোপালটো পৰা পৰেই হৈ আছিল, তোমাৰ চিঠি পঢ়াৰ লগে লগে আনন্দৰ সিংহবত হয় চকুৰে পুনৰ তাক টানি ললে, নহয় বাস্প হৈ বাৰ্ণতৰ সন্ধানত সি উৰি গ'ল,' (অ: চি: ৫৬ পৃ:); 'এফালে তুমি আন ফালে ভেম, তুমিয়ে কোৱায়েন কোনটো মুগ্ধকৰ,' (অ: চি: ৫৮ পৃ:); 'পাৰিশ্ৰমিক হিচাপে যি টকা পোৱা যায়, পৰাধীনতা আৰু নিৰানন্দৰ ক্ষতিপূৰণ হিচাপে সি কম,' (অ: চি: ৭১ পৃ:); 'অসীমবৰণা কোনে মতে? অমন্তৰ বোৰি আৰ্হান এনে দিঠা লাগে কিয়? পৃথিৱীৰ সৰু এই জীৱনকণি হেলাৰঙে এৰি যাই এটা নিৰীকল্প সমাধিত নিজক নিমজ্জিত কৰিবলৈ কোনে এনে মধুস্ৰাবী কষ্টত মাতো? কাৰ সেই সুখ, কাৰ সেই ইঙ্গিত?' (অ: চি: ১৫৬ পৃ:)। এনেকুৱা ধৰণৰ।

মন্তব্য দিয়াত ডেকা আছিল এজন অধিতীয় ব্যক্তি। ওকালতিত কি কৰিছিল নাজানে, কিন্তু সাধাৰণ কথা-বতৰাত তৰ্ক উপস্থিত হলে প্ৰতিপক্ষক তেওঁ বশাল কট্টক্ৰমে যুক্তিত হৰুৱাই নিজৰ মতলৈ সহজে আনিব পাৰিছিল। সভাপতিৰ হস্ত

দিষ্টতে এবাৰ তেওঁ এইদৰে কৈছিল 'চিৰপূজা' কবিতাত নাৰায়ণে আছে-নাই, নাই-আছে আদি কিছুমান পুৰণি কথা কলে, বিয়াৰ বতাহ গাত লগা বাবেই হবপায় মুকুল কৰি দেৱীদাসৰ কবিতাই আন্ধি স্নৰ সলালে, অথচ ভাল নতুন সুৰো। তাত নাৰাঞ্জিল, খাছিয়া সাধুত শৰ্ম্মাৰ বিষয়ে কবলগীয়া একো নাই, 'কলা আৰু বিজ্ঞান'ত অতুলে ফাকি দিলে, আৰু তেওঁ সেই বিষয়ে আৰু অনেক কথা জনে ক'ব পাৰিবলৈহেঁতেন, নকলে'; (৬৯ তম বৈঠক, ছিলা মুকুল সঙ্ঘ ২।১৪৭)। অজ্ঞাত বিষয় বা ব্যক্তিৰ ওপৰত দিৱ্য মন্তব্যবোৰো সদায় তেওঁৰ তেনেকুৱা: বীক্ষণ, সমীক্ষা আৰু ব্যঙ্গ-বঞ্জিত। তেওঁ কৈছে—'ডাঙৰ ডাঙৰৰ কি চিন জানা?—নিজে নামি যোৱাৰ পিছত আন এজনৰ গাৰীৰপনা বেগ আৰু ঠেংখিকোপটো নমাই নিব লাগে' (৭ পৃ, যৎকিঞ্চিং)। 'তেওঁৰ চেহেৰাটো যদি সঁচাকৈয়ে মৰম-লগা, দেৱোপম, তেজন্তে তেওঁৰ অন্তৰাল নিশ্চয় ইমান কুটনীতি আৰু স্বাৰ্থপৰতাৰে ভৰা হব লাগিব যে স্কুমাৰ সৌন্দৰ্য্যধিনিয়ৱে তাত ঠাই নাপাই বাহিৰলৈ ওলাই আহিছে' (যৎকিঞ্চিং ১০ পৃ)। 'বন্ধু তুমি কাক বোলা?—যিসকলে সুবিধা পালেও তোমাৰ অহিত নকৰে' (যঃ ১৪ পৃ)। 'ডাঙৰ বিষয়াৰ লক্ষণ কি?—তোমাক বাটত দেখিলে চিনি নাপায়, মুখ তুলি নাচায়, কাষৰ চাপিলে হাঁহি কয়—কেনে আছা?' আকৌ 'নামটো দেখি কেনেকৈ কৰা—বমা বকৱা, চপলা ভট্টাচাৰ্য্য বেৱতী শইকীয়া—মতা বুলি?' (যৎকিঞ্চিং ১০ পৃ)। তেনেকৈ আকৌ 'প্ৰশ্ন—তিবোতাৰ পক্ষ ডেকাতকৈ বঢ়াবোৰ হেনো নিৰাপদ নহয়—তুমি বিশ্বাস কৰানে? উত্তৰ—তেওঁলোক যে ক'ত নিৰাপদ মই ভাবি নাপাও। শামুকৰ দৰে নিজৰ খোলাৰ ভিতৰত মন আৰু দেহে সঘৰণ

নকৰিলে—সকলো কাউবীয়ে খুটিয়াব, বঢ়া হওক, ডেকা হওক' (যঃ ২৪ পৃ)। 'প্ৰঃ—জনা যায় যে প্ৰাথমিক চৰকাৰে নিজৰ দেশৰ মাহুৰ বিজ্ঞাবুদ্ধি বা দক্ষতাৰ ওপৰত বেছি বিশ্বাস নাৰাখে—হয়নে? উঃ—নীলবৰ্ণ শৃগালৰ কথা তুমি পঢ়া নাই জানো—খিয়াল যদি বহা হয়, স্বজাতিৰ ওপৰত বিশ্বাস নথকা প্ৰকৃতিগত' (যঃ—২৫ পৃ)। আৰু 'আমাৰ দেশী বিষয়াসকলে বৰমূৰীয়াসকলক দেখা কৰিবলৈ টান পায়। অনা-অসমীয়া সবহভাগ বিষয়াই সজীক আহি দেখা কৰে। পৰম্পৰা কাষত হৰাৰ এটা সন্দোহন মন্ত আছে তুমি স্বীকাৰ কৰিবা নিশ্চয়' (যঃ—৩৬ পৃ)।

ডেকাৰ গুহুতীয়া মন্তব্যবোৰৰ পৰাও সদায় বুদ্ধি, মেধা আৰু প্ৰত্যুৎপন্নমতিত্বৰ কিৰিভতি ছিটিকি ওলায়। এইবোৰ অভিজ্ঞতা-সঙ্গ সত্যৰ ওপৰত সুপ্ৰতিষ্ঠিত কিন্তু সবস আৰু সূৰ্য্যবোধ। তাৰে ছই একোটা, যেনে, 'প্ৰশ্ন—তুমি দেখো নিজে ক'ব সৌন্দৰ্য্যবিদ বুলি পৰিচয় দিয়া, পিছত কেবী ছোৱালীজনী বিয়া কৰালা কিয়? উঃ—সেইখিনি কথাকে মুৰুঞ্জিলা—ছোৱালীৰ চকুৰ এটা টিপতে তোমালোক বলিয়া হোৱা, মোৰ পৰিবাৰৰ এটা চকুত টিপ সদায় লগোৱা থাকেই' (যঃ—১৮ পৃ)। 'প্ৰঃ—মদ, মাইকী সোণ—এই তিনিবিধ বস্তুকে মাহুৰে নিন্দা কৰে, অথচ এইবোৰৰ প্ৰতি মাহুৰে ধাউতি কৰা মুক্তনো কিয়? উঃ—আন হওক নহওক, ইয়াৰ এটিও নপচে বা বাঁহি নহয়, ই এটা কম গুণ জানো?' (যঃ—৪০ পৃ)। 'প্ৰঃ—মাহুৰে নৰিয়াত পৰি ভাল হোৱাতকৈ নপৰাকৈ থকা ভাল, এইটো মোৰ মনে সাধু উক্তি, আপুনি কি কয়?' উঃ—পিছে সকলো ক্ষেত্ৰতে নহয়, প্ৰেমত নপৰাতকৈ পৰি উঠা ভাল' (যঃ—৪২ পৃ)। 'প্ৰঃ—খেল বা দৌৰত কোনোবা ছোৱালী পৰি

গলে কিছুমান ল'ৰাই কিয় কিৰিলি পাৰি উঠে? উঃ—তেওঁলোকৰ গাত থকা বাম্বৰটোৱে পকা কল সব বুলি ভাবে' (যঃ—৫২ পৃ)। ইত্যাদি। 'অলকালৈ চিঠি', 'যৎকিঞ্চিং'—ডেকাৰ এই চয়োধন কিতাপ অসমীয়া সাহিত্যৰ দুটি দিকত দুটি নতুন প্ৰদীপ। 'চিন্তা' নামৰ এখন পত্ৰোপস্থাস ইতিপূৰ্বে অসমীয়া সাহিত্যত ওলাইছিল যদিও, 'অলকালৈ চিঠি'—চিন্তাৰপৰা ভাবে-ভাবাই সম্পূৰ্ণ পৃথক বস্তু। 'অলকালৈ চিঠি'ৰ উত্তৰ সৰুপে আৰু এখন তেনে ধৰণৰ ধৰণৰ উপস্থাস লিখাৰ পৰিকল্পনা এটি তেখেতে এদিন আমাৰ আগত কথা-প্ৰসঙ্গত কৈছিল। সেই বিষয়ে হাতে-লিখা অৱস্থাত তেখেতে যদি কিবা এৰি থৈ গৈছে—আমি গম নাপাওঁ। 'অলকালৈ চিঠি' যেনে পত্ৰোপস্থাস শ্ৰেণীৰ এটি নতুন ফুল, 'যৎকিঞ্চিং' বোলা পুস্তিকাখনিও সেইদৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি নতুন বস্তু, চুটি মন্তব্যৰ এটি বসাল বহুধা বা গুহুপাক। পঢ়িলে তাক এবিধ নোৱাৰি—শেষ কৰিবলৈ মন যায়। এক্ষৰাৰ যথবীয়াই সেই দেখিয়ে হব পায় পঠকসকললৈ সাত আঙুলীয়া চুটি-মুটি পাতনিখনিত এইদৰে কৈছে

—বোলে 'যেন একেবাৰতে কিতাপখন শেষ কৰিবলৈ চেষ্টা নকৰে, দৰব চোকা আছে, একে ঘোটেতে খালে মূৰত ধৰিব পাৰে, বিশেষকৈ যদি কুমলীয়া হয়'। কথাটো মিছা নহয়।

ডেকাৰ চুটি গল্প সম্বন্ধেও মুঠে ইয়াকে কোৱা যায় যে দুখীয়া-নিচলাৰ নিষ্পেষিত জীৱনে তেওঁক বৰকৈ আকৃষ্ট কৰিছিল। এইসকলৰ জীৱনৰ একোটি কৰুণ কাহিনী তেওঁৰ প্ৰায়বোৰ গল্পৰে বিষয়-বস্তু। ছটামি-ভণ্ডামি, শঠতা সোবোপালিৰ মাজেদিও দৈৱবলত হোৱাৰ দৰে কিছুমান লোকৰ কেনেকৈ জীৱনত উন্নতি হয়—তাবো চিত্ৰ তেওঁ আঁকিছে। ব্যক্তি আৰু সামাজিক জীৱনৰ দোষ-ক্ৰটিবোৰ দূৰ কৰি কেনেকৈ এখন সুস্থ আৰু মঙ্গলকৰ সমাজ গঢ়ি তোলা যায়—গল্পবোৰবো মূল লক্ষ্য আছিল সেয়ে। কি গল্প, কি বচনা সকলোৰে বৰ্ণনা-চিত্ৰবোৰ তেওঁৰ আছিল নিখুঁত, নিত্যাঁজ আৰু আকৰ্ষণীয়। তেখেতৰ বচনাত 'বঢ়াই-ঠাটাই', 'ধাই', 'ধাব ধৰা', 'কোলাই বোকাই লৈ ডাঙৰ কৰ'—এনেবোৰ শব্দ যোজনাব সুন্দৰ প্ৰয়োগো মন কৰিবলগীয়া।

গীতি-কবিতা মলিন বব্বা : এটি সাক্ষাৎ

শ্রীকান্তপ্রসাদ কাকতি

১৯৬২ চনৰ ২৮ আগষ্ট । মঙ্গলবাৰ ।
আবেলিৰ সোণালী ব'দে বন বিবিধত সোণ-
গুৰি চটিয়াই দিছিল । ...

গীতি-কবিতা মলিন বব্বাৰেৰু লগ পাবৰ উদ্দেশ্যে
পদূলিৰ জপনা মেলি সোমাই গৈছিলোঁ ।

তেখেতৰ সাত বছৰীয়া লৰাটোক শুধিলো :
“দেউতাবা আছে ঘৰত ?

: হয় আছে, বহক !”

মনটো ভাল লাগি গল । অলপ পাচতে হাঁহি
হাঁহি ওলাই আহিল তেখেত । এই যুধু হাঁহিটো
মই তেখেতৰ মুখত আগতেও দেখিছোঁ । মোৰ
সম্মুখৰ চকীখনত তেখেত বহিল । মনটো মোৰ
কথা শুনিবলৈ উচিচিটাই আছিল । মই মোৰ
আচল উদ্দেশ্য বজাই ক'লোঁ । তেখেতে পুনৰ
হাঁহিলে । হাঁহিটোত যেন বহুত কথা লুকাই
আছিল ।

॥ মই ঈশ্বৰ-বিধাসী ॥

এই প্ৰথমে শুধিলো : আপোনাৰ গীতত
সদায়া ধ্বনিত হয় সাংবেদনশীলতা । জীৱনৰ তেনে
কোনো বিশেষ অভিজ্ঞতা আছে নেকি আপোনাৰ ?
তেখেতে উত্তৰ দিলে—“মই ঈশ্বৰ-বিধাসী । ...মই
ভাবো ঈশ্বৰেই সকলো কৰায় । —গাবাবোৰ মই
কিয় লিখোঁ, নিজেই কব নোৱাৰোঁ । কিন্তু লিখোতে
মোৰ কল্পনাৰ ভাবসামান্য হেৰাই নেযায় ।”

তেখেতে ক্ষুদ্ৰক ধমকি ব'ল । মই মুখলৈ
চাই ব'লোঁ । তাৰ পাচত পুনৰ কলে—“সকলো
মাষ্ট্ৰকে মোৰ আপোন যেন কলে । মাষ্ট্ৰ আৰু

মাষ্ট্ৰহৰ মাজত জাতৰ প্ৰাচীৰ সাজিব খোজাটো মই
বলিয়ালি বুলি ভাবোঁ । মই বিশ্বাস কৰোঁ—পৃথিৱীত
জাতি মাত্ৰ এটা আছে, সেয়ে মানৱ জাতি ।”

মই তেখেতৰ মনৰ দিগন্তৰ বিশালতা দেখি
মুগ্ধ হৈছিলোঁ । বৰ অক্ষম হৈছিল তেখেতলৈ ।

॥ গীত বচনাৰ প্ৰেৰণা ॥

মোৰ দ্বিতীয় প্ৰশ্ন আছিল : “বাক, আপোনাৰ
কিহে প্ৰথমে গীত লিখিবলৈ প্ৰেৰণা যোগাইছিল ?”

“১৯১৮ চনত এম্-ডি পঢ়ি থাকোতে বব্বীজ
নাথ ঠাকুৰৰ এখন জীৱনী পঢ়িছিলোঁ । এট
পুথিখনে মোক বৰ প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল । কাৰণ,
এই পুথিখন পঢ়ি মোৰ ধাৰণা হ'ল যে, বব্বীজনাথে
বঙালীত গীত লিখি “নোবেল প্ৰাইজ” পালে—আমি
কিয় নোৱাৰিম ? তেতিয়াই মোৰ চিন্তাধাৰা গীতি-
মুখী হ'ল ! ...

॥ “সপোনত বব্বীজনাথ” ॥

...“মই সপোনত দেখিলো বব্বীজনাথক ।
তেওঁ দিলে মোৰ শিৰত আশীৰ্বাদ আৰু মালা ।
মন মোৰ নাচি উঠিল ।”

কথাৰ মাজতে প্ৰশ্ন কৰিলো : “বাক, আপুনি
আগতে গীত গাইছিল নেকি ?”

তেখেতে হাঁহি হাঁহি ক'লে : “এহ, সেইবোৰ
বহুত কথা বৃথা ছা ।”

মই ক'লো : বাক কওকোনো শুনে । ...
“বন দেৱী যত সখী”... : “কাহানিলাগিল কালি”... ॥

—“মই প্ৰথমে ছুটা গান শিকি গাইছিলো ।

গীতি-কবিতা মলিন বব্বা : এটি সাক্ষাৎ

১৫৩

সেই ছুটা গান হৈছে, ‘বনদেৱী যত সখী বনত আমি
নাচিছো’ আৰু ‘কাহানি লাগিল কালি...’ মই এই
গান এদিন হাৰশনিয়মত জুলি গাই থাকোতে
দেউতাই শুনি বৰ মৰিয়ালে । গান গাবলৈ মই
তেতিয়াই বাদ দিলো । কিন্তু লিখনি মোৰ বন্ধ
নহল । কঠৰ শ্বৰ আহি যেন বলমৰ আগেদি
বাগৰি পৰিল !”...

: বব্বীজনাথৰ কিছুমান গীত আনি মোক
বন্দেদেশৰ ব্ৰজেশ্বৰনাথ বন্দোপাধ্যায়ে দিছিল । এই
গীতবোৰ পঢ়ি মই নতুন নতুন গীত লিখিবলৈ
প্ৰেৰণা পাইছিলো । মই বহুত গীত লিখিলো,—
এতিয়াও লিখি আছে ।”

মোৰ তৃতীয় প্ৰশ্ন আছিল : ‘আপোনাৰ গীত-
বোৰ আমি দেখাত প্ৰায় ভাগেই ব্যক্তিকেন্দ্ৰিক ।
জন-জীৱনক আপোনাৰ গীতে স্পৰ্শ কৰা নাই
কিয় ?’

তেখেতে তলমুৰকৈ ক্ষুদ্ৰক বৈ ক'লে : “হয়,
মোৰ গীত প্ৰায়বোৰেই ব্যক্তিকেন্দ্ৰিক । জন-
জীৱনক চুই যোৱা গীত মই বচনা কৰা নাই । মোৰ
বল্পনাৰ চকী গৰাকীৰ কপটো হেৰাই যোৱাৰ
ভয়তে মই তেনে গীত বচনাত মন দিয়া
নাই !”...

— কথাবাৰ কৈ তেখেতে অকইমান হাঁহিলে ।
মই মন কৰিলো, তেখেতৰ গাল-মুখ বজা পৰিছে ।
মই ভাবিলো, হয়তো জীৱনৰ এৰি অহা স্মৃতিয়ে
তেখেতক আমনি কৰিছিল ।

॥ গীতৰ ছন্দ ॥

তেখেতৰ গীতৰ ছন্দ সম্পৰ্কে সোধা এটা প্ৰশ্নৰ
উত্তৰত তেখেত কৈছিল : “ছন্দ সম্পৰ্কে বিশেষ ক'ব
নোৱাৰো । মোৰ গীতবিলাকত ছন্দই আহি নিজেই
ধাৰা দিয়েহি ।”

তেখেতৰ এই উত্তৰে মোক বব্বীজনাথৰ

“আবৰ্জন”কবিতাৰ ছটি শাৰীলৈ মনত পেলাইছিল :
“শ্বৰ আপোনাবোৰে ধৰা দিতে চাহে চন্দে ।
ছন্দ কিবিধা চুটে য়েতে চায় শ্বৰে ॥”

মলিন বব্বা সচাকৈয়ে ভাৱশক্তি কৰি ।
তেখেতৰ কল্পনাৰ প্ৰখৰতা তীব্ৰ । নৱকান্ত বক্ৰাৰ
এটি কবিতাৰ উত্তৰত তেখেতে গীত এটি লিখিছে ।
গীতটিৰ প্ৰথমৰ কবিতো হৈছে—

“অ' অলকানন্দা অ'—

তোমাৰ খোপাত নেপালো বিচাৰি

আবেলি আবেলি পোছা ।

তথাপি তোমাৰ কপত স্কৃতিছে

কবিতাৰ মধুছন্দ ॥”...

অৱশ্যে বব্বাৰেৰুৰ শেহতীয়া গীতবোৰত ঈশ্বৰ-
ধৰ্মী আৰু সমাজ সংস্কাৰৰ ভাৱ এটা দেখা যায় ।

॥ গীতি-কবিতায়েই নহয়, ঔপন্যাসিকো ॥

গীতি-কবিতা মলিন বব্বাই অকল গীতেই বচনা
কৰা নাই । উপন্যাস বচনাতো তেখেতৰ হাত
আছে । “লালাকাৰ বেধা খেদি” তেখেতৰ প্ৰথম
প্ৰকাশিত উপন্যাস । আন এখন উপন্যাস “মি
হাজৰীকা” প্ৰকাশৰ পথত । ইয়াৰ বাহিৰেও “মাষ্ট্ৰ
যেতিয়া ছুখায়া হয়”, “দেবা: ন জ্ঞানন্তি”, আদি
উপন্যাস অপ্ৰকাশিত অৱস্থাত পৰি আছে ।
তেখেতৰ কেবাখনো পুথি ‘পুথিঘৰত’ সাৰক্ষিত (৫)
হৈ আছে বুলি জনা গৈছে ।

—“কেৱল টকাৰ বাবে”... ॥

তেখেতৰ এখাৰ কথাই মোক বৰ দৃষ্টি দিলে
অশ্বতৰ । সেয়া হৈছে, “বহু কিতাপ মই টকাৰ
বাবে বিক্ৰি কৰিলো । কি কবিতা, জীয়াই থকাৰ
মোহে মোক তেনে কৰিবলৈ বাধ্য কৰিছিল ।...
—এটা ছমুনিয়াহ ওলাই আহিল তেখেতৰ ।

তেখেতৰ প্ৰথম কবিতা প্ৰকাশ হয় যোৰহাট
নৰ্দাল স্কুলৰ আলোচনী “প্ৰভাত”ত । ইয়াৰ বাহিৰে

“ঘব-জ্যেউতি”, “জন-বাণী”, “আসাম-হিতৈষী”, “বীহী”, “গাৱলীয়া”, “সমবায়”, “অকণ”, “আৱাহন”, “অসমী আই”, আদি কাকতত তেখেতৰ কবিতা প্রকাশ হৈছিল। বৰ্তমানও “বামধেম”, “আকাশী-গঙ্গা” আদিত তেখেতৰ কবিতা প্রকাশ হৈছে।

॥ জন্ম ॥

এইজন্য গীতি-কবিৰ জন্ম হয় ১৯০৬ চনৰ পহিলা জাম্বুদ্বীপৰ দিনা নগাৱৰ পৰা চমাইল দূৰ বৰজহাত। দেউতাক এজন মহাশক্তি লোক আছিল। তেখেতেই দেউতাকৰ প্ৰথম সন্তান আছিল। সৰুৰে পৰা তেখেতে নগাওঁ চহৰত থাকি শিক্ষা লাভ কৰিছিল। ১৯২০ চনত এম-ভি পাছ কৰি ১৯২১ চনত নগাওঁ চৰকাৰী হাইস্কুলত নাম লগায়। তাৰ পিছু বছৰ স্বাধীনতা-ত্যাগ-আন্দোলন আৰম্ভ হয় আৰু তেখেতে তাত জঁপিয়াই পৰে।

॥ মৃত্যু ॥

১৯৬২ চনৰ ৬ ডিচেম্বৰ আবেলি ছই বজাত

মলিন বৰাই চিৰ সুন্দৰৰ বাজালৈ যাত্ৰা কৰিলে। সেয়া যেন তেখেতৰ মৃত্যু নহয়! কাৰণ কবিতা নিৰ্ভৰ ভাষাত :

“জীৱন মৰণ একেই কথা,
ময়্যাত মাথোন ওপজে ব্যথা।”

কবি বৰাদেৱে জীয়াই থকাৰ বাবে আজীৱন নিষ্ঠুৰ সংগ্ৰাম চলাই গ’ল। জীৱনক গান আৰু ফুলেৰে সজাবলৈ বিচৰা মলিন বৰা এদিন ভাগবি পৰিল। হাতৰ কলম কঁপি উঠিল। কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ ভাষাৰে ক’বলৈ গলে,—মলিন বৰা জীৱনত বাস্তৱ আৰু কবি-জীৱনৰ সন্ধি কোনো দিনেই হৈ মুঠিল।...

নিশাৰ শেৱালি ফুলৰ দৰে হেৰাই যোৱা এই জনা গীতি-কৱিক আমি সশ্রদ্ধ প্ৰাণে জনাইছোঁ। অসমৰ সাহিত্য আৰু কলামৌদী বাইজে নিশ্চয় মলিন বৰাক মনত ৰাখিব। কবিৰ নিৰ্ভৰ ভাষাতে ক’বলৈ হলে, ‘প্ৰতি ফালনতে বকুল বনত মোকো পাবা প্ৰিয় দেখা—’।...

ববীশ্ৰনাথ আৰু অসমীয়া সাহিত্য

শ্ৰীযজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা

চাপৰিলেও মেঘ নেৰায়। সাংস্কৃতিক জগতৰ বিশ্বব্যাপী প্ৰভাৱৰ পৰাও জীয়া মাহুহ হাত সাৰিব নোৱাৰে। অসমীয়া সাহিত্যৰ ওপৰত ববীশ্ৰনাথৰ প্ৰভাৱ পৰাটো অতি স্বাভাৱিক কথা আৰু ই অসমীয়া মন-প্ৰাণৰ সজীৱতাৰ নিভুল লক্ষণ।

মধ্যযুগৰ ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক সাহিত্য ঘাইকৈ দেৱতাপ্ৰধান, মাহুহ প্ৰধান নহয়। বৈষ্ণৱ

সাহিত্যত বা শাক্ত সাহিত্যত সম্প্ৰদায় বিশেষৰ উত্ৰকথা আছে, মাহুহৰ মানৱীয় মৰ্মকথা অতি অল্পহে আছে। থাকিলেও সি পোনপটীয়া নহয়। যুগোপায়ী শিক্ষা-সভ্যতাই এই মাহুহ-প্ৰধান সাহিত্যৰ প্ৰতি কঠি ভাৰতীয়-মনত বহাই দিলে। প্ৰাদেশিক সাহিত্যৰ ভিতৰত বজ্জাৰাতে জয়কয়ে এই নতুন কঠি তুলি কবিতাৰ পৰা সাহিত্য ৰচনা হয়।

মাইকেলৰ মেঘনাধৰ কাব্যৰ বিষয়বস্তু সম্পূৰ্ণ ভাৰতভূমি, কিন্তু তাৰ প্ৰকাশ আৰু প্ৰকৃতি সম্পূৰ্ণ পশ্চিমীয়া। ই যেন পুৰণি পাত্ৰত নতুন পানীয়া। কোনো এজন কবিয়ে এঠাইত কৈছে বোলে কংসৰ সভাত কৃষ্ণৰ প্ৰবেশ হোৱাত কংসৰ গায়নে অন্ধলিতে গোবিন্দৰ গীত গাইছিল। মাইকেলৰ কাব্যখনত কিন্তু বামৰ বন্দনা নাই, বাৰণলৈহে সহায়ভুক্ত।

মাইকেলে আৰম্ভ কৰা আৰু বন্ধিমচন্দ্ৰই বহল কৰা নতুন বঙ্গালী সাহিত্যত ববীশ্ৰৰ মাৰ্গভেদম সৃষ্টি আহি যোগ হল। ববীশ্ৰৰ সাহিত্য প্ৰতিভা সঙ্গীত, কাব্য, গল্প, প্ৰৱন্ধ আদি বিচিত্ৰ বেণেৰে প্ৰকাশ পালে—এই সাহিত্য যিদৰে ভাৰতীয় সাহিত্য, সেইদৰে বিশ্বসাহিত্যও। বঙ্গালী ভাষাৰ প্ৰকাশিত শক্তিৰ মাহাত্ম্য জগতত স্বীকৃত হল। বিষ্ণুৰ বাহন হোৱাত যিদৰে গৰুড়ৰ মাহাত্ম্য, উচ্চ সাহিত্যৰ মাধ্যম হলেও সেইদৰে ভাষাৰ গৌৰৱ।

বঙ্গালী সাহিত্যই আধুনিক যুগত স্বীকৃত লাভ কৰাত ভাৰতৰ আন আন প্ৰাদেশিক ভাষামহুহৰো ভবিষ্যতৰ আশা উজল হৈ পৰিল। ভাৰতৰ আঞ্চলিক ভাষাবিলাকলৈ ববীশ্ৰনাথৰ ঘাই অৱদান হ’ল এই প্ৰেৰণাই। যুগৰ সজ্ঞাত, পাশ্চাত্যে জগতৰ আদৰ্শ আৰু প্ৰভাৱত ভাৰতীয় সকলো প্ৰদেশে লোকেই সাহিত্য-প্ৰচেষ্টা আৰম্ভ কৰিছিল। বৰশ্ৰনাথৰ আবিৰ্ভাৱ নোহোৱা হলেও এই পৰিবৰ্তন ঘটিলহেঁতেন কিন্তু বিশ্বসাহিত্যৰ দৰবাৰত ববীশ্ৰৰ সমাদৰ-সন্মান লাভ হোৱাত ভাৰতীয় সাহিত্যকসকলৰ কুঠাবোধ দূৰ হল, দ্বাৰতদোষ আঁতৰিল।

ববীশ্ৰৰ অন্ত্যায়—‘যেচন সুৰপৰকাশ’। তেওঁৰ প্ৰতিভাৰ জ্যোতি চটুদিশে বাগবিল—তেওঁৰ গীত-কবিৰ গুণ’ বহুদূৰ বিয়পি গৈ

লৌহিত্যৰ ছয়ো ‘কাল’ৰ কবিৰ মাজতো যে অতিপনি তুলিবই ই অতি স্বাভাৱিক।

পশ্চিমীয়া সংস্কৃতি-সাহিত্য আৰু প্ৰাচীন কাব্য-কাহিনী আৰু দৰ্শন-পুৰাণৰ উদগনিত ভাৰতীয় আধুনিক সংস্কৃতিৰ উদ্গেৰ। ভাৰতৰ সকলো অঞ্চলেই কম বেচি পৰিমাণে এই নতুন জাগৰণৰ স্পন্দন অনুভৱ কৰে। শিক্ষা-সংস্কৃতি, ধৰ্ম-ৰাজনীতি আৰু সাহিত্য-কলাবিজ্ঞা সকলেতে এই স্পন্দনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। সাহিত্য-সঙ্গীতৰ বিচিত্ৰ প্ৰকাশ ববীশ্ৰনাথৰ কবিকৰ্মত অতি স্পষ্ট আৰু উজল হৈ প্ৰকাশ পায়।

অসমীয়া তথা ভাৰতীয় বিভিন্ন সাহিত্যত যি পৰিবৰ্তন হয়, সি কালগুৰুৰ (Zeitgeist) প্ৰভাৱ হলেও, ববীশ্ৰনাথৰ ব্যক্তিগত প্ৰভাৱে স্পষ্ট। অসমত বৰ্তমান শতিকাৰ দ্বিতীয়-তৃতীয় দশকত কেইবাগৰাকী কবি-সাহিত্যিক ববীশ্ৰনাথৰ ৰচনাৰ প্ৰভাৱৰ পৰিচিত সোমায়। এই কেইগৰাকীৰ মাজত শ্ৰীৰত্নকান্ত বৰকাকতী, শ্ৰীমতী নলিনীবালা দেৱী, শ্ৰীমুখ্যকুমাৰ ভূঞা, ভটগৱতী প্ৰসাদ বৰুৱা, শ্ৰীপাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা আদি উল্লেখযোগ্য। কোনো কোনো নবীন ববীশ্ৰ-প্ৰেমীয়ে কবিতা হাতৰ আৰৰ সাজপোছাক, দীঘলচুলি আৰু খোজ কাটোৱা অলুকাৰণ কৰিছিল।

ভাল্পন্যাসীৰ বেজুৰা ডাঙৰীয়াই ১৯০২ চনত ৰচনা কৰা ‘সখি কোনেনো বজাৰ’ গানটিয়েই অসমীয়ালৈ অলুকাৰ কৰা প্ৰথম অসমীয়া কবিতা বুলি অহমান হয়। এই গানটি প্ৰথমে বীহীত (ৱিতীয় বছৰ) ওলাইছিল আৰু পাচত ‘কদম কলিত’ চপা হৈছিল। বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াই ‘কদমকলিত’ ববীশ্ৰনাথৰ মূল কবিতাটিৰ কথা আধাৰে উল্লেখ কৰিছে। ‘ক’ড়ি ও কোমল’ত

এই গানটি আছে আৰু পাঠকসকলে মূল আৰু
বেজবন্ধাৰ অল্পবাদ মিলাই চাব পাৰে।

বাৰ্শি

ওগো শোনো কে বাক্যায়।

বনমূলেব মালাৰ গজ বাৰ্শিৰ তানে নিশে যায়।

.....(ববীন্দ্র বচনাবলী,

জন্ম শতবাৰ্ষিক সংস্কৰণ ১ম খণ্ড, পৃঃ ১৭৬)

শ্রীবক্তাকান্ত বৰকাকতীৰ ববীন্দ্রনাথৰ স্পষ্ট

প্ৰভাৱ দেখা যায়, কিন্তু সেইবুলি বৰকাকতীৰ
মৌলিকতা য়ান হোৱা নাই। ইংৰাজী সাহিত্যৰ
পাঠকসকলে নিশ্চয় জানে ইংৰাজ কবি গ্ৰেৰ
ওপৰত মিন্টনৰ প্ৰভাৱৰ কথা; মিন্টনৰ প্ৰভাৱ
পৰা সত্ত্বেও গ্ৰেৰ বিশিষ্টতাৰ অলপো হানি হোৱা
নাই।

মিষ্ট্ৰিচিজ্‌ ম বা অতীন্দ্রিয়বাদ, অতীত ভাবতৰ
'বহুযুগেৰ ওপৰ হতে' উটি অহা স্মৃতি আদি
ববীন্দ্রনাথৰ বিশিষ্টতাবোৰৰ প্ৰভাৱ অসমীয়া
কবিতাত কেনেদৰে পৰিছে তলৰ উদাহৰণ কেইটাব
পৰা ধৰিব পাৰি।

জোনালি নিশাৰ মৃদলমলয়া বৈ

তোমাৰ বাতৰি কাণে কাণে গল কে।

অভিসাৰ তৰ আকুলিত সমীৰত

জোনাক ৰূপালি সানিঠৈ বয়ানত।

বকুল তলেৰে তোমাৰ চৰণ ধানি

শুনিলো মধুৰ বৃপুৰৰ বিগিজিনি।

(নলিনীবালা দেৱী)

'টোপনি মগন বিশ্বৰ কোলাত

সজাগ বীণাটি বালে

.....

সাৰ পাই দেখো চন্দন সুবাস

আমোলা মোলাই গাত'।

(নলিনী দেৱী)

'নোকোৱা কথা নোগোৱা গান

নোটোকা চকুৰ পানি'।

(ভগৱতী প্ৰসাদ বৰুৱা)

'তোমাৰ পূজাত লাগে বুলি

ছথৰ জুইত দহি পুৰি

কেঁচা সোণৰ বৰণ পোৱা কলিজাটি লঠ'।

(পাৰ্শ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা)

'মনত পৰেহি কোনোবা পুৰণি

জোনাকী বিহৰ বেথা,

মাঠে মালতী ফুলৰ আঁৰত

গোপনে মিলন কথা'। (")

'নেলাগে উভতি চাব যোৱা আঁতৰি

মাতিলো তোমাক মই মিনতি কৰি'

এই চুশাবী শুনিলেই মনত পৰিব

গগনে গৰজে মেঘ ঘন বৰষা

কূলে একা বসে আছি নাচি ভবষা।

(ববীন্দ্রনাথ ঠাকুৰ)

ভাষা, চন্দ, আধ্যাত্মিক পৰিপুষ্টি—এই সকলো

প্ৰকাৰে ববীন্দ্রনাথে প্ৰাদেশিক সাহিত্যসমূহক

সমৃদ্ধ কৰিছে।

চম্বাৰচেট মমৰ কলা-কৌশল

শ্রীপ্ৰহীণ কুমাৰ

কোনো গ্ৰন্থকাৰৰ লিখাৰ অভ্যাস বা তেনে
কোনো ভিত্তিকা দুই এটি কথাৰ বিষয়ে গম পালে
তেওঁৰ গুণযুগ্ম পঢ়ুৱৈ সকলৰ চকু খিৰ হয় আৰু
সেই লেখকৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা কমি যায়; বৰমঞ্চৰ
ভিত্তিকা কথাবোৰ বৰকৈ সদৰি কৰি ফুৰিলে
অনেক সময়ত প্ৰয়োজনকৰ যশস্তা আৰু জনপ্ৰিয়তা
বাচক চাৰি টুটেহে। এবাৰ ইংৰাজ ঔপন্যাসিক
এণ্টনি ট্ৰলপে (Antony Trollope) কৈছিল
বোলে, তেওঁৰ এটা চকু খড়ীত বাৰি তেওঁ কিতাপ
লিখে। পঢ়ুৱৈসকলক তেনেদৰে বিখাসত লোৱাৰ
কলত ট্ৰলপৰ জনপ্ৰিয়তা বহুতখিনি কমি গৈছিল।
চম্বাৰচেট মমেণ্ড (Somerset Maugham)
শ্বীকাৰ কৰিছে যে তেওঁ অভ্যাসৰ কাৰণেহে লিখে,
আৰু তাতোকৈ বেয়া কথা যে বাস্তৱ জীৱনৰ পৰাই
তেওঁ গল্প-উপন্যাসৰ বিষয়বস্তু আৰু চিত্ৰসমূহ
সংগ্ৰহ কৰে। এনেকৈ কোৱাৰ কলত লিখক-
হিচাবে তেওঁবো খ্যাতি মাজতে কিছু মান পৰিছিল
আৰু তাৰ প্ৰভাৱ এতিয়াও মাৰ যোৱা নাই।

কিন্তু অল্পসংস্থানৰ কাৰণে যিসকলে লিখে
তেওঁলোকৰ কেইজনে বাক জীৱিকাৰ এই
ব্যৱসায়ী দিশতো উলাই কৰি চলে। ডিকেন্সৰ
উপন্যাসসমূহ ছোৱা ছোৱাতকৈ ওলাইছিল আৰু
তেওঁ প্ৰকাশকৰ সুবিধাৰ নিমিত্তে সেইবোৰ খণ্ড
খণ্ডকৈ লিখিছিল। চম্বাৰচেট মমেণ্ড বিখ্যাত
ক্ৰান্তবৰিড ডাৰউইনৰ আৰ্হিত নিজকে গঢ়ি
চুলিছিল। ডাৰউইনে নিতৌ তিনি ফুটাকৈ
লিখিছিল।

লেখক হিচাবে চম্বাৰচেট মমৰ মনোবৃত্তি অৱশ্যে
বেচি ধৰণৰ ব্যৱসায়ীমূলত বুলি কৰ লাগিব।
তেওঁৰ কলমৰ স্পৰ্শত একোখন অসাৰ্থক উপন্যাস
বা নাটকে পুনৰ সাৰ্থক ৰূপ পাইছে। লোকচানক
ঘূৰাই লাভত পৰিণত কৰিব পৰা এনে দক্ষতা
ব্যৱসায়ীসকলৰ মাজতহে দেখিবলৈ পোৱা যায়।
নাটক হিচাবে 'দি এক্সপ্ল'ৰাৰ' (The Explorer)-
খন বিশেষ সফল হোৱাৰ আশা নেনেদেখি তেওঁ
সেইখনকো আকৌ একে নাম দি উপন্যাস আকাৰত
লিখি উলিয়ালে। মমৰ চিন্তা, কেনেকৈ সৰ্ব-
সাধাৰণ পাঠকবৰ্গৰ মন যোগাব পাৰি।
এমুঠি চিন্তাশীললোকৰ সানুবাৰতে তেওঁ সন্তুষ্ট
থাকিব পৰা নাই, আৰু তেনে লোকৰ মতামতৰ
ওপৰত তেওঁৰ বিশেষ আস্থা থকাও দেখা নাযায়।

বহুতে অভিযোগ কৰে যে মমে হেনো তেওঁৰ
লিখনিত বাস্তৱ নৰনাৰীৰ কথা সুসুৱাইছে। ই
এক গুৰু অভিযোগেই আৰু ইয়াৰ সত্যাসত্যতাৰ
বিচাৰ ব্যাপক ধৰণৰ হোৱা উচিত। 'কেক' এণ্ড
এল' (Cakes and Ale) প্ৰকাশ হোৱাৰ পিছত
মাথুহে কোৱাফুই কৰিবলৈ ধৰিলে বোলে, তাৰ
ঠটি চৰিত্ৰ এডৱাৰ্ড ড্ৰিফিল্ড (Edward Driffield)
আৰু এলবয় কীয়াৰ (Alroy Kears) টমাচ হাৰ্ডি
আৰু হিউ ৱাল পোলাৰ বাহিৰে আন কোনো নহয়।
'দি মুন এণ্ড চিল্পেপেঞ্জ (The Moon and
Sixpence)-অৰ চাৰ্লচ স্ট্ৰিকলেণ্ড (Charles
Sturckland) বিখ্যাত ডিক্ৰিফিল্ডৰ পল গীণা বুলি
মাথুহে তুলালিকে ঠাৱৰ কৰিলে। 'দি পেইটেড

ভেইল' (The Painted Veil) প্রকাশ হোৱাৰ পিছত মমৰ আৰু দুবৰস্থা হ'ল। তাৰে কোনো চৰিত্ৰবিশেষৰ আলম লৈ তেওঁৰ ব্যক্তিগত কথা লিখিছে বুলি অভিযোগ কৰি এজন মানুহে মমৰ বিপক্ষে মতদান তৰিলে। মুঠত কেউপিনে মানুহে বুৰু-বাৰা কৰিবলৈ ধৰিলে বোলে এই লিখকজনে মানুহহুহুৱৰ লগত বৰকৈ মিলানিছা কৰি ফুৰে আৰু তেওঁলোকৰ কথাকে কিতাপত লিখে।

উল্লেখযোগ্য ঐতিহ্য

পিছে এই ব্যৱসায়ত মম অকলশৰীয়া নহয়, তেওঁৰ আগতেও বহুতো লিখকে একে বৃত্তিকে অৱলম্বন কৰিছিল। ফৰাচী লিখক বালজাকে (Balzac) সদায় হাতত নোটবুক এটা লৈ ফুৰিছিল আৰু কিবা ঘটনা আদি ভাল লাগিলে ততালিকে তাক বহীত টুকি থৈছিল। কেতিয়াবা আকৌ তেওঁৰ বচনাত বৰ্ণনা লগা কোনো আলিবাট নাইবা ঘৰ আদিৰ পম বেদি তেওঁ বহুত দুৰ ভ্ৰমণে কৰিছিল। মিষ্টাৰ মিক্‌ৱৰ (Mr. Micawber) আৰু মিষ্টাৰ ডৰিট (Mr. Dorritt)-অৰ উজ্জ্বল লৈ ডিক্‌লে (Dickens) নিজৰ পিতাকৰ কথাকে লিখিছিল। কনেন ডইলৰ চাৰ্লক হোমচৰ আৰ্হি আছিল তেওঁৰ কোনোবা এজন অধ্যাপক। মমৰ আদৰ্শ, বিখ্যাত ফ্ৰাচী লিখক মোপাৰ্চাঁই (Guy de Maupassant) তেওঁৰ গুৰু ৱ্ৰেয়াৰক মাটি দিওঁতে, কফিনটো নমাৰৰ সময়ত কেনেকৈ কবৰৰ গাত লাগি ধৰিছিল, আৰু কবৰ খন্দা মাহুৰবিলাকে কেনেকৈ মাটি পেলাইছিল—এই সকলোবোৰ কথা মন দি নিৰীক্ষণ কৰিছিল। যুৱালিখক মোপাৰ্চাঁই প্ৰতি ৱ্ৰেয়াৰৰ উপদেশ আছিল “সকলো কথাকে মনোযোগ দি পাচত

পুনঃ পুনঃ নিৰীক্ষণ কৰিবা।” চেক্‌ টমাচ চিকিংস-লয়ৰ জন্মবিভাগৰ কেবাৰী ঠৈ থাকোঁতে মোপাৰ্চাঁই যি অভিজ্ঞতা হৈছিল ‘লিজা অফ্‌ লেমাবেথ’ (Liza of Lambeth) নামৰ কিতাপখনত তাকেই লিখিছে বুলি লোকে নিজে স্বীকাৰ কৰিছে।

পিছে মমে ক'বৰ দৰে “উপন্যাস জীৱনৰ অৱিকল প্ৰাকৃতিক নহয়। লোখকে মূলৰ (original) পৰা সংগ্ৰহ কৰে, নকল নকৰে, আৰু যিমানখিনি দৰকাৰ সিমানখিনিহে গ্ৰহণ কৰে। মানুহৰ কোনোটা বিশেষৰ বা মনোবৃত্তি তেওঁৰ মনত লাগিল, কোনোটাৰে তেওঁৰ মনৰ ছবিৰা মুকলি কৰি দিলে—এনেকুৱা দুই চাৰিটা বস্তুকে সমল স্বৰূপে লৈ লোখকে চৰিত্ৰ সৃষ্টি কৰে।” বিষয়-বস্তু (plot) সম্পৰ্কে তেওঁ কৈছে, “কেতিয়াবা কাচি হে আমাৰ জীৱনৰ ঘটনাবোৰ একোটা পূৰ্ণাঙ্ক কাহিনীৰ আকাৰ লৈ লোখকৰ ওচৰত ধৰা দিয়ে। দৰাচলতে বাস্তৱ ঘটনা আমনি লগাহে হয়। প্ৰকৃততে কাহিনীকাৰে অকল কল্পনা শক্তিৰ জোৰেতে একো সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰে, বাস্তৱ ঘটনাৰ (fact) আলম তেওঁ লবলৈ লাগিব। তেওঁৰ সৃষ্টি চৰিত্ৰসমূহ তেজেনি আচলতা হলে পাঠকক্ৰোশীয়েও পাচি ভাল পোৱাৰা হয়। পঢ়ুৱৈসকলে কেৱল কল্পনাৰ সৃষ্টিবোৰেই নিৰিচাৰে। উপন্যাসৰ বেঙ্গৰ কেবেণীজন তেওঁলোকে বাটে ঘাটে সচৰাচৰ লগ পোৱা কেবেণীজন, নাইবা পেদন পোৱা মানুহজন তেওঁৰ চুবুৰীৰ ব্যুত্ৰাজনৰ দৰে হোৱাটোহে বিচাৰে।

কম বাস্তৱ ভিত্তি

চৰিত্ৰ-সৃষ্টিত এই সূত্ৰৰ প্ৰয়োগ মমৰ লিখনত কনেন ৰূপ লৈছে সেইটো মন কৰিবলগীয়া। “দি বেজৰ এজ” (The Razor's Edge) আৰু মাৰ্কিন যোগা লেৰী ডবেল (Larry Darcé)-ৰ মূল আছিল

এজন যুৱক। ১৯১৭ চনতে চিকাগো চহৰৰ কোনো এখন ভোজত মমে তেওঁক লগ পাইছিল। যিজনী ছোৱালীৰ গাত ভেজা দি মমে মিছ চাৰ্দি টমসন (Miss Sadie Thomson)-ৰ চৰিত্ৰ ৰূপায়ণ কৰিছিল তাইৰ সৈতে মমে আনকি কথাও পতা নাছিল। মাথোন তাইৰ চেহেৰাৰ বিষয়ে এটি চমু টোকায়ে লিখি গৈছিল (তাই দীঘল কথা বুট জোতা পিন্ধিছিল, আৰু বগা মোজাৰে ঢাক খাই থকা তাইৰ ভৰিৰ পিট কেইটা ধুনীয়াকৈ ওলাই আছিল।)। এইখিনি কথা আৰু পাহাৰী চাহাৰ জন আৰু পগ'পগ' (Pago-Pago)-অৰ দৰেটোৰ বিষয়ে দুটা টোকা—এই সকলোৰে ওপৰতে ভিত্তি কৰি তেওঁ দি বৈন (The Rain) নামৰ বিখ্যাত গল্পটো লিখিছিল। তেওঁ পগ'—পগ'ত থকাৰ সময়ত মূলধাৰে বৰফুৰ হোৱাৰ বাহিৰে বিশেষ উল্লেখযোগ্য একো ঘটনা ঘটা নাছিল। তেওঁৰ আন আন বহুতো গল্প আৰু চৰিত্ৰৰে এনে কম বাস্তৱ ভিত্তি আছিল।

মমৰ আটাইবোৰ কিতাপৰ ভিতৰত ‘অফ্‌ হিউমেন বণ্ডেজ (Of Human Bondage)-খনৰ লগতে লিখকৰ জীৱনৰ অধিক সাদৃশ্য দেখা যায়। সেই নিমিত্তই বোধ হয় ফিলিপ কেৰী (Philip Carey) চৰিত্ৰটোৰ প্ৰতি লিখকৰ ইমান ‘দৰদ’ পৰিবলৈ পোৱা যায়। মমৰ আন আন চৰিত্ৰলৈ চাই ফিলিপ কেৰীক ব্যতিক্ৰম যেনহে: লাগে (কাৰণ মমৰ বেলিকা সাধাৰণতে স্ত্ৰী আৰু সৃষ্টিৰ সম্পৰ্কে নিৰাসক্ত)। মুঠতে হিউমেন বণ্ডেজ মমৰ নিৰ্ভাঁজ আত্মকাহিনী। দুই চাৰিটা নাম আৰু ঠাই সাল-সলনি কৰিলে মমৰ শৈশৱৰ স্মৃতি বিজড়িত ঠাই-বিলাক আৰু মানুহখিনি ওলাই পৰিব। ফিলিপৰ শৈশৱ অতিবাহিত হোৱা ৱেক ষ্ট্ৰেল অচলতে কেণ্টাৰবৰীৰ হোৱাইট ষ্টাবেল (Whitestable)-

যত মমে পুণ্ডীয়া শিক্ষা লাভ কৰিছিল সেই কেণ্টাৰ বৰীয়ে (Canterbury) কিতাপত টাৰকেনবৰী (Tercanbuay) নাম লৈছে মাথোন।

সেইদৰে চৰিত্ৰসমূহো বৰ গুণ্ড নাইবা কাননিক নহয়। বেভাৰেও কেৰী (Rev. Carey) মমৰ পেকল্লিকত বাস কৰা দদায়েক। পিছে মিলড্ৰেড (Mildred)-অৰ বেলিকা মমে মৌনতা অৱলম্বন কৰিছে। উপন্যাসৰ আটাইতকৈ বেয়া লগা নাৰী বুলি কথিত এই মিলড্ৰেডৰ বিষয়ে অতি অস্পষ্ট-ভাৱেহে তেওঁ উল্লেখ কৰিছে। “অতি বিলাসী ছোৱালী... তাইৰ মন যোগাবলৈ সৰ্মধনী প্ৰেমিক-সকলৰ কাৰণে মোৰ মনৰ অভিলাষ পূৰাব নোৱাৰিহেঁ।”

ফিলিপ অৱশ্যে মন নিজে। এই চৰিত্ৰটোৰ মাজত মম ইমান নিবিড়ভাবে সোমাই পৰিছে যে তেওঁ প্ৰথম পৃকবত নিলিখাকৈয়ে হৈছে। ডিক্‌লে-ডেভিড ৰূপাৰফিল্ড (David Copperfield)-ত কেৰাৰ নিচিনাকৈ মমেও পৰিণতিৰ কাৰণে কৰণ আবেগ মুহূৰ্ত্তবিলাকৰ ওপৰত অলপ বেছিকৈ হাত বুলাইছে। ফিলিপক তেওঁ এবাৰ ডাক্তাৰী পৰীক্ষাত ফেল কৰায়ো দিছে, যদিও আচলতে তেওঁ নিজে ফেল কৰা নাছিল। ফিলিপৰ মমৰ আবেগ অসুস্থতবিলাক মমৰ স্বকীয় কিন্তু অভিজ্ঞতাবিলাক তেওঁৰ পৰিচিত বদুসকলবহে। বিষয়বস্তু ঊপাখনৰ অনিচ্ছিত গতি আৰু কৃত্ৰিম যেন লগা মিলনস্বৰূপ পৰিণতি—এই কেইটাই এই শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস খনৰ ঘাই আসোৱাৰ।

আত্মচিত্ৰ

‘অফ্‌ হিউমেন বণ্ডেজ’ উপন্যাসখন অন্তৰালত লিখাৰ এক মনস্তাত্ত্বিক উল্লেখ নিহিত আছিল। মমে বিচাৰিছিল তেওঁৰ যৌৱনৰ ছবৰ স্মৃতিবিলাক মমৰ পৰা একেবাবে মচি পেলাবলৈ। ইয়াৰ উপৰিও

আন আন চৰিত্ৰত নিজকে উপস্থাপন কৰি ব্যক্তিগত অৰ্পণ কামনা কিছূমানৰ আংশিক পূৰণ কৰিবলৈকো বিচাৰিছিল। এডৱাৰ্ড ড্ৰিফিল্ডক টমাচ হাৰ্ডিৰ ব্যক্তিত্ব বুলি কোৱা হয়, কিন্তু তেওঁকো চমাৰচেট মম বুলি কলে একো ভুল নহ'ব। কাৰণ সময়য়ে সময়য়ে সমালোচকসকলে মমকো পাশ্ৰবিক, লঘু, মানৱবিবেকী, যোগ্যতাসম্পন্ন আৰু তথা মম বুলি আখ্যা দিছে।

ডেকা ড্ৰিফিল্ডৰ গাত কিছু প্ৰতিভাৰ বাহিৰ সমালোচক আন একো দেখা নাছিল। পিছে তেওঁৰ বয়স সম্ভৱত সোমোৱাত তেওঁক লৈ সমালোচকসকল বেছ বিমোহন পৰিল, কাৰণ তেওঁৰ কিতাপসকলাকতো বেছ চলিছিল। পয়সম্ভৱ বছৰ বয়সৰ তেওঁৰ প্ৰতিভা অৱশ্যে সমালোচকসকলে স্বীকাৰ কৰিলে। আশী বছৰ বয়সত তেওঁ ইংৰাজী সাহিত্যৰ ব্যয়েজ্ঞে ব্যক্তি বুলি পৰিগণিত হ'ল। সৰ্বদিন জীয়াই থকাটোৱেই সমালোচকৰ চকুত প্ৰতিভাৰ লক্ষণ। লেখকৰ বন্যাসৌষ্ঠৱ যি সমালোচকৰ চকুত নপৰে, শেহত লিখকৰ কিতাপৰ সংখ্যা দেখি সেই সমালোচকৰ চকু ঠিৰ হয়। বৰ বিশেষ মূল্য নথকা ছকুৰি আটুৰুৰি কিতাপ বনো হোৱা দেখিলে সমালোচকৰ জড়তা ভাৱে আৰু ছকুৰু মোহাৰি কথাতো কি হ'ল বুলি ভাবে।

“দি চামিং আপ” (The summing up)-অত মমে নিজে কৈছে যে তেওঁ লিখা প্ৰায় আঢ়ৈ কুৰিমান কিতাপ তেওঁৰ সচৰাচৰ লিখাবিলাকতকৈ বহুতো নিম্ন ঋণৰ। আকৌ এডৱাৰ্ড ড্ৰিফিল্ড—যি এবাৰ দোকানত কাম কৰা ছোৱালী এজনীৰ মোহত পৰিছিল তেওঁ মমেট হব পাৰে, কিয়নো মমো এবাৰ অতি তুচ্ছ ছোৱালী এজনীৰ প্ৰতি বকৈ আকৰ্ষিত হৈছিল।

ওপৰত উল্লেখ কৰা আত্মজীৱনীমূলক উপস্থাপন

খনৰ নিচিনাকৈ ‘দি কেচ এণ্ড এল’-অৰ পটভূমিও হৈছে মমৰ শৈশৱ কালৰ। এছেনডেনো (Ashendon) কেৰীৰ দৰেই লাজকুৰীয়া আৰু অকলমবীয়া—মাথোন উপস্থাপনৰ বন্য-কৌশলৰ ৰাতিবত এই চৰিত্ৰটোক কেৰীতকৈ অলপ বেচি নিলিগুৰুপে অহম কৰা হৈছে। এছেনডেনৰ মুখখি কাহিনীটো বৰ্ণনা কৰা হৈছে। আৰু লগতে এছেনডেনো সক্ৰিয়ভাবে ঘটনাৱলীৰ মাজত সোমাই পৰিছে। মমৰ নাৰী চৰিত্ৰবিলাকৰ ভিতৰত ৰসিক (Rosie) আটাইতকৈ বেচি ভাল লাগে। তেওঁৰ শাৰীৰিক সৌন্দৰ্য আৰু উজ্জ্বল হাঁহিৰ সঙ্কেও সৰু-সুৰা কথাত খেলিমেলি লগাই দিয়া অভ্যাসটোৱে চৰিত্ৰটোৰ মাধুৰ্য নিশ্চিত কৰিছে।

ডাঃ চেণ্ডাৰ্ণে (Dr. Saunders—The Narrow Corner) লেখকৰ নিজা আৰ্হিত গঢ়া আন এটি চৰিত্ৰ। লেখকৰ দৰে দৰে ডাঃ চেণ্ডাৰ্ণে গোটেই জীৱন ধৰি নিলিগু হব কাৰণে চোঁৱা কৰি আহিছে। ছয়োৰে সঙ্গীসকলৰ প্ৰতি অসুৰবাগ কৰা থাকিলেও, সি আবেগপ্ৰৱণ নহৈ মানৱ-বিবেকী হৈ পৰিছে। মাহুছে যেতিয়া কোনো স্বাৰ্থবশতঃ অসৎ কামত প্ৰৱৃত্ত হয় তেতিয়াহে ছয়োৰে কৌতুহল বাঢ়ে। ডাঃ চেণ্ডাৰ্ণে জীৱন-দৰ্শন পঢ়িলে ‘দি চামিং আপ’ (The Summing up)-অত মম জীৱন-দৰ্শন পঢ়া যেন লাগে। “দি পেইণ্টেড ভেইল” (The Painted Veil)-অৰ অতন্ত চৰিত্ৰ ৱাল্টাৰ ফেনো (Walter fane) গাহীম, আত্ম-সচেতন আৰু নিলিপ্তবিধৰ বৈজ্ঞানিক।

এছেনডেন (Ashendon) গল্পমালা পঢ়িলে কোনোবা চোৰাচোৱাগিৰি কৰা মাহুহৰ ডায়ৰী পঢ়াৰ দৰে লাগিব। প্ৰথম মহাসমৰৰ সময়ত মমে চোৰাচোৱা বিভাগত কাম কৰিছিল আৰু এই গল্পসমূহ তেওঁৰ তেতিয়াৰ অভিজ্ঞতা প্ৰসূত।

এই ঘাই চৰিত্ৰ এছেনডেন আৰু ‘কেচ এণ্ড এল’ৰ এছেনডেনৰ মাজত বিৰাট পাৰ্থক্য আছে। মমৰ সৈতেহে এই চৰিত্ৰটোৰ সাদৃশ্য আছে, গল্পৰ ঘটনা-ক্ৰমত সক্ৰিয় ভাগ লৈছে যদিও চৰিত্ৰটো যথেষ্ট মুকলি আৰু নিলিপ্ত ৰূপত ফুটি ওলাইছে।

চৰিত্ৰ অৰ্থেণকাৰী

মমৰ নিচিনা এছেনডেনেও লঘু ধৰণৰ নাটক লিখে। আৰামপ্ৰিয় এই চৰিত্ৰটোৱে টাৰ’ত সোমাই, গৰম পানীৰ বোটাৰ টিপি গাখোৱা পানীৰিনি উপত্য কৰি লোৱাৰ পৰা লাভ হবনে নহয়—সেই বিষয়ে মতে তৰ্ক কৰিব পাৰে। নিত্যন্ত নিশ্চিন্ত মাহুহেও তেওঁক বিবক্তি কৰিব নোৱাৰে। চৰিত্ৰ অৰ্থেণক মমেও গোটেই জীৱন অতিবাহিত কৰিছে। এছেনডেন প্ৰকৃত যশস্বা আৰু জনপ্ৰিয় নাটক, উপস্থাপন লিখি অৰ্জী স্বাতিৰ পাৰ্থক্য কঁহিয়াই দেখুৱাইছে।

অমৰ সাহিত্যিক হবলৈ মমে কাহানিও অভিলাষ কৰা নাছিল। মাহুছে তেওঁক ভাল লেখক বুলি কওক, তাকেহে মাথোন তেওঁ বাঞ্ছা কৰে। এছেনডেনেও সততা ভাল পায় কিন্তু সেই বুলি অসততা বা দুৰ্ঘৰ্ষে তেওঁক বিচলিত নকৰে। অসংলোকৰ চৰিত্ৰ অঙ্কণ কৰি ভাল পালেও মমে সদায় অসুৰব বৰে যে কেৱল সততা হুহে সংসৰত একমাত্ৰ সাধুনাৰ বস্তু।

‘দি ৰেজৰ এজ’ (The Razor’s Edge)-ত আৰু এবাৰে আগবাঢ়ি গৈ মমে অধিক বাস্তৱতাৰ পৰশ দিছে। ‘মিষ্টাৰ মম’ নামৰ মাহুহজনে ঘটনাবিলাকৰ বিৱৰণ দি গৈছে। ‘মিষ্টাৰ মম’ কেপ ফেৰাভত (Cape Ferrat) থাকে আৰু তেওঁ এজন লেখক। তেওঁৰ পত্নীয়ে স্ত্ৰী মমৰ অধিকাৰী। মমে গোটেই জীৱন ধৰি নিলিগু হবলৈ চেষ্টা কৰি আহিছে আৰু সেই চেষ্টা প্ৰতিফলিত হৈছে তেওঁৰ স্ত্ৰী এলানি চৰিত্ৰত। এই চৰিত্ৰ-সমূহৰ মুখখি লেখকে ঘটনাবিলাকৰ বিৱৰণ দি

যায় আৰু নিলিগু অৰ্থত সক্ৰিয়ভাবে সেইবোৰত ভাগ লৈ থাকে। ‘দি ৰেজৰ এজ’ৰ মিষ্টাৰ মমো এনানি চৰিত্ৰৰ শেষ সৃষ্টি। মমে জীৱন ধৰি যি নিশ্চুৰতাৰ অস্বীকৰণ কৰিছিল, “মিষ্টাৰ মম”ৰ চৰিত্ৰত সি ধুনীয়াকৈ ফুটি ওলাইছে। লেখকৰ দৰেই ‘মিষ্টাৰ মমো’ ঘটনা প্ৰবাহত সোমাই পৰে কিন্তু কেতিয়াও নিজকে হেৰুৱাই নেপেলায়। দৰাঙতে তেওঁৰ পুটি-কোণৰ পৰাই বাৰীবিলাক চৰিত্ৰৰ বিচাৰ কৰা হৈছে। সেইদৰে, আবেগ আৰু যুক্তি উভয়কে প্ৰত্যয় নিয়াৰ পৰা এক জীৱন-দৰ্শন বিচাৰি গোটেইখন চলাপাত কৰি ফুৰা লেৰী (Larry) মমৰ বাহিৰে অইন কোনো নহয়। মমেও ডাক্তাৰী বিজ্ঞা ভাগ কৰিছিল নিজৰ মনে গঢ়া কোনো আদৰ্শত জীৱন যাপন কৰিবলৈ। আন এটা চৰিত্ৰ কেৰীয়ে (Philip Carcy) যি জীৱনদৰ্শৰ জিলিকনিহে দেখা পাইছিল, লেৰী তাৰ পোৰতে উদ্ভাসিত হৈছিল।

মুঠতে মমৰ লিখনিত বাস্তৱতা আৰু কল্পনাৰ অৰ্পণ সংযোগ ঘটিছে। তেওঁৰ লিখনিত তেওঁৰ জীৱনৰ কথাবোৰেই কোনো প্ৰকাৰে নহয় সোমাই পৰিছে। তেওঁৰ ডায়ৰী বা অজ টোকাৰ পৰা তেওঁৰ জীৱন অভিজ্ঞতাৰ কৌতুহলপূৰ্ণ বিশেষ কোনো আভাস পোৱা নাযায়।

মমৰ কিতাপবোৰ লাখে লাখে বিক্ৰী নোহোৱা হলে নহবা তেওঁৰ বন্যৰ আঁৰত জনসাধাৰণৰ মন্থতা গম নোপোৱা হলে তেওঁৰ লেখাৰ পদ্ধতি লৈ সমালোচকসকলে ইমান হৈছে নলগালেহেঁতেন। কিন্তু মম আত্মগোপনকাৰী বিধৰ কলাকাৰ নহয়। বেজি ড্ৰিফিল্ডৰ দৰে তেওঁৱী কৰ পাৰে—“মোক যেনেভাবে পাইছা সেইভাবেই তুমি মোক গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।”*

* দ্বিতীয় হিন্দুতান টাইমছৰ দেওবৰীয়া সংখ্যাত প্ৰকাশিত আৰু আধাপক শ্ৰীহৰীলক্ষ্মীৰ বৰ্তাহুৰ, এফ-এৰ দ্বাৰা অনূদিত

সাহিত্যৰ লক্ষণ

(পূৰ্বাহ্বস্থিতি)

ত্ৰিংশতাব্দে প্ৰথম উপাধায়

কিন্তু বামনৰ পৰবৰ্তীকালত কোনো আলঙ্কাৰিকে এই নীতিকে কাব্যৰ প্ৰাণস্বৰূপ বুলি গ্ৰহণ কৰিব পৰা নাই। অলঙ্কাৰপ্ৰস্থানৰ আচাৰ্য্য ভামহে গুণ আৰু বীতিৰ প্ৰাধান্য স্বীকাৰ কৰা নাই। অলঙ্কাৰ যিদৰে শব্দ আৰু অৰ্থৰ ধৰ্ম্ম, গুণবাবোৰে সেইদৰে শকাৰ্থৰেই ধৰ্ম্ম। সেই কাৰণে তেওঁৰ মতে অলঙ্কাৰ বাহিৰে গুণৰ স্বতন্ত্ৰই কোনো প্ৰাধান্য স্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰে। গুণবাদীসকলে সাহিত্যত প্ৰসাদ, মাধুৰ্য্য, সুকুমাৰতা আদি গুণৰে প্ৰাধান্য স্থাপন কৰিছে, কিন্তু অলঙ্কাৰ নহয়। বীতিবাদী আচাৰ্য্য বামনে নীতিকেই কাব্যৰ আত্মা বুলিলেও কাব্যত গুণৰ অপৰিহাৰ্য্যতা অস্বীকাৰ কৰিছে। বামনে তেওঁৰ কাব্যলক্ষণসুত্ৰপুস্তকত কৈছে; কাব্যাত্মাভাষাঃ কৰ্ত্তাবোৰ ধৰ্ম্মা গুণাত্মত্ৰিশৰহেতবল্ললঙ্কাৰাঃ (১১২) অৰ্থাৎ গুণসমূহে সাহিত্যত শকাৰ্থৰ সৌন্দৰ্য্য সৃষ্টি কৰে। আৰু অমুপ্ৰাস, যমক, উপমা, ৰূপক, সমাসোক্তি আদি অলঙ্কাৰবাবোৰে সেই সৌন্দৰ্য্যৰে মাত্ৰ আভিশয়া সম্পাদন কৰে। সেইকাৰণে তেওঁৰ মতে গুণেই হৈছে কাব্যৰ সৌন্দৰ্য্য সৃষ্টিৰ মূল উপাদান। বীতিবাদীসকলে গুণকে ভিত্তি কৰি বীতিবাদৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। সি যি হওক ধৰাবল্লী কিছুমান বচনা 'বীতি' বা পদ্ধতি কেতিয়াও কাব্যত সৌন্দৰ্য্য সৃষ্টি কৰাত অপৰিহাৰ্য্য উপাদান বুলি গৃহীত হ'ব নোৱাৰে। আকৌ দেশবিশেষৰ নাম অমুসৰি বীতিৰ-বিভাগ কৰিলে অসংখ্য দেশৰ নামাভাসে অসংখ্য বীতিৰ উল্লেখ কৰিব লাগে আৰু এক এক দেশীয় বচনাদ্ৰুতি সেই সেই দেশতে যে সীমাবদ্ধ

তাকো কব নোৱাৰি। আৰু বীতিক কাব্যৰ আত্মা বুলি শেহত 'সমগ্ৰগুণা বৈদৰ্ভী' বোলাত অৰ্থাৎ বৈদৰ্ভী নীতিকেই সৰ্বোত্তম বীতিকৰূপে বৰ্ণনা কৰি পক্ষান্তৰত আন বীতিসমূহৰ হীনতা প্ৰতিপাদন কৰাত বীতিবাদীৰ নিজৰ উক্তি যেন আয়বিবোধী হৈ পৰিছে। ইংৰাজীত আলোচনাৰ ক্ষেত্ৰত যাক 'ষ্টাইল' বোলা হয় তাৰে সৈতে এই বীতিৰ কিন্তু সাদৃশ্য নাই। ব্যক্তি ভেদে নিজ নিজ চিন্তাধাৰাৰ পাৰ্থক্যত নিজস্ব ষ্টাইলৰ (Style) পাৰ্থক্য বিজ্ঞান। কিন্তু বীতি বুলিলে তাক মূলভাৱে। আচাৰ্য্য কুন্তকে সেইহেতুকে মুকুলিভাৱে তেনে ধৰণৰ বীতি-বিভাগক অযৌক্তিক বুলি বৰ্ণনা কৰিছে। তেওঁ 'বক্তোক্তি ভীৱিত' পুথিত কৈছে, 'কৰিণভাৱদে-নিবন্ধনধেন কাব্যপ্ৰস্থানভেদঃ সমগ্ৰসত্যং গাৱতে' অৰ্থাৎ কবিৰ ব্যক্তিগত প্ৰতিভা-নিষ্পন্ন বচনৰ বিভিন্নতা অমুসাবে বং বীতিক ভাগ কৰা যাব পাৰে। কিন্তু দেশবিশেষৰ নাম অমুসাবে নহয়। সাহিত্যৰ ষ্টাইল (Style) বা বীতি কেৱল শব্দ আৰু অৰ্থৰ বহিৰঙ্গ কোনো গুণবিশেষৰ দ্বাৰা গঠিত হ'ব নোৱাৰে। কিন্তু কবিৰ নিজস্ব প্ৰতিভাৰ বলতে তাৰ স্বতন্ত্ৰ বিকাশ হয়। সেইকাৰণে কেইটামান নিয়মিত 'বীতি' কেতিয়াও কাব্যৰ প্ৰাণ বুলি পৰিগণিত হ'ব নোৱাৰে।

কোনো কোনোৱে আকৌ 'নাগৰিকা', 'ললিতা' বা 'উপনাগৰিকা' আদি বৃত্তিবোৰক শকাৰ্থত সৌন্দৰ্য্য সম্পাদনৰ কাৰণ বুলিছে। বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ 'দীপ্ত', 'মসৃণ' আৰু 'মধ্যম' এই তিনিবিধ উপ-

যোগ্যতা অমুসাবে পক্ষয়ত্ব, ললিতত্ব আৰু মধ্যমত্ব এই তিনি প্ৰকাৰৰ স্বৰূপ বৃত্তাবৰ কাৰণে উক্ত বৃত্তি-সমূহ স্বীকাৰ কৰা হৈছে। কিন্তু বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে সেই বৃত্তিবোৰ 'অমুপ্ৰাস' অলঙ্কাৰৰে এটা বিশেষ ৰূপমাত্ৰ। সেইকাৰণে এই বৃত্তি অলঙ্কাৰৰে অন্তৰ্ভুক্ত হৈ পৰে আৰু তাৰ কোনো বতন্ত্ৰ প্ৰাধান্য থাকিব নোৱাৰে। এই হেতুকে অলঙ্কাৰিকসকলৰ কোনো কোনোৱে বৃত্তিৰ পৃথক সত্তা নিৰূপণ কৰিলেও বহুতে পৃথকভাৱে বৃত্তিৰ কথা উল্লেখক কৰা নাই।

সি যি হওক, এতিয়ালৈকে আলোচনা কৰি আমি দেখা পালো পূৰ্বোক্ত অলঙ্কাৰিকসকলে বাচক শব্দ আৰু বাচ্য অৰ্থৰ মাজত সাহিত্যত সৌন্দৰ্য্য সৃষ্টিৰ উপাদান অমুসন্ধান কৰিছে আৰু নিজ নিজ বোধলক্ষ অলঙ্কাৰ, গুণ, বীতি আদিক সাহিত্যৰ প্ৰাণ-স্বৰূপে প্ৰতিষ্ঠিত কৰাত যত্নপৰ হৈছে। কিন্তু পৰবৰ্তীকালত আচাৰ্য্য আনন্দবৰুৱনে তেওঁৰ 'ধ্বজ্যালোক' গ্ৰন্থত প্ৰতিপাদন কৰিছে যে, বাচক শব্দ বা বাচ্য অৰ্থ যিমনেই গুণ, বা অলঙ্কাৰাদি যুক্ত হওক নেশাগে উদ্ভাষি সি কেতিয়াও 'উত্তম সাহিত্য' পদবীৰ্ত্তীক সত্ত্বাত হ'ব নোৱাৰে; কিয়নো-গুণ, অলঙ্কাৰ আদি কাব্যৰ বহিৰঙ্গ সাধন। সেই-বাবে কাব্যৰ প্ৰাণ-প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সক্ষম নহয়। তেওঁ সাহিত্যত শব্দৰ 'বাচ্য' আৰু 'প্ৰত্যয়মান' এই দুবিধ অৰ্থৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। আৰু এই প্ৰত্যয়মান অৰ্থ বাচ্যাৰ্থক অতিক্ৰম কৰি সাধাৰণ পাঠক বা শ্ৰোতাৰ অগোচৰ হৈ থকা এই প্ৰত্যয়মান অৰ্থকে তেওঁ কাব্যৰ 'আত্মা' বা প্ৰাণ বুলিছে। এই প্ৰত্যয়মান অৰ্থকে 'ব্যঙ্গাৰ্থ' বা 'ধ্বনি' বোলে। শব্দৰ ব্যঞ্জন শক্তিৰ সহায়ত এই অন্তৰ্গমিত অৰ্থ গৃহীত হৈ থাকে। শব্দৰ আন কোনো শক্তিৰ দ্বাৰা তাৰ বোধ হ'ব নোৱাৰে।

এইখিনিতে শব্দৰ শক্তি সম্বন্ধে সামান্য আলোচনাৰ আৱশ্যক। বিভিন্ন শব্দই যি বিভিন্ন অৰ্থৰ বোধ জন্মাই থাকে তাৰ কাৰণ অমুসন্ধান কৰিলে দেখা যায় যে অনিৰ্দেশ্য কালৰ পৰা একো একোটা শব্দৰ সৈতে একো একোটা সম্বন্ধ নিত্য বিজ্ঞান। সেই কাৰণে ভিন্ন ভিন্ন শব্দই ভিন্ন ভিন্ন বিষয়কে বুজায়। উক্ত সম্বন্ধকে 'সম্বন্ধ' বোলা হয়। পদ আৰু পদাৰ্থৰ পৰস্পৰৰ এই সম্বন্ধ প্ৰতিপাদনৰ যি সমৰ্থ্য তাকে 'শক্তি' বোলে। এই শক্তি 'অভিধা', 'লক্ষণা', 'তাৎপৰ্য্য' আৰু 'ব্যঞ্জন' ভেদে চাৰি প্ৰকাৰ। অভিধা শক্তিৰ দ্বাৰা অভিধেয়াৰ্থ বা বাচ্যাৰ্থ লক্ষণাৰ দ্বাৰা লক্ষ্যাৰ্থ, তাৎপৰ্য্যৰ দ্বাৰা তাৎপৰ্য্যাৰ্থ আৰু ব্যঞ্জনৰ দ্বাৰা ব্যঙ্গ্যাৰ্থৰ বোধ হয়।

বাচক শব্দ সৈতে বাচ্য অৰ্থৰ সম্বন্ধ য়ে চিৰ নিয়মিত সেইটো অভিধা শক্তিৰ বলত সম্ভৱ হয়। যেনে 'ভাবতবৰ্ষ' অতি মনোমৰ স্থান' বুলি কলে আমি ভাবতবৰ্ষৰূপ ভূমিখণ্ড আৰু সেই ভূমিখণ্ডৰ পৰম বস্তুগত ৰূপ বাচ্যাৰ্থ অভিধা শক্তিৰ বলত পাঠ্য। তাৰ অতিবিক্ত আন কোনো অৰ্থ বুদ্ধি নোপায়, কাৰণ ইয়াত 'ভাবতবৰ্ষ', 'অতি', 'বস্তুগত' আৰু 'স্থান' এই শব্দবোৰ অভিধেয়াৰ্থ বা বাচ্যাৰ্থত সেই সেই শব্দৰ ভিতৰত সীমাবদ্ধ। এইদৰে মাহুৰ পশু, পক্ষী, লবাহোৱালাী আদি প্ৰতিটো শব্দই এটি এটি বেলেগ বিষয়কে বুজায় আৰু অভিধা শক্তিৰ বলত সেই বাচ্যাৰ্থ গৃহীত হয়।

কিন্তু কোনো কোনো বাচ্যত বাচ্যাৰ্থ বা মুখ্যাৰ্থ গ্ৰহণৰ দ্বাৰা বাকাৰ কোনো সঙ্গত অৰ্থবোধ নহলে তেতিয়া তাত 'লক্ষণা' শক্তিৰ সহায়ত আন কোনো পদৰ সহযোগ কৰিলে প্ৰকৃত অৰ্থ লক্ষিত হয়। যেনে 'ভাবতবৰ্ষ অভিধেয়াৰ্থ দেশ' এই বাকাটিৰ কেৱল বাচ্যাৰ্থ গ্ৰহণ কৰিলে সঙ্গত অৰ্থ পোৱা নোযায়। কাৰণ 'ভাবতবৰ্ষ' এক সীমা

নির্দিষ্ট ভূমিখণ্ড বিশেষ আৰু ই জড়পদার্থ।
গভিকে সেই জড়ভূমিখণ্ডৰ 'প্ৰিয়' বা 'অপ্ৰিয়'-বোধ
কেতিয়াও থাকিব নোৱাৰে। সেই হেতুকে উক্ত
ঠাইত মুখ্যার্থ বা বাচ্যাৰ্থই বাবা পোৱাৰ কাৰণে
লক্ষণা শক্তিৰ সহায়ত ভাবতৰ্হৰ্হ শৰ্মকটিয়ে এইক্ষেত্ৰত
ভূমিখণ্ডৰূপ বাচ্যাৰ্থক এৰি সেইদেশৰ অধিবাসী-
সকলক বুজায় আৰু তেতিয়া উক্ত বাক্যৰ লক্ষ্যাৰ্থ
হয়—ভাবতৰ্হৰ্হ অধিবাসীসকল শান্তিপ্ৰিয়।
এইদৰে বাচ্যাৰ্থৰ বাহিৰে আন সঙ্গত অৰ্থবোধ
কাৰণে লক্ষণা শক্তি স্বীকাৰৰ প্ৰয়োজন।

ইয়াৰ বাহিৰে 'তাৎপৰ্য্য' নামৰ এটি শক্তি
আছে। ইয়াৰ দ্বাৰা বাক্যৰ তাৎপৰ্য্যৰ্হ গৃহীত
হয়। মীমাংসাসকলৰ এটি সম্প্ৰদায়ে (অভি-
হিতাধৰ্ম্মবাহী) বাচ্যাৰ্থবোধৰ কাৰণে 'তাৎপৰ্য্য' ৰূপ
এটি শক্তি স্বীকাৰ কৰে। যি বিশেষ অভিপ্ৰায়েৰে
বক্তা বা লেখকে বাক্য ব্যৱহাৰ কৰে সেই
অভিপ্ৰায়েকে তাৎপৰ্য্য বোলা হয়। তেওঁলোকৰ
মতে অভিহিত পদসমূহৰ পদার্থবোধৰ পাৰস্পৰ
ঠিকদৰে অৰ্থ হলেই বাক্যৰ প্ৰকৃত তাৎপৰ্য্য বোধ
সম্ভৱ হয়। যেনে, 'শ্ৰদ্ধাবান শিৱাই গুৰুৰ পৰা
আত্মবিয়ৰ্ক জ্ঞান অৰ্জন কৰিছে'। এই বাক্যটো
কেহলমাত্ৰ শিৱৰ জ্ঞান-অৰ্জনৰূপ বাচ্যাৰ্হ গ্ৰহণ
কৰিলে বাক্যটোৰ প্ৰকৃত তাৎপৰ্য্যবোধ নহ'ব।
উক্ত বাক্যৰ প্ৰকৃত তাৎপৰ্য্য এয়ে যে, আত্মবিয়ৰ্ক
জ্ঞান অৰ্জন কৰিবলৈ হ'লে শিৱ শ্ৰদ্ধাৱান হ'ব
লাগিব আৰু তেওঁ গুৰুৰ ওচৰলৈ যাব লাগিব।
এই তাৎপৰ্য্যৰ্হ 'অভিধা' বা 'লক্ষণা' শক্তিৰ দ্বাৰা
গৃহীত হ'ব নোৱাৰে। সেই কাৰণে তেওঁলোকে
স্বকীয় তাৎপৰ্য্য শক্তি স্বীকাৰ কৰে।

উক্ত তিনিবিধ শক্তিৰ বাহিৰে 'ব্যঞ্জন' নামে
আৰু এটা শক্তি আছে। আচাৰ্য্য আনন্দবৰ্হনে
ইয়াকে প্ৰতিপাশন কৰিছে যে, উত্তম কবি-বণিত

কাব্যই নিজ বাচ্যাৰ্হ বুজায়ো ব্যঞ্জন-শক্তিৰ সহায়ত
বাচ্যাৰ্হ ব্যতিৰিক্ত আন এক হৃদয়গ্ৰাহী অৰ্থ ধ্বনিত
কৰে সেয়ে 'ব্যঞ্নাৰ্হ' বা 'ধ্বনি'। এই ব্যঞ্নাৰ্হ
'সহৃদয়' পাঠক বা শ্ৰোতাংসকলৰে বোধগম্য হয়।
লৌকিক গৃহী-সম্পন্ন সাধাৰণ পাঠক বা শ্ৰোতাংস সেই
বাচ্যাতিৰিক্ত অৰ্থ পৰিষ্কৃত নহয়।

"অৰ্হঃ সহৃদয়ঃ শ্ৰীয়াঃ কাব্যাত্মা যো ব্যৱস্থিতঃ।

বাচ্য-প্ৰতীয়মানীযো তস্ম ভেদাৰ্হভূক্তো যুতো"।

(ধৃষ্ণালোক ১২)

কাব্যৰ এই ব্যঞ্নাৰ্হই 'সহৃদয়' পাঠক বা
শ্ৰোতাংসৰ অনিৰ্ৰ্কটনীয় আনন্দৰসেৰে অভিযুক্ত
কৰে। ব্যঞ্জন-শক্তিৰ দ্বাৰাই সেই 'ব্যঞ্না' বা
'শ্ৰেণীয়মান' অৰ্হ গৃহীত হয়। কিন্তু সেইটো
আগতে কোটা অভিধা, লক্ষণা বা তাৎপৰ্য্য শক্তিৰ
দ্বাৰা সিদ্ধ নহয়। একমাত্ৰ ব্যঞ্জন শক্তিৰ দ্বাৰা
শব্দৰ সৈতে সেই ব্যক্তিত অৰ্হৰ সৰ্ব্ব স্থাপন
সম্ভৱপৰ। আৰু সেই ব্যঞ্নাৰ্হই কাব্যক অপূৰ্ণ
চিত্তমৎকাৰী কৰি তোলে। কমনীয় মেহৰ
লাৱণ্য দেহক আশ্ৰয় কৰি থাকে অৰ্হ সেই
অনবন্ধ দেহকান্তি যিঁদৰে অৱয়বৰ পৰা সম্পূৰ্ণ পৃথক
বস্তু, সেইদৰে ব্যঞ্নাৰ্হই যদিও বাচক শব্দৰূপ
শৰীৰক আশ্ৰয় কৰিয়েই অভিব্যক্ত হয় তথাপি
বাচ্যাৰ্হৰ দ্বাৰা সেই ব্যঞ্নাৰ্হৰ সিদ্ধি নোহোৱাৰ বাবে
ব্যঞ্নাৰ্হ বা ধ্বনি যে বাক্যৰূপ অৱয়বৰ পৰা
সম্পূৰ্ণ বেলেগ বস্তু এইটো প্ৰমাণিত হয়। আৰু
এই ব্যঞ্নাৰ্হকেই আলঙ্কাৰিক আচাৰ্য্য আনন্দবৰ্হনে
কাব্যৰ প্ৰাণৰূপে নিৰ্দেশ কৰিছে।

"প্ৰতীয়মান পুনৰ্হুদয়ে বৰ্হন্তি বাণীয় মহাকবীনাং।
যন্তে প্ৰসিদ্ধাবয়বাবতিৰিক্তবিভাতি লাৱণ্যমিমাশ্ৰমাং।

(ধৃষ্ণালোক ১৪)

ব্যঞ্নাৰ্হ বা ধ্বনিকেই তেওঁ কাব্যৰ সাৰভূত
বুলি বৰ্ণনা কৰিছে। সেই সাৰভূত অৰ্থবাচক

শব্দৰ মুখ্য অৰ্থত দেখাদেখিকৈ ওলাই নপৰে।
কিন্তু শ্ৰেষ্ঠ কবিসকলৰ কাব্যত সেই চিত্তমৎকাৰী
ব্যঞ্নাৰ্হ সম্পূৰ্ণভাবে ধ্বনিত হয়। আনন্দবৰ্হনে
ধ্বনিৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে কৈছে,

"যত্যাৰ্হো শব্দো বা তমৰ্হমুপসৰ্জ্জনীকৃতযত্যাৰ্হো।

ব্যক্তঃ কাব্যবিশেষঃ স ধ্বনিবিত্তি যুতিভিঃ
কথিতঃ"। (ধৃষ্ণালোক ১১৩)

অৰ্থাৎ বাচক শব্দ বা বাচ্য অৰ্হই যি ঠাইত নিৰ্ধৰ
প্ৰাধান্য পৰিত্যাগ কৰি সেই ব্যক্তি অৰ্হক প্ৰকাশ
কৰে তাকেই পণ্ডিতসকলে ধ্বনি বোলে। সেই
বাসাৰ্হ বা ধ্বনিয়ে বাচ্যাৰ্হ লক্ষ্যাৰ্হ বা তাৎপৰ্য্যৰ্হক
অতিক্ৰম কৰি আন এটি অন্তৰ্নিহিত নিগূঢ় অৰ্থ
প্ৰকাশ কৰে কাৰণেই কাব্য-বসিকসকলৰ পক্ষে
সেই ধ্বনি কাব্য আটাইতকৈ বেচি উপাদেয় হয়,
আৰু একমাত্ৰ 'সহৃদয়' ব্যক্তিয়েহে তাৰ আবাদ
লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। ইয়াত 'সহৃদয়' শব্দটো
লক্ষণীয়। ধৃষ্ণালোক পুথিৰ ব্যাখ্যাত আচাৰ্য্য
অভিনৱগুপ্তই 'সহৃদয়' শব্দটোৰ সংজ্ঞা এইদৰে
দিছে—

"যেথা কাব্যামূলীনাভাসংহাৎ বিশদীভূতে

মনোমুকুৰে

বৰ্ণনীয়তময় ভাবযোগ্যতা তে হৃদয়সংবাদভাজঃ
সহৃদয়ঃ"—

অৰ্থাৎ কাব্যচৰ্চনাৰ আভাসসৰহতঃ চিত্তৰূপ আৰ্হ
নিৰ্ধৰ হোৱাৰ হেতুকে কল্পিৰ বৰ্ণনীয় বিষয়বস্তু
সৈতে নিৰ্ধৰ চিত্তৰ অভিন্নতা প্ৰাঞ্জিৰ যোগ্যতা
যিসকলৰ আছে তেওঁলোকেই সহৃদয়। শব্দৰ
বাচ্যাৰ্হ বা সাধাৰণ অৰ্থ সৰ্হসাধাৰণে বুজিব পাৰে
কিন্তু বাচ্যাৰ্হব্যতিৰিক্ত ব্যঞ্নাৰ্হ একমাত্ৰ সহৃদয়
ব্যক্তিয়েহে উপলব্ধি কৰিব পাৰে। এতিয়া সংশয়
এয়ে যে বাচ্যাৰ্হব্যতিৰিক্ত প্ৰতীয়মান অৰ্হৰ বোধৰ
কাৰণে ব্যঞ্জন-বৃত্তি স্বীকাৰৰ প্ৰয়োজন কি।
'লক্ষণা' শক্তিৰ দ্বাৰাই দেখোন ব্যঞ্জনৰ কাৰ্য্য

সিদ্ধ হয়। কাৰণ লক্ষণাৰ ক্ষেত্ৰতো বাচ্যাৰ্হ-
ব্যতিৰিক্ত আন এটা অৰ্থ গ্ৰহণ হয়। সেইকাৰণে
ব্যঞ্নাৰ্হ গ্ৰহণৰ কাৰণে পৃথকভাবে ব্যঞ্জন শক্তিৰ
প্ৰতিপাশন অনাৱশ্যক হৈ পৰে। এই সংশয় দূৰ
কৰিবৰ কাৰণে কব লাগিব যে, কোনো বাক্য
মুখ্য অৰ্থ বাহিত হ'লে তেতিয়া তাত সাধীণ্য,
সাক্ষ্য, সাশুভ, সমবায়, বৈপৰীত্য আদিৰ বোধক
পদৰ সহযোগত 'লক্ষণা' শক্তিৰ সহায়ত লক্ষ্যাৰ্হ
গৃহীত হয়। লক্ষণাৰ ক্ষেত্ৰত বাচ্যাৰ্হব্যতিৰিক্ত
আন এটা অৰ্থ গৃহীত হলেও বাচ্যাৰ্হৰ সৈতে তাৰ
সঙ্গত থাকে। যেনে ওপৰত দিয়া 'ভাবতৰ্হৰ্হ
শান্তিপ্ৰিয় দেশ' এই উদাহৰণত 'ভাবতৰ্হৰ্হ' শব্দৰ
বাচ্যাৰ্হ ভাবতৰ্হৰ্হৰূপ ভূমিখণ্ডকে কেৱল মনুজাই
লক্ষণা শক্তিৰদ্বাৰা ভাবতৰ্হৰ্হৰ অধিবাসীসকল এই
লক্ষ্যাৰ্হ গৃহীত হলেও অভিধেয়াৰ্হ বা বাচ্যাৰ্হ
ভাবতৰ্হৰ্হৰ সৈতে সঙ্গত থাকি তেতিয়া সেই
লক্ষ্যাৰ্হ গৃহীত হয়। সেইকাৰণে লক্ষণা সেই
অভিধা শক্তিৰে সামান্য বিস্তাৰিত ৰূপ। আচাৰ্য্য
অভিনৱগুপ্তই 'ধৃষ্ণালোক'ৰ টীকাত কৈছে—'...
অমুখ্যতয়া সৰ্হতঃগ্ৰহণমণি তত্ৰাতি ইতি অভিধা-
পুষ্কৃত্বেতৈব লক্ষণা' অৰ্থাৎ লক্ষণাশক্তিৰ বাচ্যাৰ্হক
সংকটটো গৌণভাবে গৃহীত হয় কাৰণে লক্ষণা
অভিধাৰেই পুষ্কৰৰূপ। আৰু লক্ষ্যাৰ্হবোধক
বাক্যত শব্দ আৰু অৰ্থত কোনো সৌন্দৰ্য্যৰ সৃষ্টি
নহয়। কিন্তু ব্যঞ্নাৰ্হবোধক বাক্যৰ মুখ্য অৰ্থ বা
বাচ্যাৰ্হ কেতিয়াও বাহিত নহয়। ইয়াৰ উপৰি
ব্যঞ্জন শক্তিৰ সহায়ত বাচ্যাৰ্হ ব্যতিৰিক্ত আন
এটা সহৃদয়হৃদয়গ্ৰাহী অৰ্হৰ ব্যঞ্জন বা প্ৰতীতি হয়।
সেইহেতুকে অভিধা, লক্ষণা বা তাৎপৰ্য্য শক্তিৰে
কেতিয়াবা বাক্যৰ ব্যঞ্নাৰ্হ সাধনত সক্ষম হ'য়
কাৰণে মুকীয়াকৈ ব্যঞ্জন শক্তিৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰ
কৰিব লাগে।

এইদৰে ব্যঞ্জনশক্তিৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ দ্বাৰা আচাৰ্য্য আনন্দবৰ্দ্ধনে বসুন্ধৰি, অলঙ্কাৰধৰ্মি আৰু বসধৰ্মি এই তিনিবিধ ধৰ্মনি কথাত উল্লেখ কৰিছে। এই তিনিবিধ ধৰ্মনিৰ ভিত্তত বসধৰ্মিয়েই প্ৰধান। কিয়নো বসুন্ধৰি আৰু অলঙ্কাৰধৰ্মি অভিশা শক্তিৰ দ্বাৰাও প্ৰকাশ কৰিব পাৰে কিন্তু বস কেতিয়াও অভিশা শক্তিৰ দ্বাৰা প্ৰকাশ কৰা নেযায়। বস সদায় ব্যঞ্জনশক্তিৰ সহায়ত ব্যঞ্জিত হৈ থাকে। 'বস' শব্দ বা বসবাচক শৃঙ্গাব, হস্ত, কৰুণ আদি শব্দবোৰ বাবে বাবে উচ্চাৰণ কৰি থাকিলেও পাঠক বা শ্ৰোতাৰ অন্তৰত কেতিয়াও বসৰ সন্ধান নহয়। অভিশা শক্তিৰ বলত বসবোৰৰ চেষ্টাও নিতান্ত অল্পতৰ বিৰুদ্ধ। বসৰ সন্ধান এয়ে যে সেইটো একমাত্ৰ আত্মদানৰ যোগ্য। সেই বস একমাত্ৰ ব্যঞ্জনৰ মাধ্যমত অভিব্যক্ত হয়। ইয়াৰ বাহিৰে আন কোনো উপায়ে সি ব্যক্ত হ'ব নোৱাৰে। লোচনটীকাত আচাৰ্য্য অভিনন্দগুপ্তই সেইদৰে কৈছে। 'যন্ত্ৰ স্বপ্ৰেৰণি ন বশস্ববাচ্যো ন লৌকিকবাহুৰাপতন্তঃ, কিন্তু শব্দ-সমৰ্পানন্দয়সবাবাদমূল্যৰ বিভাবান্ধবাসমুচিত প্ৰাগ্বিনিষ্টিৰতাদ্বিাদবাসনানুবাগসুকুমাবসবস্ববিদা-নন্দৰ্শৰণব্যাণাপাবৰ্দনীয় রূপে বসঃ স এব মুখ্যতয়া আশ্বেতি' (লোচন ১১৪)। অৰ্থাৎ যিটো স্বপ্ৰত্যা কতিয়াও বাচ্যাৰ্থৰ বিষয়ীভূত নহয় আৰু লৌকিক ব্যৱহাৰৰ (কোনো জানকি সাফল্য বা সৌন্দৰ্য্যলব্ধত অৰ্থগাভৰ সংবাদজনিত আনন্দ আদিৰ) অন্তৰ্গত নহয় সেয়ে সাহিত্যত বস। শব্দৰ মাধ্যমত যিবিধে বিভাব আৰু অমুভাব পৃথীত হয় আৰু ক্ষয়ৰ সৈতে মিলনৰ ফলত যি সৌন্দৰ্য্যময় হৈ থাকে, সেই সকলো বিভাব আৰু অমুভাবৰ উপযোগী বস্তু আদি বানান—পূৰ্বৰ পৰা যিটো অমুভব লুকাই থাকে, কোনো কাৰণবশতঃ সেইবোৰ উল্লেখ হলে

তেতিয়া সি আত্মদানৰ যোগ্য হয় আৰু সদায় ব্যক্তিৰ নিজৰ চিত্তৰ ভিত্তত আনন্দৰ চৰ্শৰনকল্প কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা সি আত্মদানযোগ্য হয় কাৰণে সি বস। তাৰ নাম বসধৰ্মি; সি ধৰ্মিয়েই আৰু সেই বসধৰ্মি মুখ্য কাৰণে সি কাব্যৰ আত্ম।

আমাৰ চিত্তৰ অস্বাভাৱৰ কাৰণেই হ'ল 'বিভাব। আৰু সেই চিত্তবৃত্তি জনিত অঙ্গভঙ্গী বা শাৰীৰিক বিক্ৰিয়াবোৰেই হ'ল 'অমুভাব।' লৌকিক-জগতত যিটো কাৰণ বুলি বিখ্যাত সাহিত্য-জগতত সেয়ে 'বিভাব' সঞ্ছা লাভ কৰিছে। ভবতমুনিয়ে তেওঁৰ নাট্যশাস্ত্ৰত বসোংপতিৰ কাণ নিৰ্দেশ কৰিবলৈ গৈ কৈছে, বিভাবান্ধবাব্যভিচাৰি সংযোগাৎ বসনিপাতি' (১২৭৪)। অৰ্থাৎ বিভাব, অমুভাব আৰু ব্যভিচাৰি ভাব এই তিনিৰ সংযোগত সঙ্গময় পাঠক, শ্ৰোতা বা অভিনয়-দৰ্শকৰ চিত্তত বস ব্যঞ্জিত হয়। বিভাব আৰু অমুভাবৰ কথা আগতে কৈ অহা হৈছে। আমাৰ চিত্তৰ অস্থায়ী ভাব সমূহক ব্যভিচাৰি ভাব বোলা হয়। এটা উদাহৰণৰ সহায়ত বিষয়টো স্পষ্ট কৰি চোৱা হওক। কালিদাসৰ 'অভিজ্ঞান শকুন্তলম্' নাটকৰ প্ৰথম অঙ্কত বথত উঠি ধাবমান ৰজা দুহন্তৰ পৰা ব্ৰহ্ম আৰু পলায়নবত আশ্ৰম-সুগক দেখুৱাই ৰজাই তেওঁৰ সাৰথিক কৈছে—

ঐবাতপ্ৰাভিৰামঃ মুহুৰমুপততিস্ফন্দনে দন্তদৃষ্টিঃ।
পশ্চাৎদেনে প্ৰবিষ্টঃ শবপনতভয়াদকুৰুসা পূৰ্বকায়ম্ ॥
দৰ্শৈবন্ধাবলীটৌঃ শ্ৰামবিতৃত্যমুখ্যশ্ৰিভিঃ কীৰ্ণবন্ধী।
পাশ্চাত্যদগ্ৰন্থত্বাৎ বিব্ৰতি বহতবৎ স্তোকমুৰ্খ্যাং

প্ৰয়াতি ॥ (১১৭)
অৰ্থাৎ হৰিণটোৱে তাৰ ঐবাতপ্ৰাণ অমুভবভাবে বঁকা কৰি বধৰ প্ৰতি বাবে বাবে দৃষ্টিপাত কৰিছে। বাণবিন্দু হোৱাৰ ভয়ত শৰীৰৰ পিচৰ ভাগৰ অধিকাংশ যেন সমূহৰ ভাগৰ ভিত্তত প্ৰবেশ কৰিছে আৰু

পৰিজন্মৰ কাৰণে মুখ মেল খোৱাত মুখৰপৰা ওলোৱা অথা চোবোৱা কুশঘাইবোৰ বাটটো ছানি আছে। চোৱা, ওপৰলৈ জাপ মৰাৰ কাৰণে অমুমান হয় সি শূন্যতে অধিকাংশ সময় গৈছে আৰু মাটিত বৰ কম সময় আছে।

ইয়াত বথ আৰু দুহন্তৰ পশ্চাৎ অমুসৰণে তাৰ ভয় অমুভাবৰ কাৰণে ইয়াত এই ছুটি বিভাব (যথাক্ৰমে আলম্বন আৰু উদ্দীপন বিভাব)। হৰিণটোৱে বাবে বাৰ বথলৈ চোৱা শৰীৰৰ পাচৰ ভাগৰ সন্ধান আদি 'অমুভাব' আৰু ভীতিক্ৰমিত চিত্তৰ আবেগ, চাকলা আদি ব্যভিচাৰি ভাব। ইয়াত সেই মুগশিশুৰ ভয়জনিত অঙ্গভঙ্গীৰ কথাই কেৱল বৰ্ণিত হৈছে। কিন্তু ভয়ত তেনে ধৰণৰ অঙ্গ বিক্ৰিয়াৰ বৰ্ণনাৰ দ্বাৰা ইয়াত ভয়ানক বস ব্যঞ্জিত হৈছে।

সেয়েহে আনন্দবৰ্দ্ধনে প্ৰতিপাদন কৰিছে যে, যাৰ স্বভাৱেই কেৱল মাত্ৰ আত্মদ সেই বস ব্যঞ্জন শক্তিৰ বাহিৰে আন কোনো শক্তিৰ সহায়ত কতিয়াও আত্মদৰ বিষয়ীভূত হ'ব নোৱাৰে। যিসকলে অভিশা শক্তিৰ বলত চিত্তত এই বসৰ উল্লেখ সম্ভৱ বুলি কৈছে তেওঁলোকক পৰিহাস কৰি আনন্দবৰ্দ্ধনে পৰবৰ্তী (দশম শতাব্দীৰ) আলঙ্কাৰিক আচাৰ্য্য কুন্তকে কৈছে—'তদিদমুক্তঃ ভবতি যৎ বশকৈবৰাভিশ্ৰীয়মানাঃ শ্ৰুতিপথমবতৰয়েৎ চেতনানাং প্ৰৰ্হণমংকাৰঃ কুৰ্হণীত্যনেন জায়ম্নে দ্ব্যতপুং-প্ৰত্ৰতঃ পদাৰ্থাঃ স্বশসৈবভিত্তীয়মানাঃ তদাদাদসম্পৎ সম্পাদয়ন্তীত্যোবৎ সৰ্ব্বস্ত কচ্চাচিপভোগ্যমুখ্যাৰ্থিনঃ তৈঃ উল্ৰাৰ চবিতৈবযত্নেনৈব তদধিধানমাত্ৰাদেব হৈলোকাকৰাজাসম্পৎ সৌখ্যমুচ্ছিতঃ প্ৰতিপাত্তত ইতি নমস্তেভাঃ'—অৰ্থাৎ 'বসক যিসকলে কেৱলমাত্ৰ শব্দৰ দ্বাৰাই অভিধেয় বা আত্মদনীয় বুলি ভাবে তেওঁলোকে 'স্বতপুং' আদি শব্দৰ উচ্চাৰণ বা শ্ৰৱণৰ

দ্বাৰাই তো সেই সকলো মুখ্যত্ব বস্তুৰ আত্মদ গ্ৰহণত সক্ষম হ'ব পাৰে। এইদৰে আনন্দ উপভোগ্যৰ কাৰণে যিসকল উদ্গাৱ তেওঁলোকেও কেৱলমাত্ৰ মুখেৰে উচ্চাৰণ কৰি থাকি দেখোন অনায়াসে জিহুবনৰ বাজা আৰু জগতৰ সকলো মুখ ভোগ কৰিব পাৰে। সেই কাৰণে তেওঁলোকক 'নন্দম্ভাৰ'। পূৰ্বেলৈক আলোচনাৰ পৰা বুজা যায় যে একমাত্ৰ ব্যঞ্জন শক্তিৰ সহায়ত বসৰ উল্লেখ সম্ভৱ। আনন্দবৰ্দ্ধনে সেই ধৰ্মিক, বিশেষকৈ বস-ধৰ্মিকেই কাব্যৰ আত্মা বুলিছে—

'কাব্যাত্মা স এবাৰ্থতথা চাৰিকৈবঃ পুৰা।

ক্ৰৌঞ্চধন্ববিয়োগোথঃ শোকঃ শ্লোকমহাগতঃ

(ধক্ষালোক ১১৫) ॥

ব্যঞ্জন শক্তিৰ দ্বাৰা লভ্য সেই ধৰ্মিয়ুক্ত অৰ্থই কাব্যৰ আত্মা। সেইদৰেই পুৰণিকালত বান্দীকি মুনিৰ চাৰক-চকোৱাৰ বিচ্ছেদজনিত অন্তৰৰ শৌক শ্লোক বা কাব্যত পৰিণত হৈছিল। ততালিকে বাণবিন্দু নিত্যসহচৰ চকোৱাৰ বিয়োগ বিবহব্যাকুল চাকৈৰ (ক্ৰৌঞ্চীৰ) আৰ্গবিলাপ ধৰ্মিত সঙ্গময় মুনি বান্দীকিৰ অন্তৰ শোকত জ্বৰীভূত হোৱাত আপোনা আপুনি তেওঁৰ মুখৰ পৰা ওলায়—

'মা নিবাদ প্ৰতিষ্ঠাঃ হমগমঃ শাৰ্বতীঃ সমাঃ।

যৎক্ৰৌঞ্চমিধুনাদেকমধীঃ কামমোহিতম'

(আৰ্গিকাব ২১৫) ॥

—'হে ব্যাধ তুমি কতিয়াও প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিব নোৱাৰিবা, যেহেতু কামমোহিত হৈ থকা চাকৈ-চকোৱা হালিৰ এটাক তুমি বশ কৰিবা'। বান্দীকিৰ হত্যাকাৰী বাধক লক্ষ্য কৰি উচ্চাৰিত এই শ্লোকটোৰ কেৱলমাত্ৰ বাচ্যাৰ্থ গ্ৰহণ কৰি দ্ৰাস্ত হলেই প্ৰকৃত মৰ্ম বুজিব পৰা নহ'ব। এই শ্লোকত বিহাৰত্বা চাকৈৰ বিলাপ শুনি স্ববিধ অন্তৰত যে কৰুণ বসৰ উল্লেখ হৈছিল আৰু অন্তৰ কৰুণ

বসন্ত ভবত পৰিপূৰ্ণ আৰু দ্রবীভূত হৈছিল সেয়ে উক্ত শ্লোকত ব্যঞ্জিত হৈছে। আৰু সেই শ্লোক পাঠ বা শ্রৱণ মাত্ৰেই সহস্রয় (অমৃতভূতীল) পাঠক আন শ্রোতাৰ চিত্ত কৰুণমসাহিত্যিক শৈলী আনৰ বিবহকাতৰ হৃদয়ৰ সৈতে অভিন্নতা লাভ কৰি বিনা যত্নে তেতিয়া তেওঁ তেওঁৰ সমবায়ী হৈ পৰে।

উত্তম কাব্যৰ স্ভাৱ এয়েই যে ই বাচ্য অৰ্থ বুজায়ো তাৰ বেচি স্কন্ধভাবে নিহিত আন এটা অৰ্থ শ্ৰেতিপাদন কৰে আৰু একমাত্র প্রতিভাসম্পন্ন কৰিয়েহে তেনে ধৰণৰ কাব্যচৰনা কৰাত সক্ষম। মহাকবি কালিদাসৰ কাব্য আৰু নাটকবোৰ ধনবিন্ধল। "অভিজনন শকুন্তলম্" নাটকত বহুত ঠাইত ব্যঞ্জাৰ্থ বিজ্ঞমান। এটা উৎকৃষ্ট উদাহৰণ দিয়া হ'ল।

নাটকৰ সপ্তম অঙ্কত মৰীচ স্বৰ্গৰ তপোবানত উপস্থিত হৈ সাৰথি মাতলিয়ে ইন্দ্রৰ পিতৃক বজাৰ আগমনৰ বাৰ্তা দিবলৈ যোৱাৰ আগতে হৃদয়ন্তক কলে, 'অগ্নি অশোককৰুণমূলে ভাবদাস্তামায়ুন্ন!' (হে আয়ুন্ন, আপুনি অশোক গছৰ তলত থাকক)। অশোক শব্দৰ অৰ্থ শোকবহিত—ন শোকঃ ইতি অশোকঃ। তপোবানত নানা ধৰণৰ অসংখ্য গছ থকা সত্ত্বেও মাতলিব সেই অশোক গছ নিৰ্দেশৰ দ্বাৰা এয়ে ধ্বনিত হৈছে—'বজা হৃদয়ন্ত সেই ঠাইত থাকি অতি সোনকালে শোক-বহিত হ'ব'। মহিৰীকণে পৰিগৃহীত, সৰ্বগুণ-সম্পন্ন অৱলা শকুন্তলাক স্মৃতিবিহীন হোৱাৰ কাৰণে পৰিত্যাগ কৰাৰ পাচত আকৌ পূৰ্বস্মৃতি জাগৰণত মৰ্ম্মান্তিক কঠিন আৰু গভীৰ মনস্তাপে বজা হৃদয়ন্তক আকুল কৰি তুলিছিল আৰু তেওঁ শোকত ভ্রিয়মান হৈছিল। সেই ঠাইতে আৰ্জি অক্লান্তকণে শকুন্তলাৰ সৈতে পুনৰ্মিলনত বজাৰ

সকলো হৃদয় অৱসান হ'ব ইয়াকে 'অশোক' বৃক্ষৰ নামৰ মাজেদি ধ্বনিত হৈছে। তাৰ পাচতে আমি সেই নাটকত পুত্ৰ ভৱতক উপলক্ষ্য কৰি তেওঁৰ মাক শকুন্তলাৰ সৈতে দীৰ্ঘবিবাহক্ৰান্তি হৃদয়ৰ পুনৰ্মিলন দেখিবলৈ পাঠ আৰু এইদৰে সেই অশোকবৃক্ষৰ তলতে দীৰ্ঘ আকাঙ্ক্ষিত মিলনত বজাই শোকমঞ্জাৰা পৰা মুক্তিলাভ কৰিলে।

আনন্দবৰ্দ্ধনে দৃষ্টান্তৰ দ্বাৰা ইয়াকে দেখুৱাইছে যে, প্ৰতীয়মান অৰ্থই কেতিয়াবা কেতিয়াবা বাচ্যাৰ্থৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত অৰ্থ গ্ৰহণ কৰে। যেন— 'অম ধাৰ্মিক বিশ্লক্সঃ স মনকোবাহঃ মাৰিত্যন্তে। গোদাৰবীৰীনী কুললতগহন বাহিনী দুগসিহ্নে (পদ্যলোক প্ৰথম উদ্যোত) ॥

ইয়াৰ বাচ্যাৰ্থ হ'ল—'হে ধাৰ্মিক, তুমি নিশ্চিন্ত-মনে বিচৰণ কৰা। গোদাৰবী নৈৰ পাৰত থকা গহন লতাকুলবাসী সেই দুগ্ৰ সিংহৰ দ্বাৰা কুকুৰটো আৰ্জি নিহত হৈছে'। ধাৰ্মিকৰ প্ৰতি কোনো এক নিভৃত নিকুল বিলাসবাসিনী ব্যক্তিৰ এই উক্তি। এজন ধাৰ্মিকে সেই কুললৈ গুল আদি চয়ন কৰিবৰ কাৰণে আহিছে, তাৰ দ্বাৰা সেই কুলবনৰ শোভা কিছু দূৰ নষ্ট হয় আৰু তেওঁলোকৰ নিৰ্জন মিলনত বিধিনি উপস্থিত হয়। সেই ধাৰ্মিক পুষ্কমজনে কিন্তু কুকুৰক বৰ ভয় কৰিছিল। সেই কাৰণে তাক লক্ষ্য কৰি কুকুৰৰ সেই নিধনবাৰ্তা শুনাই সেই ব্যক্তিয়ে তেওঁক ইচ্ছাহুসাবে ভ্ৰমণ কৰিবলৈ কৈছে অৰ্থাৎ অভয় প্ৰদান কৰিছে। কিন্তু ইয়াত 'তুমি নিশ্চিন্ত মনে বিচৰণ কৰা' এই বাক্যত 'তুমি ইয়াত হুহুবিবা' এই নিবেদেই ব্যঞ্জিত হৈছে। কাৰণ কুকুৰৰ ভয়ত তেওঁ তালৈ সহজে আহিব নোৱাৰে, গতিকে সিংহৰ কণা শুনিলে তেওঁৰ মনত যে আৰু বেচি ভয় হ'ব তাত সন্দেহ নাই। ভয়ত আতুৰ হৈ তেওঁ

সেই ঠাইলৈ আকৌ আহিব নোৱাৰিব আৰু তেওঁলোকৰ দ্বাৰায়ে মিলনৰ ব্যাঘাতকো কোনো আৰু সম্ভাৱনা নোহোৱিব।

এইদৰে ব্যঞ্জন শক্তিৰ সহায়ত উত্তম কাব্যত বাচ্য অৰ্থৰ বাহিৰে আন এটা প্ৰতীয়মান অৰ্থ লুকাই থাকে। কালিদাসৰ অমৰ গীতি কাব্য 'মেঘদূত' পাঠ কৰিলে আমি অনন্ত সৌন্দৰ্যৰ আধাৰ মুখৰ নিলয় অলকাপুৰীৰ পৰা নিৰ্ৰাসিত বিবহা-ব্যাঘাতৰ যক্ষৰ জড় মেথক দূত কৰি অলকা-পুৰীৰ তেওঁৰ প্ৰিয়জনৰ ওচৰলৈ বাৰ্তা-প্ৰেৰণৰ কথা জানিব পাৰোঁ। সেই কাব্যত যক্ষৰ অত্থৰ মিলনৰ স্মৃতিৰ আকাঙ্ক্ষা বিচ্ছেদজনিত কৰণ বিলাপৰ মাজতে অভিব্যক্ত। কিন্তু সেই কাব্যত সাধাৰণ অৰ্থৰ মাজত যক্ষৰ মিলন আকাঙ্ক্ষাই পৰিস্ফুট হলেও তাৰ মৰ্ম্মাৰ্থ তাতো পৰ্য্যাবসিত নহয়। চিৰসুন্দৰ, চিৰ আনন্দময় আৰু চিৰ কল্যাণময়

সৈতে মিলনৰ যি আকুল আকাঙ্ক্ষা আমাৰ প্ৰত্যেকৰে অন্তৰত নিহত অজ্ঞাত সাৰে চিৰ নিহিত হৈ আছে আৰু সেইটো নোপোৱাতহে যি নিৰ্ৰাসন-স্থান এই পৃথিবীত আমি বহুত লুপ্ত ভোগ কৰিব লাগে সেই বিবহ ব্যাঘাৰে গুঞ্জন এই কাব্যত স্কন্ধভাবে ব্যঞ্জিত হৈছে। আমাৰ অন্তৰৰ মিলনৰ সেই আকুল আবেগময় আকৃতি তাত সহস্রয়ৰ হৃদয়গ্ৰাহীকণে প্ৰতীত হয়। সেয়েহে উত্তম কবি-সকলৰ অন্তৰত মেঘদূত কাব্যৰ আবেদন ইমান গভীৰ আৰু মৰ্ম্মস্পৰ্শী। সেইকাৰণে দেখা যায় যে সেই মেঘদূত কাব্যৰ মৰ্ম্মকথা বিষ্কৰি বীৰশ্ৰননাধৰ অত্থৰত এনে ভাবে ধ্বনিত হৈছিল আৰু সেই কাব্যৰ ব্যঞ্জিত অৰ্থ বিগ্লেষণ কৰোঁতে তেওঁৰ হৃদয় উৎসৰ পৰা একাধিক গম্ভ আৰু পশ্চ কাব্যৰ নিজৰা স্বৰূপে ওলাইছে।

(ক্ৰমশঃ)

অসমীয়া লিপি

শ্ৰীমতীত্ৰিহাস চট্টোপাধ্যায়

'...অসমীয়া ভাষা লিখাত অসমীয়া লিপিৰ সলনি হিন্দী (নাগেৰী) লিপি প্ৰবৰ্ত্তন সন্দৰ্ভত অসমীয়া বাইজৰ মনোভাব কি নেজানোঁ, কিন্তু বঙ্গ-ভাষা-ভাষী লোকে স্পষ্ট ভাৱে এনে মনোভাবৰ বিবোধিতা কৰে। আন সকলো ভাৰতীয় লিপিৰ পৰিবৰ্ত্তে নাগেৰী লিপিৰ প্ৰচলনৰ প্ৰস্তাৱে বাদ বিসম্বাদৰ সৃষ্টি কৰিব আৰু ইয়াৰ দ্বাৰা নতুন নতুন সমস্যাৰ সৃষ্টি হ'ব আৰু এনে সমস্যাৰ সৃষ্টি হবলৈ দিব নোলাগে। অসমীয়া আৰু বঙলা ভাষাৰ কাৰণে অসমীয়া-বঙলা লিপি, উড়িয়া ভাষাৰ কাৰণে উড়িয়া লিপি,

তেলেগু ভাষাৰ কাৰণে তেলেগু ইত্যাদি লিপিযে সেইবোৰৰ সম্পূৰ্ণভাবে উদ্দেশ্য পূৰণ কৰিছে, আৰু সেইবোৰৰ ব্যৱহাৰ সীমাবদ্ধ কৰি আৰু নাগেৰী লিপিৰ সহায়ত ক্ৰমাগতয়ে সেইবোৰক অন্তৰালে কোনো আবেগিক বা জাতীয় সংগতি সাধন হব বুলি মই নেভাৱোঁ। আপুনি জানে যে নাগেৰী লিপি সংস্কৃতৰ মৌলিক লিপি নহয়। স্বৰূপতে যিদৰে খ্ৰীষ্টিয় আদি শতাব্দীৰ পৰা ভাৰতবৰ্ষৰ এক সৰ্ব-ভাৰতীয় লিপি নাছিল সেইদৰে সংস্কৃতৰ এক সৰ্ব-ভাৰতীয় লিপি নাই। যি লিপি অশোকক

অক্ষয়শাসন পোড়া যায় সেই মৌলিক ভাৰতীয় লিপি ব্রাহ্মী সকলো ভাৰতীয় লিপিৰে জননী। শক্তিকা পাৰ হৈ যোৱাৰ লগে লগে এই ব্রাহ্মী লিপি যৌগ্ৰীৱৰ সময়ত কৃষ্ণান লিপিত পৰিণত হ'ল, পাচত প্ৰায় চতুৰ্ধ শতিকাৰ গুপ্ত-ব্রাহ্মী লিপিত আৰু তাৰ পাচত ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইত ভিন্ন ভিন্ন লিপিৰ উদ্ভৱ হ'ল। উত্তৰ ভাৰতত হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ সময়ত (প্ৰথম শতিকাৰ মাজ ভাগ) গুপ্ত-ব্রাহ্মী সিদ্ধ-মাতৃকা হ'ল, আৰু এই লিপিৰ পৰাই আমি উত্তৰ ভাৰতত তিনিটা ঘাই পাৰ্থক্য দেখা পাওঁ—কান্ধীৰ আৰু উত্তৰ পশ্চিমত শাৰদা, বাজস্থান আৰু পশ্চিম উত্তৰ প্ৰদেশত নাগেৰী আৰু পূব উত্তৰ প্ৰদেশ, নেপাল, বিহাৰ, বঙ্গ-অসম আৰু উড়িষ্যাৰ কুটিল লিপি। সদৌ ভাৰততে সংস্কৃত পণ্ডিতসকলে আমাৰ সময়লৈকে যি লিপিত তেওঁলোকে ভেট-লোকৰ মাতৃভাষা লিখে সেই স্থানীয় লিপিতে সংস্কৃত লিখা-পঢ়া কৰি আহিছে।

বঙলা, উড়িয়া, তেলেগু, গ্ৰন্থ আৰু আন আন লিপিত ছপা হোৱা অলেখ সংস্কৃত সাহিত্য আছে,

আৰু মৈথিলী লিপিত সংস্কৃত পুথিসমূহো ছপা কৰা হৈছে। বৃটিচ চৰকাৰ আৰু কলিকতা, বোম্বাই আৰু মাদ্ৰাজ (১৮৫৭) বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ উদ্যোগত সুবিধাৰ কাৰণে সংস্কৃত পুথি মুদ্ৰণৰ উদ্দেশ্যে নাগেৰী লিপিক উন্নতীয়া সৰ্ব্ব ভাৰতীয় লিপি স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিবলৈ স্থিৰ কৰা হয়। সংস্কৃত পুথিসমূহ নাগেৰী লিপিত ছপা কৰাৰ পাচত আৰু যেতিয়া সংস্কৃত ভাষাক দেৱ-ভাষা বুলি জনা হৈছিল সেইকাৰণে নাগেৰী লিপিকো দেৱ-নাগেৰী বোলা হৈছিল। গতিকে নাগেৰী লিপি-প্ৰসঙ্গত কোনো পৰিভ্ৰতা বা বিশেষ প্ৰাচীনাৰ নাই। ই ষ্টিক বঙলা—অসমীয়া আৰু গ্ৰন্থ (Grantha) আৰু বাকী বোৰৰ দৰে প্ৰাচীন বা নবীন ..।*

* ভাৰতবৰ্ষৰ ডঃ হনুৱিতকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়দেৱে প্ৰণীৰ সাহিত্যিক শ্ৰীমত বহুলাস বৰকাকতীদেৱলৈ লিখা ২০।।১২ তাৰিখৰ চিঠিখন আংশিকভাবে ছপা কৰা হ'ল। বৰকাকতী-দেৱৰ 'আমাৰ লিপি প্ৰশ্ন' (Our Script Question) পুস্তকখন ১৯৫৬ চনত প্ৰকাশিত হৈছিল—লক্ষ্যক, পত্ৰিকা।

বমানন্দ দ্বিজৰ উষা গীত

শ্ৰীভুবন চন্দ্ৰ সান্ধিকৈ

বিশাল কামৰূপ বাজাৰ উষা কুৰবীৰ উপাখ্যান সম্পৰ্কে আমাৰ পুৰণি বৈষ্ণৱ কবিসকলে কাব্য, গীত আদি ৰচনা কৰি গৈছে। অসমৰ বাহিৰবো কেই-বাছন কবি আৰু নাট্যকাৰে এই প্ৰসঙ্গত কাব্য আৰু নাট ৰচনা কৰিছে। বৈষ্ণৱ যুগৰ কবিসকলৰ পাছত পদ্মনাথ গোস্বামী বৰুৱা আৰু জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাই যথাক্ৰমে বান ৰজা আৰু শোণিত কুৰবী নাট ৰচনা কৰিছে। এইদৰে বিবিধ নাট,

কবিতা, প্ৰবন্ধ আদি লৈ অসমৰ ভিতৰতে এটি উষা-সাহিত্যৰ সৃষ্টি হৈছে।

বৈষ্ণৱ যুগত এই সম্পৰ্কে ৰচনা হোৱা পীতাম্বৰ কবিৰ উষা পৰিণয় আৰু আনন্দ কন্দলি বা শ্ৰীচন্দ্ৰ ভাৰতীৰ কুমৰ হৰণ কাব্য আগতে ছপা হৈছে। পীতাম্বৰ বিৰচিত উষা-পৰিণয়খনও বহু কালৰ আগতে নিৰ্ভাৰ্য্যাম দাসে ছপা কৰি উলিয়াইছিল। কিছু বছৰৰ আগতে অধ্যাপক ডঃ মহেশ্বৰ নেগু

আৰু অধ্যাপক ডঃ সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাই পুথক ভাবে এই কাব্যখন সম্পাদনা কৰি উলিয়াইছে। এই পুথিত কবিয়ে নিজ স্থান আৰু কালৰ কথা তলত দিয়া দৰে উল্লেখ কৰিছে।

"কমতা নগৰ সুৰ পুৰ অৱতাৰ।

এক মুখে কে কহিবে যেন গুণ তাৰ ॥

তাত পীতাম্বৰ নামে কবি শিভমতি।

উষা পৰিণয় গীত কৈল্য সম্পাতি ॥১৩৮৯

বাণ যুত বাণ বেদ শশাঙ্ক প্ৰমিত।

বৈশাগ মাহৰ শুক্লাপক্ষ পঞ্চমীত।

সৰ্ব সিদ্ধি লাগ লৈল বৃহস্পতিবাৰে।

হেন কালে পূৰ্ণ ভৈল বিবাহ উষাৰে ॥ ১৩৯০

(ডঃ নেগুৰ তাড়ন)

ওপৰত কবিয়ে পুথি-ৰচনাৰ কাল দিছে ১৪৫৫ শকৰ বহাগ মাহৰ শুক্লাপক্ষ পঞ্চমী তিথিৰ বৃহস্পতিবাৰ।

শ্ৰীচন্দ্ৰ ভাৰতীয়ে কুমৰ হৰণত লিখিছে—

ভাগৱত পদ ছবি শ্ৰীচন্দ্ৰ ভাৰতী কবি

পদ বিচিৰল সুপ্ৰসন্ন।

যাৰ মুখে টটো বিচিত্ৰ ভৈলন্ত

অন্ত সূৰ্য্য নাম তাৰ ॥

ইয়াৰ পৰা পুথিখন ৰচনাৰ সঠিক কাল জনা নেয়ায়।

এই খিনিতে আমি দ্বাই কথালৈ আহিব গুঞ্জিছো। ডঃ নেগুৰদেৱে সম্পাদনা কৰা উষা পৰিণয় গীতত, পীতাম্বৰ কবি, শ্ৰীচন্দ্ৰ ভাৰতী অসমৰ বাহিৰৰ কবি আৰু নাট্যকাৰ-যেনে ১৭শ শতিকাৰ মৈথিলী ভাষাত লিখা দুখন নাট, ১৮ শতাব্দীত মালৱবীৰত লিখা উষানিক্ক কাব্য, 'স্বকেতুৰ উদাহৰণ' আৰু বৰ্তমান কালৰ আগৰৱালা আৰু গোস্বামী বৰুৱাৰ 'শোণিত কুৰবী' আৰু 'বাণৰজা' আদিৰ কথা আলোচনা কৰিছে।

কিন্তু অষ্টাদশ শতাব্দীতে আন এজন বৈষ্ণৱ কবি বমানন্দ দ্বিজই ৰচনা কৰা 'উষাগীত'ৰ কথা উল্লেখ কৰা নাই।

দেৱেন্দ্ৰনাথ বেজবৰুৱাৰ অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীতো এই কথা উল্লেখ কৰা নাই। মাত্ৰ ঠোঁটত কবি বমানন্দ দ্বিজই 'বঙ্গী' গোপাল চৰিত' ৰচনা কৰাৰ কথা লিখিছে। তেনেকৈ আৰু এখন পুৰণি পুথি হৰিবহৰ যুদ্ধৰ কথাও উল্লেখ কৰা নাই।

এই প্ৰবন্ধত আমি কেৱল বৈষ্ণৱ কবি বমানন্দ দ্বিজই ৰচনা কৰা 'উষাগীত' নামৰ এখন বৃহৎ কাব্য মূল্যবান পুথিৰ সম্পৰ্কে চমুকৈ আলোচনা কৰিবলৈ আগ বাঢ়িছো। এই পুথত বিচিত্ৰ কৈল্য আৰু মো যেন সাহিত্য-সমৰ সামৰিহল দেখি চমুতে ইয়াক চিত্ৰ সাহিত্য বুলি কৰ পাৰি। সৰ্বসাধাৰণে এই পুথিক সচিত্ৰ 'কুমৰহৰণ' বুলিহে জানে। শিৱসাগৰৰ ওপৰত নাৰ্জিৰাৰ বৃহবী সত্ৰত এই পুথি সংৰক্ষণ কৰিছে। সাঁটা পাটৰ এই পুথিখন দীঘলে ১ ফুট ১ ইঞ্চি, পুতলে অলপ কম ৭ ইঞ্চি আৰু ওখই আ ইঞ্চি। বাকলী পাট হুটা এৰি ১২৮টি পাট পুথিত আছে। কিন্তু দৰাচলতে পুথিত ১৪৮টি পাট আছিল; তাৰে ক্ৰমে ১ পাটৰ পৰা ৪ লৈ, ১৫, ১৯, ২১, ২৫, ২৮, ৩৬, ১০৫, ১১২ পৰা ১১৮ লৈ, ১২০ পৰা ১২৫ লৈ আৰু ১৪২ সংখ্যক পাটকে ধৰি কুথিখন পাট দুভাগাক্ৰমে কেনেবাকৈ পুথিৰ বাহিৰলৈ গৈছে। পাট হোৱালে যদি কথাও হোৱাল।

পুথিৰ নাই আছে কিন্তু বচিবে তাক সেৱদি আটলৈকে ৰখাৰ ব্যৱস্থা নকৰাত তাৰ পাট বহুখিনি অগাণ্ডিত হৈ আউল লাগিছে। যেহেতু পুথিৰ প্ৰথম পাট কেইটা হোৱাইছে সেইকাৰণে সম্ভৱ পুথি কৰাৰ সঠিক সময় আগতে ধৰিব পৰা নহয়।

কিন্তু পুথিব শেখ, ১৪৮ পাটত কাবেলত স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহ আৰু ৰাণী প্ৰমথেশ্বৰীৰ দাসী সহ এখন বোলোৱা চিত্ৰ আছে। কবিয়ে শেখ পাটত লিখিছে—

জয় মৃত্যুঞ্জয় পদ ৰাণীৰ ভ্ৰমৰ ।
নৃপ চূড়ামণি শিৱসিংহ নাম ধৰ ।

নিজ কুল কমলৰ বিকাশে তবণি ।
বৈৰি বন্দ কুমুদ দমন দিন মণি ॥
কচিৰ শৰীৰ বীৰ বীৰ অগ্ৰগণি ।

নানে মানে অক্ষুপ্য ধৰ্ম ধনে ধনী ॥১০৮৪॥

তাহান মহিৰী বস্ত্ৰ কান্তি কপৱতী ।
যেন প্ৰথমৰ শটী অতি গুণৱতী ।

অপৰ প্ৰথমেশ্বৰী নাম ভৈলা তান ।
সৰ্ব ক'লা কলনাত পৰম স্তম্ভান ॥১০৮৫॥

কনক চম্পক গোবী গোবী সহোদৰী ।
কমল লোচনী নৃপ কান নদী তৰী ॥

যাৰ ৰূপে অপকাৰে ছয়া বিমাহিত ।
অনিমেঘ হৈল যেন যেন ধৰে চিত ॥১০৮৬॥

হেন দুই প্ৰকৃতি পুৰুষ নিবেশিত ।
দ্বিজ বমানন্দে বিৰছিল উয়াগিত ।

বহুহাৰহাৰণ নামত বস ধাম ।
সবনে ঘূঘিয়ো জয় দুৰ্গা শিৱ বাম ॥১০৮৭॥

এই খিনিতে পদ, পুথি আৰু পটৰো শেষ ।
পুথিত সৰ্ব মূঠ ১০৮৭ কুট আছে । ইয়াত

চাৰি চৰণে এক কুট বা শ্লোক হৈছে ।
পুথিব সময় সম্পৰ্কে ওপৰৰ পদবিলাকৰ পৰাই

স্পষ্ট হৈছে। স্বৰ্গদেও শিৱসিংহৰ বসুন্ধৰী
প্ৰমথেশ্বৰী বা ফুলেশ্বৰী আৰু স্বৰ্গদেৱ বসুন্ধৰী
উয়াগীত লিখিবলৈ আদেশ দিছিল। পুথিব বচন

কাল ১৭১৪ চনৰ পৰা ১৭১৭ চন হ'ব। স্বৰ্গদেও
শিৱসিংহ ১৭১৪ চহত সিংহাসনত বহে। তাৰ প্ৰায়

ছমাহৰ পাচতে পাটমানে ফুলেশ্বৰীক বাজাভাৱ দি

“বৰৰজা” পাতে। ফুলেশ্বৰী কুৰ্বী ১৭১৭ চনত
কাল-প্ৰাপ্ত হয়। এই দুজনৰ দিনত আৰু ভালেমান
প্ৰেমধৰণৰ কাব্য লিখোৱা হৈছিল।

এই পুথিৰ দ্বাই আলম হৰিবংশ, কিন্তু কবিজন
পীতাম্বৰ কবিৰ ‘উষাপৰিণয় গীতক’ সম্পূৰ্ণ ভাবে
সাৰথি কৰিছে এই পুথি বচনা কৰিলে। ইয়াৰ

সামুদ্ৰিকতাটো চাই এনেহে লাগে যেন দ্বিজ বমানন্দে
পীতাম্বৰৰ পুথিখনি ‘নকল’ কৰিলে। কিন্তু ৰুকপাণ্ড
নকল কৰা নাই। বিনয়ী বৈষ্ণৱ কবিয়ে ৪৭৩ কুটত

লিখিছে :—‘পুণ্যশ্লোক বিচিত্ৰ চৰিত্ৰ হৰিবংশ।
ভণে বমানন্দে পীতাম্বৰ ভাৰা অংশ ॥’ ৪৭৩। এই

কবিজন পীতাম্বৰ কবিৰ প্ৰতি নিৰ্ভৰ স্তম্ভতা
নিৰ্ভৰন কৰিবলৈ গৈ পুথিৰ কেবা ঠাইটো পীতাম্বৰে
এনেকৈ লিখিছে, পীতাম্বৰে এনেকৈ কৈছে বুলি

উল্লেখ কৰিছে—৭১০ পাটত ‘পীতাম্বৰ নিৰূপন’,
১৮ পাটত ‘ভণে পীতাম্বৰে কেনে’—৬৯৬ পাটত

‘ভণে পীতাম্বৰে গীত’। পদৰ প্ৰায় শেষত অৱশ্যে
নিজৰ নামো উল্লেখ কৰিছে—যেনে ‘গীত বমানন্দে

ভণে’, ‘ভণে বমানন্দে’ ‘ভণে দ্বিজৰবে হৰিবংশ
নিৰূপণ’ আৰু ‘কবি দ্বিজৰবে সঙ্গীত ভণে’ ইত্যাদি।
এই পুথিখনি সঁচাকৈয়ে অসমৰে নালাগে ভাবে

এখন পুথি। সাহিত্যৰ অক্ষুৰ্ণপীয়া সম্প্ৰতি। এই
পুথি আমি ভৱিৰে বৰ্ণনা দিম নে সাহিত্যত সোৱাদ

বৰ্ণনা কৰিম। উভয়তে আমি অপাৰগ।
এতিয়া থকা ১২৮টি পাটত সৰ্বমুঠ ১২৮ খনি

নানা বোলৰে বোলোৱা চিত্ৰ আছে। ছবি নোহোৱা
পাট মাত্ৰ ১৪টি। হেৰাই যোৱা কুবি পাটত নিশ্চয়
কেবাখনো চিত্ৰ আছিল। পুথিব পাটৰ ছয়ো ফালে

লিখা হৈছে আৰু প্ৰায় ছয়ো ফালেই চিত্ৰ আঁকিছে।
কোনো কোনো পাটত দুই তিনি কবিও বেলেগ দৃশ্য

ছবি আঁকিছে। মূঠতে পুথি খনিৰ আনুষ্ঠানৰ পৰা
শেখলৈকে প্ৰত্যেক বৰ্ণনা বা গীতৰ লগে লগে ঠিক

শেখলৈকে প্ৰত্যেক বৰ্ণনা বা গীতৰ লগে লগে ঠিক

শেখলৈকে প্ৰত্যেক বৰ্ণনা বা গীতৰ লগে লগে ঠিক

সেই ভাবে সেই কথাকে কঁও কঁও কৰা আৰু সেই
ভাৱকে ফুটাই তোলা সম্পূৰ্ণ জীৱন্ত ছবিবিলাকে
তিৰবিবাই আছে। ছবিৰ বহন প্ৰস্তুত কৰা, তাৰে

তুলি মৰাত এনেহে কাৰিকৰ আছিল যে আঙি
আটেশ বচনৰ আগতে অঁকা ছবিবিলাক জলমলাই
আছে—যেন ঠিক তাহানিতে নাঅঁকি কালি পত্ৰ হৈহে

অঁকিছে। দ্বিজ বমানন্দই সম্ভৱ চিত্ৰবিলাক নিজে
অঁকিছিল, নহলে পুথিত নিশ্চয় স্তম্ভীয়া ছবি আঁকোতা-
জনৰ নাম উল্লেখ কৰিবলৈহেঁতেন।

ছবিবিলাকত আমাৰ দেশীয় আচাৰ ব্যৱহাৰ, ভাব
আদি সম্পূৰ্ণকৈ ফুটাই তুলিছে। সেই যুগৰ বজা-
সকলৰ কাৰে, বহা আসন, পুথবা বাজয়ন্ত, চ'ৰাৰ

সম্মানিত সস্ত্ৰ যেনে বৰাই, বটা, লোটা, অসনীয়া—
গাভৰুৰ পিন্ধা কাপোৰকাণি আৰু অলঙ্কাৰ, বিয়াৰ
দৃশ্য, অতিথি অভ্যৰ্থনাৰ দৃশ্য, অমঙ্গলৰ চিনবিলাকৰ

চিত্ৰতো আৰু লিখনতো সম্পূৰ্ণ ভাবে দিছে।
পুথিৰ কেবাখনো চিত্ৰ অতিপাত নগ্ন (highly
erotic)। ইয়াৰ ভিতৰত ৫০ পাটত থক ‘উয়াএ

অনিককে সন্তোষ কৰিছে’ নামৰ চিত্ৰখন আৰু তাত
বৰ্ণনা অতিমাত্ৰ। শূক্ৰাৰ-বসাত্মক আৰু কামোদ্দীপক।
চিত্ৰত থকা উষাৰ সখীসকলে সেই দৃশ্য দেখি লাজতে

অঁকিব পৰা নহয়—কবিয়ে বৰ্ণাইছে :—
‘প্ৰথম সন্তোষ দুৰ কাম বেগ

নাৰ্জানয় দিন বাতি,
অধৰৰ মধু কুমৰৰ বধু

পিড়য় হাসয়ে অতি ।
মধ বৰঞ্চৰে পীন পয়োধৰে

লিখিল নিখল জস
জেন মৰকত

কালক চেলত
বমণী বনয় বস—॥৩৬৯॥

চয়ন চয়ন
মুখে বিতৰণ

বিপাকিত ৰক্তি বাস

বাহুলতা পাস বন্ধন বিলাস
কাঞ্চল কুঙ্কম নাস,
বন্ধ নানা বন্ধ ভাগে কটিবন্ধ

উথলে মদন দ্বাৰ
বসিকা বসিক স্ৰবত অধিক
মহদা নন্দন কৰ—॥৩৭০॥

পতি সন্তোষত তাপ কবি হত,
বৈল উয়া মহাৰাজে

জেহেন বজনি ববিৰ সজনি
শীতল কিৰণ সজে ।—

সেই দৰে ১২৬ পাটৰ চিত্ৰখন হল—‘পাৰ্শ্বতি
দিগম্বৰী ছই শ্ৰীকৃষ্ণৰ আগত স্থিতি ছইছে—কৃষ্ণে
দেখি বিমুগ্ধ ছইছে’—এই চিত্ৰও উল্লঙ্ঘ্য। ইয়াত

দেৱীৰ বিনা আভাৰণৰ কলো অঙ্গ আঁকি দেখুৱাইছে।
ভক্ত বাণৰামৰ প্ৰাণ বন্ধা কৰিবলৈ বুলি
পাৰ্শ্বতীয়ে বাণ আৰু কৃষ্ণৰ মাজত সংগ্ৰাম হ'লত

বিবৰে চিহ্ন হৈছে। ইয়াত বৰ্ণনাৰ ভুলনা, তিনিও-
জন কবিৰ দিয়া হৈছে।
বমানন্দ :—‘দিগম্বৰী হৰিতা সংগ্ৰামে উপস্থিতা ॥

বিমুখে অহুহে হৰি বেগয় পামৰি ।
বাণক বাৰিতে পুহু আইলি দিগম্বৰী ॥’৩৭১

পীতাম্বৰ :—‘আসিন সংগ্ৰাম স্থলি দিগম্বৰী হয়।।
বিমুখে শ্ৰীহৰি বোলে আইলে আৰোবাৰ ।

পাতিল উপায় বাণস্তৰ বাধিবাৰ ॥’৩৭২॥

শ্ৰীচন্দ্র ভাৰতীয়ে ইয়াত বাণৰ মাক কোট্টৰীৰ
অহাৰকে কাৰা কৈছে :—

‘পুত্ৰে মেহে কোট্টৰী এড়িল লাজ কাৰ ।
বিবৰ ভৈলেক তাইৰ ভূমি মাৰ ॥

ইয়াৰ উপৰি উষাক কোলাত লৈ চূষণ কৰা আদি
কেবাখনো তেনে ধৰণৰ চিত্ৰ বৰ্ণনা সহ আছে।

১২৮ খন চিত্ৰৰ মাজ কেখনমান চিত্ৰৰ, কবিৰ
বৰ্ণনা সহ আলোচনা কৰিবলৈ লগে’ আৰু তাৰ লগে

লগে পীতাম্বৰ কবিৰ কাব্যৰ লগত বমানন্দ কবিৰ সাদৃশ্ৰুতা আৰু উৎকৰ্ষতা বিচাৰ কৰিবলৈ পণ্ডিত-সকলেই আগবঢ়াইছে। চতুৰ্থ পাটত বাণৰ উপস্থি আৰু শিৱ পাৰ্ৱত্যীৰ দৰ্শন, সিপিঠিত বাণৰ বৰ লাভ আৰু পাৰ্ৱত্যীৰ স্তন পান কৰাৰ চিত্ৰ বৰ্ণনাসহ চাওক—

“আমাৰ নগৰে ঘৰ কৰিবা সদাই
অৰণ্য মাৱকে যেন তমু দেখা পাই—৩০ ॥
বাণ বাণি অৱধানী হাশে উমাপতি।
কি কহে দানৱ বেটা স্তনহ পাৰ্ৱতি ॥

পুত্ৰৱতে অশ্বৰ বদেহ স্তন কৰী।
ইতিনি ভুবনে যেন হয়ে মহাবীৰ ॥৩১॥
কাৰ্ত্তিকৰ জন্মস্থলী শোণিত-নগৰ।
সেহি স্থান দানৱক দিল গজাধৰ ॥”

পীতাম্বৰে লিখিছে :—

“আমাৰ নগৰে শ্ৰুত্ব থাকিহ সদায়,
যথা হুমবাহো জেন দেখোহো তথায় ॥
বাণৰ বচন শুনি দেৱ উমাপতি।
কি কহে দানৱ কথা ত্বনহ পাৰ্ৱতি ॥২১॥
পুত্ৰববে দানৱক দেহ তন ষিৰ।

এতিনি ভুবনে জেন হৱ মহাবীৰ ॥
সেই স্থানিত পুৰবেতে কাৰ্ত্তিক উতপতি।
সেই দেশ দানৱক দেহ পত্নপতি ॥২২॥

৩৭নত ছয়জান্না কবিৰ পদৰ সাদৃশ্ৰুতা চাওক।
গোটেই পুথিত এনে মিল থকা পদ বহুত আছে।

১১ পাটৰ চিত্ৰখন অতি চমৎকাৰ, “সমীপগ
সহিতে উমা-পুণ্ড চিঙ্গিছে” বুলি তলত লিখিছে।
নানা বস্ত্ৰবিৰূপৰ ফুলনি বাৰী। তাত কলগজ, হৰিশা,
চৰাই, ভোম্বোৰা আৰু সমীসকলক আঁকিছে।
বসন্তকাল আৰু উষাৰ যৌৱন অৱস্থা। সেই
পুণ্ডবনতে আকৌ বিদ্যাকণ ধৰি হৰ পাৰ্ৱত্যীয়ে ক্ৰীড়া
কৰিছে। কাণ্ডে বৰ্ণাইছে :—

“মলয় পৰন খেনে অহুঙ্কণ—মন্দ মন্দ হিন্দোলন।
ভ্ৰমৰি ভ্ৰমবে কুহুমে সকাৰে—গুঞ্জৰে য়ৰ শোভন ॥
কোকিলৰ ধ্বনি দশোদিশে শুনি—আসি ভৈলো মধুমা।
জুড়িয়া সম্ভাৰ আনন্দ অপাৰ—

সকলোক কাম আস ॥৮৬॥

দানৱ নন্দনী হৰিণ নয়নী—হেনয় বসন্ত কালে।
বন্ধে সখীসঙ্গে বেড়াই কাননে—পীড়ে মনে কাম জালে ॥
হৰিণ হৰিণী পক্ষিএ পক্ষিনী—ভ্ৰমবা ভ্ৰমবী সজে।
কৰে কাম কেলি চুহুয়ে বাস্ত মেলি—

খনে আলিঙ্কয় বন্ধে ॥৮৭॥

হেন সময়ত সেই অৰণ্যত পশুপতি ববৰণী।
চৰিত পক্ষি-পক্ষিনী, ভ্ৰমবা-ভ্ৰমবী, হৰিণ-হৰিণীৰ
কামবিলাকো বৰ্ণনা কৰাৰ দৰে আঁকিছে। সেই
একে বসন্ত বৰ্ণনা, কবি পীতাম্বৰৰ চাওক :—

“সিধিৰথঙিল সেয়ে জৌৱন আশুগৰ।
বসন্ত সময় কিছো মদন বিকাৰ ॥

ভ্ৰমবা গুঞ্জৰে উনমত মধুপানে।
পুবল সকল দিস কোকিল নিসানে ॥৮৮॥
তুতুবনে মোহন আনন্দ মধুমাশে।

সম্ভাৰ জড়িয়া লোকে কাম অভিলাসে ॥
দানৱ নন্দনি উমা হেনয় সময়।
গহনে বেবাইতে হেন ধৰিলা স্বয়ম ॥৮৯॥

বন মাৰ্বে কেলি কৰে হৰিণ হৰিণী।
জথা তথা বাসা তোলাই বশিৰ পক্ষিন ॥৮৯॥

হেন বেলা সেই বনে আইল উমা পতি ॥
২২ পাটৰ চৰিত কুমাৰ কামসেনাক বিচাৰি
নাগাই বৈবাগী হৈ ঘৰৰ পৰা ওলাই যোৱা লুক্ক
বৰ্ণাইছে—

“বেধ কৰি সম্মাসিৰ শিবে ধৰি জ্ঞতা ভাৰ
লাজ কাৰু বাজ চাৰি চলিল কুমাৰ ॥২৫৯॥

কবি পীতাম্বৰে বৰ্ণাইছে :—

“বান্দি জটজুট সিবো দণ্ড কমওলু কৰে
বাহিৰাইল কামেৰ কুমাৰ ॥

পুনৰ হৰিৰ সহ বমানন্দই লিখিছে :—

“হুহুহ নিদান সৰ্বজ্ঞান ভগৱান।
জ্ঞান বান কাৰ্ত্তিকয়ে তনয় সমান ॥৯৫১॥

পীতাম্বৰে লিখিছে :—

তুনা কিছু কহি দেৱেৱে ভগবান।
বানাত্তৰ জানা মোৰ কাৰ্ত্তিক সমান ॥২৩২॥

উষা জন্ম হোৱাৰ সময়ত আৰু বাণে বৰ্ণলে

যোৱাৰ সময়ত দেখুওৱা অমল্লৰ চিন থকা ছবি-
বিলাক আৰু বৰ্ণনাবিলাক সম্পূৰ্ণ ভাৱ প্ৰকাশক।

৩১ পাটৰ পৰা ৩৪ পাটলৈ পাটৰ ছয়ো কালে
কথাৰ লগে লগে চিত্ৰলেখাই ক্ৰমে দেৱতা,
অশ্বৰ, নাগ, যত্নবশৰ লোকসকলৰ চিত্ৰ আঁকি
দেখুৱাইছে।

পুথিত লিখিছে—

“বিচিত্ৰে লিখিবো চিত্ৰলেখা মোৰ নাম ॥”

চিত্ৰলেখাই কুমৰক হৰিবলৈ যোৱাৰে পৰা
আনি উষাৰ লগত মিল কৰি দিয়ালৈকে ২৫ খনি
ছবি আছে। চিত্ৰলেখাৰ লগত, উৰণীয়া বোৰাৰ
বথত উঠি যোৱা কুমৰে বাণৰ অগ্নিগড় দেখি
মনতে ভয় ৰাই আৰু সম্বন্ধেই গোৱাৰ পুশুত
কৰিয়ে লিখিছে—“কুটচক্ৰ নক্ৰে বক্ৰে বিক্ৰমিল
মোক ॥”

আন হতে বৰ্ণক্ৰে আৰু বৰ্ণ বিগ্ৰহে অসবা
ছবিত যুদ্ধৰ উত্তমবিলাক আৰু ঋক আৰু জয়ৰ ভাৱ-
বিলাক ভাৱলৈকে ফুতুৱাই আঁকিছে। তেনেকৈ তাৰ
বৰ্ণনাবিলাকতো ক্ৰমে বীৰবশ, বীভৎস বস, বৌজ
বসৰ গুণগুণ সম্পূৰ্ণভাবে প্ৰকাশ কৰিছে।

কুমৰক বিচাৰি নাগাই ধাৰকাৰ স্ৰিয়মান অৱস্থা
ছবিত আঁকিছে চাওক—

“ধাৰকা নগৰী বজনী হৃন্দবী অনিৰুদ্ধ চান্দ বিনে।
চিত্ৰকা বহিত ভৈল বিপৰিত নামোতে যেন মলিনে ॥
৬৯৯॥

কুমৰৰ সংবাদ নাৰদে কৃষ্ণক দিছে :—

“সেহি কমলিনী লোভে কামতত অলি
বান নাগে ভোগবন্ধ কৰি ঘোৰ কলি ॥৭৩১

গোটেই কাব্যতে আদিবস, পূৰ্ববাগ, শুল্ভাৰ বস,
কৰুণ আৰু হান্ত বসকে ধৰি নৱ বস আৰু শব্দ
আৰু অৰ্থালঙ্কাৰে ভৰি আছে।

হৰিহৰৰ যুদ্ধখন ১১০ পৰা ১১২ পাটত ৪ খন
ছবিত আঁকিছে। তাত অগ্নিবাণ, বৰুণ বাণ মাৰি
জুই পানীৰ প্ৰভাৱ দেখুৱাইছে। হৰিহৰৰ বাক-
যুদ্ধত প্ৰথমতে হান্ত বস, জুগুপ্ৰা আৰু শৰ্বেল
বৌজ বসৰ ফালে কবিৰ লিখনী চলিছে। হান্ত
বসৰ নমুনা তলত দিয়া হৈছে। বণত ঠিয় হৈ
হবে হৰিক জোকাইছে—

“সামসাৰ বিচাৰ বিমুসা বিৰ্ভজিত।
নিজপুৰ বৰ বীৰ নাদেথ ভূমিত ॥
ক্লপ কান্দ চান্দ মুখ আঞ্জি বিপৰিত।
মোৰ বাস্ত বাস্ত মুখে হেলা নিপতিত ॥
এই কথাত হৰিৰ হাঁহি উঠি কৈছে—ছবিতে
দেখুৱাইছে :—

“শৰবৰ উত্তবে হাৰব ভৈল হাস।
বোলে মন দিয়া স্তন বৃঢ়া দিগবাস ॥
পৰব দোষকে মাত্ৰ কৰ আলোকন ॥
জানি শুনি অকাৰ্য কবহ কি কাৰণ ॥ ৮৪০ ॥
পন নয়নৰ মল আশ্ৰকো দেখয়।
নিজ নয়নৰ বৰ দোষ নাৰুলয় ॥
সহশ্ৰেক মুখে যদি তোমাৰ মহিমা।
বসবেক মানে কহি ততো নাই সিমা ॥

× ×
যোগি বুলি লোক আগে ফুৰাই প্ৰকট।
গাৱে ভঙ্গয়ে পিঙ্কি হুয়া বৰ জতি ॥ ৮৪৮ ॥

বমণি বমন দেখি মদনে আকুল।
তুলসী বনেব বাপু পবিত্ৰ শাড়ীলু ॥

× × ×

জে অন্ধি পবিলে শাস্ত্ৰে কহি আচা স্নান।
হেন হাড় গলায়ে কবিলা পবিধান ॥

গো পুন্ডা কবিত্তে যোগা কহে সৰ্ব্বজন।
পণ্ডিত হুইয়া তুমি চটা কি কাবন ॥ ১৫০ ॥

তৈল পুত নাতি মাথে পকাইলা কেশ।
তথাপি লাড়টে ভনি ফুৰা মন দেশ ॥”

এই বিনিতে উল্লেখ কৰা ভাল হব যে নৱবৈষ্ণৱ
মূৰ্গ বচনাৰ পৰা এই পুথিৰ বচনা ক্ৰমাৎ আঁতৰি
আহিছে। এই পুথিত মূল হৰিকেশৰ বতিবসৰ
অংশ বেচিকৈ লেখিয়াইছে। ইয়াৰ কাণে হল
সেই সময়ৰ বজা বাণীসকলৰ অভিপ্ৰায় সাপেক্ষে
কাব্য বা গীতত দাস্ত ভাৱ কৰ্মাই আদিবস বা
কাম ভাৱৰ সঞ্চাৰ হৈছিল।

পুথিখনি অসমীয়া গীতবিলাকৰ বাগ-বাগিনী
ভাল মাল, ছন্দ ভাগ পৰে বাক্তি দিয়া আছে। ইয়াৰ
ভিতৰত ভাসোমান পৌৰাণিক শাস্ত্ৰীয় বাগ আৰু ছন্দ
দিছে যেনে গোণাগিৰি লেচাৰি দীঘলছন্দ, বাগ বাগিণি
গুৰুবাৰী, বাগ বৰড়ি লাচাৰী মধ্যছন্দ, বাগ বাগিণি
ইত্যাদি এই পুথিখন শ্ৰদ্ধ কাব্য বা গীতি কাব্য স্বৰূপে
লিখা হৈছে। স্বৰ্গদেউসকলৰ চৰাত গায়কে এইবিলাক
নানা ভৱ সঞ্চাবে, গাইছিল। কবিৰ বচনাৰ নিৰ্দেশ
ইমানতে শেষ কৰিটো।

চিত্ৰ সম্পৰ্কে কেইটিমান কথা উল্লেখ কৰিবলৈ

ইচ্ছা কৰে। পুথিত ভালেমান লক্ষ চিত্ৰও আছে।
ইয়াত চিত্ৰ-বিভাৰ সম্পূৰ্ণতা আৰু নিৰ্ভুলতাৰ
কাৰণে কবিয়ে জংগপ কৰা নাই। তাত নাজে
ভাৱ প্ৰকাশ কৰাটোৱেই উদ্দেশ্য। বজা জন্মজন্ম
আগত বৈষ্ণৱায়ণ মুনিয়ে কথাবিলাক কৈছে।
সেই কাৰণে নাজে নাজে নানা চেহেৰাত ছয়োকে
অঙ্কন কৰিছে। নাৱদ মুনিকে ধৰি কিছুমান
সৰু চৰিত্ৰ ছবিত আঁকোতে তাও বসণ-ভুষণৰ
ফালে লক্ষ্য কৰা নাই। কোনো কোনো স্থানত
শ্ৰীকৃষ্ণৰ অষ্টভূজ, চতুৰ্ভূজ আৰু ত্ৰিভূজ দিছে আৰু
সেইদৰে বাগবো দ্বিভূজ, দশভূজ দিছে। কিছুমান
অলৌকিক চিত্ৰও আছে যেনে বৰ্ণলৈ অৰু শিৱৰ
বৰ্ণনত পাতীলগা ৮টা সিত্ৰ বাহন, ঘোঁৰাৰ মুখেৰে
বিজ্ঞানবসকল, তিনিমূৰ, তিনি ভৰি আৰু চয় হাতেৰে
স্বৰব সৈন্ত বিলাক, বুকুত চকুলগা, তিনি মূৰৰ
ওপৰত ভিঙ্গি আৰু তাৰ ওপৰত তিনিমূৰ, শহা
মুখীয়া, পছ মুখীয়া, বাছৰ মুখীয়া—ভালুক, সিংহ,
বাঘৰ ওপৰত উঠা শিৱৰ সৈন্ত বিলাকৰ চিত্ৰে ফুৰিয়া
ধৰণৰ চিত্ৰৰ আভাস দিছে। মুঠতে লৌকিক চিত্ৰ-
বিলাক সম্পূৰ্ণ আৰু মনোগ্ৰোহী আৰু অলৌকিক-
বিলাক আমোদদায়ক আৰু ভাৱ প্ৰকাশক। কোনো
কোনো চিত্ৰৰ সীমা মূৰলীত নানা লতা ফুল দি
কৰিছে।

বাগান্ধৱৰ সৈন্তবিলাকৰ পোছাক আৰু মুখত
দাড়ি-গোফা দিয়াটো চাই সেইবিলাকক মোগল বা
পাঠান সৈন্যৰ দৰে লাগে। ইয়াত নিশ্চয় কিছু
মোগল চিত্ৰ কলাটো প্ৰভাৱ পৰিছে।

অসম সাহিত্য সভাৰ

কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিৰ অষ্টম (৭৯তী) অধিবেশন

৯ ডিচেম্বৰ ১৯৬২ আবেলি দুই বজা

উপস্থিত: শ্ৰীজেলোকনাথ গোস্বামী—সভাপতি, শ্ৰীবিন্দু
০১ সপ্তম অধিবেশনৰ ৪ঠ আৰু চতুৰ্থ সিদ্ধান্ত
চক্ৰ বৰুৱা—সহকাৰী সম্পাদক, শ্ৰীধৰপ্ৰসাদ নেওগ—
বিধয়ে আলোচনা কৰা হয়। বৰ্তমান বাইৰ সপ্তম
সংকাৰী সম্পাদক, শ্ৰীধনীচন্দ্ৰ বৰুৱা, শ্ৰীধনুবাৰণ
ছকৰী পৰিস্থিতিৰ বাবে কাঠাৰৰ শিক্ষা-সম্পৰ্কীয়
শাস্ত্ৰী, শ্ৰীমতী লক্ষ্মীবা দেৱী, শ্ৰীচহানন বাছৰোৱা,
শ্ৰীমদকান্ত গোস্বামী, শ্ৰীনীলাপৰা, শ্ৰীচৈতন্য আৰতুল মালিক,
শ্ৰীবতীজনাথ গোস্বামী, শ্ৰীমৈনিকান্ত ঠাকুৰীয়া।

বিশেষভাবে নিমন্ত্ৰিত: শ্ৰীমতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা,
শ্ৰীধৰপ্ৰসাদ বৰুৱা।
এইসকলে অধিবেশনলৈ আহিব নোৱাৰি সভাৰ পঠায়:
শ্ৰীপ্ৰিয়চন্দ্ৰ বাছৰকী, শ্ৰীমহেশচন্দ্ৰ দেৱ গোস্বামী,
শ্ৰীমহেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা।

২ নৱেম্বৰ ১৯৬২ তাৰিখে আবেলি দুই বজাৰপৰ
৩৭৫৪তীত আসাম একাডেমী ফৰ কালচাবেল এফেছাৰ
কাৰ্যালয়ত অধিবেশন বহে।

১। ১৭ চেপ্টেম্বৰ ১৯৬২ তাৰিখে যোৰহাটত
বহা কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিৰ সপ্তম অধিবেশনৰ কাৰ্য-
বিবৰণ প্ৰস্তুত হয়।

২। সপ্তম অধিবেশনৰ পঞ্চম সিদ্ধান্ত অৱসৰি
বাগাৱাণ্ড সন্মিতকৈ পুঁতি সমিতিৰ সম্পাদকবৰগা জনা
৩৬ মাৰ ১৭ চেপ্টেম্বৰ ১৯৬২ তাৰিখে উক্ত সমিতিৰ
এক অধিবেশন বহে। সেই সভাৰ অৱসৰোপকমে
শ্ৰীধনুবাৰণ শাস্ত্ৰী আৰু শ্ৰীমহেশ্বৰ নেওগে প্ৰস্তাৱিত
সন্মিতকৈ তদনৰ স্বীচাৰি এখন পঞ্জত কৰি দিছে। ১৪
অক্টোবৰ ১৯৬২ তাৰিখে আৱদান কৰা সমিতিৰ অধিবেশন
তুলৰ অভাৱত নবহিল। তাৰ পিছত বাহা জোৰা
অশান্তিৰ বাবে সমিতিৰ কামত অৱসৰ হ'ব পৰা হোৱা
নাই। কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিয়ে লক্ষ্যে কথা নিৰীক্ষণ
কৰি, সময় বৃদ্ধি কামত আগ বাঢ়িবলৈ সমিতিক নিৰ্দেশ
দিয়ৈ।

৩। সপ্তম অধিবেশনৰ ৪ঠ আৰু চতুৰ্থ সিদ্ধান্ত
বিধয়ে আলোচনা কৰা হয়। বৰ্তমান বাইৰ সপ্তম
ছকৰী পৰিস্থিতিৰ বাবে কাঠাৰৰ শিক্ষা-সম্পৰ্কীয়
সিদ্ধান্তী দলৰ কাম আৰু গীয়াত অৱসৰ শিক্ষানীতি
সম্পৰ্কীয় বাৰকণ্ডা হামিল কৰা কাম স্থগিত বনাৰ
সিদ্ধান্ত কৰা হয়।

৪। সপ্তম অধিবেশনৰ সপ্তম সিদ্ধান্ত অৱসৰি
শ্ৰীমহেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ সংগৃহীত-সম্পাদিত নগেন্দ্ৰনাথ
চৌধুৰীৰ গল্প-সংগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰাৰ বিধয়ে বিবেচনা কৰা
হয়। দুপ গিঠিৰ ভিতৰত হোৱাটকৈ গল্প-সংগ্ৰহখন প্ৰকাশ
কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত কৰা হয়।

৫। সপ্তম অধিবেশনৰ একাদশ সিদ্ধান্ত অৱসৰি
শ্ৰীহৰাগমণি বৰ্ণনলৈ প্ৰধান সম্পাদক, অসমীয়া ভাষা
উৎসাহন সমিতি, পো: অ: নিতাইনগৰ, হাটলাকাম্বি,
তেখেতৰ অৱসৰ প্ৰচাৰালয় কাৰণে পঠায় সঙ্গীতা
কিতাপৰ মূল্য কম-বেছি এণ টকা ধৰা কৰা হয়।

৬। কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয়ৰ হিচাপৰ বিধয়ে আলোচনা
কৰা হয়।

(ক) কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিৰ পঞ্চম অধিবেশনৰ
২৬শ সিদ্ধান্তকমে কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয়ৰ অস্থায়ী কাৰ্যালয়
সচিব শ্ৰীমহেন্দ্ৰচন্দ্ৰ বৰপুৰাৰীক ১৬ গাৰুৱাৰী ১৯৬২
তাৰিখৰ পৰা ২০ ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৬২ তাৰিখলৈকে আৰ্জিত
ছুটি দিয়া হয়। ২৮ ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৬২ তাৰিখৰপৰা,
শ্ৰীবৰপুৰাৰীক কামবৰণা অৱসৰ দি সহকাৰী সম্পাদকে
জাননী দিয়ে। কিন্তু উক্ত কৰ্মচাৰীয়ে উক্ত তাৰিখে
কামত পুনৰ যোগ দি অৱসৰ নোলোৱা সত্ত্বেও সেই
তাৰিখলৈকে দৰ্হা আশায় কৰি ৰিৱা হৈছে। সমিতিয়ে
উক্ত আশায় নিৰ্মিত বুলি জান কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত কৰে।

(খ) ১৭ চেপ্টেম্বৰ ১৯৬২ তাৰিখলৈকে পাবলৈ

বাকী থকা পাঠচলন বাহুধৰা ধন-সংগ্ৰহৰ বচিন-বহী সম্পৰ্কে সহকাৰী সম্পাদক জনায় যে শ্ৰীশূৰ্ণ শৰ্মাৰপৰা (ডেকলভিয়া বাগিচা) মাজ এখন বহী এতিয়াও পাবলৈ বাকী বৈছে।

(৩) সহকাৰী সম্পাদকৰপৰা পোৱা টোকাৰমতে ১৯২৩-২৪ চনৰপৰা ১৯৩১-৩২ চনৰ ভিতৰত বাকী বিক্ৰী দিয়া কিতাপৰ বাবে ১৭ চেণ্টেৰৰ ১৯২৯ ডাবিংলৈকে পাবলৈ বাকী থকা ২-২৬০৬ টকাৰ বিষয়ে সহকাৰী সম্পাদক জনায় যে ৩-নবেম্বৰ ১৯৩২ তাৰিখেৰে মুঠ কৰি বাকীৰ বাবে ১১০৬-৩২ টকা মাজ পোৱা গৈছে। ৩১ ডিচেম্বৰ ভিতৰত টকা পৰিশোধ হোৱালৈ সংশ্লিষ্ট লোকসকলে টানি নিদিবলৈ সহকাৰী সম্পাদক ভাব দিয়া হ'ল।

৭। ১৯৩১-৩২ চনৰ অসম সাহিত্য সভাৰ হিচাপ সম্পৰ্কে হিচাপ-পৰীক্ষক অধ্যাপক মহেশ্বৰ চাকী, চাৰ্টৰ্ড একাউণ্টেণ্টৰ ১৯৩১৩২ তাৰিখৰ প্ৰতিবেদন, উক্ত বছৰৰ সভাৰ উত্থ-পত্ৰ, আয়-ব্যয়ৰ হিচাপ আৰু বিশেষ পুঁজিৰ হিচাপ পৰীক্ষিত ৰূপত প্ৰধান সম্পাদক কাৰ্যা-নিৰ্বাহক সমিতিৰে অগত দাখিল কৰে।

(৮) হিচাপ-পৰীক্ষকে সম্পাদন কৰা ১৯৩০-৩১ চনৰ উত্থ-পত্ৰত আৰক্ষীয়া সংশোধন আৰু সংযোজন নিৰীক্ষণ কৰি সমিতিয়ে হিচাপ-পৰীক্ষকৰ সন্মত লয়।

(খ) বাকীলৈ দিয়া কিতাপৰ বাবে পাব লগীয়া ধনৰ বিষয়ে কাৰ্যাৰলম্বনৰ বাবে ১৭ চেণ্টেৰৰ ১৯২২ তাৰিখৰ অধিবেশনত সহকাৰী সম্পাদক নিৰ্দেশ দিয়া হৈছিল। ওপৰৰ ৬ (খ) সিদ্ধান্তত এই বিষয়ে পুনৰ ব্যবস্থা কৰা হৈছে।

(গ) বিক্ৰীৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰা সভাৰ প্ৰকাশন-সমূহৰ এখন সন্তোষজনক বেঞ্জিটীৰ নোহোৱা বোলা মন্তব্যলৈ মন কৰি সমিতিয়ে সহকাৰী সম্পাদক হিচাপ-পৰীক্ষকৰ পৰামৰ্শমতে এনে এখন বেঞ্জিটীৰ বাৰি কিতাপ ছপাই টকত বৰা আৰু তাৰপৰা বিক্ৰী কৰাৰ হিচাপ পৰিষ্কাৰ কৰি বাৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে আৰু আশা কৰে যে ১৯২২-৩০ চনৰ হিচাপ-পৰীক্ষণৰ বেদা এই বিষয়ে আৰু কোনো লেঠা নথাকিব।

(ঘ) দক্ষিণপাট অধিকাৰ গোখামী অক্ষয় পুঁজিৰ

বাৰিৰপৰা আৱকৰ হিচাপে যোৰহাটৰ ষ্টেট বেংক ৬০০০ কৰ্ত্তন কৰা বিষয় লৈ যোৰহাটৰ ইনকাম-টেক্স অফিচাৰলৈ দিয়া চিঠিৰ সন্নিধান পোৱা হোৱা নাই। কাৰ্য-নিৰ্বাহক সমিতিয়ে সংশ্লিষ্ট কৰ্ত্তৃপক্ষলৈ যোগাযোগ চলাই থাকিবলৈ প্ৰধান সম্পাদক জনায়।

(ঙ) যোৰহাট কাৰ্যাৰলম্বন হিচাপ লিখা আৰু নগদ ধন বেছত সমন্বয়তে জমা নিদিয়া আৰি বেয়েজালিৰ বিষয়ত হিচাপ-পৰীক্ষকৰ আগতিৰ বাবেসা সপ্তম অধিবেশনত ২৩শ সিদ্ধান্ত কৰা হৈছে।

(চ) অসম সাহিত্য সভা পত্রিকাৰ বৰগণিত বাৰদ বিজ্ঞ লোকৰপৰা ১৩১৩১৩ তাৰিখত পাবলগীয়া বাকী ৪০৭ ২০ টকা ৩১ ডিচেম্বৰ ১৯২২ তাৰিখ বা তাৰ আগতে সংশ্লিষ্ট লোকৰপৰা সংগ্ৰহ কৰাৰ আৰু ব্যবস্থা লবলৈ সহকাৰী সম্পাদকক নিৰ্দেশ দিয়া হ'ল।

(ছ) হিচাপ-পৰীক্ষণৰ শেষ অস্থায়ত কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয়ে দাখিল কৰা শাখা অস্থায়ত সভাৰ তালিকাৰ বেঞ্জিটীৰ গ্ৰহণত নোহোৱাত আৰু প্ৰতিজন সভা নামত পাব লগীয়া বাকীৰ হিচাপ কৰিব পৰা নোহোৱাত হিচাপ-পৰীক্ষকে এই বিষয়ত সভাৰ মুঠ প্ৰাপ্য উলিয়াব নোৱাৰিলে। সভাৰ বাৰিক সমিিলন আৰ্হিত প্ৰতি-নিৰ্ধিৰ পাব পৰা শাখা আৰু সভাৰ বেঞ্জিটীৰ নিৰ্ধৃত নহলে সমিিলনৰ কাৰ্যাৰি বেছেতু ন্যায্যস্বত্ব হব নোহোৱে, কাৰ্য নিৰ্বাহক সমিতিয়ে সহকাৰী সম্পাদক ডিচেম্বৰৰ ভিতৰতে এই বেঞ্জিটীৰ নিৰ্ধৃতভাৱে সম্পূৰ্ণ কৰি প্ৰধান সম্পাদক আৰু হিচাপ-পৰীক্ষকৰ ওচৰত দাখিল কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে।

সমিতিয়ে ১৯৩১-৩২ চনৰ উত্থ-পত্ৰ, আয়-ব্যয়ৰ হিচাপ আৰু বিশেষ পুঁজিসমূহৰ হিচাপ পৰীক্ষিত ৰূপত পত্রিকাতে প্ৰকাশনৰ বাবে অস্থায়ন কৰে।

(জ) ১৯৩০-৩১ চনৰ হিচাপমতে প্ৰাক্তন প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীভূক্তননাৰ গোখামীৰ হাতত বৈ থোৱা (সভাৰ আয়ৰপৰা হিচাপত কম জমা হোৱা হেতুকে) ১৪০ টকা শ্ৰীগোখামীয়ে বৰ্ত্তমানে জমা দিছে বুলি প্ৰধান সম্পাদক জনায়।

৮। ভাৰতৰ হিমাচল সীমান্তৰ বিভিন্ন বিদ্যুত

বিশেষকৈ বোৱা ২০ স্ক্ৰোৱৰবৰণৰা আৰম্ভ হোৱা। কমিউ-নিষ্ট চীনৰ সম্পাসকাৰী প্ৰৱল আৰুৰূপ হেতুকে উত্তৰ হোৱা দেশৰ সঙ্কটপূৰ্ণ পৰিস্থিতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হয়।

সভাৰ সভাপতিয়ে এইবাৰৰ অসম সাহিত্য সভা দিবসত দেশৰ পুঁজিটো মুক্ত হজে বৰঙনি যোগাৱলৈ, জনগণৰ নৈতিক শক্তি বঢ়োৱাত যত্নপৰ হৱলৈ, দেশাঙ্ঘ-বোধক গীত-কবিতা আদিৰে জাতীয় ঐক্য-সামৰণ স্ৰেষ্ঠ কৰিবলৈ আৰু দেশৰ আভ্যন্তৰীণ প্ৰক্ৰম ওপৰত চোকা চকু বাৰ্হিবলৈ মূল আৰু শাখা সভাসমূহৰ সদস্যসকলক জনোৱা গোহাঁৰি-পত্ৰ প্ৰচাৰ কৰা হৈছে। সমিতিয়ে আনন্দ প্ৰকাশ কৰি জনগণক জাতীয় সঙ্কটৰ বিৰুদ্ধে একতাৰূপে গঠিত হৱলৈ উত্থ কৰিব পৰা সাহিত্যৰ পুষ্টি কৰিবলৈ আন্তৰিক আৰ্হান জনায়।

বায়ুয় প্ৰতিবেদনা পুঁজিটো অসম সাহিত্য সভাৰ দান স্বৰূপে ১,০০০ এছোৰ টকা দিবলৈ সমিতিয়ে সিদ্ধান্ত কৰে। প্ৰধান সম্পাদকে জনায় ৭ ডিচেম্বৰৰ পতাকা দিবসত (১১) সকলো শাখা সভাতে সহযোগিতা কৰিবলৈ বাস্তব-স্বাক্ষত যোগে অহুৰোধ কৰা হৈছে আৰু পতাকা বিক্ৰী কামত কাৰ্যকাৰীভাৱে সহায় কৰা হৈছে। গুজৰানান সাহিত্যিকৰ পৰা বেডিও যোগে দেশাঙ্ঘবোধক অহুৰোধৰ গীত আকাশবাণীৰ যোগে প্ৰচাৰৰ অৰ্থে পোৱা গৈছে। সমিতিয়ে আশা কৰে দেশৰ কল্যাণকামী সকলো শ্বেষক গীত-কবিতা আৰি কৰনা কৰি বিনামূল্যে এইধৰে প্ৰচাৰৰ কাৰণে পঠাৰ।

৯। সাহিত্যিক-সাহিত্যিক অহুঠানৰূপে বৰ্ত্তমান সঙ্কটত অসম সাহিত্য সভাৰ সদস্যসকলে সাহিত্য আৰু স্কৌত্তৰ বোগেৰি দেশত একাঙ্ঘবোধ আৰু সাহস জ্ঞপাই সোঁতাৰ হেতু কৰাটোয়ে নিসকলৰ উত্তৰ বৰঙনি হ'ব।

দেশৰ সকলো সাহিত্যিককে এই বিষয়ত তৎপৰ হৱলৈ অহুৰোধ জনাই সমিতিয়ে সভাৰ ফালৰপৰা মাজে-মাজে পুঁজিকা প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে থিৰাং কৰে আৰু প্ৰধান সম্পাদক প্ৰথম প্ৰকাশত কেইদিনমান এনে পুঁজিকা সম্পাদন আৰু প্ৰকাশ কৰাৰ ব্যবস্থা কৰিবলৈ ভাব দিয়ে। ইয়াৰ বাবে ৬০০০-০০ পাঁচশ টকা মজুৰ কৰা হ'ল।

১০। একালে পৰম্পৰ দেশৰ সীমাৰ অধঃতা আৰু সাৰ্বভৌমত্বৰ প্ৰতি প্ৰতি, পৰম্পৰ আনকিমণ আৰু শান্তিপূৰ্ণ সহাবহোৱা জাতি উদাৰ পৰম্পৰা নীতিত ভাৰতৰে আৰম্ভ হৈ, 'হিন্দী-চীনী জাই ভাই' বাণী প্ৰচাৰ কৰি আৰু বাবে বাবে চৰকাৰীভাৱে ভাৰত আৰু চীনৰ মাজত সীমাৰ বিষয়ত স্থিতাবস্থা সুব্যক্তি হ'ব বোলে বুলি ঘোষণা কৰি, আৰু আনশালমে ১৯৪৪ চনৰপৰা সেই সীমা ৰাখনে কৰি ভাৰতৰ মাটিৰ ওপৰত বাৰ্হণৰ নিৰ্ধাণ কৰি আৰু জাৰতীয় সীমাৰী বাৰ্হীনে আৰু প্ৰজ্ঞাৰ ওপৰত গুলীবৰ্ণ কৰি কমিউনিষ্ট চীনে যি বিশ্বাসঘাতকতা প্ৰদৰ্শন কৰিছে, অসম সাহিত্য সভাই একবাৰে তথা তীৰ নিন্দা কৰে। এনে মানৱতা-বিৰোধী কাৰ্যৰ বাবে এতিয়া তথা পুৰ্বিকাৰ শান্তি বিষয়ে ভুল কৰা হৈছে, ভাটলৈ লক্ষ্য কৰি ভাৰতৰ উত্তৰ-পূব প্ৰান্তৰ এই অসমৰ সাহিত্যিকসকলে সমিিলিত ভাৱে শিকা বিজ্ঞান সঙ্ক্ৰতি সংঘৰ যোগেৰি পুৰ্বিকাৰ বিভিন্ন বাষ্ট্ৰৰ সাহিত্যিক-কলাকাৰ সহযোগিতাসকলে পুৰ্বিকাৰ জনমত গঠন কৰিবলৈ আহ্বান জনায়।

১১। চীনৰ নিৰ্ধৰ আৰুৰূপৰ ফলত দেশৰকাৰ পৰিত্ৰ কাৰ্যত নিহত হোৱা ভাৰতৰ বীৰ জোৱানসকলৰ প্ৰতি অসম সাহিত্য সভাই অৰ্হাৰে মূৰ ধোৱায় আৰু সীমান্তৰ আত্মাৰ সন্মতি কামনা কৰে। এতিয়াও চীনসকলৰ প্ৰেৰণীয়ে অসম সাহস বুকুত বাঢ়ি আৰু হিমৰ ৰূপন আৰি অশেষ কষ্ট সহ কৰি দেশৰ হকে জীৱন পণ কৰি আগ বাঢ়ি থৈ হৈ থকা জোৱানসকলক এই সভাই অসমৰ সাহিত্যিকসকলৰ হৈ অভিনন্দন আৰু সৰ্গৰূপক নৈতিক সমৰ্হন জনায়।

১২। দেশৰ অৰ্থও স্বাধীনতা বন্ধাৰ অৰ্থে ভাৰতৰ এই উত্তৰ-পূব সীমান্তৰ প্ৰতিৰক্ষাৰ ব্যবস্থা দৃঢ়তৰ কৰিবৰ বাবে ভাৰত চৰকাৰৰ ওচৰত অসম সাহিত্য সভাই টানি দাবী জনায়।

১৩। চীনৰ আৰুৰূপৰ কাৰণে ঘূৰ-ঘূৰাৰ আৰু এই খেতিপথাৰৰ সীম চাৰিওফালে চিটিকি পৰিব লগীয়া হোৱা উত্তৰ-পূব সীমান্ত অঞ্চলৰ ভাই-জনীসকলৰ চু

চূর্ণিত অসম সাহিত্য সভাই গভীর দুঃ অস্থত্ব ববে, আৰু এই অক্ষয়বন্দা আৰি উদয়মৰ বিভিন্ন ঠাইত আশ্ৰয় লোৱা লোকসকলৰ আনৰ স্বত্ব লোৱা বাবে সভাই অসমৰ বাইজৰ শলাগ লয়।

১৪। এই মাহতে নাজিৰাত বহিব লগীয়া সভাৰ ত্ৰিংশ সন্মিলন সম্পৰ্কে অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ ১৫ নবেম্বৰ ১৯৬২ তাৰিখৰ প্ৰস্তাৱ পাঠ কৰা হ'ল। "চীনা আক্ৰমণৰ কাৰণে দেশত উত্তৰ হোৱা পৰিস্থিতিৰ বাবে নাজিৰাত অহা ২২ ডিচেম্বৰৰপৰা হ'ব লগীয়া অসম সাহিত্য সভাৰ ত্ৰিংশ অধিবেশন সাময়িকভাৱে স্থগিত কৰা হওক" বুলি অভ্যৰ্থনা সমিতিয়ে সৰ্বসন্মতিক্ৰমে প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিছে। কাৰ্ণাটকৰ সন্মিতিয়ে দেশৰ সৰ্বত্ৰপূৰ্ণ অবস্থাত সন্মিলন স্থগিত বধা সমৰ্থন কৰে, কিন্তু আশা কৰে অভ্যৰ্থনা সমিতিয়ে ব'হাগৰ প্ৰথম সপ্তাহৰ ভিতৰতে অষ্টপৌৰীকৈ হলেও সন্মিলন পতাৰ আয়োজন কৰিব। কাৰ্ণাটকৰ সন্মিতিয়ে এইটোও প্ৰকাশ কৰে যে অভ্যৰ্থনা সমিতিয়ে এনে ধৰণৰ সিদ্ধান্ত কৰি প্ৰচাৰ কৰাৰ আগতে সভাৰ প্ৰধান সম্পাদক জনোৱা নিতান্ত বাঞ্ছনীয়।

১৫। বিভিন্ন প্ৰকাশনৰ বাবে আৰ্থিক সাহায্য বিচাৰি আৰু সেই প্ৰকাশন সাহিত্য সভাৰ দায়িত্বলৈ আণ বঢ়াই দিয়া শ্ৰীমতা বত্ৰসুমাৰী বাজগোৱা, শ্ৰীমতীৰ পৰা, শ্ৰীকাবে লক্ষ্য, শ্ৰীমহেশ্বৰ সভাপতিত আৰু শ্ৰীযোগীনাথ শইকীয়াৰ পত্ৰ পাঠ কৰা হ'ল। সভাৰ আৰ্থিক অনাটনলৈ লক্ষ্য কৰি পত্ৰ-লেখকসকলক সম্প্ৰতি কৰ্ত্তলৈ সভাৰ অসমৰ্ণতা জনাব চিঠি বিহলে প্ৰধান সম্পাদক কোৱা হ'ল।

১৬। আহিনমাৰ্গৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰৰ বেলেগেৰে দলত্বৰ নামকৰণ সম্পৰ্কে নাগাঁও সন্মিলনৰ প্ৰস্তাৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ল। প্ৰধান সম্পাদকে জনাব বেলেগে কৰ্ত্তপক্ষলৈ এই বিষয়ে লিখা হৈছে; কিন্তু কোনো সন্মিলন পোৱা নাই।

১৭। শ্ৰীমতমণি কুকৰ নেতৃত্বত শ্ৰীবিহাৰপ্ৰসাদ নেওগ আৰু শ্ৰীভীৰ্ণনাথ গোশ্বামীয়ে গঠিত তিনিজনীয়া সভাভাৰী হলে যোৱা ২০।১০।৬২ তাৰিখৰপৰা ২১।১০।৬২

তাৰিখ পৰ্য্যন্ত কাছাৰ জিলাৰ বিভিন্ন অঞ্চলত পৰিক্ৰমণ কৰি গিয়া বিৰুক্তি সভাত পাঠ কৰা হ'ল।

অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা পৰিচালিত কাজিৰাৰ ফুল কেইখনৰ মজুৰী দিয়াৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ল।

সিদ্ধান্ত কৰা হ'ল যে দেশজন্তু তৰুণবাম ফুলন এন্ড ষ্ট্ৰুপ, ডিভৰগোল অসমীয়া প্ৰাথমিক ফুল, দক্ষিণ মোহনপুৰ প্ৰাথমিক ফুলৰ মজুৰী ৩১ মাৰ্চ ১৯৬৩ পৰ্য্যন্ত বঢ়াই দিয়া হওক।

আলমগাৰি অসমীয়া প্ৰাথমিক ফুলৰ বিষয়ে কাছাৰ-পৰা অহা চিঠিপত্ৰ বিচাৰ কৰি বৰ্ত্তমান এই ফুলৰ মজুৰী নিৰ্বাহলৈ টিক কৰা হ'ল। প্ৰধান সম্পাদকে ২৬ ডেচেম্বৰ ১৯৬২ তাৰিখে নীলাসমৰ্ণতাৰ সাহিত্য সভাৰ সম্পাদকলৈ এই বিষয়ে প্ৰতিবেদন বিচাৰি গিয়া চিঠিৰ উত্তৰ পোৱাৰ পিছত বিয়টো পুনৰ বিবেচনা কৰা হ'ল।

১৮। মিস্ত্ৰৰ পৰ্ব্বত, লামডিং অঞ্চল, উত্তৰ কাছাৰ আৰু নগাকুৰ্মৰ অংশবিশেষে ভ্ৰমণ কৰি শ্ৰীবিহাৰপ্ৰসাদ বৰুৱাই প্ৰতিবেদন সমিতিৰ সমুখত উপস্থাপন কৰে। সমিতিয়ে শ্ৰীবিহাৰপৰা শলাগ লগ।

১৯। প্ৰধান সম্পাদকে অসমৰ ছুপাৰিটেণ্ডেণ্ট অৱ চেঞ্চাৰ অপাৰেচন শ্ৰী এছ. পেনিনটাইনৰ সাংবিধানত সীকৃত বাস্তৱ ভাৱসমূহৰ শাসনালী প্ৰথমৰ বিষয়ক পত্ৰ উপস্থাপন কৰে। ডক্টৰ শ্ৰীভ্ৰমেন্দ্ৰনাথ গোশ্বামীক এই ভাৱ বিহলে টিক কৰা হ'ল আৰু সিদ্ধান্ত কৰা হ'ল, ছুপাৰিটেণ্ডেণ্ট অৱ চেঞ্চাৰ অপাৰেচনক জনোৱা হওক যে এই কামৰ বাবে ডক্টৰ গোশ্বামীক উপযুক্তভাৱে পাবিতোহিক দিয়াৰ দিহা কৰিব লাগে।

২০। অসমীয়া ভাৰাজান পৰীক্ষা সচিবৰ বক্তব্য জনা হ'ল। বৰ্ত্তমান অক্ষৰী অৱস্থাৰ তাৰণে পৰীক্ষা সমিতিৰ সভাসকলৰ লগত পত্ৰব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা আদান-প্ৰদান কৰি পৰীক্ষা-সম্পৰ্কীয় সিদ্ধান্ত লবলৈ পৰীক্ষা সচিবক পৰামৰ্শ দিয়া হ'ল।

২১। বিহকৌ সংগম ভাষা বিভাগৰপৰা প্ৰকাশিত শ্ৰীবিহাৰকাল দিনকৰ মৰহনেৰ দ্বাৰা সম্পাদিত "ভাৰতীয় বাৰহাৰ-কোষ"ত অসমীয়া উচ্চাৰণ সম্পৰ্কীয় টোকা আৰু প্ৰতিবেদনত থকা কিছু বেমেজালিৰ বিষয়ে আলোচনা

কৰা হ'ল। সিদ্ধান্ত কৰা হ'ল প্ৰধান সম্পাদকে ডক্টৰ বিৰিক্ৰমুমাৰ বক্তব্যৰপৰা বিশেষকৰ পৰামৰ্শ লৈ সংশ্লিষ্ট ব্যক্তিৰ লগত লিখা-লিখি কৰিব।

২২। সহকাৰী সম্পাদকে জনাব যে সাহিত্যিক শ্ৰী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ কতা শ্ৰীমতী বত্ৰা বৰুৱাই বেজবৰুৱা ডাক্তাৰীয়াৰ ব্যক্তিগত পুৰিভাৰালৰপৰা মুঠ ৮১খন কিতাপ আৰু আলোচনী অসম সাহিত্য সভাৰ পুৰিভাৰাললৈ দান কৰিছে। কাৰ্ণানিৰ্দ্ধাৰক সমিতিয়ে সাৰৰ আৰু শুদ্ধাৰে উক্ত দানটো গ্ৰহণ কৰি শ্ৰীমতী বৰুৱাক আনুষ্ঠানিক ধৰণে জনাব।

২৩। নিয়মাবলীৰ ৪ম বিধি বহু ছেদ আৰু উপবিধি অৱসৰিত তলত নাম দিয়া সভাসমূহক শাৰা সভাকৰণে স্বীকৃতি দিয়া হ'ল:

- (১) মেটেকা সাহিত্য সভা (মেটেকা, শিৱগাৰণ)
- (২) সেউজী কানন (বৰহোলা, শিৱগাৰণ)

- (৩) দিটেনগৰ শাৰা সাহিত্য সভা (দিটেনগৰ, যোৰহাট)
- (৪) নিতাইপুখুৰী সংস্কৃতি সংঘ (নিতাইপুখুৰী, শিৱগাৰণ)
- (৫) কল্যাণী সাহিত্য সভা (নাওৰাণী গাঁও, দিটেনগৰ, যোৰহাট)
- ২৪। নিয়মাবলীৰ ১০ বিধি অৱসৰিত তলত নাম দিয়া অসমীয়া ভাষা সাহিত্য অধ্যয়নিকালোক আয়োজন সভাকৰ্ত্ত কৰা হ'ল:
- (১৫৫) শ্ৰীৰোগেশ্বৰ বৰুৱা, জাৰী।

মহেশ্বৰ নেওগ, শ্ৰীভ্ৰমেন্দ্ৰনাথ গোশ্বামী, প্ৰধান সম্পাদক, সভাপতি
অসম সাহিত্য সভা
২।১০।৬২

পুথি পৰিচয়

মম জেতুকুৰাৰ পাভ-লেখক শ্ৰীৰোগেশ্বৰ বৰুৱা, প্ৰকাশক নিউ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী; প্ৰথম প্ৰকাশ, চেপ্তেম্বৰ, ১৯৬২ চন; বেচ ২৫০ ন.প; পৃষ্ঠা ১১৫।

শ্ৰীৰোগেশ্বৰ বৰুৱাৰ আলোচ্য পুথিখন এখন সামাজিক উপজ্ঞাস। চম্পাকলি গাঁৱৰ চৌধুৰী পৰিৱালৰ 'মুখ্যলোক' বিশ্বশক্তি চৌধুৰী প্ৰতিপাত্ত আৰু বংশ মগাঁদাৰ কাৰণে অভিমানী। তেওঁৰ জীয়েক কৰ্মমাইক যতীশ্ৰ বৰুৱাৰ জাগিন নীৰোদ মজুমদাৰলৈ বিয়া দিবলৈ ইচ্ছা নকৰে। নীৰোদ আৰু কৰ্মমাই দুয়ো দুয়োকে ভাল পায়। এবাতি দুয়ো পলাই যাবলৈ স্থিৰ কৰে কিন্তু তেওঁলোকৰ চেষ্টা বাৰ্থ হয়। পাচত গৌৰীপুৰৰ ইন্দ্ৰনাথ দত্তৰ সৈতে কৰ্মমাইৰ

বিবাহ হয়, কিন্তু কৰ্মময়ে বাধা হৈ নিতান্ত সহজ-ভাৱে মানসিক চেতনা বাদ দি ইন্দ্ৰনাথক বৈহিক সাহচৰ্য্য দিয়ে। পিতৃগৃহলৈ আহিলত নীৰোদৰ সৈতে কৰ্মমাইৰ পুনৰ যোগাযোগ ঘটে আৰু তাই অন্তস্তোষা হয়। তাই গৌৰীপুৰলৈ ঘূৰি গৈ ইন্দ্ৰনাথৰ সম্পৰ্কৰপৰা আঁতৰত থাকিবলৈ আৰু ইন্দ্ৰনাথৰে দেহৰ কৃদা নিৰাবণৰ কাৰণে আন বমণীৰ সঙ্গ-মুখ কামনা কৰে। এদিন কৰ্মময়ে ইন্দ্ৰনাথক কলে, "তুমি মোৰ সন্তানৰ পিতৃ নোহোৱা।" তাই বাগৰি পৰিল আৰু গৰ্ভপাত হয়। তাই পুনৰ চম্পাকলি গাঁৱলৈ আহে। নীৰোদে নীৰোদে সৌজাদাৰৰ কমা অৰ্পণাক বিয়া কৰে। নীৰোদে ৰাতি তিনি বজাত বাইডাক নৈৰ পাৰলৈ আহি আশ্বাতী হবলৈ অহা কৰ্মমাইক লগ

পায়। চুয়া একেলগে কিন্তু পিচেতে কণমাইব মনটো
খিখা-স্বন্দ্য-নাহত-ক্ষত-বিকৃত হৈ পৰিল। পাচদিনা
ইহুস্নান আৰু কণমাইব দেখাশোণি হয়। তেওঁলোক
'সৰ্বনাশ'ৰ পৰা বক্ষা পৰিল। চৌধুৰীয়ে নজনাকৈয়ে
জীৱনৰ মূল্যবোধবোৰৰ পৰিবৰ্তন হৈছে। তেওঁৰ
'অহংকাৰ' জয়ী হৈছে। চম্পাকলি গাঁও যেন
'পৃথিৱীৰ সমগ্ৰ গভীৰ কু-বহুত'ত লুকাই আছে। এয়ে
উপন্যাসৰ কাহিনী।

উপন্যাসৰ নায়িকা কণমাইব মানসিক দ্বন্দ্ব আৰু
সংঘাত উদ্ভেদযোগ্য। তাইৰ গাত নাৰীৰ স্বাভাৱিক
সংগোচ নাই। চৌধুৰীৰ অহংকাৰ আৰু জীৱনৰ
পৰিবৰ্তিত মূল্যবোধ বামবেধৰ দৰে উজ্জ্বল। নীৰোদ
কাৰ্য্যক্ষম নহয়, তেওঁৰ সাহসৰ অভাৱ দেখা যায়।
চম্পাকলি গাঁও আৰু বাইভাক নৈখন কণমাই আৰু
নীৰোদৰ কাৰ্য্যৰ তথা উপন্যাসখনিৰ পটভূমি আৰু
লেখকে দক্ষতাৰে গাঁও আৰু নৈখনৰ উদাৰতা
আৰু গভীৰ বহুত বৰ্ণনা কৰিছে। লেখকৰ
বচনা-বীতি সহজ, সবল আৰু অল্পভুক্তিপূৰ্ণ।

সোৱনশিৰীৰ জেউতিৰ কোনো:—লেখক—শ্ৰীশ্ৰেণী
কটকী; প্রকাশক—নিউ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, বেচ
তিনি টকা, প্রথম প্রকাশ, ১৯৬১ চন, পৃ: ১২২।

১৯৬০ চনৰ উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ প্ৰায়য়ছৰ
ধানপানীৰ পটভূমিত আলোচ্য উপন্যাসখনি
বৰ্চিত হৈছে। বানবিল্পত ভৰত চৌধুৰীৰ তিনিজন
পুত্ৰক—ভূপেন, নগেন আৰু কৃষ্ণ। পিতৃবিয়োগৰ
পিচত ভূপেনে উত্তৰ লক্ষীমপুৰত থাকিবলৈ লয়।
তেওঁ কমিউনিষ্ট প্ৰেৰণিত গ্ৰাম-সেৱকৰ এটা চাকৰি
পায়। নগেনে লক্ষ্যত বি-এ পঢ়ে আৰু কৃষ্ণ চিনেমা
হলৰ গোটকিপাব কামত সোমায়। ভূপেনে বৰবালি
বাসিণাৰ মালিক শ্ৰীপানীশ্ব গগৈৰ জীয়েক বন্দনাক
বিয়া কৰায়। কৃষ্ণৰ দুৰ্ঘটনাৰ বাতৰি পাই উত্তৰ

লক্ষীমপুৰলৈ আহোঁতে নাৱৰ দুৰ্ঘটনাত ভূপেন মৰিল।
নগেনে স্থানীয় স্কুলত চাকৰিত সোমায়। তেওঁ
কৃষ্ণক বিয়া কৰে কিন্তু পিচত তাগা কৰিবলৈ ব্যথা
হয়। সময়ত কৃষ্ণ বোলছবিৰ পৰিচালক হয় আৰু
গুৱাহাটীত থাকিবলৈ লয়। নগেন, বন্দনা আৰু
নীপালিও তেওঁৰ লগত থাকে। বন্দনা আৰু
নগেনেও বোলছবিত অংশগ্ৰহণ কৰে। নগেনে
স্বপৰাণীক (মাকৰ) বিয়া কৰায়। আন এটা
অৱস্থাত ব্ৰহ্মপুত্ৰত জাঁপ দি কৃষ্ণই আত্মহত্যা কৰে।
এয়ে উপন্যাসৰ বিষয়বস্তু। উপন্যাসখন কাহিনী-
প্ৰধান। লেখক চৰিত্ৰ-সৃষ্টিৰ ওপৰত জোৰ দিয়া
নাই। সংলাপ গতাহুগতিক।

নিশাৰ পুৰবী:—লেখক—শ্ৰীগান্ধীনন্দন বৰা; প্রকাশক—
মিৰ এড্ৰেছি এণ্ড কোং, তিনিচুকীয়া; প্রথম
সংস্কৰণ চেপ্তেম্বৰ ১৯৬১ চন, বেচ ৪২৫ ন.প.
পৃ: ২২৬।

আলোচ্য পুথিখনি গল্প-লেখক শ্ৰীযুত লক্ষীমন্দন
বৰাৰ প্ৰথম উপন্যাস। অল্প ছুৱৰাই শিক্ষকতা
কৰাৰ উপৰিও ব্ৰহ্মুমাৰ কলাৰ সাননা কৰে।
শিক্ষয়িত্ৰী মাখনী হাজৰিকা তেওঁৰ সৰুশো কামতে
অল্পপ্ৰেৰণাৰ উৎস স্বৰূপ হয়। মাখনীয়ে অজয়ৰ
সাংস্কৃতিক অহুষ্ঠানৰ কাৰণে নৃত্য-পাটয়নী ললিতাক
আবিষ্কাৰ কৰে। ললিতাৰ কাৰণেই অজয়ৰ
দলটোৱে অসমৰ বিভিন্ন ঠাই আৰু দিল্লীত ভ্ৰমণী
প্ৰশংসা লাভ কৰে। কিন্তু দুখীয়া অথচ কপৱতী এই
ললিতাৰ প্ৰতি মাখনীৰ ঈৰ্ষা-ভাব ওপজে। অজয়ৰ
ভনায়ক ঘামিনীয়ে অপবাদৰ কাৰণে আত্মঘাতী হয়।
নেফাৰ নেফাৰ চালাও হাইকুলৰ হেডমাষ্টৰ হৈ যায়।
নেফাৰপৰা উভতি আহি তেওঁ মাখনীক জীৱনৰ
লগৰী কৰি ৰাখনীতিত মাৰিবলৈ স্থিৰ কৰে। এয়ে
চমুকৈ উপন্যাসৰ বিষয়বস্তু। (১) অজয় দুৱৰা ভাব-

প্ৰেৰণ। তেওঁক মাখনীয়ে অহুপ্ৰেৰণা যোগায় আৰু
তেওঁ (মাখনী) অজয়ৰ উপভোগ আৰু বিলাসৰ
সামগ্ৰী হৈ পৰে। ললিতাৰ আবিৰ্ভাৱে অজয়ৰ
মানসিক অবস্থিৰ ভাব জগাই তোলে। আখিক
ছবৰস্থান মজেদিও অজয়ে নিজৰ আদৰ্শ অহুধাৱন
কৰে। অজয়ে এৰাব কয়, "...মাহুহ দেৱতা হ'ব
নোৱাৰে। তেজ-মত্তহৰ মাহুহ কোনো কোনো
সময়ত বৰ দুৰ্বল। মাহুহে নিজেই নিজকে চিনি
নোপায়।" মাখনীৰ সৈতে সহজ সহজত অজয়ৰ এই
দুৰ্বলতা ধৰা পৰে। তাৰ কাৰণে নাট্যসম্ব
পৰিচালনা কৰা অজয়, আৰু মাখনীৰ লগত সাহচৰ্য্য
কৰা অজয়ে একেজন মাহুহ বুলি ভাবিবলৈ টান হয়।
কেইটামান চৰিত্ৰৰ যোগেদি সমাজৰ দোষ-ক্রুটি
সমালোচনা কৰা হৈছে। কিন্তু তেনে আলোচনাই
উপন্যাসৰ জেউতি চৰোৱা নাই।

প্ৰতিজ্ঞা:—প্ৰসিদ্ধ কাহিনীকৰ প্ৰেমেন্দ্ৰ বিৰচিত আৰু
শ্ৰীমতী নিকপমা ফুকন অনুদিত; প্রকাশক—
প্ৰাণ-ভাৰতী প্ৰকাশন মন্দিৰ, ডিব্ৰুগড়; প্রথম
প্ৰকাশ ১৯৬১ চন; বেচ চাৰি টকা; পৃ: ১২০।

হিন্দী সাহিত্যৰ প্ৰসিদ্ধ ঐপন্যাসিক প্ৰেমচন্দ্ৰৰ
প্ৰতিজ্ঞা (১৯০০ চনত পোনতে 'প্ৰেম' নামে উৰ্দু
ভাষাত বৰ্চিত আৰু পাচত ১৯০৬ চনত হিন্দীলৈ
অনুদিত) হৈছে প্ৰথম উপন্যাস। পণ্ডিত অমৰনাথ
সভাত "বৈষ্ণৱ্য চাকনেয়াত পৰা অবলাৰ প্ৰতি
নিষ্ৰব কৰ্তব্য পালন কৰিবলৈ" দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হৈ
অমৃতবায়ৈ অৰাখ আশ্ৰম খোলে আৰু বদৰী-
প্ৰসাদৰ জীয়েক প্ৰেমাৰ (যাৰ অমৃতবায়ৰ সৈতে
বিয়া হোৱাৰ কথা আছিল) অমৃতবায়ৰ বন্ধু
দাননাথৰ সৈতে বিয়া হয়। নষ্ট-চৰিত্ৰ কমলা-
প্ৰসাদ অমৃতবায়ৰ আশ্ৰম খোলাৰ চেষ্টা বাৰ্থ
কৰিবৰ কাৰণে মৃত্যুব্ৰ কৰে আৰু এই কাৰ্য্যত

দাননাথৰ সহায় লয়। বিধৱা পূৰ্ণবা প্ৰতি
আসক্তিক কমলাপ্ৰসাদৰ প্ৰকৃত স্বপ্ন ধৰা পৰে।
দাননাথে নিজৰ ভুল বুদ্ধি অমৃতবায়ৰ প্ৰতি তেওঁৰ
আচৰণৰ কাৰণে অহুতপ্ত হয়। তেওঁ অমৃতবায়ৰ
আশ্ৰমলৈ গৈ পূৰ্ণিক লগ পায়; আৰু গম্ভাত
নৌকা-বিহাৰ কৰি দাননাথে অমৃতবায়ৰ মনটো
বুদ্ধি পায়। এয়ে উপন্যাসৰ সংকোপ কাহিনী।
শ্ৰীমতী নিকপমা ফুকনে প্ৰেমচন্দ্ৰৰ হিন্দী
উপন্যাসখনি সহজ, সবল আৰু প্ৰাঞ্জল ভাষাৰে
অসমীয়ালৈ অহুবাদ কৰিছে। অহুবাদিকাৰ শ্ৰম
সাৰ্থক হৈছে যেন লাগে।

শিল আৰু শিখা:—লেখক—চৈয়ৰ আৰুল মালিক,
এম-এ; প্রকাশক—মিৰ এড্ৰেছি এণ্ড কোং,
তিনিচুকীয়া বেচ ৩২৫ ন.প. প্রথম সংস্কৰণ
চেপ্তেম্বৰ ১৯৬১, পৃ: ১৪৬।

জনপ্ৰিয় কথা-শিল্পী চৈয়দ আৰুল মালিকৰ
আলোচ্য পুথিখনত ছটা গল্প আছে শেহৰ গল্পটোৰ
নামেৰে সংগ্ৰহখনিৰ নামকৰণ কৰা হৈছে। এই
শিল আৰু শিখা গল্পটোৰ ঠোঁটত আছে, "কিন্তু
প্ৰেম গুটি নহয় ফুল, সূৰ্য্য নহয় বামবেধ, বৃষ্টি
নহয় উপন্যাস। এটি তেনেই সৰু কথাৰ ৰত্নী
কল্পনাৰ মোহনীয় বহন সানি নতুন কৰি তুলিব
পৰাত্তে তো মাহুহৰ মাহুহ হোৱাৰ সাৰ্থকতা।
এটা বিশেষবহীৰ জৈৱিক অহুভূতিক, বসময় কৰি
হৃদয়ৰ অতি জৈৱিক, অতি ভৌতিক, মৌলধৰ্মময়
কৰি তুলিব পৰাত্তেই তো মাহুহৰ বিশেষৰ।"
শ্ৰীমালিকদেৱৰ সংগ্ৰহখনিৰ গল্পবোৰ বিশ্লেষণ কৰিলে
কম-বেছি পৰিমাণে এই উক্তিৰ সাৰ্থকতা উপলব্ধি
কৰিব পাৰি। অপূৰ্ণীয় গম্ভাত মাতৃহাৰাৰ শক্তি
হেৰুৱা আৰু সন্তানহাৰা নিৰবদিত চৌধুৰী
অশ্বৰ্দাই বেননা, দৃষ্টিদেষত অখ্যাপক দত্তক লৈ

বহুতর ইন্দ্রজাল আক শেহত সন্দানব আক
উমসার মিলন; শক্ৰ গল্পত স্বপ্না আক লেখকৰ
জীৱন-খাপন বীতি; লক্ষা-ভ্ৰষ্ট গল্পত ড্রাইভাবৰ
উক্তিত মইনৰ উপলব্ধি আক শেহত জীৱন
বিপন্ন হোৱা; শিশু আক শিখা গল্পত 'যুক্তিৰ ভেটিত
খিয় হৈ জীৱনক জুখি চোৱা' সাংবাদিক অমৰৰ আত্ম-
প্ৰবন্ধনাৰ পৰিণাম স্বৰূপে চোৱা-পোৱাৰ বাহিৰৰ
এক প্ৰেইলিকাসমূহ আৰা; এইদৰে কামনাৰ বোকাত
জন্মা জৈৱিক প্ৰেৰণাক বিচিত্ৰ ৰূপত দাঙিধৰা হৈছে।

বজা ভেঙ্ক, ক'লা চিয়াঠী আক কেইটামান পৰুৱা
গল্পটো ঘটনা বহুল হলেও আকৰ্ষণীয় হোৱা নাই যেন
লাগে। শিলা আক শিখা গল্পটোৱা কথন-ভঙ্গী
মনোপ্ৰাণী। চুই এটা গল্পৰ কথন-ভঙ্গী উচ্ছ্বাসপূৰ্ণ।
লেখকৰ ভাষা প্ৰান্তন আক বচনা-বীতি মনোমৰ।

অচিন কইনা: লেখক-শ্ৰীলক্ষ্মীনন্দন বৰা; প্ৰকাশক—
মিত্ৰ এজেন্সি এণ্ড কোং, তিনিচুকীয়া; প্ৰথম
প্ৰকাশ, চেপ্তেম্বৰ ১৯৬২ চন, মূল্য ২'৫০ ন. প.;
পৃ: ১৪৭।

আলোচ্য পুথিখনিত ছটা গল্প (গোপন গুণ গুণ,
পীৰিত্তিৰ বীতি, পৌকৰ, পাতালৰ ডায়েৰি, নিমাতী
মৰমী আক অচিন কইনা) সন্নিবেশ কৰা হৈছে।
গল্পবোৰৰ বিষয়-বস্তু বৈচিত্ৰপূৰ্ণ আক পৰিস্থিতিও
আকৰ্ষণীয়। নিজৰ অৱস্থা পাহৰি আনৰ সৈতে কেব
মৰাৰ পৰিণাম গোপন গুণ গল্পত ফুটাই তোলা
হৈছে। পীৰিত্তিৰ বীতি গল্পত বৃহদ্ধ শইকীয়াৰ
আনন্দ স্মৃতি মুখৰ পৰিবেশ উল্লেখযোগ্য। বুঢ়া-বুঢ়ীৰ
অতীতৰ পীৰিত্তিৰ বীতিবহিত আকৰ্ষণীয় হোৱা নাই।
পৌকৰ গল্পত ন-২৬শী মালতীৰ সঙ্গকামনা কৰা
'বহুতীয়া পিয়ন' বসুলৰ চাকৰি তাগাব সঙ্কল্প
অপ্ৰত্যাশিত। ঠিকাদাৰ আক চোৰাং কাৰবাৰী
বিবহুকনৰ অমুশোচনা আক মুক্তাৰ সঙ্কল্পই হ'ল
পাতালৰ ডায়েৰী গল্পৰ দ্বায়ী কথা। নিমাতী মৰমী

গল্পত ইতৰ জন্তুৰ প্ৰতি মাছুহৰ মনোভাব ব্যক্ত
কৰা হৈছে। অচিন কইনা গল্পত কুলু দাসে
ভনীয়েকৰ মঙ্গলৰ কাৰণে নিজকে বিক্ৰী কৰাৰ কথা
জানি ধনপ্ৰয় তাইক 'ভ্ৰষ্টা' বুলি ভাবিলেও কুলুৰ
প্ৰতি শ্ৰদ্ধা উল্লেখযোগ্য।

অচিন কইনাৰ গল্পবোৰ গত্যন্তগতিক ধাৰা-
পৰা কিছুদূৰ মুক্ত। অৱশ্যে চুই-এটাইত লেখকৰ
ভাবপ্ৰৱণতা ওলাই পৰিছে। লেখকৰ ভাষা সহজ
সৰল।

সেউজীয়া পাছাবৰ মাজে মাজে: শ্ৰীমতী ফেলতা
বৰা প্ৰণীত আক তিনিচুকীয়াৰ মিত্ৰ এজেন্সি
এণ্ড কোম্পানীৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত, বেচ ১'৭৫ ন. প.,
প্ৰথম সংস্কৰণ ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৬২ চন।

উত্তৰ পূব সীমান্ত অঞ্চলৰ "নানান অধিবাসী-
সকলৰ বিৱৰণ" থকা আলোচ্য পুথিখনি ভ্ৰমণ
কাহিনীৰ দৰে লিখা হৈছে। পুথিত এঘাৰটা
প্ৰবন্ধ আক তিনিখন চিঠি সন্নিবেশ কৰা হৈছে।
উত্তৰ পূব সীমান্ত অঞ্চলৰ বিভিন্ন ঠাই পৰিভ্ৰমণ
কৰি লেখিকাই ব্যক্তিগত অভিজ্ঞতাৰে সেই সেই
অঞ্চলৰ একোটা বৰ্ণনা দিছে। তেওঁ ভিন ভিন
অঞ্চলৰ জনজাতিসকলৰ আচাৰ-নীতি, ধৰ্ম্ম-ধৰ্ম্ম
আদিবোৰ বিৱৰণ দিবৰ কাৰণে চেষ্টা কৰিছে।
পুথিখন পঢ়ি আৰব, দফলা, আপাটানী, ক্ৰিয়েমী
আদিৰ জীৱন প্ৰবাহৰ সম্যক ধাৰণা কৰিব পাৰি।
সত্য ঘটনাৰ ভিত্তিত ৰচিত কেমিন বাজুকুমাৰীৰ
সপোন শীৰ্ষক গল্পটিও মনোমৰ হৈছে।

বিদ্যুৎ-বিকাশ: বচক চন্দ্ৰবৰ বৰুৱা সাহিত্য-বসু;
প্ৰকাশক—শ্ৰীকৰ্ণধাৰ বৰুৱা, যোৰহাট; প্ৰথম
প্ৰকাশ আৰম্ভণী ১৯৬০ চন; বেচ ১'২৫ ন. প.;
পৃ: ২২।

চন্দ্ৰবৰ বৰুৱা সাহিত্য-বসুদেৱৰ বিদ্যুৎ-বিকাশ
কাব্যখনি চোৱা ছোৱাকৈ আৱাহনত (দশম-একাদশ

বছৰ) প্ৰকাশিত হৈছিল। ১৯৬৮ চনৰ চেপ্তেম্বৰ
মাহত ৰচিত কাব্যখনি সম্প্ৰতি পুথিৰ আকাৰে
ওলাইছে।

শ্ৰীহৰিৰ বৰত অজ্ঞেয় ব্ৰাহ্মণে ইষ্টাদি দেৱতা-
সকলক পৰাস্ত কৰি স্বৰ্গৰাজ্য অধিকাৰ কৰে।
দেৱতাসকলে সহায় বিচাৰি সদাশিৱৰ ওচৰলৈ যায়।
সদাশিৱই দৰ্ঘীচিৰ মেৰুদণ্ডেৰে নিৰ্মিত অস্ত্ৰৰ সহায়ত
ব্ৰাহ্মণক বধ কৰিব পাৰিব বুলি ক'লে। দৰ্ঘীচিয়ে
তাগাব মহান আদৰ্শ দেখুৱালে। মুনৰি মেৰুদণ্ডেৰে
নিৰ্মিত অস্ত্ৰৰ দ্বাৰা দেৱাস্বৰৰ যুদ্ধত ইষ্টই ব্ৰাহ্মণক
বধ কৰে। এই নতুন অস্ত্ৰৰ নাম বজ্জ আক ইয়াৰ
তেজোই হ'ল বিদ্যুৎ। শ্ৰীহৰিৰ আদেশত আকাশত
বজ্জীলী বিজ্জলী মেঘৰ সজ্জিনী হ'ল। এয়ে কাণাৰ
বৰ্ণিত বিষয়। কাব্যখনত ছটা অধ্যায়—বৰলাভ,
বিজয়, কুম্ভেক, বৈকুণ্ঠ, কৈলাশ, মহাত্যাগ, অস্ত্ৰনিৰ্মাণ
আক নামকৰণ আছে। কাব্যত তৎসম শব্দও
সুৰলাইক ব্যৱহাৰ কৰিছে। কাব্যৰ ভঙ্গ-অমিত্ৰাণ্ড-
ছন্দৰ আৰ্হি হ'ল গীৰীশচন্দ্ৰে ঘোষৰ ছন্দ। বঙলা
সাহিত্যত হেমচন্দ্ৰ বন্দ্যোপাধ্যায়ে ব্ৰহ্মসহাৰ নামে
এখন কাব্য বচনা কৰিছিল। কিন্তু বৰুৱাদেৱে
নিজৰভাৱে বিষয়-বস্তু উপস্থাপন কৰিছে। যেনে—

(ক) "কনালো সন্তোত এবে, যোৱা সবে

মেৰুদণ্ড লই মৰক

সুদুত ব্ৰহ্মীজ্ঞ অন্ত্ৰ নিৰ্মাণ কৰাই

পুত্ৰ আহি বিধান বুদ্ধিৰ ব্ৰবপতি;

প্ৰায়োগিলে অন্ত্ৰ সেই

ব্ৰাহ্মণেৰে পৰিব বসুত।"

(বিদ্যুৎ-বিকাশ— সৰ্গ)

"দৰ্ঘীচিৰ পুত্ৰ অস্ত্ৰ বিধকৰ্ম্মকাৰ

হইতে অদ্ভুত অস্ত্ৰ অমোঘ-সজ্জান

সহাৰ-ত্ৰিশূল-তুল তেজ: সে আৰুখে,

প্ৰায়-বিষাণ-শব্দ নিনাদিবে সন্দ,

অবাৰ্হ হৰে সে অন্ত্ৰ তীৰ্ত্ত বহিময়,
সৰ্বক্ৰমে সকল কালে সৰ্বসহাৰক;
ত্ৰিদিবে না কৰে আৰ দানব-উৎপাত
বজ্জ নামে সেই অস্ত্ৰ হৰে প্ৰতিহিত

(ব্ৰহ্ম-সহাৰ—দশম সৰ্গ)

আলোক-পথৰ যাত্ৰী: শ্ৰীঅনন্ত দেৱশৰ্মা বিচিত্ৰ আক
মণসেৰ চক্ৰবৰ্তী আৰ্হেৰি দ্বাৰা প্ৰকাশিত;
প্ৰথম প্ৰকাশ, জুলাই ১৯৬২ চন; বেচ দুটকা
ছ'অন; পৃষ্ঠা ৭২।

আলোচ্য পুথিখনিত শ্ৰীঅনন্তদেৱ শৰ্ম্মাৰ একুৰি
বাৰটা কবিতা আছে। কল্পনাৰপৰা বাস্তৱলৈকে
বিভিন্ন অদ্ভুতভাৱে কবিয়ে বিষয় বস্তুৰ বৰ্ণনা কৰিছে।
যি মনে বহুস্ত সজ্জান কৰে সেই মনে আকৌ বাস্তৱক
আওকাণ কৰিব নোৱাৰে। যেনে—

"কিহৰ অভাৱ মোৰ

কিয় আহে ভাৱবোৰ

কিটোনা বিচাৰে মোৰ প্ৰাণে

বহুস্তৰ গান সজোপনে ?

সেয়ে নেকি হুওঁ মই আকুল উদ্গমন।

অৱচেতনাত জাগে অদৃশৰ স্থাৱৰ কামনা!"

(সঁাৰ)

"চহৰৰ দাঁতিকাষ এয়েতো এয়েতো এৰা জীৱন্ত মৰক
চহৰৰ একালী বোমা অথবা স্বৰ্গ এটা

বস্তুপ্ৰস্তু বিকৃত শৰীৰ অনিৰ্দ্ৰিত তুলুৱা হাতত

বৈ থাকে অক'মান পোহৰৰ বাবে যযাতিৰ যৌৱন

অপেক্ষি।"

(চহৰৰ দাঁতিকাষ)

কবিতা কেইটাৰ ভাৱ আক অদ্ভুত গভীৰ।

কবিতাৰ ছন্দও বিভিন্ন ধৰণৰ। প্ৰকাশকৰ্ত্তীও বৈচিত্ৰ্য-

পূৰ্ণ। শ্ৰীঅনন্ত দেৱ শৰ্ম্মাৰ আলোক পথৰ যাত্ৰী

পুথিখনিয়ে বাইজৰ সমাধৰ লাভ কৰিব বুলি আশা

কৰিলে।

মশনী: শ্রীনগেন বা বিৰচিত; নগাৰ'ৰ টকোবাৰীৰ
শ্ৰীচতুৰমা ডেকাৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত; প্ৰথম
তত্ত্ব ১৯৩২ চন। কেচ ২৫ ন. প। পৃ: ২০

এই সৰু কবিতা পুথিত শ্ৰীনগেন বৰাৰ দহোটা
কবিতা আছে। নৱাগত হলেও শ্ৰীবৰাৰ কবিতাত
নিষ্কণ প্ৰকাশ-ভঙ্গী আছে। কবিতাৰ ভাব, ভাষা
আৰু ছন্দই পাঠকৰ মন আকৰ্ষণ কৰিব বুলি আশা
কৰিলোঁ।

বাবেভূঞাৰ বুৰঞ্জী: ধৰ্ম্মেশ্বৰ ভূঞা আৰু মনপুৰ
ভূঞা বিৰচিত আৰু বাহিকাশ্ৰৱাৰ বৰদা সাগুঠীয়া
প্ৰকাশক—শ্ৰীপ্ৰনৱোদয় বৰদা। বৰদা পুৰ-গৈ
সোনালীয়া, সোমালি: কেচ ২৫০ ন. প। পৃ: ৮২

বাবেভূঞাৰ বংশৰ মনপুৰদত্ত ভূঞা আৰণ-ধৰা
বৰদাই "মৃত ধৰ্ম্মেশ্বৰ দত্ত ভূঞা নামধৰীয়া বাজখোৱাৰ
নিয়মিতমতে" ১৭১৭ শকৰ ১৭ মাঘ তাৰিখে লিখি
লেখা কৰা আলোচ্য বাবেভূঞাৰ বুৰঞ্জীখন প্ৰকৃততে
১৪৭৩ শকলৈকে ধৰ্ম্মেশ্বৰ দত্ত ভূঞাই লিখে আৰু তাৰ
পাচৰপৰা মনপুৰদত্ত ভূঞাই সংগ্ৰহ কৰি লিখি
নামটো বাবেভূঞাৰ বুৰঞ্জী হলেও এই পুথিত বাবে-
ভূঞাৰ এটা ঠাল যোৱা বৰশোটাৰহে বিস্তৃত বিৱৰণী
আছে। অসমৰ বিজ্ঞান নাম, মহীদত্ত ভূঞা, যি যি
নগৰত বাবেভূঞা বাবেজনা বজা হ'ল, বাৰ দেৱালয়,
ৰামক্ষা দেৱালয়। ফৈদ নিৰ্যয়-যোৱা ভূঞা—এই
ছটা অধ্যায়ত বিষয়-বস্তু সন্নিবেশ কৰা হৈছে। ইতি-
মধ্যে প্ৰকাশিত প্ৰবীণ সাহিত্যিক শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ ভূঞা-
দেৱৰ বাবেভূঞাৰ চমু বুৰঞ্জীৰ পৰিষ্কাৰত আলোচ্য
বুৰঞ্জীখনৰ আংশিকভাৱে উদ্ধৃতি দিয়া হৈছে। ভূমিকাত
স্বসাহিত্যিক আৰু বুৰঞ্জীবিদ শ্ৰীবেণুধৰ লক্ষাদেৱে এই
বুৰঞ্জীখনক অসম-বুৰঞ্জীৰ এটি আপুৰুগীয়া সম্পদ বুলিছে।
ফুলগুৰিৰ ধোৱা: শ্ৰীবেণুধৰ কলিতা প্ৰণীত; প্ৰকাশক
শ্ৰীৰামেশ্বৰ কলিতা, দেউৰী গাঁও। পঢ়িয়াপাম
(নগাঁও): কেচ ১৫০ ন. প. পৃ: ৮৭

বিশ্ৰোহৰ নিচান ভুলিছিল তাকেই শ্ৰীবেণুধৰ কলিতা-
দেৱে আলোচ্য পুথিখনিত প্ৰাঞ্জল ভাষাত বৰ্ণনা
কৰিছে। মনিৰাম দেৱানে বিপ্লৱৰ যি পাতনি
মেলিছিল নগঞা বাইজেও তাত ইন্ধন যোগাইছিল।
ছটা অধ্যায়ত ফুলগুৰিৰ ধোৱা পুথিখনিৰ কথাবোৰ
আলোচনা কৰা হৈছে। এই ছটা অধ্যায় হৈছে—
চিপাহী বিশ্ৰোহ, মানৰ আক্ৰমণৰপৰা চিপাহী
বিশ্ৰোহলৈকে অসমৰ বাহুনেতিক পৰিস্থিতি, মানৰ
আক্ৰমণৰপৰা পিচত অসমৰ অৰ্থনৈতিক আৰু
সামাজিক পৰিস্থিতি, এশ বছৰৰ আগৰ নগাঁও,
অসমত কানি আৰু ফুলগুৰিৰ ধোৱা। বাহুনেতিক
বিষয়ৰ আলোচনাৰ উপৰিও লেখকে অৰ্থনৈতিক,
সামাজিক আদি বিষয়বোৰ আলোচনা কৰিছে। তেওঁ
বিশেষ যত্নেৰে তথ্যপাতি সংগ্ৰহ কৰিছে। তেওঁৰ
বচনা-বীতি সহজ সবল।

গীতাঞ্জলি সংস্কৃতমু: অধ্যাপক শ্ৰীকামিনীকুমাৰ অধিকাৰী
বিৰচিত আৰু শিলচৰৰ বৰীষ্ণ শত-বাৰ্ষিকী উৎসৱ
সমিতিৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত। প্ৰথম তত্ত্ব ১৯২৭
চন, মূল্য আঢ়ৈ টকা।

বিশ্বকবি বীৰশ্ৰদ্ধাৰ ঠাকুৰৰ গীতাঞ্জলিখন শিলচৰৰ
অধ্যাপক শ্ৰীকামিনীকুমাৰ অধিকাৰীয়ে সংস্কৃত ভাষালৈ
অনুবাদ কৰি এটা ডাঙৰ কাম কৰিলে। আৰ্হিত
সংস্কৃত অনুবাদ আৰু দিয়া মূল বঙলা কবিতা
(দেৱনাগৰী লিপিত) দিয়া হৈছে। 'কবি মঙ্গলম'ৰ
পৰাই আমি শ্ৰীঅধিকাৰীদেৱৰ নিপুণ হাতৰ চিনাকি
পাওঁ। অনুবাদ হৱলা আৰু লাগিতাপূৰ্ণ হৈছে।
উদাহৰণ স্বৰূপে তলত এটি স্তৱক দিয়া হ'ল—

(১) 'সান্ত্ব-প্ৰসবে হে মহানন্ত
বদায়সি স্বৰসভৱম
অতোচঞ্জি ময়ি তে প্ৰকাশ ইহমলু
মধুব মধুৰং মধুব ॥'
—'সীমাৰ মাকে, অসীম, তুমি
বাজ্ঞাও আপন হব।
আমাৰ মধ্যে তোমাৰ প্ৰকাশ
তাই এত মধুৰ।'

সম্পাদকৰ দুআষাৰ

স্মৃতি তৰ্পণ

লোকতাত্ত্বিক বাহীন ভাৰতৰ প্ৰথম বাষ্ট্ৰপতি
ড: বাৰ্জেস্ প্ৰসাদৰ ২৮।১।৩০ তাৰিখে পৰলোক
ঘটে। তেওঁ জীৱনশ্যত সৰ্বোচ্চ সন্মান লাভ কৰি
যোৱাক্ত অৱস্থাত শেহনিখাস ত্যাগ কৰিলেও তেওঁৰ
মৃত্যুত দেশৰ অপবীয় দৃষ্টি হ'ল। এইজন
দেশৰবেণা নেতাৰ আদৰ্শ, দেশপ্ৰেম, কৰ্মনিষ্ঠা আদি
গুণাৱলীয়ে দেশবাসীক উদ্বুদ্ধ কৰিব। ড: বাৰ্জেস্
প্ৰসাদৰ আত্মা শান্তি লাভ কৰক।

কথামীৱী আৰু প্ৰাক্তন মুখ্য ছায়াধীশ শ্ৰীহৰিশিৰাম
ডেকা এম-এ, বি-এল-দেৱৰ যোৱা ২০।১২।২২ তাৰিখে
৬২ বছৰ বয়সত পৰলোক ঘটে। আইনজ্ঞ স্বৰূপে
উৎকৰ্ণ সাধন কৰাৰ উপৰিও তেওঁ সাহিত্যিক
হিচাপে যথেষ্ট খ্যাতি লাভ কৰিছিল। গৱ-লেখক
স্বৰূপে অসমীয়া সাহিত্যত তেওঁৰ নাম চিৰ-স্বৰ্ণায়
হ'ব। তেওঁ বস-বচনাতো সিদ্ধ-হস্ত আছিল।
ডেকাদেৱৰ মৃত্যুত অসমীয়া সাহিত্যৰ যথেষ্ট দৃষ্টি
হ'ল। তেওঁৰ আত্মাই সদগতি লাভ কৰক।

প্ৰবীণ দেশনেতা আৰু অসম বিধান সভাৰ
প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ শ্ৰীকুলধৰ চলিহাদেৱৰ যোৱা
১৯।১।৩০ তাৰিখে ৭৭ বছৰ বয়সত পৰলোক ঘটে।
তেওঁ অসম সাহিত্য সভাৰ এজন ঘাই পৃষ্ঠপোষক
আছিল। মৰণে চলিহাদেৱক অমৰ কৰক।

গীতিকবি শ্ৰীমালিনচন্দ্ৰ বৰাদেৱে অকালতে
মৃত্যুক বরণ কৰিবলগা হয়। তেওঁৰ আত্মাই
শান্তি লাভ কৰক।

সীমান্তৰ নীতি

সীমান্তবৰ্তী ৰাজ্য হিচাপে অসমৰ গুৰুৰ কিমান
বেছি তাক চীনা আক্ৰমণৰ পিচত ভাৰতৰ চৰকাৰ
আৰু ভাৰতৰ জনসাধাৰণে উপলব্ধি কৰিছে।
উত্তৰ পূব সীমান্ত অঞ্চলৰ প্ৰশাসন-বাহুৱা সম্পৰ্কে
অসম ৰাজ্যিক বিধান সভা, লোক সভা আৰু বাতৰি
কাকততো তীব্ৰ সমালোচনা হৈছে। অসম সাহিত্য
সভায়ে। এই বিষয়ে স্পষ্ট মত প্ৰকাশ কৰি
আহিছে। সীমান্তৰ নীতিৰ আমূল পৰিবৰ্তন হ'ব
লাগে বুলি সকলোৱে উপলব্ধি কৰিছে। প্ৰধান মন্ত্ৰী
শ্ৰীনেহৰুৱেও "নেফা-দৰ্শন" (Philosophy for
N. E. F. A.) নীতিৰ ৰূপ পৰিবৰ্তন হ'ব লাগে
বুলি কিছুদিনৰ আগতে তেজপুৰলৈ আহি মন্তব্য
কৰিছিল। শ্বিলং বৈঠকৰ সন্দৰ্ভত আমি "নেফা-
দৰ্শন" নীতিৰ পৰিবৰ্তনৰ ইঙ্গিত পাইছিলোঁ। কিন্তু
প্ৰধান মন্ত্ৰীৰ লোক সভাৰ বিস্তৃত ভাৰত চৰকাৰৰ
নেফা সম্পৰ্কে গ্ৰহণ কৰা পুৰণি নীতিৰ প্ৰতিহে সমৰ্থন
জনালে। চলিত নেফা-নীতিৰ অসম আৰু নেফাৰ
মাজত সম্পৰ্ক বন্ধাৰ ব্যৱস্থা নাই। প্ৰচলিত নীতিয়ে
কিদৰে আবেগিক একা সাধন কৰিব আমি নেজানো।
চীনৰ অত্যন্ত আক্ৰমণৰ ফলত যি ছয়গো উপস্থিত
হ'ল তাৰ দ্বাৰা অসম আৰু উত্তৰ পূব সীমান্তৰ
অধিবাসীৰ মাজত যোগাযোগ ঘটিল। চীনা
আক্ৰমণৰ সম্ভাৱনীয়তাৰ পাট্টিমূৰ্তি শ্বিলং বৈঠকৰ
সিদ্ধান্তৰ মাধ্যমত সীমান্তৰ নীতিৰ (নেফা-নীতি)
আশু পৰিবৰ্তন হ'ব লাগে।

ইংৰাজৰ শাসন-শোষণত অতিষ্ঠ হৈ ফুলগুৰিৰ
তথা নগাঁও জিলাৰ দক্ষিণ পশ্চিম অঞ্চলৰ বাইৰে যি

(গ) ঘানৰ পুঁজি হকে

ট: নং প:

ট: নং প:

সাধাৰণ পুঁজি
আবহণী উৎস
চলিত বছৰৰ বাহি

অক্ষয় পুঁজি সমূহৰ বাবদ :
দক্ষিণপাট অধিকাৰ গোস্ব
চন্দ্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত শ্বাৰক
চন্দ্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত শ্বাৰক
কমলাদেৱী শ্বাৰক পুঁজি
হৰিহৰ চৌধুৰী বটা পুঁজি
আজীৱন সভাৰ পুঁজি

ঘানৰ পুঁজি :
বাধাকান্ত সন্মিটক নৃত্তি পুঁ
শবৎচন্দ্ৰ গোস্বামী নৃত্তি পুঁ
অক্ষয় পুঁজিৰ বাহি পুঁজি সমূহ :
দক্ষিণপাট অধিকাৰ গোস্ব
চন্দ্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত শ্বাৰক পুঁ
চন্দ্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত শ্বাৰক স
কমলাদেৱী শ্বাৰক পুঁজিৰ

ভাৰত চৰকাৰৰ : দুৰ্লভ পুথি-প্ৰা
বায়ৰ বাকী
ভাৰত চৰকাৰৰ : সাংস্কৃতিক স
আঁচনিৰ বায়ৰ বাকী
অসম চৰকাৰৰ : ভাষাশিক্ষা আৰ
যোৱা বছৰৰ বায়ৰ বাকী
চলিত বছৰৰ বা

(১) বাধাকান্ত সন্মিটক নৃত্তি
৩,০৫৮'৭০
৩,০৫৮'৭০

(২) শবৎচন্দ্ৰ গোস্বামী নৃত্তি
৪৮'৫০
৪৮'৫০

ভাৰত চৰকাৰ : দুৰ্লভ পুথি
৫০০'০০
৫০০'০০

ভাৰত চৰকাৰ : সাংস্কৃতিক স
৮,২০০'০০
৮,২০০'০০

অসম চৰকাৰৰ ভাষা শিক্ষা আ
১০,২০২'৮৮
১০,২০২'৮৮

অসম চৰকাৰ : প্ৰকাশন আঁচ
২০,০০০'০০
২,৭০৮'০০
২২,৭০৮'০০

কা।
সামৰণী
অসম কে
টিকৈ
সক,
সামৰণী উ
সামৰণী উ
চলিত বছ
সামৰণী উ
চলিত বছ
সামৰণী উ
আবহণী
চলিক
সভা
ভাব

অসম সাহিত্য সভা

উচ্চ-পৰা, ১৯৯২ চনৰ ৩১ মাৰ্চত

ক্ৰম	ট: নং প:	ট: নং প:	সম্পত্তি	ট: নং প:	ট: নং প:
সাধাৰণ পুঁজি			আচৰণ আৰু সঞ্চালি:		
আবহুতী উৎস	৪২,২৪৮'৪৬		আবহুতী উৎস	৪,২২৪'১৩	
চলিত বহুৰৰ বাঢ়ি	২,১৩৭'৮৫		চলিত বহুৰৰ অৰা	৪৪১'৪৪	৬,৪৬৫'৫৭
অক্ষয় পুঁজি সমূহৰ বাবদ:			স্বহাণাৰ:		
দক্ষিণপাট অধিকাৰ গোষ্ঠীৰ অক্ষয় পুঁজি	৪,০০০'০০		আবহুতী উৎস	৮,১০০'০১	
চম্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত আৰু পুঁজি	১৭,৪০০'০০		চলিত বহুৰৰ অৰা	২২,০০৫	৮,৩২০'০৬
চম্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত আৰু সামাজিক সমাবোধ পুঁজি	১,৫৫০'০০		সামগ্ৰী টক-কিতাপ		
কমলাদেৱী আৰু পুঁজি	২,০০০'০০		(কিতাপৰ টকৰ সংখ্যা সহকাৰী সম্পাদকৰ		
হৰিহৰ চৌধুৰী বঁটা পুঁজি	১,০০০'০০		চাৰ্টাৰ্ড কেম্ৰট অহুয়াৰী লোৱা হৈছে আৰু		২১,০০৪'০০
আত্মীয়ন সভাৰ পুঁজি	১০,০০০'০০	৩২,৩৫০'০০	মুলা বেচা হামৰ আৰা লোৱা হৈছে)		৩৭,৩৫০'০০
মানব পুঁজি:			অক্ষয় পুঁজি সমূহৰ বিনিধান		
বাধাকান্ত সন্দিকৈ স্মৃতি পুঁজি	৩,০৫৮'৭০		অক্ষয় পুঁজিৰ বাঢ়ি পুঁজি সমূহৰ বিনিধান		২,৬০৬'২২
শংকৰ গোষ্ঠীৰ স্মৃতি পুঁজি	৪৮'৫০	৩,১০৭'২০	বাধাকান্ত সন্দিকৈ স্মৃতি পুঁজিৰ বিনিধান		৩,০৫৮'৭০
অক্ষয় পুঁজিৰ বাঢ়ি পুঁজি সমূহ:			নগৰ:		
দক্ষিণপাট অধিকাৰ গোষ্ঠীৰ অক্ষয় পুঁজিৰ	১,০০'৭৪		প্ৰধান সম্পাদকৰ কাৰ্যালয়ত	১২'০১	
চম্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত আৰু পুঁজিৰ	২০'৭৪২		প্ৰাক্তন প্ৰধান সম্পাদকৰ হাতেৰেবাৰা		
চম্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত আৰু সমাবোধ পুঁজিৰ	৮'১০৬		পূৰ্ণ বহুৰৰ হিচাপ অহুয়াৰী	১'৪০	
কমলাদেৱী আৰু পুঁজিৰ	২২'৭০১	২,২৫৬'২২	সহকাৰী সম্পাদকৰ হাতেৰেবাৰা	১,৪০০'৫৬	
জাৰত চৰকাৰৰ: চলিত পুঁজি-প্ৰকাশ আঁচনিৰ			চম্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত আৰু পুঁজিৰ বন ভঁৰালীৰ হাতেৰে অৰা	১০	১,৪৪১'৪০
ব্যয়ৰ বাৰী		৫০০'০০	বেচ:		
ভাৰত চৰকাৰৰ: সাংস্কৃতিক সম্পৰ্কত উন্নয়ন			অসম কো-অপাৰেটিভ এপেল বেচ, যোৰহাট	২৬,১৬১'৬০	
আঁচনিৰ ব্যয়ৰ বাৰী		৮,৩০০'০০	অসম কো-অপাৰেটিভ এপেল বেচ, গুৱাহাটী	৬,৪৪০'৭১	
অসম চৰকাৰৰ: ভাষাশিক্ষা আৰু সাংস্কৃতিক সমন্বয় আঁচনি			গ্ৰেট বেচ অৱ ইণ্ডিয়া, যোৰহাট	৩,০৮৫'৭২	
খোৱা বহুৰৰ ব্যয় বাৰী	১০,২০২'৮৮		পোষ্ট অফিছ চেভিং বেচ, যোৰহাট	২৬৭'৫২	
চলিত বহুৰৰ ব্যয়	৭,০৭০'৫৭	৬,১৬২'৩১			২৪,২৫২'৬২
		১,০৭০'৫৭			১০,৭০৮'৩৪
	১,০৭০'৫৭	১,০৭০'৫৭			

১৯৬১-৬২ চনৰ আৰু ব্যয়ৰ বিহ্বাপ

ব্যয়	ট: নং পঃ	ট: নং পঃ	আয়	ট: নং পঃ	ট: নং পঃ
আবহণী ঠিক					
আবহণী : লেখন সাহায়েী আৰিব ঠিক		১৫,২৫১'০০	বৰঙণি :		
দৰ্শনা : কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয়	০,৪১১'১৭	১০০'০০	শাখা/সভা	৪,৫০৫'৭৫	
প্ৰধান সম্পাদকৰ কাৰ্যালয়	৮৭৪'৬১		স্বীকৃত সভা	২২৪'০০	
		৪,১৮৪'৭৮	শোম-পঢ়ায়া সভা	১০'০০	
সম্পদ-বান্ধ		৪,৬৪৪'১৬	আত্মীয় সভা : তত্ত্ব	১০'৫০	৪,৬৫০'২৫
ডাক আৰু টাৰ : ডাক-টিকট, টাৰ, অৰ্ডা-প্ৰেছৰ	১,২১৫'৬১		প্ৰকাশন :		
টেলিফোন	৭১৪'১৩	২,৬২২'৮০	সাধাৰণ	৬,২৮৭'২০	
			অন্য সাহিত্য সভা পঞ্জিকা বৰঙণি	১,১২০'০১	৭,৪০৭'২১
পৰিবহন					২১৭'৬৮
বাছনা আৰু কৰ : মাটিৰ বাছনা		৫৮'২৫	বেছৰ ভাৰ বাঢ়ি : সাধাৰণ হিচাপ		
পৌৰসভাৰ কৰ		৩৪'৫০	হান-সংগ্ৰহ		৫,০৬৪'৬০
বিজুলী সক্তি		১৫০'৭০			
লেখন-সাহায়েী আদি		২৪১'০২	বিবিধ :		
নৈমিত্তিক ব্যয়		৩১২'০১	চক্ৰকান্ত সন্মিষ্টক উন্নয়ন জাৰা		২৫'০০
মুদ্ৰণ আৰু প্ৰকাশন : সাধাৰণ প্ৰচাৰ প্ৰকাশন		২৬৬'০০	পতাকা বিক্ৰি আদি		২৫৮'৭২
স্ক্ৰিপ্ত মুদ্ৰণ	৮১১'২৫	১,০৭৭'২৫	বামাৰণ গভাৰ্ণবাৰ প্ৰকাশৰ বাবে		
সাধাৰণ প্ৰচাৰ : বিজ্ঞাপন আদি			শ্ৰীচক্ৰকান্ত সন্মিষ্টকৰ হান		২,০০০'০০
পুথি-বিক্ৰী বাৰম্বা, প্ৰদৰ্শনী আদি	৮০'৭৪				
প্ৰকাশন : অসম সাহিত্য সভা পঞ্জিকা : চপা বন্ধ	৫৫৮'৩০	১,০৬৬'১০	'বাধাকান্ত সন্মিষ্টক ভাৰবীৰ্য' প্ৰকাশৰ বাবে		
ঐ : পাবিত্ৰমিত, লেখন সাহায়েী ডাক বন্ধ	০,৫৬১'২৫		এজন বিশিষ্ট দাতাৰ হান		৪,১০০'০০
	৪৪৭'৫০	৪,১০৮'৭৮	কেন্দ্ৰীয় চক্ৰকাৰৰ এককালীন অহুদান		৩,৫০০'০০
বিবিধ : হিচাব-পাক্ষিক		২৫০'০০	ভাণ্ডাৰিলাল বাকশিহাল কোম্পানীৰ হান		১০'৭৪৩
মোক্ষৰ্থমা পৰিচালনা		১২'০০			
বাধাকান্ত সন্মিষ্টক স্মৃতি বিহাৰ		২৫'০০	চক্ৰকাৰী অহুদান :		
সন্মিষ্টক আৰিব বৈঠক		২০'১৮	অসম চক্ৰকাৰ : প্ৰকাশন আঁচনি		২১,০০০'০০
সম্পত্তি প্ৰতিপালন		৮১'৫৫	অসম চক্ৰকাৰ : ভাৰা শিক্ষা আৰু সম্বৰণ আঁচনি		৭,০৭০'৫৭
ভূমি-অধিগ্ৰহণ		৪৮'০০			
বেছৰ তৰণি		২২'০০	ভাৰত চক্ৰকাৰ : সাংস্কৃতিক সম্পৰ্কত উন্নয়ন আঁচনি		০০০'০০
চক্ৰকান্ত-ইন্দ্ৰকান্ত সামাজিক সমাবেহৰ বাবে হান		৪৫'৭৫	সাহায়েী কিতাপৰ ঠিক		২১,০৪০'০০
বামাৰণ গভাৰ্ণবাৰ প্ৰকাশৰ বাবে সাধাৰণ		২,০০০'০০			
বাধাকান্ত সন্মিষ্টক ভাৰবীৰ্য প্ৰকাশন		৪,০৮২'২৭			
		৪০,২৮৪'১৩			
মুঠ বিত্তীয় পুঁটালৈ নিয়া হয়			মুঠ বিত্তীয় পুঁটালৈ নিয়া হয়		

১৯৬১-৬২ চনৰ আয় ব্যয়ৰ হিছাপ

	ট: নং পঃ	ট: নং পঃ		ট: নং পঃ	ট: নং পঃ
পূৰ্ণ পূৰ্ণৰ মূঠ ব্যয়		৪০,২৮৫'১০	পূৰ্ণ পূৰ্ণৰ আয়ৰ মূঠ		১৬,১৭১'০১
চৰকাৰী অহুদান					
অসম চৰকাৰ : ভাষা শিক্ষা আৰু সাংস্কৃতিক সমন্বয় অ'চনি চলিত বছৰৰ ব্যয়		১,৭০'৫৭			
অসম চৰকাৰ : প্ৰকাশন অ'চনি পূৰ্ণ বছৰৰ ব্যয়ৰ লেব	...	১২,০০২'২৫			
চলিত বছৰৰ ব্যয়	...	১০,৭৫'৭৫			
ভাবত চৰকাৰ : সাংস্কৃতিক উন্নয়ন অ'চনি চলিত বছৰৰ খৰচ		৩০০'০০			
চলিত বছৰৰ সাধাৰণ পুঁজিৰ বাহি		২,৭২৭'৮৫			
	মূঠ	১৬,১৭১'০১			১৬,১৭১'০১

শ্ৰীক্ৰৈশোক্য গোঁস্বামী
সভাপতি : অসম সাহিত্য সভা

মহেশ্বৰ মেওণ
প্ৰধান সম্পাদক : অসম সাহিত্য সভা

গুৱাহাটী
১৬/১১/৬২

মহেশ্বৰ চাকী
চাৰ্টাৰ্ড একাউন্টেন্ট
হিছাপ পৰিষ্কাৰ

(ক) অক্ষয় পুঁজি

(১) মক্ষিপ-পাট অধিকাৰ গোষ্ঠীৰ অক্ষয় পুঁজি

ট. ন.প.	ট. ন.প.	ট. ন.প.	ট. ন.প.
আবহণী উদ্ভূত : মূল পুঁজি	...	সামবণী উদ্ভূত : ৫,০০০'০০ বিবিধান ভাৰত চৰকাৰৰ ৪% স্বণপত্ৰ ৫,০০০'০০	...
আবহণী উদ্ভূত : মূল পুঁজি	...	(২) চম্পকান্ত-ইন্দুকান্ত শ্ৰাবক পুঁজি সামবণী উদ্ভূত : ১৭,৪০০'০০ বিবিধান বিজ্ঞান-বেঞ্চ অৰ ইতিহা, কলিকাতা ১৭,৪০০'০০	...
আবহণী উদ্ভূত : মূল পুঁজি	...	(৩) চম্পকান্ত-ইন্দুকান্ত শ্ৰাবক সামাজিক সন্মানেৰে পুঁজি সামবণী উদ্ভূত : ১,৫৫০'০০ বিবিধান স্বামী জমা : অসম কোঅপাৰেটিভ এপেক্স বেঞ্চ, যোৰহাট ১,৫৫০'০০	...
আবহণী উদ্ভূত : মূল পুঁজি	...	(৪) কমলাদেৱী শ্ৰাবক পুঁজি সামবণী উদ্ভূত : ২,০০০'০০ বিবিধান স্বামী জমা : অসম ক'অপাৰেটিভ এপেক্স বেঞ্চ, যোৰহাট ২,০০০'০০	...
আবহণী উদ্ভূত : মূল পুঁজি	...	(৫) হৰিহৰ চৌধুৰী বটা পুঁজি সামবণী উদ্ভূত : ১,০০০'০০ বিবিধান স্বামী জমা : অসম ক'অপাৰেটিভ এপেক্স বেঞ্চ, যোৰহাট ১,০০০'০০	...
আবহণী উদ্ভূত : চলিত বছৰৰ বৰঙণি	...	(৬) আজীৱন সন্তান পুঁজি সামবণী উদ্ভূত : বিবিধান : ১১,৫০০'০০ নেচনেল ছেলিছ চাৰ্টিফিকেট, গুৱাহাটী ভাৰত ১,৫০০'০০ ১০,০০০'০০ স্বামী জমা, অসম কোঅপাৰেটিভ এপেক্স বেঞ্চ যোৰহাট সাধাৰণ পুঁজি	...

আবহণী উদ্ভূত
চলিত বছৰৰ মূল পুঁজিৰ মূল

আবহণী উদ্ভূত
চলিত বছৰৰ মূল পুঁজি আৰু বাচি পুঁজিৰ বাচি

আবহণী উদ্ভূত
মূল পুঁজিৰ মূল

আবহণী উদ্ভূত
সন্মানেৰে বাবে সাধাৰণ পুঁজিৰ পৰা আনা

(খ) অক্ষয় পূজিব বাঢ়ি পুজি

(১) দক্ষিণ-পাট অধিকাৰী মোখামী অক্ষয় পূজিব বাঢ়ি পুজি

আবহণী উদ্ভূত	ট: নং প:	ট: নং প:	স্বৰ্ণ আয়কৰ কৰ্ত্তন	ট: নং প:
চলিত বছৰৰ মূল পূজিব স্বৰ্ণ	...	১০৪'২৪	...	৬০'৪০
	...	২০০'০০	সামৰণী উদ্ভূত : বিবিধান	...
	...		ছেতিংছ বেঞ্চ, যোৰহাট ডাকঘৰ	১০৪'২৪
	...		সাধাৰণ পূজিত	১০৪'৪০
	...	১,০২৪'২৪		১,০২৪'২৪

(২) চন্দ্ৰকান্ত ইন্দ্ৰকান্ত স্নানক পূজিব বাঢ়ি পুজি

আবহণী উদ্ভূত	ট: নং প:	১২৬০-৬১ চনৰ বছৰেকীয়া হিছাপৰ গুণৰণি	ট: নং প:
চলিত বছৰৰ মূল পূজি আৰু বাঢ়ি পূজিব বাঢ়ি	...	৬২২'৬০	৩২'৬৬
	...	৬১২'৪৪	৩৬৪'০০
	...		সামৰণী উদ্ভূত : বিবিধান
	...		যোৰহাট ডাকঘৰ ছেতিংছ বেঞ্চ
	...		হাতে লুকা
	...	১,০১২'০৭	২০৭'০১
	...		৪০
	...		১,০১২'০৭

(৩) কমলাবেৰী স্নানক পূজিব বাঢ়ি পুজি

আবহণী উদ্ভূত	ট: নং প:	সামৰণী উদ্ভূত : বিবিধান	ট: নং প:
মূল পূজিব স্বৰ্ণ	...	৮০৭'৬১	৮০৭'৬১
	...	১২০'০০	১২০'০০
	...		ছেতিংছ বেঞ্চ যোৰহাট ডাকঘৰ
	...		সাধাৰণ পূজিত
	...	৯২৭'৬১	৯২৭'৬১

(৪) চন্দ্ৰকান্ত ইন্দ্ৰকান্ত স্নানক সামাজিক সন্মোহৰ পূজিব বাঢ়ি পুজি

আবহণী উদ্ভূত	ট: নং প:	সন্মোহৰৰ খৰছ	ট: নং প:
সন্মোহৰৰ বাবে সাধাৰণ পূজিব পৰা আন	...	৮৭'০৬	৪৫'৭৫
	...	৪৫'৭৫	৮৭'০৬
	...		সামৰণী উদ্ভূত : বিবিধান
	...		যোৰহাট ডাকঘৰ ছেতিংছ বেঞ্চ
	...	১০০'১১	১০০'১১

১৯৬১-৬২ চনৰ বিশেষ পুঁজিৰ হিছাপ

(গ) হানব পুঁজি

	ট: নং পঃ	ট: নং পঃ	ট: নং পঃ	ট: নং পঃ
স্বাৰত্বী উৎস		(১) বাৰ্ষিক সন্মিত পুঁজি		
		৩,০৫৮'৭০	সামবনী উৎস : বিবিধান	৩,০৫৮'৭০
		৩,০৫৮'৭০	অন্য কো-অপাৰেটিভ এগেন্স বেক, যোৰহাট	৩,০৫৮'৭০
চলিত বহনত মান সংগ্ৰহ	...	(২) শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামী পুঁজি		
		৪৮'৫০	সামবনী উৎস : সাধাৰণ পুঁজিত	৪৮'৫০
		৪৮'৫০		৪৮'৫০
অহমান	...	ভাৰত চৰকাৰ : জনসংগ্ৰহ পুঁজি আঁচনি		
		৫০০'০০	সামবনী উৎস : সাধাৰণ পুঁজিত অমা	৫০০'০০
		৫০০'০০		৫০০'০০
স্বাৰত্বী উৎস	...	ভাৰত চৰকাৰ : সাংস্কৃতিক সম্পর্ক উন্নয়ন আঁচনি		
		৮,২০০'০০	চলিত বহনত ব্যয়	৩০০'০০
		৮,২০০'০০	সামবনী উৎস : সাধাৰণ পুঁজিত অমা	৮,২০০'০০
স্বাৰত্বী উৎস	...	জনসংগ্ৰহ ভাৰা শিক্ষা আৰু সাংস্কৃতিক সমন্বয় আঁচনি		
		১০,২০২'৮৮	চলিত বহনত ব্যয়	১,০৭০'৫৭
		১০,২০২'৮৮	সামবনী উৎস : সাধাৰণ পুঁজিত অমা	৬,১৩২'০১
				১০,২০২'৮৮
অহমান	...	জনসংগ্ৰহ ভাৰা শিক্ষা আৰু সাংস্কৃতিক সমন্বয় আঁচনি		
		২০,০০০'০০	স্বাৰত্বী উৎস : যোৰা বহনত ব্যয়	১২,৬০২'২৫
		২,৭০৮'০০	চলিত বহনত ব্যয়	১০'০৭৫'৭৫
		২২,৭০৮'০০		২২,৭০৮'০০

পুঁজি

বৃত্ত : বিবিধান
 ১-অপাৰেটিভ এণ্ডেৰ বেঙ্ক, যোৰহাট

পুঁজি

বৃত্ত : সাধাৰণ পুঁজিত

প্ৰকাশ আঁচনি

বৃত্ত : সাধাৰণ পুঁজিত জমা

পৰ্ক উন্নয়ন আঁচনি

বৃত্ত : সাধাৰণ পুঁজিত জমা

চ সাংস্কৃতিক সমন্বয় আঁচনি

বৃত্ত : সাধাৰণ পুঁজিত জমা

মি

বৃত্ত : যোৰা বছৰৰ ব্যয়
 বৃত্ত : বছৰৰ ব্যয়

ট: নং প:	ট: নং প:
	০.৫৮'৭০
	০.৫৮'৭০
	৪৮'৫০
	৪৮'৫০
	৫০০'০০
	৫০০'০০
	৩০০'০০
	৮,৩০০'০০
	৮,২০০'০০
	৭,০৭০'৫৭
	৩,১৩২'০১
	১০,২০২'৫৮
	১২,৩৫২'২৫
	১০,১৭৫'৭৫
	২২,১০৮'০০

॥ পত্ৰিকাৰ নিয়মাবলী ॥

- ১। অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা বছৰেকত তিনিখন ওলাব। সাধাৰণতে সকলো গ্ৰাহকে প্ৰথম সংখ্যাৰপৰা কাকত পাব, যেতিয়াই গ্ৰাহক হওক।
- ২। উয়াৰ বছৰেকীয়া বৰঙনি ৪২ আগ দৰি দিব লাগে। প্ৰতি সংখ্যাৰ বেচ ডেব টকা। সাহিত্য সভাৰ সভ্যৰ কাৰণে বছৰেকীয়া বৰঙনি ০।
- ৩। ইয়াত প্ৰকাশ কৰিবলৈ পঠোৱা প্ৰবন্ধ আদি (একবিশেষ বছৰৰ কাৰণে) এপিঠিত উটফটায়াকৈ লিখি “শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, সম্পাদক, অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা, চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ জটন, যোৰহাট”—এই ঠিকনাত পঠাব। সকলো টকা কড়ি আৰু কাকত সম্পৰ্কে টি.টি “মহাকাব্যী সম্পাদক, অসম সাহিত্য সভা, যোৰহাট”—এই ঠিকনাত পঠাব।
- ৪। অমনোনীত প্ৰবন্ধ ঘূৰাই পঠোৱা আৰু সেই প্ৰসঙ্গৰ কোনো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়া নহয়।
- ৫। মৌলিক আলোচনা অমুসন্ধান আদিৰ গবেষণামূলক প্ৰবন্ধ ইহে ইয়াত ঠাই পাব।

পত্ৰিকা সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকাৰ জাননী ছপোৱাৰ বেচ

ভিত্তৰ এপিঠিৰ,	৪০'০০	আধা পিঠিত ২২'০০	সিকি পিঠিত ১২'০০
বেটুপাতৰ তৃতীয় পিঠিত	৪৫'০০	আধা পিঠিত ২৪'০০	সিকি পিঠিত ১৩'০০
বেটুপাতৰ চতুৰ্থ পিঠিত	৫০'০০	আধা পিঠিত ৩৬'০০	সিকি পিঠিত ১৪'০০

প্ৰধান সম্পাদক
 অসম সাহিত্য সভা

অসম সাহিত্য সভাৰ হৈ পত্ৰিকা সম্পাদক শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, এম-এ, বি-টিৰ দ্বাৰা কলিকতাৰ শ্ৰীকান্ত প্ৰেছ প্ৰাঃ লিঃৰপৰা মুদ্ৰিত আৰু প্ৰকাশিত।

॥ অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰকাশন ॥

- ১। অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষণাৱলী (প্ৰথম ভাগ)—প্ৰথমবৰণৰা ঘাষণ মূল সম্মিলনৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ ৮'০০, সভাৰ বাবে ৬'০০।
- ২। অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষণাৱলী (দ্বিতীয় ভাগ)—দ্বয়োবিংশ বৰণৰা পঞ্চবিংশ মূল সম্মিলনৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ। ৮'০০, সভাৰ বাবে ৬'০০। দুই ভাগ ১৪'০০, সভাৰ বাবে ১০'০০।
- ৩। অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষণাৱলী (তৃতীয় ভাগ)—প্ৰথম বাৰখন বুৰঞ্জী শাখাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ। ৭'০০, সভাৰ বাবে ৫'০০।
- ৪। অসম সাহিত্য সভা বাহিকী (প্ৰথম ভাগ)—দ্বয়োবিংশ সম্মিলনৰ অভিভাষণসমূহ। ২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ৫। অসম সাহিত্য সভা বাহিকী (দ্বিতীয় ভাগ)—চতুৰ্মিংশ সম্মিলনৰ অভিভাষণসমূহ। ২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ৬। হৰিবৰ বিপ্লৱ লৱ-কুশৰ যুদ্ধ—ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ সম্পাদিত। ২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ৭। ভাগৱত বিপ্লৱ সাধক-ভক্ত—সৰ্ব্বচন্দ্ৰ গোস্বামী সম্পাদিত। ০'৩০, সভাৰ বাবে ০'০০।
- ৮। বলাবাম বিজয় শ্ৰীশ্ৰীজ্ঞানেশ্বৰত পুৰাণ—দেবেশ্বৰ চলিহা সম্পাদিত। ১'০০, সভাৰ বাবে ০'৫০।
- ৯। বহ্মাকান্ত বিজয় শ্ৰীশ্ৰীবনমাগীদেৱৰ চৰিত্ৰ—০'৭৫, সভাৰ বাবে ০'৩৬।
- ১০। অসমীয়া ভাষা (আনন্দবাম চৌকিয়াল ফুকন A Few Remarks on the Assamese Language and on Vernacular Education in Assam পুথিৰ অহুবাৰ)—ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ অনুদিত আৰু সম্পাদিত। ০'৫০।
- ১১। মোৰ জীৱন-মোৰণ (সন্ধানীৰ বেজবৰুৱা)—শ্ৰীহৰীচন্দ্ৰনাথ গোস্বামী সংগৃহীত আৰু ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ দ্বাৰা সম্পাদিত। ৫'০০। সভাৰ বাবে ০'০০।
- ১২। অসমীয়া ষণ্ডাকাব্য-কোষ (বেণুধৰ বাজগোৱা)—ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ সম্পাদিত সংশ্লিষ্ট আৰু পৰিশিষ্ট-সংশ্লিষ্ট। ২'০০, সভাৰ বাবে ৫'০০।
- ১৩। কাহিনীকান্তৰ চৰিত্ৰ (এ. কে. গানী)—ডঃ প্ৰমুদসত্ত গোস্বামী সম্পাদিত। ২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ১৪। অসমীয়া লোক-নীতি-সংগ্ৰহ (শ্ৰীযোগেশচন্দ্ৰ তামূলী-সংগৃহীত)—শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা সম্পাদিত। ৬'০০, সভাৰ বাবে ৩'০০।
- ১৫। পুৰিত্ত অসম—মঠ-মন্দিৰ, তীৰ্থ-পীঠ, সত্ৰ-খান, দৰগাহ, গীৰ্জা আদিৰ বিৱৰণ। ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ সম্পাদিত। ১১'০০, সভাৰ বাবে ৬'০০।
- ১৬। বুৰঞ্জীমূলক প্ৰবন্ধৰ জালিকা—ডঃ বৃথীকুমাৰ কুমাৰ সম্পাদিত। ২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ১৭। চাহ-বাগিচাৰ বনুৱা—শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ কুমাৰ। ১'২৫, সভাৰ বাবে ০'৭৫।
- ১৮। আনন্দবাম চৌকিয়াল ফুকন—শ্ৰীহৰীচন্দ্ৰনাথ গোস্বামী সম্পাদিত। ০'৩৬।
- ১৯। বাহ্মাকান্ত সন্দিকৈ—শ্ৰীহৰিপ্ৰসাদ নেওগ—০'৭৫, সভাৰ বাবে ০'৩৬।
- ২০। কৱি চৌধাৰী আৰু চৌধাৰীদেৱৰ কবিতা—শ্ৰীকমলেশ্বৰ শৰ্মা—২'৫০, সভাৰ বাবে ১'২৫।
- ২১। সীমান্তৰ সঙ্ঘৰ—শ্ৰীপৰাগধৰ চলিহা সম্পাদিত—২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ২২। The Outlook on NEFA—শ্ৰীপৰাগধৰ চলিহা সম্পাদিত—২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ২৩। This is Assam—শ্ৰীবিদ্যাবায়ণ শাস্ত্ৰী, শ্ৰীকমোদচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য সম্পাদিত। ২'০০, সভাৰ বাবে ১'০০।
- ২৪। নীলাচল পাঠ (আনন্দগা ভাষা শিলা পুথি)—শ্ৰীহৰীচন্দ্ৰনাথ সভাপতিত—১'০০, সভাৰ বাবে ০'৫০।
- ২৫। Assam's Language Question : A Symposium (কেইবাজনো প্ৰথিতযশা লেখকৰ আলোচনা) ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ সম্পাদিত। ১'০০, সভাৰ বাবে ০'৫০।
- ২৬। বাহ্মাকান্ত সন্দিকৈ ডাঙৰীয়া—শ্ৰীনকুলচন্দ্ৰ কুমাৰ। ০'৩৬।
- ২৭। শ্ৰীকবিৰ জন্মজাতি—শ্ৰীসংকাম শ্ৰীৰাম। ১'০০, সভাৰ বাবে ০'৫০।
- ২৮। উষ্মাচলৰ সাধু—শ্ৰীপুৰুষেৰ দাই ২'০০। সভাৰ বাবে ১'০০।

সৰ্বস্বত্বকৈ নিৰ্ভৰতাই কল্পিতৰ বাহুৰা কথা বৈছে। এজন্মিৰ নিৰ্মমাবলীৰ বাবে লিখক।
প্ৰধান সম্পাদক, অসম সাহিত্য সভা, চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন, বোকাট, অসম।

